

BETÆNKNING

fra det ved Fængselselskabernes Møde i Viborg i August
Måned 1881 nedsatte Udvalg.

Ved det møde, som den 1ste og 2den August 1881 afholdtes i Viborg af bestyrelserne for samtlige fængselselskaber i landet, bleve nedennævnte spørgsmål henviste til behandling af et udvalg.

1. Bør de fra fængselsstraffe løsladte straffanger ikke fortrinsvis være genstand for fængselselskabernes omsorg? Hvilke foranstaltninger bliver der i bekræftende fald at tage i så henseende?
2. Til løsladtes beklædning, når disse udgå fra strafanstalterne, medgår der årligt et ikke lidet beløb, som kommunerne nærmest burde udrede. Kan der i den nu brugelige sædvane ske forandring?
3. På hvilken måde bør man virke hen til, at fængselselskabernes indtægt forøges, og bør der hertil, navnlig af politikasserne, søges udvirket bidrag?
4. På hvilken måde er en mere fyldig samvirken mulig mellem fængselselskaberne?

Udvalget, der blev sammensat af et medlem fra hvert af de fem fængselselskaber, består for tiden af undertegnede, idet dets oprindelige sammensætning i den mellemiggende tid er bleven noget forandret. Næst at udtale sin

beklagelse over, at arbejdet ved forskellige omstændigheder er blevet forsinket mere, end vi havde ønsket, skal udvalget herved tillade sig at afgive betænkning over de det forelagte spørgsmål.

Spørgsmålene 1, 3 og 4 stå i så nøje forbindelse med hverandre, at de i det væsentlige må behandles under et, thi besvarelsen af det ene betinger i flere henseender besvarelsen af de andre. Udvalget nærer ingen tvivl om, at det spørgsmål, *hvorvidt fængselsselskabernes virksomhed bør udstrækkes til straffede personer, der løslades fra fængslerne*, bør besvares ubetinget bekræftende, og selvfølgelig bør denne virksomhed også omfatte umyndige personer, der ere straffede med de for disse foreskrevne legemsstraffe. Og når besvarelsen således bliver bekræftende, er det heraf følgen, at selskabernes virksomhed endog fortrinsvis kommer til at omfatte sådanne personer. Det er oplyst ved de statistiske meddelelser, at af samtlige straffede falder i gennemsnit kun ca. en sjettedel på strafanstalterne, resten på fængslerne, og til denne sjettedel, som efter den nuværende ordning væsentlig alene er genstand for fængselsselskabernes omsorg, høre de forbrydere, der ere ældre, både i alder og i forbrydelsen, thi af dem, der inddømmes i strafanstalterne have over de to trediedele tidligere været straffede. Den tilstand, efter hvilken fængselsselskabets virksomheden i det væsentlige lader de fængselsstraffede være sig uvedkommende, fører altså til, at man kun beskæftiger sig med en sjettedel af samtlige straffede, tilmed de ældre og mere forhærdede, medens man ikke tager sig af den store mængde, deriblandt næsten alle de unge, som man dog nærmest synes at måtte kunne gøre sig håb om virkelig at frelse. — Udvalget formener derfor ikke, at fængselsselskabets virksomheden her i landet længere kan skyde den opgave fra sig at antage sig også de fængselsstraffede (deriblandt stedse medregnet de

med legemsstraf revsede børn), selv om dette måtte medføre en forandret eller tildels hel ny ordning, hvorom nedenfor vil blive tale. Udvalget antager ikke, at det skulde være fornødent udførligere at motivere denne anskuelse, men skal dog kortelig berøre en enkelt indvending, der strax vil frembyde sig, og hvis betydning ikke kan bestrides. Det vil blive sagt, at den vanskelighed, som allerede overfor straffanger meget ofte i fuldt mål er tilstede i henseende til at lære dem at kende og derpå at bygge en begrundet anskuelse om deres evne og villie til at ernære sig på lovlig måde, i endnu langt højere grad vil frembyde sig overfor de fængselsstraffede, hvilke der næsten ingen lejlighed er til at lære nærmere at kende. Dels befinde de sig jo under helt andre forhold end i strafanstalterne og falde i reglen aldeles ikke til sjælelig ro men tælle kun minutterne til løsladelsen, dels er straffetiden sædvanlig endnu langt kortere end i strafanstalten, hvor minimum dog er $\frac{1}{2}$ år, hvad ofte er kort nok for den straffede til at få sit sind i ro og bøjjet til lydighed mod loven og for tilsynet til at lære ham at kende. Altså måtte man i mange tilfælde handle næsten i blinde, bygge på usikre slutninger fra vedkommendes tidligere forhold, optræden under sagen o. s. v., og således overmåde ofte udsætte sig for skuffelser og bortkaste penge uden blivende gavn for den understøttede. — Udvalget skal ingenlunde benegte det begrundede i disse indvendinger og skal gerne indrømme, at man ofte i disse tilfælde kan komme til at arbejde med meget ringe håb eller endog mod håb. Men alligevel er det udvalgets anskuelse, at dette ikke er tilstrækkeligt til at lade tanken falde. Det er uimodsigeligt, at der i almindelighed kan næres langt mere forventning om at frelse den, der kun er ved begyndelsen af forbryderbanen, end den, der, sædvanlig efter gentagne tilbagefald, endelig er nået ind i strafanstalten, og kommer man end i mange tilfælde til at fejle og til uden nytte at udgive penge, tro vi bestemt, at man, når gerningen tages som helhed, ad den vej vil udrette langt mere til gavn for

samfundet og forbryderverdenen, end ved at begrænse sig til strafanstaltens befolkning. Dog må vi tage det forbehold, at vi ikke kunne tilråde — ialfald kun ganske som undtagelse — at selskaberne skulle give sig af med de med *tvangsarbejde* straffede betlere og løsgængere, der næsten alle ere forfaldne til drik, og hos hvem der er tilbage et sådant lavmål af selvagtelse, at intet derpå lader sig bygge. Heller ikke tænkes der på personer, som i fængslerne kun afsoner bøder.

Men vil man optage denne meget betydelige udvidelse af fængsels-selskabsvirksomheden, der forøvrigt alt er begyndt i det københavnske, det viborgske og det fynske selskab, må man fremskaffe en ordening, som kan bære gerningen. Ligesom det nu sker ved strafanstalterne, burde det formentlig også *for hver enkelt* af de mange andre overvejes, om og eventuelt hvorledes han bør understøttes, endvidere må der skaffes forbindelser og tilsyn i betydelig forøget omfang, den fornødne om hvert enkelt fængsel i landet sig sluttende organisation bør skabes, og endelig må man være betænkt på at tilvejebringe betydeligt forøgede pengemidler.

Udvalget skal ikke udtale nogen formening om, hvorledes man i henseende til disse spørgsmål bør ordne sig i *København*. Det københavnske fængsels-selskab, som alt i flere år har understøttet også fængselsstraffede, vil bedst vide, hvad der vil være at foretage for at fortsætte og efter omstændighederne udvide denne virksomhed. Anderledes stille forholdene sig *udenfor København*. De to fængsels-selskaber, der slutte sig om strafanstalterne i Vridsløselille og Horsens og formentlig ville vedblive dermed ganske som hidtil, kunne ikke overtage den omhandlede ny virksomhed, da de ikke ere bundne til noget lokalt område. Det viborgske og det fynske selskab, som støtte personer, der løslades fra strafanstalterne og høre hjemme i de vedkommende landsdele, ville derimod — som alt tildels er sket med dem begge — fuldt ud kunne optage den ny virk-

somhed, men formentlig dog kun gennem en ordnet forbindelse med alle de enkelte fængsler. En sådan forbindelse kunde opnås ved dannelsen af *udvalg ved hvert enkelt fængsel*. Disse udvalg, der kun behøve at bestå af få medlemmer, skulde have den opgave at anstille de fornødne overvejelser med hensyn til de straffede efter forhandling med undersøgelsesdommerne, som man kunde ønske vilde tiltræde udvalgene hver for sin jurisdiktions vedkommende. Hvis udvalgene ikke kunde skaffe den fornødne hjælp ved egne kræfter, måtte de henvende sig til vedkommende fængselselskab, der i så tilfælde har afgørelsen og råder over pengemidlerne. Det forudsættes, at den hjælp, som udvalgene skulde kunne give på egen hånd, væsentlig kun kan bestå i anbringelse til arbejde eller lignende, men at pengebidrag, ialfald når de overstige det ganske ubetydelige, kun kunne bevilges af fængselselskabet, da ellers den nødvendige ensartethed i behandlingsmåden vilde tabes. Udvalgene skulde altså ikke indsamle penge til egen anvendelse, hvad dog ikke udelukker, at der af fængselselskaberne kan tilstås dem et mindre beløb til anvendelse i påtrængende tilfælde eller desl. Det kan således hænde, at en person, der løslades, mangler brød i huset eller øjeblikkelig erhverv uden at man ønsker ham afgiven til fattigvæsenet, medens man alligevel ikke finder at kunne hjælpe på anden måde end med en lille sum til afhjælpning af den første trang; i sådanne tilfælde bør udvalgene sikkert kunne handle på egen hånd, hvad også vil forøge deres interesse for gerningen. At regnskab må aflægges for sådanne forskudssummer, er en selvfølge. Endelig kunde disse udvalg overtage tilsynet med de understøttede dér, hvor deres medlemmer bo.

Idet udvalget således formener, at der bør søges dannet de fornødne lokale komiteer ved fængslerne, og skal tilføje, at dette hverv måske, hvor andre kræfter fuldstændig mangle, f. ex. ved landfængslerne, kunde overtages af undersøgelsesdommeren alene, kan det ikke tilråde, at der

gives dem større selvstændighed end som antydet, altså ikke, at der dannes små fængselselskaber ved ethvert fængsel. Derved vilde den hele virksomhed, som dogskulde ledes efter ensartede grundsætninger, falde fra hinanden, og det kan derhos befrygtes, at sådanne småselskaber, der altså selv måtte skaffe sig deres pengemidler, hverken kunde tilvejebringe disse i tilstrækkeligt omfang (t. ex. vilde de næppe kunne vente bidrag af staten eller af amterne) eller skaffe sig den fornødne autoritet til at løse opgaven, hvortil bl. a. også hører at skaffe sig forbindelser med folk, som ville antage sig de straffede. Den centrale virksomhed måtte fremdeles forblive hos fængselselskaber for større dele af landet. Disses opgaver bliver det at skaffe pengemidlerne og forbindelserne, at tage beslutning om understøttelserne, at vedligeholde samvirken med de andre selskaber af samme art, overhovedet at bære den hele sag op til, hvad den bør være, et for det hele samfund betydningsfuldt anliggende. De lokale udvalgs sag bliver det derimod fra første hånd at løse den anden og ikke mindre vigtige del af opgaven, nemlig at ingen straffet person forlader fængslet uden at det af medfølgende og forstandige mænd eller kvinder er taget under overvejelse, om vedkommende bør støttes, og i så fald, paa hvilken måde.

Imidlertid vil det, når denne gerning skal udrettes, være fornødent *at få oprettet flere ny fængselselskaber udenfor København*. Paa Sjælland bør der helst være to, dernæst et på Lolland-Falster og et på Bornholm. På Fyen vil det bestående selskab være tilstrækkeligt. Hvorvidt det samme er tilfældet med det viborgske selskab for Jyllands vedkommende, må dette selskab måske bedst selv kunne bedømme, og det vil ialfald utvivlsomt selv tage initiativet til en deling af området, hvis dette skulde blive fornødent. Alle disse selskaber skulde tillige hver for sin kreds arbejde sammen med strafanstalternes.

I henseende til tilvejebringelse af *forøgede pengemidler*

må man vistnok først og fremmest stole på, at det vil lykkes at vinde kommuner og private således for fængsels-selskabernes udvidede virksomhed, at dette vil give sig vidnesbyrd i rigeligere pengebidrag. Det er meget sandsynligt, at dette vil blive følgen allerede af den offentlige diskussion, som sagen vil fremkalde, og af den betydelige forøgede tilgang af personlige kræfter, som tankens gennemførelse vil udkræve. Endvidere tør det vistnok håbes, at justitsministeriet vil åbne adgang til bidrag af politikasserne, men det sikreste middel vil være et ihærdigt og forstandigt arbejde i sagen, som vil være sikker på næsten alles sympathi. Udvalget vilde dog finde det naturligt, om der fra det møde, som vil blive sammenkaldt, kunde fremkomme en almindeligere udtalelse til støtte for det justitsministeriet foreliggende andragende om bidrag fra politikasserne, ihvorvel disse bidrag næppe kunne forventes at ville udgøre nogen betydeligere sum, da det egentlig kun er i de større købstæder, at politikasserne have nogenlunde rundelige indtægter.

En udvidelse af fængsels-selskabernes virksomhed i den ovennævnte retning vil imidlertid i sådan grad forøge den hele opgaves betydning og omfang, at det bliver fornødent at tage til sin bistand midler og kræfter, som den hidtidige mere begrænsede virksomhed bedre har kunnet undvære. Herved føres man til tanken om en *centralisation af de stedlige fængsels-selskaber*. Herved kan det dog selvfølgelig ikke være tanken på nogen måde at gøre indgreb i de enkelte selskabers autonomi i henseende til afgørelsen af de enkelte foreliggende understøttelsestilfælde eller i ordningen af deres indre forretningsgang m. m., thi disse spørgsmål kunne kun forsvarligt afgøres af dem, der have tilfældene umiddelbart for øje. Men — som det er berørt af den tidligere fængselsdirektør BRUUN i en udvalget fore-

liggende udtalelse — der er mange og vigtige forhold, som bedst varetages af et centralorgan eller alene kunne ordnes af et sådant. Hertil regne vi udbredelse af kundskab om alt, hvad der kan fremme en heldig udvikling af fængselsvæsenet og selskabernes opgave, den almindelige samvirken med andre beslægtede selskaber, den nøjere forbindelse mellem selskabernes virksomhed og straffefuldbyrdsen; endvidere kunde et sådant organ efter forhandling med de enkelte selskaber vedtage de almindelige grundsætninger for den hele virksomhed, det måtte repræsentere selskaberne overfor staten og statsmyndighederne og træffe alle foranstaltninger af almindeligere art. Medens det muligt vilde være rettest, at de enkelte selskaber årligt, som hidtil, udgive beretninger om de understøttede, måtte centralbestyrelsen udgive en samlet beretning om den hele virksomhed i alle selskaberne, vel ikke om de enkelte understøttede, men dels vedrørende pengevæsenet dels alle almindelige oplysninger af statistisk art, alt efter udsendte skemaer. Endelig formener udvalget, at det vilde være rettest, om de til gerningen i dens almindelighed skænkede bidrag, såsom fra staten og fra kriminal- og politirettens fattigkasse, modtages af centralbestyrelsen, som derefter fordeler dem mellem de enkelte selskaber efter vedtagne regler. Alle selskaberne måtte selvfølgelig have et fælles regnskabsår. Enkelthederne om alle disse spørgsmål måtte overlades til centralbestyrelsens egen drøftelse efter dens oprettelse, men det er udvalgets overbevisning, at der ligger en vid mark åben for dens virksomhed uden at de enkelte selskabers berettigede krav på selvstændighed i henseende til den indre side af virksomheden derved trædes for nær.

Spørgsmålet bliver dernæst, *hvorledes en sådan centralbestyrelse*, der vilde blive et udtryk for, at alle fængsels-selskaber danne en forening, et samlet hele, *skal organiseres*. I så henseende vil udvalget foreslå, at bestyrelsen består af formændene for alle fængsels-selskaberne, og at formanden

for det københavnske selskab er dens fødte formand. Dog bør der åbnes udvej til, at også enkelte andre mænd med særlig interesse for og indsigt i gerningen kunne tilkaldes som medlemmer af bestyrelsen. Denne kunde mulig rettelig benævnes „*fængselselskabernes hovedbestyrelse*“. Til udgifterne ved denne institution, deriblandt uden tvivl rettest en lønnet sekretær, bør der ydes et bidrag, om hvis udredelsesmåde man utvivlsomt let vil kunne enes. Formentlig bør tilskuddene reparerer i forhold til selskabernes indtægter i det forløbne regnskabsår. Tildels kunne forhandlingerne føres skriftligt, men fra tid til anden, f. ex. hvert andet år, burde dog den hele bestyrelse samles.

Med hensyn til spørgsmålet om *udgifterne til løsladtes beklædning* skal udvalget indskrænke sig til at bemærke, at det er utvivlsomt, at der for tiden til dette øjemed stilles større krav til fængselselskabernes kasse, end det er billigt. Det vilde være ønskeligt, om de til strafanstalterne afgivne vare således forsynede med klæder, at de ikke alene kunne løslades i en anstændig dragt men også være i stand til at leve i den første tid efter løsladelsen, medens de søge erhverv, uden at komme i forlegenhed for klæder. Såfremt gældende regler, hvad udvalget har grund til at antage, for tiden træde hindrende i vejen for, at der i så henseende stilles de fornødne fordringer fra strafanstaltnernes side, er det at håbe, at en sådan hindring måtte kunne fjærnes. Det vil imidlertid sikkert være aldeles tilstrækkeligt, at mødet henleder overfængselsinspektørens opmærksomhed paa dette forhold.

Hermed håber udvalget at have besvaret de samme forelagte spørgsmål. Medens det i henseende til spørgsmålene om indtægternes forøgelse og om beklædningen

mener at kunne begrænse sig til, hvad derom er sagt ovenfor, tror det til lettelse af forhandlingen om de andre spørgsmål at burde stille de nedenansførte forslag til *resolutioner*, hvis begrundelse såvelsom den nærmere opfattelse af enkelthederne vil fremgå af det ovenansførte. Det vil formentlig blive de enkelte nu bestående fængselselskabers sag at afgøre, om eller i hvilket omfang det på mødet vedtagne bliver at forelægge generalforsamlingerne til afgørelse.

De af os foreslåede resolutioner ere følgende:

1. *Fængselselskabernes virksomhed bør over hele landet udstrække sig også til de personer, der ere straffede med fængselsstraffe eller de for personer under 18 år bestemte straffe.*
2. *Til at overtage denne foregåede virksomhed bør der, hvor dette findes nødvendigt, søges oprettet flere fængselselskaber for større dele af landet udenfor København. Med fængselselskaberne træde i forbindelse udvalgte ved hvert enkelt fængsel i kredsen. Disse udvalgs opgave er det, i forening med undersøgelsesdommeren, at tage de enkelte straffede personers forhold under overvejelse, og, såfremt understøttelse formenes at burde ydes, gøre indstilling derom til vedkommende fængselselskabs bestyrelse med forslag om understøttelsens art og omfang.*

Fængselselskaberne ved strafanstalterne vedblive deres hidtidige virksomhed og træde i forbindelse med de nyoprettede fængselselskaber på samme måde som hidtil med det viborgske og det fynske.

3. *For samtlige fængselselskaber i landet oprettes en hovedbestyrelse, bestående af formændene for de enkelte selskaber og således, at formanden for det københavnske fængselselskab er hovedbestyrelsens formand. Til denne kan efter de andre medlemmers beslutning tilkaldes som medlemmer mænd, der have vist særlig indsigt i og interesse for selskabernes gerning.*

Hovedbestyrelsen varetager alle de den fælles virksomhed vedkommende almindelige anliggender, udgiver en samlet årlig beretning i henhold til de fra selskaberne modtagne oplysninger og fordeler mellem disse de af statskassen og fra andre sider til virksomheden i almindelighed skænkede og ikke for noget enkelt selskab alene bestemte pengebidrag.

Udgifterne til hovedbestyrelsen afholdes ved bidrag fra de enkelte selskaber i forhold til disses indtægter.

I Oktober 1884.

Goos

for det københavnske
Fængselsselskab.

Haurowitz

for Horsens Fængselsselskab.

V. Oldenburg

for det fynske Fængselsselskab.

Carsten Petersen

for Vridsløselille Fængselsselskab.

H. Wissing

for det viborgske Fængselsselskab.

BEMÆRKNINGER

om

Betænkning fra det ved Fængselsselskabernes Møde i Viborg i
August Måned 1881 nedsatte Udvalg.

Som det vil ses, slutte de følgende bemærkninger sig til den foran aftrykte betænkning. Det var en overraskelse at modtage denne; thi det nedsatte udvalgs tilværelse var, sandt at sige, gået mig af glemme. Men betænkningen var tillige en velkommen overraskelse for mig. Dels bringer den nemlig en mulighed for en udvikling af vore fængselsselskabers virksomhed, en sag, hvorfor jeg på forskellig vis tid efter anden har taget ordet, såvel før Tidsskriftet begyndte at udkomme, som senere i samme. Dels slutter betænkningen sig i hovedsagen til de af mig, som før nævnt, til forskellige tider fremsatte anskuelser om en organisation af fængselsselskaberne. Men det er også kun i hovedsagen; thi den indeholder ganske vist i enkelthederne afvigelser, som jeg anser for meget betydningsfulde, fra min opfattelse af de heldigste former for en ordning, der kan berettige til forventninger om en virkelig, kraftig virksomhed til den sags fremme og udvikling, den skal tjene. Disse afvigende anskuelser kunne imidlertid ikke formindske takken til udvalget, fordi det at de opstillede spørgsmål har taget anledning til at foreslå en organisation af fængselsselskaberne i Danmark. En forstandig og vel gennemført iværksættelse af en sådan vil ganske vist kunne bidrage i høj grad til at

fremme resultaterne af straffefulbyrdelsen, særligt i retning af tilbagefaldet, hos os.

Som det ses af betænkningen, havde udvalget fire spørgsmål at besvare. Nummer 2 af disse angår udgifterne til den løsladtes beklædning, som nu uforholdsmæssig tynde på de bestående fængselselskaber. Spørgsmålet var, om disse udgifter ikke kunde afholdes ad anden vej. Udvalget henviser dette til overinspektøren for fængselsvæsenet. Ved siden heraf udtaler det imidlertid ønskeligheden af, at fangen ved afleveringen til strafanstalten er så rigelig forsynet med beklædningsgenstande, at han kan løslades anstændig klædt og uden i den første tid derefter at komme i trang for klæder, medens han søger erhverv. Denne udtalelse synes at vidne om, at udvalgets medlemmer have været ubekendte med, at opbevaringen af fangernes medbragte klæder under straffetiden, som ofte er lang, volder nogen besvær, at det ikke undgås, at de af og til fortæres af møl, ligesom at de i mellemtiden kunne blive for små.

De øvrige tre spørgsmål besvarer betænkningen under ét på grund af deres indbyrdes sammenhæng, og denne besvarelse er hovedsagen. Den går i korthed ud på, at fængselselskaberne også bør tage sig af dem, *som løslades efter fængselsstraffe*, deriblandt også af de med legemsstraffe revsede børn. Denne udvidelse fordrer en ordning med *forbindelser og tilsyn i forøget omfang*, som slutter sig om *hvert enkelt fængsel i landet*, og *forøgede pengemidler*. I den hensigt foreslås, at forholdene for København ordnes af det der bestående selskab. De to selskaber, Vridsløselille og Horsens, som have dannet sig om de to tilsvarende strafanstalter, bestå som hidtil. *Disse 3 selskaber blive altså udenfor organisationen uden at være bundne til noget lokalt område*. Derimod gå de to andre selskaber, det fynske og Viborgs, som alt arbejde for *lokale områder*, Fyn og Jylland, ind under organisationen. *Desuden dannes to selskaber på Sjælland, et på Lolland-Falster og et på Bornholm*. I forbindelse med disse lokale hovedselskaber dannes et *udvalg*,

som det er ønskeligt, at undersøgelsesdommeren tiltræder, *ved hvert, enkelt fængsel*. Dette skal ikke indsamle penge til egen anvendelse, det skal føre tilsynet med de understøttede, det skal væsenligt kun anbringe i arbejde, men ikke yde pengehjælp, i hvert fald kun højst ubetydelig, uden det fængselselskabs bevilling, under hvis område det ligger. I tilfælde af at det gælder afhjælpning af den første trang, for at personen ikke skal søge til fattigvæsenet, kan udvalget handle på egen hånd, *„hvad også vil forøge deres interesse for gerningen“*. Skulde de tilstrækkelige kræfter til at danne det lokale udvalg mangle, f. ex. ved et landfængsel, menes undersøgelsesdommeren alene at kunne være udvalg.

Den centrale virksomhed bliver fremdeles hos fængsels-selskaberne for større dele af landet. Disse skaffe pengene og forbindelserne, tage beslutning om understøttelserne og vedligeholde samvirken med de andre selskaber, *overhovedet de bære den hele sag*. De skulle endelig arbejde hver for *sin kreds sammen med selskaberne for strafanstalterne*.

De nødvendige forøgede pengemidler venter man at få ved hjælp af den opmærksomhed, sagen vil vække i publikum, når den føres frem. Ligeledes venter man gennem justitsministeriet at opnå bidrag fra politikasserne.

Hele denne udvidede virksomhed fører tanken hen på en *centralisation af de stedlige fængsels-selskaber, altså de 3 selskaber, som høre til strafanstalterne, skulle være udenfor centralisationen*. De stedlige selskaber bevare deres autonomi. Centralorganet skal udbrede kundskab om alt, hvad der kan fremme opgaven, varetage den almindelige samvirken med andre beslægtede selskaber, den nøjere forbindelse mellem selskabernes virksomhed og straffefuldbyrdsen, vedtage de almindelige grundsætninger for hele virksomheden, repræsentere selskaberne overfor stat og statsmyndighederne, udgive en samlet beretning, dels vedrørende pengevæsenet, dels almindelige statistiske oplysninger.

Organet foreslås endelig sammensat af formændene for

alle fængselselskaberne med formanden for Københavns selskab som født formand. Der bør åbnes udvej til, at også enkelte andre mænd med interesse for og indsigt i gerningen kunne tilkaldes som medlemmer. Forhandlingerne kunne føres skriftlig; *hvert andet* år bør dog *den hele* bestyrelsesamles. Organet foreslås kaldet „Fængselselskabernes hovedbestyrelse“. —

Det punkt, hvorpå betænkningens forslag til en organisation hviler, er altså dette, at der også bør ydes hjælp i forskellig form efter behovet til dem, som løslades efter fængselsstraffe. Om dette punkt er man enig overalt i de civiliserede stater. Det behøver derfor ikke, hvad betænkningen også går ud fra, nærmere at begrundes. Thi vel kan den, som løslades efter en ofte længere tids strafarbejde have vanskeligere ved at få plads i samfundet igen end den, som er straffet med en mindre straf, og hin kan af den grund trænge til at støttes; men hovedøjemedet med fængselselskabernes virksomhed er dog det, at så få straffede som muligt falde tilbage. Dette har åbenbart lettest udsigt til at nås ved også at tage dem, som straffes første gang og med mindre straffe, under armene. På det punkt har man i almindelighed ungdommen og den mindre fordærvelse at bygge på.

Også med hensyn til valget af de straffe, som skulle kvalificere til bistand, kan der ikke let være uenighed. Dog er det måske tvivlsomt, om man har gjort ret i at udskyde tvangsarbejde. Iblandt dem, der undergives den straf, vil der også kunne findes nogle, som behøve hjælp. Det skal imidlertid indrømmes, at en udvidelse i den retning ikke vil være vanskelig, når først sagen er i gang.

Spørgsmålet bliver således egenlig om formen, man vil lægge virksomheden i. Om den kan der naturligvis være forskellige opfattelser. Givet må det dog være, at den hjælp, som skal ydes, såvel af hensyn til dens form som dens omfang og anvendelse, i sidste instants helst i hvert tilfælde må udgå fra en person, der er modtageren så stedlig

nær som muligt. Det er dette hensyn, som har bevæget et par af de bestående selskaber til at få mænd i forskellige egne af det område, hvorpå de virke, til at føre tilsyn med de hjælpne. Da her nu er tale om at hjælpe folk, som afsone straffe i de mange små fængsler, der findes rundt om i landet, måtte det ovennævnte hensyn ganske naturligt gøre sig gældende. Udvalget måtte således, hvad også er sket, komme til at foreslå oprettelsen af kredse, en for hvert lille fængsel, til at tage sig af de fra dette løsladte. Om man kalder dem udvalg, hvad betænkningen foreslår, filialer eller selskaber, har i og for sig mindre at sige, når man ikke tænker sig en særlig form for hver benævnelse.

Derimod har som alt bemærket den form, man vil give udvalget, for at blive ved det udtryk, betænkningen benytter, utvivlsomt stor betydning for den hele sags iscenesættelse, videre virksomhed og udvikling. I det punkt mener jeg, at betænkningen er slået ind på en forkert vej, og at dens forslag vil kunne få en slappende indflydelse på bevarelsen såvel af ordningen som af virksomheden, selv om det ikke lægger hindringer i vejen for selve dannelsen af udvalgene. Fejlen ligger efter min opfattelse hovedsagelig i *den ringe selvstændighed*, som betænkningen vil give udvalget, sågodt som i hele dets virksomhed. De alt i en lang årrække bestående fængselsselskaber have jo en rig erfaring for, hvor besværligt det er at holde interessen for deres gerning vedlige i publikum. Ganske vist have de fleste af selskabernes bestyrelser langt fra gjort, hvad der kunde gøres for at hæve interessen højere op; de have i hovedsagen nøjedes med at at udtale i deres beretninger en opfordring til medborgerne om at støtte dem. Vanskeligere vil det blive at holde interessen vedlige i de små kredse, under små forhold, når man kun er et udvalg, som repræsenterer et selskab, der har sit sæde langt borte. Efter betænkningen skulle udvalgene samle pengebidrag til de større selskaber, hvoraf de ere led, men ikke til eget behov, de kunne af hine selskaber tilstås et mindre beløb til at anvende i påtrængende tilfælde, i

andre skulle de henvende sig om penge til hovedselskabet. De skulle hovedsagelig anbringe i arbejde og føre tilsyn ligesom indstille dem, som skulle løslades, til understøttelse. Ved denne virksomhed er her ikke blot talt om de mænd, som skulle danne udvalget, men også om dem, der skulle give arbejde eller iøvrigt bistå, ligesom også om dem, som skulle yde bidrag til hovedselskabet. Det er således i hver lille kreds en mængde personers interesse for sagen, der skal lægges beslag på. Nu ved jo enhver af erfaring, at det er langt lettere at sætte folk i bevægelse for en sag, når man kan lade dem føle sig hver som en, om endog lille, selvstændighed indenfor den fælles virksomhed. „Det har jeg udrettet“; den følelse giver strax lyst og interesse for at udrette mere i samme retning. Men det bliver der ikke tale om her. Ikke engang deres pengebidrags anvendelse kunne de glæde sig over uden på lang afstand. Virksomheden på nært hold tilskynder let den enkelte, som evner det, til et dybere greb i pungen, når der opfordres dertil. Også det vil man gå glip af. Udvalgets få mænd ville ikke finde den støtte hos deres kredsfolk, fordi de på grund af den valgte form stå dem fjærner. Det solidariske, båndet, som skal binde dem sammen, den fælles interesse, vil i de fleste tilfælde ikke blive følt, og sagen vil komme til at lide derunder.

At min påstand er rigtig, beviser betænkningen selv. Den siger nemlig side 5, linie 28: i sådanne tilfælde bør udvalgene sikkert kunne handle på egen hånd, *hvad også vil forøge deres interesse for gerningen*. — Men føler betænkningen, at interessen for gerningen forøges ved følelsen af den mindre selvstændighed, hvem vil da mene, at den større selvstændighed skulde have en anden, modsat virkning? Desuden hele hovedvægten ligger jo på at skabe og bevare den rigeste interesse netop på stedet, hvor personen, som skal støttes, tager ophold. I omegnen af det fængsel, hvor personen afsoner sin straf, vil han jo i almindelighed også være bedst kendt. Hvem kan bedre end den kreds

tage bestemmelse om hans støtte og donnes form? Hvorledes skulde et fjærnt selskabs bestyrelse bedre kunne gøre det? Det kan kun gå efter udvalgets indstilling; men til hvad nytte skal det omsvøb være? Kun tidsspildende, bekosteligt, slappende for bestyrelsen, som handler tildels i blinde, og slappende for interessen i den lille kreds kan det blive, men aldrig praktisk og således heller ikke gavnligt for sagen selv. Hvorfor skulde iøvrigt de mindre kredse være mindre nøjeregnende med deres penge, end de store selskaber ere? Hver gang spørgsmålet om en sammenlutning af fængselselskaberne har været bragt på bane, har altid den første indvending været: men vore penge ville vi selv råde over.

Det naturligste, synes mig, må være at søge en forening dannet for hvert fængsel med den størst mulige selvstændighed. Kan man ikke nå det overalt, nøjes man med mindre, med et udvalg uden penge, ja endog med en enkelt mand. Kortsagt, man tager, hvad man kan få, men sætter en selvstændig forening som det mest attråværdige. I tidernes løb må så de små voxe sig større. Der vil desuden i flere kredse være lokale forhold at tage hensyn til, som en selvstændig lokal bestyrelse alene vil kunne drage fordel af eller arbejde med.

Når jeg ovenfor sagde, at man sine steder måtte komme til at nøjes endog med en enkelt mand, kunde jeg have føjet til, endog med politimesteren alene. Når betænkningen nævner underdommeren, så er denne jo faktisk også politimesteren. At denne høres i kredsens forhandlinger om hjælp, er jo naturligt, men heller ikke mere, thi i kredsen må personen i almindelighed anses for bekendt nok. At derimod politimesteren alene danner et understøttelsesudvalg vil i de fleste tilfælde ikke være heldigt. Det skal indrømmes, at det tilfælde kan komme, og så må man selvfølgelig sige tak til, sålænge man ikke kan få nogen bedre. Spørgsmålet er rent principielt. Hvor fængselselskabssagen er forhandlet i udlandet, er det,

støttet på en erfaring, som er let forklarlig, opstillet som princip, at gerningen ikke bør være en autoritetssag og må være så fjærnt som muligt fra politiets hånd. Den løsladte skal forstå, at det er samfundet, der rækker ham en hånd, ikke fængslet, ikke politiet. Thi til det sidste betror han sig ikke, han vil altid mistænke det for at se skævt til ham. I Sachsen gik det endog så vidt, at de bestående selskaber, over 50, døde hen, så længe politi- og øvrigheds-personer stod i spidsen for dem. Da selskabernes bestyrelse siden 1872 ere komne til at bestå af private, af borgerne, blomstrede de op igen og trives nu godt under ledelse af et centraludvalg ligesom i Würtemberg.

Det andet hovedpunkt i betænkningen om organisationen er, at der, i henhold til forslaget om oprettelsen af de stedlige, uselvstændige udvalg dannes 4 ny fængsels-selskaber, to for Sjælland, et for Lolland-Falster og et for Bornholm. Disse skulde da være centrer for de respektive større landområder, hvorefter de tog navn og hvor de havde sæde, medens det bestående fynske selskab overtog samme bestilling for Fyn, og Viborgs ligeledes for Jylland. Derimod skulde Københavns, Vridsløselille og Horsens selskaber være udenfor denne organisation og fremdeles have hele landet til område hver for sig. Hvad København og Vridsløselille selskaber angår, vise de imidlertid løsladte fra Jylland og Fyn til de derværende selskaber, og iformodenlig må de gøre gengæld for sjællænderes vedkommende mod Horsens. Men i *virkeligheden* få disse selskaber så kun til område Sjælland med øerne, eller med andre ord de ere ligeså stedlige som Fyns og Viborgs selskaber. Hvorfor kan da Vridsløselille selskab ikke overtage den bestilling at være centrum for de sjællandske kredse? For det første, kan der jo svares, er det at træde ind i organisationen en frivillig sag såvelsom det at løse sig fra forbindelsen. Vil den nærværende bestyrelse ikke, kan den jo lade være. Er det det gamle pengespørgsmål, som lægger hindringer ivejen, eller er det forøget arbejde, så falde begge dele tildels bort, når kredsene blive så

selvstændige som muligt og altså få deres egne penge. Hvad end grunden er, så er det ikke heldigt at begynde en organisation med, at pillerne, hvorpå der kan bygges, blive udenfor bygningen. Skal en organisation tænkes, må den, som al naturlig udvikling, foregå på grundlag af det bestående, og det er de temmelig solide 5 fængselselskaber, som nu alt have eksisteret i en lang årrække.

Ere disse selskaber ikke livskraftige nok til at bære en organisation, hvorledes tror man da at skulle kunne skabe 4 ny selskaber, deraf to på Sjælland, hovedoplandet for Vridsløselille og Københavns selskaber? Mig forekommer det ubegribeligt, at medlemmer af de bestående selskabers bestyrelser kunne anse det for en let sag at skabe ny selskaber, medens man årlig i de beståendes beretninger må beklage, at der ingen fremgang er i deres udvikling; bidragene formindskes, og ny medlemmer træde ikke til. Skylden er ganske vist bestyrelsernes, der så godt som intet gøre for at vinde fremad. De overkomme kun at holde sagen gående, men ikke mere. Ikke des mindre synes de dog ikke tilbøjelige til at række hånden til den eneste mulighed for en udvikling, en organisation. Medens man som sagt intet har udrettet for de bestående selskaber, mener betænkningen, at nu, når der røres op i publikum, sagen diskuteres og flere kræfter sættes i bevægelse, vil pengene nok strømme ind. Ser man hen til fortiden, er der større grund til at vente det modsatte.

At centrale selskaber for større landområder ere nødvendige, hvad enten man stiller de mindre kredse, som lægges ind under de centrale, mere eller mindre selvstændigt, derom behøver man ikke at forhandle. De ville jo allerede ved organisationens træden i kraft få en stor opgave, som vil kræve anstrængelser. Men det må være givet, at det, som er et af hovedpunkterne, at de små kredse skabes, vil gå langsomt og trække ud, når disse først skulle vente på, at centrale selskaber oprettes. Det må af den grund også være givet, at de tilstedeværende selskaber,

altså her nærmest Vridsløselille, lettest og hurtigst vi kunne bidrage til organisationens virkeliggørelse. Jo tidligere denne træder i virksomhed, desto før drager også det nævnte selskab fordel af den.

At der foruden ved organisationen stadigt vil blive forhold at afgøre mellem det centrale selskab og dets kredse, følger af sig selv, og altså også endel arbejde for det centrale selskabs bestyrelse. Omfanget af dette vil imidlertid bero på forretningsgangen. I så henseende synes det mig ikke at være nødvendigt at gøre det centrale selskab til gennemgangsled for understøttelsen, som skal ydes i kredsen, hvor den løsladte kommer hen. Denne nødvendighed bliver så meget mindre, som man gør den mindre kreds selvstændigere. Også heri ligger et argument for de mindre kredsers større selvstændighed.

Imidlertid skal jeg ikke opholde mig længere ved de centrale selskaber, hvis nødvendighed, som før sagt, må anses for givet. Kun hævder jeg, at det er upraktisk at tænke på at oprette ny centrale selskaber for områder, hvor man alt har gode betingelser i så henseende at bygge på, og særligt upraktisk synes det mig at være, når man kender de bestående selskabers vilkår. De ville desuden lettere vinde tilgang ved at optræde som et centrum, end ny kunne vente at få den pekuniære støtte, som for disses vedkommende skal være langt betydeligere for at optræde som centrer. Iøvrigt vil der være en udvej at gå, når intet kan ordnes i øjeblikket med Vridsløselille som centrum for Sjælland, den nemlig, at lade det centrale selskab, om jeg så må sige, centralstyrelsen, optræde indtil videre som centrum for Sjælland.

Alle de foran omhandlede enkeltheder, thi det er de, om de endog blive hovedmomenter i organisationen, må kunne henlægges til hovedorganets afgørelse, således at man, ligesom jeg nævnte ved kredsene, lader dette bringe det bedst mulige ud af de bestående forhold også med hensyn

til de centrale selskaber. Organisationen vil da udvikle sig lidt efter lidt, eftersom hovedorganet arbejder med større eller mindre ihærdighed, og resultatet vil måske endog blive gunstigere, end hvis man nu træder frem med en fuld færdig organisation. Det, der kan være genstand for en diskussion, kan efter min opfattelse kun være, om der skal organiseres, og derom kan man, synes det efter betænkningen, let blive enig. Enkelthederne må næsten falde, som de kunne. Dernæst må der blive tale om *et fællesorgan for hele organisationen*. Uden dette falder den helt sammen. Dettets form må blive det næste forhandlings-emne, og, da også enighed om nødvendigheden af et fællesorgan må forudsættes, i virkeligheden det eneste.

Forinden jeg går ind på at omtale fællesorganet, skal jeg blot bemærke, at jeg ligesom betænkningen og i henhold til de foranstående udtalelser om at lade enkelthederne ligge, mener, at Københavns fængselselskab er den naturlige repræsentant at forhandle med for Københavns vedkommende. På den anden side mener jeg ikke, som betænkningen gør, at København bør holdes eller holde sig udenfor organisationen. Er imidlertid først en god organisation grundlagt og særligt et dygtigt fællesorgan skabt, ville forholdene lidt efter lidt bringe alt, fængselselskabssagen vedrørende, ind under organisationen.

Hvad nu *fællesorganet* angår, skal jeg hidsætte, hvad betænkningen anfører som organets opgave eller rettere opgaver. *Udbredelse af kundskab om alt, hvad der kan fremme en heldig udvikling af fængselsvæsenet og selskabernes opgave, den almindelige samvirken med andre beslægtede selskaber, den nøjere forbindelse mellem selskabernes virksomhed og straffefuldbyrdelsen, det måtte repræsentere selskaberne overfor staten og statsmyndighederne, udgive en samlet beretning om den hele virksomhed dels vedrørende pengevæsenet, dels almindelige oplysninger af statistisk art.*

Heri må enhver samstemme, der kender til disse forhold. Men ingen kan negte, at det er meget betydelige

opgaver, der fordrer kræfter i fællesorganet med interesse for og kendskab til disse forhold, og ingen kan negte, at de forudsætte en sluttet organisation af *alle* de faktorer, som arbejde i sagen, med andre ord af alle selskaberne, for at opgaverne fyldestgørende kunne varetages.

Betænkningen vil imidlertid realisere fællesorganet ved en *centralisation af de stedlige fængselselskaber*. Her er altså atter København, Vridsløselille og Horsens fængselselskaber holdte udenfor organisationen. Ikke desto mindre skulle formændene for *alle* landets fængselselskaber, altså også de sidstnævnte, efter betænkningens forslag danne fællesorganet. Og yderligere foreslås, at formanden i Københavns fængselselskab, der som bemærket ellers er udenfor den hele ordning, skal være fællesorganets fødte formand (deri ligger åbenbart en antydning af, at København er fællesorganets sæde). Forhandlingerne føres skriftligt (de fire selskabers formænd bo nemlig i de forskellige landsdele); *men hvert andet år bør organet dog sammenkaldes*.

Man sammenligne nu de store, foran anførte opgaver og så det her nævnte instrument, som foreslås til at realisere dem. Mon der da virkelig vil være mange, som ville kalde forslaget praktisk, eller som ville tro, at den foreslåede ordning vil blive istand til blot nogenlunde at svare til hensigten? Allerede det, at nødvendigheden tvinger organets medlemmer til at forhandle skriftligt, viser, hvor lidt praktisk det er. Thi det er dog en erfaringsætning, at på den måde fremmes enhver sag, som forhandles af flere, kun langsomt og med mindre tilfredsstillende resultat. Desuden er det ikke let at skrive betænkninger i sager, hvortil man kun kender lidt. At dette sidste vil være tilfældet for flere af de opgavers vedkommende, som fællesorganet skal overtage, kan der ikke være tvivl om.

Når man yderligere ved, at vore fængselselskabers bestyrelser, såsnart de en sjelden gang have taget sig over at virke for sagen på måder, som fjærner sig lidt fra deres

egne snevrere områder, ikke ere komne længere end til i det højeste at få den gode hensigt optaget i lovene, kan man så være berettiget til at mene, at de herrer formænd, som i almindelighed hver for sig trække et hårdt læs i fængselselskabernes gerning, så de ikke har tid til at se ud over deres eget fængselselskabs grænser, og så at de intet kunne få tid til at udrette for deres altid begrænsede pengevilkår, kan man, som sagt, så tro, at de skulde få tid til at udrette noget for de store opgaver, som skulle være genstand for fællesorganets virksomhed? Altså også på dette punkt kommer det upraktiske ved betænkningens forslag frem. Desuden, hvis det er frygten for et forøget arbejde for formændene, som har holdt særligt de tre foran nævnte selskaber udenfor organisationen, og det kan der være sandsynlighed for, hvorledes kunne de da få tid til at være medlemmer af fællesorganet?

Der er så efter forslaget kun én mand tilbage til at trække hele løsset, og det er formanden for Københavns fængselselskab, fællesorganets fødte formand. Men det kan dog heller ikke kaldes praktisk, når man tænker på de store opgaver, som skulle helliges opmærksomhed, som der skal virkes for på forskellig vis, som fordre flere mænds arbejde, når de skulle røgtes forsvarligt. Dette sidste kan kun ske ved, at de enkelte kategorier af opgaver lægges i hænderne på enkelte medlemmer eller særlige udvalg af fællesorganets medlemmer. Men dertil nytte formændene i fængselselskaberne, som bo fjærnt fra hinanden i landet, intet.

Til dette kommer der et moment, som også fortjener lidt opmærksomhed. Formanden for Københavns fængselselskab er tillige chefen for fængselsvæsenet. Skal han nu også være formand for fællesorganet, så skal han efter det anførte blandt andet repræsentere selskaberne overfor staten og statsmyndighederne. Men han skal også repræsentere staten overfor selskaberne. Afset fra dette dilemma vil, efter de for disse forhold i udlandet opstillede principer og efter almindelige begreber, vel også hans formandsskab

være forkasteligt. Selvfølgelig kan han træde tilbage som formand for fængselselskabet; men hvorledes man end vil stille sig, kan man ikke mene, at den ene mand, den fødte formand, skal være istand til at løse eller fremme de opgaver, der foran ere opstillede af betænkningen.

Nu hedder det ganske vist i betænkningen: Dog bør der åbnes udvej til, at også enkelte andre mænd med særlig interesse for og indsigt i gerningen kunne tilkaldes som medlemmer af bestyrelsen (for fællesorganet). Det må vel formodes, at man derved har villet afskære nogle af de foran gjorte indvendinger. Men der mener jeg, man handler lidet rigtigt. Thi findes der virkelig mænd med interesse og indsigt for den sag i fællesorganets hovedsæde, have de et berettiget krav på at være medlemmer, men de skulle ikke tilkaldes som af nåde. Enhver sand interesse for den sag, enhver virkelig indsigt i de forhold findes hos så få, at det er en slig organisations pligt at knytte dem så inderligt som muligt til sig.

Hovedhjørnestenen i hele sagen er fællesorganet. På dets sammensætning beror det, hvad der skal komme ud af organisationen. Blicher det livskraftigt, ere organisationens enheltheder i øjeblikket af mere underordnet betydning. Den foreslåede sammensætning ser altfor autoritetsmæssig ud, og det er netop det, den ikke skulde være. Når der i fængselselskabssagen er tale om principer, er et af de første dette, at sagen skal være en samfundssag og ikke nogen autoritetssag. Den skal derfor bæres af mænd i samfundet, hvis interesse kan vindes for den. Til dem slutter publikum sig lettest. Lad os huske på, hvad jeg foran har meddelt om forholdene i Sachsen, hvor det autoritetsmæssige slog sagen ihjel. Sagen trænger til interesse og kendskab i den oplyste del af publikum, ja den kan overhovedet ikke trives uden denne, selv om alverdens politikasser ydede bidrag dertil. Det er derfor en nødvendighed at danne fællesorganet af mænd med interesse, indsigt, indflydelse og tid til at virke for sagen. At så-

danne i tilstrækkeligt antal ville findes i København, vil vel ingen drage i tvivl? Det må vel også anses for givet, at det er en fordel, at organet kan samles, når det er ønskeligt, ligesom også at den fælles interesse holdes vedlige og stimuleres ved den jævnlige personlige sammenkomst af medlemmerne, endvidere at repræsentationen bliver ganske anderledes betydningsfuld også ved medlemmernes personlige tilstedeværelse og deres personligheder. Kort sagt der vil ad den vej tilføres arbejdet for løsningen af opgaverne et ganske andet liv end efter betænkningens forslag, og det er jo fra fællesorganet, at livet skal udgå og holdes vedlige i alle organisationens dele. Som et eksempel på, at det ikke er heldigt, når en fællesbestyrelses medlemmer bo fjærn fra hinanden, skal jeg anføre den nordiske penitentiærforening. Dens bestyrelse består af cheferne for fængselsbestyrelserne i de nordiske lande. Foreningen skal efter lovene samles hvert andet år. Den var sidst samlet i 1882 og vil ikke endnu i år blive sammenkaldt. Heraf vil man desuden se, at denne forening ikke gør en særlig dansk fængselsforening overflødig, hvad måske nogle kunde mene.

Er nu et fællesorgan, som det af betænkningen foreslåede, ikke ønskeligt, fordi det er upraktisk og vil mangle livskraft, bør det erstattes ad anden vej. Man har i så henseende flere forbilleder i udlandet. Et af de nyeste og kraftigste er *Société générale des prisons* i Paris. Dets virksomhed omfatter i hovedsagen de samme opgaver, som betænkningen lægger på fællesorganet. I nogen lighed med dette selskab måtte det ikke blive nogen vanskelig opgave at danne en almindelig fængselsforening; navnet har tildels mindre at sige. Selv om man ikke nåede længere end til en nogenlunde stortallig bestyrelse, vilde der være lagt en lovende grund til en velsignelsesrig udvikling af fængsels-selskabssagen. Ja man vilde måske også komme til den erkendelse, at forening og bestyrelse kunde være ét. Medlommernes pengebidrag vil nemlig ikke blive et hoved-

moment, men derimod interesse og indsigt. At chefen for fængselsvæsenet blev medlem, kun ikke formand, følger af sig selv, og det samme gælder for et eller flere af medlemmerne af bestyrelsen for Københavns fængselsselskab eller for andre fængselsselskaber, forsåvidt disse medlemmer bo i København eller dens umiddelbare nærhed.

Hovedsagen er, efter min opfattelse, at der skabes et organ, som kan magte sagen og dens rolige udvikling; thi strax vil den ikke kunne stå fuld færdig, selv om man tog bestemmelse om alle enkelthederne deri. Disse anser jeg for i hovedtrækkene tildels at være givne i betænkningen. De behøve derfor heller ikke nærmere at afhandles, men bør formentlig overlades til fællesorganets egen bestemmelse og virksomhed.

I henhold til alt det anførte mener jeg derfor, at en almindelig dansk fængselsforening bør søges oprettet med den opgave at virke for fængselssagen på alle dens områder og særligt for en over hele landet udbredt understøttelse af personer, som ere kriminelt tiltalte, med bistand af de alt bestående fængselsselskaber.

FR. STUCKENBERG.

Fængsels - Praxis.

Fangernes isolation. II. En bekendt af mig, som ikke er fængselsmand, havde hændelsesvis læst min forrige artikel om fangernes isolation og bemærkede, at den havde interesseret ham meget og givet ham et indblik i fængselslivet, som før var ham ukendt. Bemærkningen både forundrede og glædede mig. Uagtet vi leve i fængselskongressernes tid, er det synd at sige, at man ialfald her i mit kære fædreland interesserer sig meget for fængselsvæsenet. Kan man kun af og til kaste en liden belysning over den mørke materie, mener jeg, at man har gavnet fængselssagen i det hele. At den er interessant, derom er der ingen tvivl, ja den er endogså fængslende for enhver, der kommer lidt ind i den og har hjærte for de ulykkelige angældende. Men den er ikke kendt, det er sagen. Mængden har de forunderligste og uklareste begreber om fanger og fængsler. Nogle kende lidt til sagen, men overfladisk. De ved f. ex., at man taler meget om den humane fangebehandling, og de indbilde sig, at knuden er løst, når man blot kan få sluppet en hel del prædiken ind i cellerne og fagre ord af anden art, medens de ingen ide have om, at fængslernes indvånere bestå af den mest brogede samling mennesker, som man kan tænke sig, lige fra den brutale voldsmand til den sødt talende og indsmigrende hykler og bedrager, fra den snedige lommetyv til den jævne, i grunden skikkelige mand af alle klasser, hvis begreber om pligt og ret ulykkelige omstændigheder have bragt i uorden for nogen tid. Alle disse elementer fyldes nu i en kasse, som man kalder fængsel. Det er soleklart, at en af de første opgaver må være den at holde disse elementer så langt fjærned fra hverandre som muligt, for at de ikke skulle indgå chemiske forbindelser og derved blive farligere stoffer, end de vare fra begyndelsen. Se derfor vil jeg atter

skrive lidt om fangernes isolation, idet jeg formener, at materien ikke er nok påagtet, og at den er af overordenlig stor vigtighed.

I min forrige artikel talte jeg om, hvad der i den sidste tid var gjort her i fængslet i hensigt at holde fangerne fjærnede fra hverandre. Jeg kan hertil føje, at vi i vinter have lempet kul med 1 fange udenfor hver fløj. Tidligere udkrævedes 2 fanger ved hver kulhoug, ja i fængslets første år lod man sig ikke engang nøje med 2. Da nu kullene i vinter kom, blev der strax udsat 2 fanger af 4de klasse, som skulde lempe dem udenfor søndre fløj. Men nej, jeg havde nu sat mig det fast i hovedet, at det ikke gik an at lade 2 fanger stå der i timevis ved hinandens side under opsigt af en betjent, som til slutning vilde blive døsig og mindre opmærksom, end ønskeligt kunde være. Jeg vilde kun have 1 fange, men det hedte sig, at vore 4de classes fanger vare svage folk og ude af stand til at overtage lempningen af de svære læs, som vilde komme kørende med små mellemrum, og at min villie derfor ikke var let at tilfredsstille. Så *gjorde jeg* en hensigtsmæssig 4de classes fange. Her sad en thrønder, som var villigheden og nøjsomheden selv. Han havde ikke lang tid igen, før han skulde op i klassen, og da han så påagtelig havde opfyldt alle de store og små pligter, som man er nødsaget til at lægge på enhver fange, avancerede han lidt før tiden. Han lempede alene og klarede sine kul, men det var også et højst anstrængende arbejde. Så fandt vi på samtidig at køre kul til samtlige 3 fløje, og da var det en givet sag, at lempningen gik godt med 1 fange for hver houg.

Det er af de små sejre, man vinder i et fængsel, men de have dog også sine behageligheder. Men just som jeg i vinter gik og frydede mig over isolationen, fik jeg ved en sørgelig lejlighed se 2 fanger sammen på en tid af døgnet, da man dog i reglen er sikker på at have dem fjærnede fra hverandre, jeg mener midt om natten. Nat til 30. December opdagede nemlig nattevægteren, at der hang et toug bundet

af uldtæppe-remser ned fra en celle i østre fløjs 3die etage. Han gjorde flux anmeldelse inde i fængslet, den indre vagt styrtede ud og pågreb — 2 fanger, som havde forstukket sig i en af luftegårdene. Det kan man kalde koldt vand over deres hoved, som lemper kul med 1 fange og anstrænger sig for, at den ene fange så lidet som muligt skal have med den anden at bestille. Rømlingerne havde naturligvis korresponderet med hinanden og vare blevne enige om at undfly det sted, hvor isolations-principet var blevet ophøjet til et dogme. Den ene gravede sig gennem muren ind til den anden, og nu gravede de begge med forenede kræfter sig gennem ydermuren. Den ene er en førstegangs tyv, gift mand, sidder her på kort tid, synes trods rømningsforsøget ingenlunde at være nogen forbryderisk anlagt personlighed, den anden er en habituel, ung, dristig, spillende tyv her fra byen, som har siddet i Thronhjems strafanstalt og derfra fået skudsmål for at være et forbryderemne af ualmindelig stor udstrækning. Der ser man, hvor den ene kan lære den anden op, og hvorledes en fange kan blive bibragt dårlige tanker, som før aldrig have haft plads i hans hjerne.

Når jeg vandrer gennem mit fængsels souterrain og ser på alle de opsatte grindporte, dobbelte døre og hængelåse for fejerdørene, kan jeg læse isolationsprincipets udvikling fra de tidligere dage. I kælderetagen er kontrollen med fangerne ikke så stærk som oppe i fængslet, derfor har man måttet lade skillevægge udføre et opsyns rolle. Hvor der er en mulighed for, at den ene fange kan komme i forbindelse med den anden, selv om han er nogenlunde skikkelig, der lader han sjelden anledningen gå fra sig. Jeg husker et tilfælde fra mine første fængselsår. Her var udgået en snedker, som viste sig at have stået i forbindelse med en anden snedker. Kort efter kom han ind igen og blev sat i en anden fløi, fordi han ikke skulde komme i forhold til sin kammerat. Nu sættes altid en recidivist i en anden fløi end der, hvor han før har siddet, for at ikke

tilbagefaldet, især når det er kommet hurtigt, skal blive set af fløjens fanger, et hensyn, som man tidligere ikke tog. Det varede imidlertid ikke mange dage, før min snedker havde åbnet en livlig korrespondance med sin gamle ven. Sagen var ganske simpel, men den undgik i begyndelsen vor opmærksomhed. Han havde nemlig tidligere slebet alle fængslets høvljern, og da han var duelig til dette arbejde, fik han strax sin gamle forretning igen. Men han var klogere end vi, han kendte strax sin vens høvl og stak en skrivelse med høvljernet ned i høvlstokken. Da kunde det nok hælde sig, at samme høvljern ret ofte tiltrængte slibning, og at den godmodige vogter fik vandre som postbud mellem de to isoleredes celler.

Det er i det hele taget farligt, men uundgåeligt, at den ene fange modtager et fabrikat, et påbegyndt fabrikat, noget materiale eller et stykke værktøj fra en anden fanges celle. Spoleren forsøger gjerne at skrive paa snellen, før han vinder garnet derpå, idet han meget hurtig skaffer sig vished for, til hvilken celle garnet skal hen, snedkerens arbejde skál både til smed og maler og forsøger at nå ham med nogle ord skrevne i en yderkant af fabrikatet. Der må derfor stadig passes på.

Men ingen kommunikationsvej er dog så farlig som den telegrafiske. Den nedbryder al isolation og spotter væg og mur, som ere opsatte i hensigt at holde de svage sjæle fra hverandre. Når et cellefængsel ikke er meget opmærksomt på den trafik og søger at dræbe den med alle mulige midler, så fortjener det ikke navn af cellefængsel. Jeg talte ifjor sommer med direktør KROHNE i Moabit om denne materie. Han tog den meget alvorligt og meddelte mig, at han altid straffer betjenten, hvis han ikke meget snart kommer på spor efter telegraferende fanger.

Når jeg her gentagende skriver om fangernes isolation, har jeg især tænkt på vore distriktfængsler, hvor telegrafien er i fuld virksomhed, og hvor der visselig på mange steder ikke gøres stort for at undgå den. Vore fanger komme

fuldt indøvede i kunsten, hvad enten de komme fra et distriktfængsel i by eller bygd. Bestyreren af Christiania distriktfængsel MALTRE har fortalt mig, at der er så megen telegrafering i hans fængsel, at han mange gange bliver ør i sit hoved, når han sidder på sit kontor, så hurtigt komme de bankende slag fra cellerne omkring ham. Han har ikke personale nok til at hindre det, siger han, og han har så vanskeligt for at indprente sine gamle betjente nødvendigheden af at dræbe ondet i fødslen. Når det er således i hovedstadens distriktfængsel, hvorledes ser det da ud i de andre?

Isolationsprincippet burde være helligere i et distriktfængsel eller arresthus end i en strafanstalt. Bestræbelserne burde dér gå ud på, at den ene arrestant eller fange så vidt muligt hverken fik set den anden eller på anden måde kom i forbindelse med ham. Der var meget vundet for fængsels sagen, om det alvorligt kunde blive indprentet alle vedkommende, at et af hovedprinciperne i al fangebehandling er bygget på isolation, og at der, hvor denne ikke kan eller skal være komplet, ligger megen magt på, at man så vidt gør ligt er indskrænker fangers samvær, sammenstød og samtale. Her er mange vanskeligheder at besejre, men man kommer ingen vej, før man opstiller princippet.

Det vilde være ubilligt at slutte denne artikel uden at berøre fællesanstalterne. Der er i de sidste år ved disse foretaget så store udbedringer i hensigt at skille fangerne fra hverandre, at de ikke ere til at kende igen fra fordums dage. Nu arbejdes der til det mål at få dem skilte om natten i natcelle eller sovebox. Først når dette system er gennemført, kan overbestyrelsen så vidt slå sig til ro. Den lokale bestyrelse vil på det her omhandlede felt altid have meget at kæmpe med og meget at gruble over.

Ågeberg, 30. Januar 1885.

R. PETERSEN.

Officielle aktstykker.

D A N M A R K. Fængselsvæsenet på forslag til finanslov for 1885—86. Heraf hidsettes i uddrag:

§ 20 Justitsministeriet.

I. A. 3.	Bestyrelse af fængselsvæsenet	kr.	5900
II. I.	Strafanstalterne:		
1.	Bestyrelse	”	185,115
2.	Fangeunderhold	”	198,650
3.	Bygningsvæsen	”	37,150
4.	Forskelligt	”	25,535
3.	Arbejdsvirksomhed	”	26,600

Ialt kr. 473,050

Indtægterne ved strafanstalterne anslås således:

A.	Ved arbejde for privat regning	kr.	62700.
B.	— — — offentlig regning	”	17800.
C.	Forskellige indtægter	”	7500.

Ialt kr. 88,000

Statskassens tilskud bliver således kr. 385,050

Af anmærkningerne til forslaget anføres:

Ved Vridsløselille er forlangt forplejning til 36 og uniform til 31 betjente mod 35 og 30 i 1884—85; ligesom beløbet til sengere-kvisiter er forhøjet med 225 kr.

Ved Horsens strafansalt er ligeledes reservbetjentenes antal forhøjet.

Beklædningen er beregnet til

200	fanger i Christianshavns strafanstalt	à	125	kr.
375	— i Vridsløselille	—	à	130
425	— i Horsens	—	à	120

Beklædningen, som er beregnet til 25 kr. pr. fange, foreslås forøget med 1000 kr. ekstraordinært til Vridsløselille strafanstalt på grund af, at Lægen meget ofte udenfor reglementet beordrer uldne underbeklædningsgenstande til fangerne.

Til skydevåben til vagtmandskabet ved Horsens strafanstalt er foreslået 300 kr., idet den nuværende bevæbning med sabler anses for uhensigtsmæssig.

Strafanstalterne. Af finansudvalgets betænkning hidrættedes:

Udvalget har foranlediget følgende skrivelse fra justitsministeren:
Justitsministeriet. København, den 18de December 1884.

I behagelig skrivelse af 27de f. m. har det ærede udvalg begært oplysning om:

- 1) Hvilken myndighed der er tillagt overinspektøren for fængselsvæsenet, hvorledes hans stilling er til fængselskontoret, til de enkelte strafanstalter, til justitsministeren og til justitsministeriets 1ste departement, samt hvorledes hans lønningsforhold ere ordnede og med hvilken hjemmel.
- 2) Er det fremdeles tilladt fængslernes embedsmænd imod betaling at benytte fangernes arbejdskraft og materialier af fængslernes beholdninger.
- 3) Agter ministeren at foranledige, at offentlig beretning om fængslerne herefter afgives årlig.
- 4) Vil offentlig opslag og ministeriel kontrol herefter finde sted ved ansættelse af underordnede funktionærer ved fængslerne, og
- 5) Hvilke ere de foranstaltninger til en skærpet kontrol, der i anmærkningerne til finanslovsforslaget omtales som indførte.

Foranlediget heraf skal man til behagelig efterretning tjenstligst melde:

ad 1. Til oplysning om de her fremsatte spørgsmål skal man vistnok bemærke, at det er en følge af den allerhøjeste resolution af 18de Juli d. år — hvorved det har behaget hans majestæt kongen allernådigst at bifalde, at den allerhøjeste resolution af 4de Maj 1861 angående overbestyrelsen af fængselsvæsenet ophæves, og at overbestyrelsen af fængselsvæsenet på den ved den allerhøjeste resolution af 27de November 1848 post 2 fastsatte måde henlægges under en af justitsministeriet udnævnt overinspektør for fængselsvæsenet — at fængselskontoret under justitsministeriet er ophævet, og at herefter de fængselsvæsenet vedrørende sager, som indgå til ministeriet fra overinspektøren, behandles i ministeriets 1ste departements expeditionskontor. Forøvrigt henvises til en genpart af den under 2den August d. å. udfærdigede instrux for overinspektøren for fængselsvæsenet.

Med hensyn til spørgsmålet om hjemmelen til den trufne foranstaltning skal man henvise til lov om lønninger for de under kongerigets ministerier hørende embeds- og bestillingsmænd med undtagelse af selve ministeriernes personale af 19de Februar 1861 § 25, jfr. lov om lønninger for forskellige under justitsministeriet hørende embeds- og bestillingsmænd

af 25de Marts 1871 § 12. Til nærmere forklaring af denne lovbestemmelse skal man bemærke, at det ved post 2 i allerhøjeste resolution af 27de November 1848 var bestemt, at der skulde af kongen udnævnes en overinspektør for fængselsvæsenet, der foruden de fængselskommissionen paahvilende forpligtelser vilde have at overtage overbestyrelsen over strafanstalterne som melleminstants imellem vedkommende ministerium og de enkelte strafanstalters bestyrelse.

I det rigsdagen i dens samling 1859—60 forelagte lovforslag, der dannede grundlaget for lov af 19de Februar 1861, var embedet som overinspektør for fængselsvæsenet bibeholdt, se rigsdagstidenden tillæg A. sp. 720. Under lovforslagets behandling foreslog det af folkethinget nedsatte udvalg pågældende paragrafer i forslaget udeladte, se tidenden tillæg B. sp. 435, men af de i denne anledning stedfundne forhandlinger, se folkethingstidende sp. 3193—94 og 3197—3201, fremgår det klart, at forslagets mening ikke var at udelukke justitsministeren fra at besætte posten, der kun skulde ophæves som et fast embede, som ministeren ikke var nødt til at besætte.

Med hensyn til den overinspektøren for fængselsvæsenet tilføjede løn skal man tilføje, at den ligesom for den tidligere chef for fængselskontoret består i et honorar af 2300 kr. årlig, der afholdes af den ved de ovennævnte bestemmelser bevilgede medhjælpssum.

- ad 2. Den omhandlede tilladelse er hævet for Horsens strafanstalts vedkommende, og det vil blive taget under overvejelse, om den ikke også kan hæves ved de andre strafanstalter — hvor den forøvrigt ikke vides nogensinde at have medført ulemper — når strafanstalternes medhjælpssum bliver forhøjet, således at der kan gives de pågældende slet lønnede betjente en lille erstatning for det tab, de ville lide ved tilladelsens tilbagekaldelse. Forøvrigt vil dens ophævelse ved Vridsløselille strafanstalt medføre særlig vanskelighed, idet denne anstalt er så fjernet fra alt håndværk, at i reglen enhver lille reparation, når den ikke længer kan ske ved fanger, først kan blive udført i miles afstand fra anstalten.
- ad 3. I den overinspektøren af justitsministeriet meddelte instrux er det pålagt ham hvert 5te år at udarbejde en samlet beretning om strafanstalternes tilstand. Ministeriet er ikke sindet at foretage nogen forandring i så henseende, idet årlig beretning, når henses til det ringe område, fængselsvæsenet har i

et så lille land som Danmark, og til de små tal, hvormed derfor må arbejdes, må anses uhensigtsmæssig.

ad 4. Af de nuværende funktionærer, som lønnes af strafanstaltens medhjælpssum, ansættes bogholder, økonomiskriver, assistent, lærere og lærerinder samt overopsynet, såvel det mandlige som det kvindelige, af overinspektøren, de andre funktionærer af de pågældende strafanstalters bestyrelse. Når undtages de lavest lønnede betjente må disse stillinger i det hele betragtes som advancementspladser, ved hvis besættelse de lavere stillede, når de have de nødvendige egenskaber, må have en naturlig og velbegrundet ret til at komme i betragtning. En anden fremgangsmåde vilde være i høj grad til skade for tjenestens tarv; thi det er klart, at de lavere stillede funktionærer ville udføre deres forretning med langt større iver og nidkærhed, når de have nogen udsigt til herved at opnå en bedre stilling, end når dette ikke er tilfældet. Ministeriet må derfor fastholde, at offentligt opslag om disse stillinger i reglen bør undgås, navnlig altid, når der ved anstalten høves kvalificerede personer til deres besættelse; thi kun at opslå pladsen for et syns skyld og derved forlede en mængde mennesker til at indkomme med ansøgninger, hvortil der intet hensyn kan tages, er formentlig i enhver henseende forkasteligt.

ad 5. Idet man går ud fra, at der ved den i dette nummer omtalte henvisning til anmærkningerne til finanslovsforslaget sigtes til bemærkningerne s. 192 nederst, skal man bemærke, at det er særligt indskærpingen af en samvittighedsfuld fuldbyrdelse af den behandling, som fangerne i følge den kongelige anordning af 13de Februar 1873 skal underkastes, som har nødvendiggjort et noget større antal betjente.

Iøvrigt skal man tilføje, at ministeriet ved skrivelse af 31te Marts d. å. til direktionen for Hørsens strafanstalt, af hvilken skrivelse en ekstrakt-afskrift vedlægges, har truffet forskellige bestemmelser til forhindring af fremtidige misbrug ved anstalten.

J. NELLEMANN.

Til folkethingets finansudvalg.

Bilag til foranstående skrivelse:

I. Instrux for overinspektøren for fængselsvæsenet.

Overinspektøren for fængselsvæsenet forestår under ansvar for justitsministeren ledelsen af tilsynet med landets penitentierforhold.

Han har som sådan i første række overbestyrelsen af strafanstalterne, med hensyn til hvilke han har at afgøre ethvert opstående spørgsmål, for så vidt dette ikke efter forholdets natur eller ifølge særlig af justitsministeriet tagen bestemmelse bliver at forelægge for justitsministeriet. Som følge heraf ere samtlige embeds- og bestillingsmænd ved strafanstalterne ham underlagte, og skal enhver sag, hvis afgørelse ikke tilkommer de stedlige anstalters bestyrelse, indsendes til ham, som derefter bestemmer, hvorvidt han selv kan afgøre samme, eller den bør forelægges for ministeriet. Overinspektøren er berettiget til, for så vidt sådant ikke er overladt til de stedlige bestyrelser, at antage og afskedige alle ved strafanstalterne ansatte og af medhjælpssummen lønnede bestillingsmænd. Ved hans foranstaltning anvises der strafanstalterne de for dem ved finansloven bevilgede beløb, med hensyn til hvilke han har at påse, at bevillingerne til de enkelte konti for hver anstalt ikke overskrides. Til dette gjemed har han at holde en nøjagtig bogføring over, hvad der efter indberetning fra anstalterne månedlig forbruges og begæres anvist på statskassen. Til enhver overskridelse eller udgift udenfor bevillingerne har han at indhente ministeriets billigelse. Hvert år skal derhos overinspektøren i betimelig tid på grundlag af de fra strafanstalterne modtagne forslag og regnskaber tilstille ministeriet dels forslag til det fængselsvæsenet vedkommende afsnit af finanslovsforlaget for det kommende finansår, dels det fornødne bidrag til statsregnskabet for strafanstalternes vedkommende for det sidst forløbne finansår.

Overinspektøren har med hensyn til strafanstalterne at våge over, at de love, anordninger og forskrifter, hvorefter de enkelte anstalter skulle bestyres, nøje efterleves, og at særlig straffangerne i enhver anstalt behandles overensstemmende med de for straffens udståelse i vedkommende strafanstalt givne bestemmelser. Til den ende har han i det mindste 2 gange om året, og ellers så ofte anledning dertil må findes, at inspicere enhver strafanstalt og undersøge samme i dens hele detail, dog med undtagelse af alt, hvad der vedrører anstalternes kassevæsen og bogføring, med hensyn til hvilke tilsynet vil blive overtaget af justitsministeriets kasseinspektør.

Om udfaldet af de stedlige besigtigelser, som overinspektøren således foretager, har han at indgive indberetning til justitsministeriet, ligesom han også hvert femte år har at afgive en samlet beretning om strafanstalternes tilstand i det forløbne femår.

Det påligger overinspektøren for fængselsvæsenet at sætte ministeriet i kundskab om de mangler ved strafanstalternes indretning, virksomhed og bestyrelse, som han måtte erfare, samt at indkomme

med forslag til disses afhjælpning og overhovedet til anstaltnerne bedre og hensigtsmæssigere indretning.

Overinspektøren for fængselsvæsenet har dernæst at føre et almindeligt tilsyn med varetægtsfængslerne og de arbejdsanstalter, i hvilke der udstås straf for løsgænger og betleri. Til dette gjemed har han, foruden at gennemgå de fra overvrighederne årligt indkomne beretninger om varetægtsvæsenets tilstand og arrestdagens antal, som af ministeriet ville blive ham tilstillede, og over hvilke han til ministeriet har at afgive en samlet beretning, indeholdende forslag til de foranstaltninger, som han anser fornødne, efterhånden og i det omfang, som det ham paahvilende tilsyn medfører, eller når det særligt af ministeriet pålægges ham, at foretage stedlige undersøgelser af varetægtsfængslerne og tvangsarbejdsanstalterne. I lige måde påligger det ham at afgive betænkning over enhver sag, vedkommende varetægtsfængslerne, med hensyn til hvilken justitsministeriet forlanger hans ytringer, samt nøje at undersøge og overveje ethvert forslag til ny varetægtsfængsels eller tvangsarbejdsanstalters opførelse eller til forandring af det bestående.

Justitsministeriet, den 2den August 1884.

J. NELLEMAN.

II. Justitsministeriet. København den 31te Marts 1884.

Under fængselsdirektør BRUNNS ophold ved strafanstalten i Horsens blev der, som hr. stiftamtmanden bekendt, truffet foranstaltninger til øjeblikkelig at hæve de der stedfundne misbrug. Til ordenens fremtidige overholdelse formener ministeriet det imidlertid nødvendigt dels at indskærpe visse tidligere givne bestemmelser, hvis forsømmelse nærmest må anses for at have foranlediget de begåede uordener, dels at give nogle ny pålæg til forebyggelse af fremtidige misbrug.

Af de inspektøren påhvilende pligter skal man særlig indskærpe en samvittighedsfuld fuldbyrdelse af den behandling, som fangerne iføle den kongelige anordning af 13de Februar 1873 skulle underkastes, samt et nøje tilsyn med, at samtlige ved anstalten ansatte embeds- og bestillingsmænd udføre de dem påhvilende pligter, følge den befalede dagsorden og iagttage de med hensyn til anstaltens orden givne regler. Anstaltens fornødenheder, der ikke anskaffes ved licitation, blive at indkøbe ved inspektøren efter forudgået indstilling til direktionen og med dennes approbation, som vedlægges de pågældende udgiftsbilage til kassebogen. Inspektøren har forøvrigt at sætte direktøren i kundskab om, hvad der udenfor den daglige orden måtte passere i strafanstalten.

Den til inspektørens medhjælp ansatte assistent har, foruden at han i inspektørens forfald træder i dennes sted og isøvrigt går inspektøren tilliånde ved udførelsen af de denne påhvilende forretninger, særlig at føre tilsynet med, at alle de ved opsynet og bevogtningen ansatte betjente i enhver retning udføre de dem påhvilende pligter, samt at føre de befalede stamlistes over fangerne.

Økonomiforvalteren indskræpes det personligt at modtage enhver leverance og bedømme dens beskaffenhed. Som følge heraf må der i licitationsbetingelserne angives tiden for modtagelsen af enhver leverance til strafanstalterne. Han har fremdeles at udmåle til spisemesteren dagen iforvejen, hvad der behøves til forplejningen den næste dag, samt at holde alle til økonomien og beklædningen henhørende forrådskamre under lås og lukke.

Bogholderen indskræpes det at holde anstaltens regnskaber således, at der ved samtlige konti og underkonti gøres rede for de ved finantsloven bevilgede beløb, personlig at føre tilsyn med alt, hvad der vedkommer arbejdsvirksomheden, at modtage og udlevere råstoffer til og fra lagerne, ligesom også at foretage det nødvendige med hensyn til afhændelsen af det tilvirkede fabrikat, hvilken afhændelse kun kan foretages ifølge skriftlig ordre fra direktøren, samt de priser, denne fastsætter. Endelig har han, hvad arbejdsvirksomheden for private entreprenørers regning angår, at føre tilsyn med, at driften heraf sker overensstemmende med den derom afsluttede kontrakt, samt at der ikke i nogen retning gives anledning til brud på anstaltens orden og disciplin.

Alt, hvad der bevilges til bygningsvæsenet og til inventariets vedligeholdelse, holdes nøje adskilt fra hinanden, og bliver derfor at aflægge særlige regnskaber af bogholderen. Budgetteringen til bygningsvæsenet sker efter de derom af vedkommende bygningsinspektør indgivne forslag og overslag. Med hensyn til udførelsen af bygningsarbejder bestemmer direktøren, om de skulle ske ved private håndværkere eller ved fangerne. Hermed fører bogholderen i begge tilfælde tilsynet, ligesom også de pågældende beholdninger ligge under dennes tilsyn. Hvad der behøves til inventariet, i hvilken henseende økonomiforvalteren fremsætter fornødent forslag, indkøbes ved inspektøren efter direktørens nærmere bestemmelse og afgives til bogholderen.

Isøvrigt skal man til ordenens yderligere fremme henlede opmærksomheden på følgende punkter:

at cirkulære af 18de Februar 1874 indskræpes, hvorved det forbydes dels at fangerne benyttes i funktionærernes private huse, dels at der tilstedes funktionærernes husstand adgang til strafanstaltens

lokaler. Som følge heraf formenes der funktionærerne enhver benyttelse til privat brug af anstaltens lokaliteter indenfor ringmuren, ligesom det for fremtiden ikke vil kunne tillades sygebetjenten, som tidligere har haft sin familieejlighed i selve sygehuset, der at føre nogen husstand; forsåvidt der ikke kan anvises den nuværende betjent husrum i betjentboligen, vil fornøden huslejhjælp på nærmere indstilling kunne forventes tilstået;

at det for fremtiden er forbudt funktionærerne at modtage brød fra anstaltens bageri imod at levere rugen in natura, samt at modtage de dem tilståede naturalydelser efterhånden, som de have brug for dem;

at det indskærpes funktionærerne, der lønnes af statskassen, at det under ubetinget strafansvar er dem forbudt at modtage gaver eller andre fordele af de private entreprenører, og at disse sidste bør gøres opmærksomme på, at de ved at tilbyde eller yde sådant kunne pådrage sig ansvar ifølge straffeloven;

at alt det affald, der vedkommer forplejningen, bliver at bortselge ved offentlig auktion, som afholdes to gange årlig ved de sædvanlige licitationstider. Angående alt andet affald, vedkommende bygningsvæsenet, beklædningen og deslige, bliver direktørens bestemmelse at indhente, om det skal bortauktioneres eller afhændes på anden måde;

at det formenes funktionærerne at holde svin på anstalten, medmindre direktøren dertil udtrykkelig giver sin tilladelse, og at indkøb af klæder og andre fornødenheder til fanger, der skulle løslades, sker kun igennem inspektøren og ikke som hidtil ved en betjent eller anden funktionær.

Horsens Tugthussagen. Højesteretsdommen, afsagt 2 Febr. d. å., lyder således:

„Som i den indankede dom udtalt, kan det vel ikke anses oplyst, at det har været med tiltalte Mazantis vidende og villig, at der er blevet forbrugt af strafanstaltens træ og jern til de i dommen først omtalte reparationer af hans vogne og avlsredskaber m. m., men det må i alt fald tilregnes ham som en grov skødesløshed i embedsførelsen, at han ikke er bleven opmærksom på og ikke har forebygget de således til hans fordel i flere år begåede ulovligheder i den strafanstalt, hvis inspektør han var. Ligeledes er det vel med føje, at dommen ikke har forkastet Mazantis forklaring angående de af ham for solgte tagsten modtagne 100 kr., men hans undladelse af at indbetale denne sum til anstaltens kasserer må dog betragtes som en grov pligtforsømmelse. For sit i disse to henseender udviste forhold bliver han derfor at anse efter straffelovens § 143.

Hvad de øvrige i dommen omhandlede sigtelser mod denne tiltalte angår, må det i henhold til de derfor anførte grunde billiges, at der ikkun er pålagt ham ansvar for hans forhold med hensyn til det i dommen ommeldte beløb af 106 kr. 58 øre, og at han herfor er dømt efter straffelovens § 141.

Den straf, tiltalte Mazanti efter det foranførte har forskyldt, bliver efter ovennævnte straffebestemmelse at bestemme til simpelt fængsel i 3 måneder.

De andre 4 tiltalte for højesteret, Svend Larsen, Søren Steffensen, Simon Jakobsen og Niels Jensen, ville i henhold til de i kommissionsdommen for deres vedkommende anførte grunde være at anse med de for dem ved dommen fastsatte straffe.

Ligeledes må det have sit forblivende ved dommens bestemmelse om aktionens omkostninger, for så vidt de angå de tiltalte for højesteret.

Thi kendes for ret:

Ferdinand Anton Mazanti bør hensættes i simpelt fængsel i 3 måneder. Iøvrigt bør kommissionens dom, for så vidt påanket er, ved magt at stande. Advokaterne HALKIER, KLUBBIEN og NELLEMANN tillægges i salarium for højesteret hver 100 kr., hvoraf tiltalte Mazanti udredor $\frac{1}{2}$ og de 4 andre tiltalte hver $\frac{1}{8}$.

Religionsundervisningen af de ukonfirmerede fanger i Vridsløselille strafanstalt. Ifølge gammel praksis i anstalten, som er omtalt i fængselskontorets femårsberetning for 1873—78, side 15 øverst, har der været meddelt de unge fanger, som med justitsministeriets tilladelse nyde særskilt behandling med hensyn til undervisning og arbejde, 2 timers ugenlig religionsundervisning af fængselspræsten. **Direktøren for Vridsløselille Strafanstalt har i skrivelse af 21. Januar 1885 bifaldet, at den ugenlige skolemæssige undervisning i religion af de ukonfirmerede fanger overdrages anstaltens lærere, hvorimod præsten samles 2 gange om ugen med de unge fanger til katekisation eller bibellæsning, samt at inspektør og præst i forening 2 gange om året overvære en af lærerne afholdt prøve af de ukonfirmerede fangers kristendomskundskab.**

N O R G E. Strafanstalternes budgetforslag for 1885—86. Heraf skal anføres.

Indtægter.

Af arbejdsdriften	415600 kr.
Forskellige indtægter	6363 —
Godtgørelse for underordnede funktionærer tilstået bolig og kost	12737 —
Af Ågebergeløkken	1900 —
	<hr/>
	Ialt 436600 kr.

Udgifter ordinære.

Lønninger	274072 kr.
Fangernes bospising	118200 —
— beklædning	24700 —
Belysning	2 100 —
Brændsel	31300 —
Renholdelse	14900 —
Sygeudgifter.	6300 —
Understøttelser til udgående fanger	20800 —
Bygningsvæsen og inventar	31500 —
Forskelligt.	12728 —
Arbejdsdriften	213400 —
	<hr/>
	769000 kr.

Udgifter extraordinære 96 00 kr.

Af disse skal frembæves:

Indretning af natceller i kvindeanstalten i Kristiania	22000 —
Påbegyndelse af en fjerde fløjbygning ved Bodsfængslet.	60000 —*)
I anledning af en international fængselskongres i Rom til en delegeret	1800 kr.
- industriel udstilling	1200 —
	<hr/>
Til foreninger for understøttelse af løsladte straffanger	36 0 —

Om udgiftsposterne bemærkes:

Fangebelægget er beregnet for Bodsfængslet	210
- Akershus St afaanstalt	190
- Bergens —	100
- Thronhjems —	240
- Kristiania —	220

Dette udgør ialt 960 fanger, eller 100 færre end foregående år.

Den 31 Decr. 1884 var tallet 883.

Bespisningen er pr. dag og fange beregnet til

Kr. 0,31 ved Bodsfængslet	
— 0,38 - Akershus Strafaanstalt	
— 0,40 - Bergens —	
— 0,35 - Thronhjems —	
— 0,32 - Kristiania —	

Budgetforslaget bemærker desuden, at det tilsigtes at indføre

*) Forslaget er af budgetmæssige hensyn ikke medtaget på regeringens endelige budgetforslag.

strafanstalterne, at der tilstås fanger, som vise god opførelse og tilfredsstillende udfører et passende arbejdspensum, en lille daglig pengebelønning eller arbejdspenge. Den nu i fællesanstalterne brugte „tillægskost“ agtes da ophævet som belønning eller opmuntringsmiddel.

Kvindeanstalten i Kristiania vil ved den foreslåede indretning af celler få natceller til 210 fanger eller til omtrent alle de påregnede fanger.

Opførelsen af en fjerde fløj til Bods-fængslet, hovedsageligt anvendt til kirke og særanstalt for unge fanger under 18 år, var alt opført på foregående års budget; men bevilgedes ikke af budgetmæssige hensyn. Den var anslået til 119400 kr., og beløbet var foreslået fordelt på 3 år. Forslaget er kun for så vidt nu forandret, som beløbet i henhold til justitskomiteens bemærkning forrige år er fordelt på 2 år istedenfor 3.

Statstilskuddet til fængselselskaberne er foreslået forøget fra 2400 til 3600 kr.

Rundskrivelse af 28 Oktober 1884, fra den kongelige norske Regerings Justits- og Politi-departement om beretninger om sundhedstilstanden i strafanstalterne. Da de årlige beretninger om sundhedstilstanden i strafanstalterne i den form, hvori de hidtil i henhold til bestemmelserne i departementets rundskrivelse af 21de Juli 1877 har været leverede, ikke antages at afgive et tilstrækkeligt eller på den hensigtsmæssigste måde affattet materiale for en fælles sygestatistik for strafanstalterne og ej heller at give alle ønskelige oplysninger om de sanitære forhold i dem, finder departementet efter om denne sag at have konfereret med direktøren for det civile medicinalvæsen at burde bestemme, at der istedenfor de i den ovennævnte rundskrivelse post 5 givne bestemmelser om beretningen om sundhedstilstanden herefter derom skal gælde følgende regler:

„5. Sundhedstilstanden.

Her bliver at fremlægge lægens beretning om sundhedstilstanden i beretningsåret, ledsaget af de udtalelser og bemærkninger, hvortil bestyreren måtte finde anledning:

Lægens beretning afgives:

- a. Ved udfyldning for fangebelæggets vedkommende af det hermed følgende skema for sygeliste for strafanstalterne (se side 44). Med hensyn til nomenklaturen bemærkes, at de latinske navne bør benyttes.
- b. Ved meddelelser og oplysninger om sundhedstilstanden blandt fangerne og om de hygieniske forhold i strafanstalterne i almindelighed, samt om hvad lægen igrønt finder at burde bemærke f. ex. med hensyn til kost, beklædning, luftning, renlighed m. v. Herunder omhandles særlig de sygdomstilfælde, der antages at være forårsagede af fængselslivet eller af opholdet i fængslet, samt meddeles de muligens erhvervede oplysninger om helbredstilstand og indtrufne dødsfald hos løsladte fanger.
- c. Ved udfyldning for strafanstaltens betjenings vedkommende af den almindelige sygeliste“.

*) Syge

for Strafanstalt i tidsrummet fra 1. Juli 18 til 30. Juni 18 .

Sygdomme (opføres i følgende orden):	Tilbageiggende fra det forrige tidsrum.	Tilkomne.	Ud- gange.			Døde.	Tilbageiggende ved tidsrummets slutning.	Tilkomne med syg- dommen opstået		Behandlede paa sygecelle eller sygeafdeling.
			Helbredede.	I bedring	Uhelbredede			før ind- komsten	efter ind- komsten.	
A. Epidemiske og smit- somme sygdomme:										
B. Andre indvortes syg- domme:										
C. Andre chirurgiske sygdomme og hud- sygdomme:										
D. Sindssygdomme med angivelse af formen:										
Tilsammen										

De dodes alder, — specificeret for hver dødsårsag. (Jvfr. Indre-Departementets rundskrivelse af $\frac{1}{2}$ 1861) — samt obduktionsresultatet.

Operationer:

Operation. Indikation, Udfald. Dødsårsag.

*) Af hensyn til pladsen i Tidsskriftet har man måttet sammentrække skemaet noget.

Liste

afgivet af

den

18 .

	De tilkomne epidemi-ke sygdommes fordeling på måneder.												Andre anmærkn. I denne rubrik anføres, hvad man måtte have at be- mærke, bl. a. med hensyn til syg- domsformerne og den anvendte be- handlingsmåde.	
	18						18							
	Juli.	Aug.	Sept.	Oktb.	Nov.	Decb.	Janr.	Febr.	Marts.	April.	Maj.	Juni.		
Typhus exanthematicus														
Febris typhoidea														
Meningitis cerebro-spi- nalis epidemica														
Febris puerperalis														
Variolae														
Scarlatina														
Morbilli														
Erysipelas														
Diphtheritis faucium . .														
Parotitis														
Bronchitis, Laryngitis . .														
Angina catarrhalis et follicularis														
Pneumonia														
Rheumat. artic. acutus														
Febris intermittens . .														
Diarrhoea acuta et Cho- lera nostras														
Cholera asiatica														
Dysenteria														
Scorbutus														

Følgende sygdomstilfælde antages at være forårsagede af fængselslivet eller af opholdet i fængslet:

Sygdom.	Tiltælde.
Pneumonia	
Tuberculosis	
Dyspepsia	
Cardialgia	
Chlorosis et Anaemia	
Scorbutus	
Psychosis	

Det samlede antal forplejningsdage på sygeafdelingen eller sygecellerne udgjorde
 Sygeudgifter udgjorde Kr.
 , hvoraf beløbet for medikamenter udgjorde Kr.

Fuldstændig arbejdsfrihed har været tilstået i antal dage .
 Delvis arbejdsfrihed har været tilstået i antal dage

Afviigelser fra den sædvanlige fangekost:
 1. Sygekost Antal dage.
 2. Diæt — —

Vægttabel over udgæede fanger.

Antal udgæede fanger.	Deraf:						Anmærkn.
	Vundet i vægt.		Tabt i vægt.		Uforandret vægt.		
	Antal	pCt.	Antal	pCt.	Antal	pCt.	
Alder:							
fra 18—25 år							
- 25—35 —							
over 35 år							
Med god helbred							
- svag —							
Straffetid:							
Fra 6 måneder til 1 år							
- 1 til 2 år							
- 2 - 3 —							
over 3 år							
Levevej og beskæftigelse:							
Af arbejds- og bondeklassen							
- håndværksklassen							
- den konditionerende klasse							
Beskæftigelse i fængslet:							
Mere stillesiddende arbejde							
Arbejde med mere bevægelse							
Uden tillægskost							
Med tillægskost							
Ny indkomne							
Tilbagefaldne							

Rundskrivelse af 10. Januar 1885, fra den kongelige norske Regerings Justits- og Politi-departement om fællesstrafarbejdsanstaltens benævnelse. Herved meddeles til underretning og videre kundgørelse, at departementet under D. D. har afgivet bestemmelse om, at de hidtil som Christiania, Bergens og Thronhjems „Tugthuse“ betegnede fællesstrafarbejdsanstalter herefter — i lighed med hvad der allerede længe har fundet sted med hensyn til den lignende fællesanstalt på Akershus — bliver henholdsvis at benævne „Strafanstalten i Christiania for kvinder“, „Bergens Strafanstalt“ og „Thronhjems Stratanstalt“.

Blandet Indhold.

DANMARK. Københavns politi i 1883. Ifølge beretning om samme har antallet af *samlige forbrydelser*, som ved anmeldelse eller opdagelse uden foregående anmeldelse ere komne til politiets kundskab, udgjort 5905 mod 6856 i 1882.

Samtlige af det udøvende politi *anholdte personer* udgjorde 13358 mod 13637 i 1882.

Tyveriernes antal var 4230 mod 4983 i 1882, og deraf angik 67,3 pct. genstande af ikke over 10 kr.s værdi. Særlig for de *grove tyveriers* vedkommende gælder dette om 52,7 pct. af disse mod 54,9 pct. i 1882. Antallet af *grove tyverier* er faldet fra 976 i 1882 til 712.

Forbrydelser *mod sædeligheden* udgjorde 269 mod 235 i 1882.

Forbrydelser *mod personer* udgjorde 152 mod 205 i 1882 og 156 i 1881.

De for forbrydelser anholdte (de for politiforseelser anholdte ere ikke medregnede) vare 1702 mod 1753 i 1882, 1712 i 1881, 1841 i 1880 og 1423 i 1879.

De efter politivedtægtens § 9 *for drukkenskab paa gaden tiltalte* udgjorde i de sidste 4 måneder af året 940, hvilket svarer til kun 2820 for hele året mod 5651 i 1882. De anholdte sættes nemlig nu næsten uden undtagelse under tiltale, hvilket synes at have øvet en heldig virkning.

Børn under 15 år, som have været *under tillale ved retten* for forbrydelser eller forseelser, have udgjort 302, nemlig 137 for tyveri og andre forbrydelser mod ejendomsretten og 165 for andre lovovertrædelser. I 1882 udgjorde de 317, i 1881 281 og i 1880: 204.

Antallet af personer indtil 25 års alderen, som have været anholdte for forbrydelser og forseelser i København i 1873 og 1883, er voxet med 79,2 pct., medens folkemængden kun er stegen med c. 30 pct. For Børn mellem 10 og 15 år er stigningen 20,3 pct., mellem 15 og 18 år 78,2 pct.

Generalregisteret over forbrydere, som begyndtes 1 Januar 1880, og hvori optages enhver fra Københavns arresthuse udgaaet person, som enten under den sag, under hvilken han sidst har været fængslet, eller under nogen tidligere sag, der har medført fængsling, har været sigtet for nogen forbrydelse, som har påført ham eller har kunnet påføre ham højere straf end simpelt fængsel, omfattede ved udgangen af 1883: 5311 personer, deraf 3999 mænd og 1312 kvinder

Antallet af arrestanter udgjorde 4870 mod 4424 i 1882, og arrestdagens antal var 82572 mod 80853 i 1882. Det daglige gennemsnitstal af arrestanter var 226,2.

Arrestiløse tilbragte i enkelt celle have kun udgjort c. 59 af hvert hundrede, nemlig 45 for mænd og 22 for kvinder, og kun på 635 mod 790 i 1882 har isoleringen fuldstændig været gennemført.

Foreningen af 1837 til forsømte Børns Frelse har efter den 45de beretning, for 1883⁸¹, taget sig af 24 drenge og 5 piger. Af disse børn vare to 8 år, tre 9, fire 10, to 11, ti 12, sex 13 og to 14 år. I privat pleje ere 25 anbragte (på en nær alle i Jylland), 4 i opdragelsesanstalter. Af de anbragte børn have 12 været tiltalte eller straffede før, alle skildres som tyvagtige eller løgnagtige, nogle have været anbragte i Københavns internat. Foreningens årsindtægt var kr. 13287,24 og udgiften kr. 11226,43. Plejpenge med flere udgifter til børnene udgjorde kr. 10731,84. Om resultaterne af Foreningens virksomhed meddeler beretningen som sædvanlig intet.

Det fynske Fængselsselskab har i 1883 til 31 Marts 1884 taget sig af 30 personer, af hvilke 8 tidligere vare støttede og 22 ny, nemlig 16 mænd og 6 kvinder. Selskabets bestyrelse bistås fremdeles i forskellige egne af Fyn af 22 personligt virkende medlemmer. Indtægten har i regnskabsåret været kr. 3173,83, udgiften til understøttelser kr. 746,72.

Viborg Fængselsselskab har i 1884 antaget sig 71 løsladte, hvoraf 4 fra arresthuse, 3 fra Kristianhavns strafanstalt, 52 fra Vridsløselille og 12 fra Horsens. Desuden have 30 tidligere hjælpne atter modtaget understøttelse. Fra 1 Decbr. 1860 har Selskabet taget sig af 1383 løsladte. Af disse ere 356 påny straffede eller opgivne, 30 ere døde og 997, hvoraf 160 i udlandet, er det, såvidt bekendt, gået godt. Selskabet har formået mænd i flere af landets købstæder til at virke for bidrag til samme. Udgiften til understøttelser var kr. 2599,46. Beretningen meddeler den i Tidsskriftet gengivne betænkning fra det ved mødet i Viborg i 1881 nedsatte udvalg.

Personalia. Under 5te Marts d. å. er F. A. MAZANTI afskediget som inspektør for Horsens Strafanstalt med en sådan pension, som værmere ved lov måtte blive fastsat.

NORGE. Frederiksstads Fængselsskab har udsendt en beretning om sin virksomhed i 1882—83. Selskabets understøttelse er væsenligst ydet under de almindelige former, dog har man, hvor pengenhjælp syntes lidet heldig, ydet kost og logis, en form, som har været tilfredsstillende, ligesom bestyrelsen anser virksomheden for i det hele taget at have været til lykke. Regnskabet viser en indtægt af kr. 566. Udgiften til understøttelser var kr. 186. Medlemsantallet var 110.

PERSONALIA

Danmark.

Fængselsvæsenets Overbestyrelse:

Overinspektør: *A. H. F. C. Goos.* Prof. Dr. juris. Extraord. Ass.
i Højesteret.

Sekretær: *M. S. O. From.*

Christianshavns Strafanstalt:

Direktør: *F. Bruun.*

Inspektør: Samme.

Assistent: *P. Petersen.*

Præst: *A. E. E. Dahlberg.*

Læge: *J. A. C. Tryde.* Dr. med. Politilæge.

Bogholder: *Th. Møller.*

Kasserer og Økonomiskriver: *A. Grønning.*

Lærerinde: Frøken *E. A. Wigelsen.*

Værkmester: *M. L. Bech.*

Overopsyn: Jfr. *Soelberg.*

Sygeplejerske: Frk. *Halvorsen.*

Vridsløselille Strafanstalt:

Direktør: *A. H. F. C. Goos.* (Se Overinspektøren.)

Inspektør: *F. C. Chr. Ammitzbøll.*

Assistent: *J. N. Gomard.*

Præst: *E. H. F. Chr. S. Wegener.*

Læge: *C. Petersen.*

Bogholder: *C. V. Ziebe.*

Kasserer og Økonomiskriver: *N. Wigelsen.*

Lærer, første: *H. Nielsen.*

do. anden: *O. Nielsen.*

Overbetjent: *Wamberg.*

Horsens Strafanstalt:

Direktør: *T. A. I. Regenburg*. Dr. phil., Stiftamtmand.
 Inspektør: Vakant.
 Assistent: *N. I. Backe*. Lieut.
 Præst: *S. M. K. Haaffstrøm*.
 Læge: *I. V. Haurowitz*.
 Bogholder: *M. T. Lund*.
 Kasserer og Økonomiskriver: *A. Chr. M. Malling*.
 Lærer: *I. T. Loft*.
 Overbetjent: *Simonsen*.
 Vagtmester: *Petersen*.
 Værkmester: *Jacobsen*.

Norge.**Fængselsvæsenets Overbestyrelse:**

Chef for fængselsvæsenet: *P. Birch-Reichenwald*, Expeditionschef
 for Strafanstalt- og Fængselsvæsenets
 Anliggender under Justits-dept.
 Bureauchef i Fængselskontoret*: *A. Bang*.

Bodsfængslet:

Direktør: *R. Petersen*.
 Præst: *J. C. Müller*.
 Underinspektør: *H. Johansen*.
 Kasserer og Regnskabsfører: *E. C. W. Grøndahl*.
 Forvalter: *J. H. Dons*.
 1ste Lærer: *Th. Frette*.
 2den Lærer: *H. Monsen*.
 3dje Lærer: *O. M. Andersen*.
 Læge: *C. J. Kiønig*.

*) Her under hører f. t. foruden straffanstalt- og fængselsager tillige kriminalstatistiken og revisionen af kriminal- og bødefortegnelser. Kontorpersonalet bestaar af 3 kgl. fuldmægtige og 2 kopister.

Akershus Strafanstalt:

Overinspektør: *H. Schjoldager*, fhv. Ritmester.

Præst: *T. C. Bernhoft*.

Underinspektør: *J. P. C. Solberg*.

Kasserer og Regnskabsfører: *O. J. Lützow*. Kaptejn.

Lærer: *K. M. Echhoff*.

Læge: *C. P. Budde*, Dr. med. Hans Majestæt Kongens Læge, Livmedikus.

Bergens Strafanstalt:

Overinspektør: *J. M. L. Angell*, surn. Kaptejn.

Præst: *K. N. H. Dahl*.

Underinspektør: *J. H. Suphammer*.

Kasserer og Regnskabsfører: Overinspektøren.

Lærer: *S. L. Trædal*.

Læge: *O. J. L. Sparre*, Stadsfysikus

Thronhjems Strafanstalt:

Overinspektør: *P. Soelberg*.

Præst: *A. H. Hval*.

Underinspektør: Afdeling A. *I. Eriksen*.

— *B. J. P. Larssen*.

Kasserer og Regnskabsfører: *K. F. Møllerop*.

Lærere: *J. Jørgensen*.

S. H. H. Swensen, ledig pers. Kap.

Læge: *J. T. Poulsen*, Korpslæge.

Strafanstalten i Christiania for kvinder:

Overinspektør: *Th. Jensen*, fhv. Kaptejn.

Præst: *J. C. H. Størjohann*.

Underinspektør: *P. N. I. Bye*.

Kasserer og Regnskabsfører: *G. L. Middellthun*.

Lærer: *A. F. W. J. Prytz*.

Læge: *C. P. Budde*, (se Akershus Strafanstalt.)

Sverige.

Fångvårdsstyrelsen.

Generaldirektör: *G. Fr. Almquist.*

Byråchef: *S. V. Ljungstedt*, Departementschef.
C. J. H. Gerle, Departementschef.

Sekreterare: *C. R. Ulfssax.*

Notarie och ombudsman: *O. O. Afzelius*, Auditör.

Registrator och aktuarie: *J. R. Ström.*

Kamererare: *M. Uddenberg.*

Kassör och bokhållare: *C. L. E. Nelauder.*

Revisor: *C. L. Brisman.*

A. D. E. Herlitz.

Fångvårdsstaten.

Straffängelserna för manspersoner.

1. Å Långholmen (i Stockholm).

Direktör: *F. M. Berencreutz*, Major.

Kamererare: *A. J. Zettergren.*

Pastor: *E. F. Sandberg.*

Skolföreståndare: *A. Montgomery*, Fil. K., tillf.

Skollärare: *V. A. H. Kihlbom*, Fil. K., tillf.

Läkare: *G. T. Sällberg*, Med. D.

Bevakningsbefälhavare: *F. P. P. Berg*, Löjtnant.

Fanjunkare: *C. Gustafson.*

Arbetsföreståndare: *R. Fernström*, tillf.

2. Malmö.

Direktör: *A. F. W. von Mentzer*, Kapten.

Kamererare: *E. M. Dahlin*, Fil. D.

Pastor: *P. J. Sjöholm*, utnämnd Kyrkoherde i Ramdala pastorat.

Skolföreståndare: *O. P. Nyquist*, tillf.

Läkare: *J. H. A. Falck*, Med. D. och K. M., Fältläkare.

Bevakningsbefälhavare: *G. O. Widenhielm*, Löjtnant.

Fanjunkare: *G. Holmer.*

3. Landskrona.

Direktör: *N. G. R. U. Brauner*, Friherre.

Kamererare: *C. O. H. Lindberg.*

Predikant: *I. Hallén.*

Läkare: *O. L. Bruzelius*, Med. Lic., Förste Bataljonsläkare.

Bevakningsbefälhafvare: *J. P. Enström.*

Fanjunkare: *J. C. Lindahl.*

4. Karlskrona.

Direktör: *A. Tisell*, Kapten.

Kamererare: *J. H. Nilsson.*

Predikant: *E. J. H. Svedman*, utn. Kyrkoherde i Ifö pastorat.

Läkare: *M. E. Forsberg*, Med. Lic., K. M., Förste Bataljonsläkare.

Bevakningsbefälhafvare: *A. W. H. W. Wollin*, Löjtnant.

Fanjunkare: *W. L. Nottberg.*

5. Å Nya Varfvet (vid Göteborg).

Direktör: *C. R. A. Charpentier*, Kapten.

Kamererare: *A. F. Carlsson.*

Predikant: *A. R. Ahlberg.*

Skolföreståndare: *P. J. Hallström*, tillf.

Skollärare: *G. Bladin*, tillf.

Läkare: *A. Wallin*, Med. Lic., Distriktsläkare.

Bevakningsbefälhafvare: *E. G. L. Timén.*

Fanjunkare: *A. F. Pettersson.*

Straffängelserna för qvinspersoner.

1. Å Norrmalm (i Stockholm).

Direktör: *C. R. Wäberg.*

Kamererare: *C. A. Silfverling.*

Predikant: *J. A. Annell*, Fil. D.

Skollärarynna: *Charlotte Lindholm*

Läkare: *J. G. T. Schagerström*, Med. D. och K. M.

Bevakningsbefälhafvare: *J. A. Jansson*, tillf. Direktör vid länsfängelset i Wisby; tjenstf: *O. L. W. F. Almén.*

Vaktfru: *Charlotte Ahlgren*

Förrådsvaktmästare: *Hilma Cramér*

Arbetsbokhållare: *T. W. Samuelsson*, tillf.

Arbetsföreständerska: *Sofia Odelia Åberg*, tillf.

2. I Norrköping.

Direktör: *R. W. Forssbäck*, Underlöjtnant.

Kamererare: *I. A. Lindström.*

Predikant: *J. T. Blidberg*, Utnämnd Kyrkoherde i Wimmerby.
 Läkare: *C. W. Engelbrecht*, M. D. och K. M., Förste Stadsläkare
 Bevakningsbefälhafvare: *N. G. Danielsson*.
 Vaktfru och arbetsförestånderska: *Augusta Hertzman*.

3 I Göteborg.

Direktör och redogörare: *N. G. Westin*, Fil. D., tillf.
 Predikant: *J. Hellstedt*, Predikant vid Göteborgs stads fattighus.
 Läkare: *C. F. E. Braun*, Med. och Fil. D., Regimentsläkare.
 Vaktmästare: *J. F. Nyberg*.
 Vaktfru och arbetsförestånderska: *Emma Müller*, tjenstefri, tillf.
Maria Wennerstrand.

Länscellfängelserna.

1. För Stockholms län (i Upsala).

Direktör: *F. Liljenroth*, Löjtnant.
 Predikant: *J. A. Annell*.
 Läkare: *J. O. Bensow*, Med. Lic. och K. M.
 Vaktmästare: *C. O. von Nandelstuddt*.

2. För Upsala län (i Stockholm).

Direktör: *C. J. Abrahamsson*.
 Predikant: *C. R. Martin*, Fil. D.
 Läkare: *P. R. Schultz*, M. L. och K. M., Regiments- och Stadsläkare.
 Vaktmästare: *G. Jonsson*.

3. För Södermanlands län (i Nyköping).

Direktör: *O. S. Sjöbeck*.
 Predikant: *L. Nilsson*, Theol. Lektor, Fil. D.
 Läkare: *J. W. Granberg*, M. L. och K. M., Hospitals- och Lasarettsläkare.
 Förste Vaktkonstapel: *J. A. T. Kellgren*.

4. För Östergötlands län (i Linköping).

Direktör: *C. E. R. Zimmerman*, Kapten.
 Predikant: *J. A. Nilsson*.
 Läkare: *L. A. Åman*, M. D. och K. M., Lasarettsläkare.
 Vaktmästare: *G. Swardh*.

5. För Jönköpings län (i Jönköping).

Direktör: *E. A. Eriksson.*

Predikant: *A. S. Ekström*, Utnämnd Kyrkoherde i Barnarp.

Läkare: *E. W. Zetterberg*, M. L., Andre Bataljonsläkare, Stadsläkare.

Vaktmästare: *G. Axi.*

6. För Kronobergs län (i Vexjö).

Direktör: *V. Engström.*

Predikant: *J. Wirell*, Domkyrko-Syssloman.

Läkare: *A. E. Goldkuhl*, M. L. och K. M., Stadsläkare.

Vaktmästare: *J. Sjögren.*

7. För Kalmar län (i Kalmar).

Direktör: *C. Morén.*

Predikant: *J. O. Medelius*, Komminister.

Läkare: *J. O. E. Engdahl*, M. L., Stadsläkare.

Vaktmästare: *O. R. Kallenborg.*

8. För Gotlands län (i Visby).

Direktör: *C. G. K. E. Sparre*, Friherre, tillf. Direktör vid Kron-
arbetsstationen i Tjurkö; tjenstf. *J. A. Jansson*, Bevak-
ningsbefälhafvare vid Straffängelset å Norrmalm.

Predikant: *O. A. Westöö*, Läroverksadjunkt.

Läkare: *G. M. Bolling*, Hospitals- och Lasarettsläkare.

Förste vaktkonstapel: *B. M. Olsson.*

9. För Blekinge län (i Karlskrona).

Direktör: *O. Jansson.*

Predikant: *E. J. G. Svedman*, utn. Kyrkoherde i Ifö.

Läkare: *C. J. T. Lundbergh*, M. D. och K. M., Regements- och
Lasarettsläkare.

Vaktmästare: Vakant

10. För Kristiansstads län (i Kristiansstad).

Direktör: *C. A. Schneider*, Underlöjtnant.

Predikant: *A. M. Cederwall*, Regementspastor.

Läkare: *O. C. Blomberg*, M. L. och K. M., Regementsläkare.

Vaktmästare: *A. Persson.*

11. För Malmöhus län (i Malmö).

Direktör: *P. A. Lagerberg*, Kapten.

Predikant: *P. J. Sjöholm*, Utm. Kyrkoherde i Ramdala.

Läkare: *J. H. A. Falck*, M. D. och K. M.; Fältläkare.

Vaktmästare: *P. E. Törnegren*.

12. För Hallands län (i Halmstad).

Direktör: *G. A. Norrman*.

Predikant: *J. Gadd*.

Läkare: *P. O. Sjöstrand*, Provinsialläkare.

Förste vaktkonstapel: *P. L. Kjellström*.

13. För Göteborgs och Bohus län (i Göteborg).

Direktör: *S. A. V. Wester*, Kapten.

Predikant: *T. Wallerius*.

Läkare: *O. I. Carlander*, Med. L.

Bevakningsbefälhavare: *C. J. Falck*.

14. För Elfsborgs län (i Venersborg).

Direktör: *J. A. R. Söderlund*, Underlöjtnant.

Predikant: *S. O. Sundborg*.

Läkaren: *C. J. N. Bylund*, Med. L., Förste Bataljons- och Stads-
läkare.

Vaktmästare: *C. A. Eriksson*.

15. För Skaraborgs län (i Mariestad).

Direktör: *F. Bogren*, Löjtnant, tillf.

Predikant: *A. Lundgren*, Komminister.

Läkare: *P. O. Södermark*, Med. L., Lasarett- och Kurhusläkare.

Vaktmästare: *O. I. Sjöström*.

16. För Vermlands län (i Karlstad).

Direktör: *J. J. A. Robbert*, Fil. D.

Predikant: *L. A. Sjöholm*, Fil. D., Utm. Kyrkoherde i Eskilstuna.

Läkare: *A. F. Ramström*, Med. D. och K. M., Provinsialläkare.

Vaktmästare: *C. W. Almgren*.

17. För Örebro län (i Örebro).

Direktör: *C. A. B. Reutersvärd*, Kapten.

Predikant: *T. E. Morén*, Kyrkoherde i Almby.

Läkare: *A. P. H. Eckman*, Med. L., Förste Bataljonsläkare.

Vaktmästare: *C. B. Lindqvist*.

18. För Vestmanlands län (i Vesterås).

Direktör: *F. W. Schedin*.

Predikant: *C. A. Örström*, Fil. D., Komminister.

Läkare: *A. F. Stål*, Med. L. och K. M., Regementsläkare.

Vaktmästare: *P. Pettersson*.

19. För Kopparbergs län (i Falun).

Direktör: *J. A. P. W. Luthander*, Löjtnant.

Predikant: *P. O. Koersner*, Fil. D., Läroverksadjunkt.

Läkare: *C. A. Küssel*, M. D. och K. M., Provinsialläkare.

Vaktmästare: *H. E. Morin*.

20. För Gefleborgs län (i Gefle).

Direktör: *J. I. A. Hedberg*.

Predikant: *K. B. Hennig*.

Läkare: *C. R. Sandberg*.

Vaktmästare: *K. B. P. Bauer*.

21. För Vesternorrlands län (i Hernösand),

Direktör: *G. Garström*.

Predikant: *R. M. W. Matthiesen*, Konsistorie-notarie.

Läkare: *S. Sellin*, Med. L., Stadsläkare.

Förste vaktkonstapel: *N. O. Andersson*.

22. För Jemtlands län (i Östersund).

Direktör: *C. A. Jägerhorn*.

Predikant: *G. G. R. Svensson*, Läroverksadjunkt och Regementspastor.

Läkare: *K. A. Hernblom*, Med. L., Lasarets- och Stadsläkare.

Förste vaktkonstapel: *A. Ögren*.

23. För Vesterbottens län (i Umeå).

Direktör: *T. L. Svenonius*, tjänstefri; tillf. *B. F. O. Oxehufvud*,
Löjtnant

Predikant: *Isak Bexelius*, Kyrkoherde i Umeå.

Läkare: *N. M. T. Brisman*, Med. L. och K. M., Lasarett- och Stadsläkare.

Förste vaktkonstapel: *K. F. Englund*.

24. För Norrbottens län (i Luleå.)

Direktör: *C. T. Thulin*.

Predikant: *J. A. Edman*, Läroverks-Adjunkt.

Läkare: *A. P. Björkman*, Med. L., Regements- och Lasarettsläkare.

Förste vaktkonstapel: *A. Johansson*.

Kronohäktena.

1. Stockholms stads å Långholmen. (För män.)

Direktör: Direktören vid Straffängelset.

Kamererare: Kamereraren vid do.

Predikant: Predikanten vid do.

Läkare: Läkaren vid do.

Bevakningsbefälhavare: *C. F. M. Fant*, Direktör vid Åkerbruks-Kolonien Hall, tjänestfri; tillf.: *E. F. L. Fant*.

2. Stockholms stads å Norrmalm. (För kvinnor.)

Direktör: Direktören vid Straffängelset.

Kamererare: Kamereraren vid do.

Predikant: Predikanten vid do.

Läkare: Läkaren vid do.

Bevakningsbefälhavare: Bevakningsbefälhavaren vid do.

3. I Norrtelge.

Tillsyningsman: *J. E. Behmer*, Borgmästare.

Bevakningsbefälhavare: *C. J. Almqvist*.

Predikant: *J. T. V. Norman*, tillf.

Läkare: *H. F. Isander*, Med. L., Provinsialläkare.

4. I Eskilstuna.

Tillsyningsman: *C. G. Jernbergh*.

Bevakningsbefälhavare: *C. G. H. Bothén*.

Predikant: *A. A. L. Wetter*, Komminister.

Läkare: *V. A. Mossberg*, M. L., Provinsialläkare
Förste vaktkonstapel: *N. P. Ström*.

5. I Norrköping.

Tillsyningsman: *C. A. Lindén*, Häradshöfd., Stadsfiskal.
Direktör: *G. T. Nordin*.
Predikant: *J. T. Blidberg*, Utn. Kyrkoherde i Vimmerby.
Läkare: *P. W. Bergsten*, Med. D. och K. M., Andre Stadsläkare.
Förste vaktkonstapel: *J. A. Rehn*.

6. I Kisa.

Tillsyningsman: *J. L. Boman*, Kronolänsman.
Vaktmästare: *P. G. Granat*.

7. I Vestervik.

Tillsyningsman: *S. W. Ahlmark*, Borgmästare.
Direktör: *A. Swedberg*.
C. J. P. Willers, Läroverksadjunkt.
Läkare: *F. M. von Friesen*, M. L., Lasarettläkare.
Förste vaktkonstapel: *P. T. Wiman*.

8. I Karlshamn.

Tillsyningsman: *A. O. R. Leth*, Borgmästare.
Bevakningsbefälhafvare: *N. Lundgren*.
Predikant: *E. H. Rodhe*, Fil. D., Teol. K., Kontraktspastor.
Läkare: *J. G. Frykman*, Med. L., Stads- och Lasarettläkare.
Förste vaktkonstapel: *J. A. Hultmark*.

9. I Engelholm.

Tillsyningsman: *J. A. Forslund*, Med. L., Fil. D., Provinsialläkare.
Predikant: *F. Koch*, Kyrkoherde i Engelholm.
Läkare: *J. A. Forslund*, (se Tillsyningsmannen).
Vaktmästare: *W. Bergdahl*.

10. I Ystad.

Tillsyningsman: *B. Pettersson*, v. Häradshöfd.
Direktör: *C. E. Thorsson*.
Predikant: *G. E. Lång*.
Läkare: *A. G. Wirgin*, Med. D. och K. M., f. d. Provinsialläkare.
Förste vaktkonstapel: *C. Holmquist*.

11. I Landskrona.

Tillsyningsman: Direktören vid Straffängelset.

Predikant: Predikanten vid do.

Läkare: Läkaren vid do.

12. I Varberg.

Tillsyningsman: *J. P. Larsson*, Borgmästare.

Bevakningsbefälhafvare: *J. F. Bergqvist*.

Predikant: *G. Pettersson*.

Läkare: *E. R. Brunstedt*, Med. D. och K. M., Stadsläkare.

Förste vaktkonstapel: *A. W. Cederberg*.

13. I Kungsbacka.

Tillsyningsman: *E. G. Lang*, Rådman.

Bevakningsbefälhafvare: *H. Pettersson*.

Predikant: *J. Berglund*.

Läkare: *A. B. Thulin*, M. L., Stads- och förste Bataljonsläkare.

14. I Uddevalla.

Tillsyningsman: *E. V. Nyling*, Rådman.

Direktör: *C. G. Pettersson*.

Predikant: *C. T. Ljunggren*.

Läkare: *O. E. Åhlström*, M. D och K. M., Stads- och Provinsialläkare.

Förste vaktkonstapel: *N. P. Nilsson*.

15. I Svanesund.

Tillsyningsman: *P. G. Pettersson*, Häradshöfding.

Bevakningsbefälhafvare: *P. Linnecranz*.

16. I Hudiksvall.

Tillsyningsman: *S. J. Sandqvist*, Borgmästare.

Direktör: *P. G. Melén*.

Predikant: *C. G. Sandahl*.

Läkare: *J. Ekman*, Med L. och K. M., Stadsläkare.

Förste vaktkonstapel: *J. Broström*.

17. I Sundsvall.

Tillsyningsman: *J. F. R. Björck*, Borgmästare

Direktör: *C. O. Groth*.

Predikant: *O. E. Arbman.*

Läkare: *A. F. Christiernin, M. L., Lasarettsläkare.*

Förste vaktkonstapel: *C. J. Thorngren.*

18. I Skellefteå.

Tillsyningsman: *E. J. Sparrmann, Kronofogde.*

Vaktmästare: *C. H. E. Bäckström.*

19. I Lycksele.

Tillsyningsman: *N. J. Gadd, Kronofogde.*

Vaktmästare: *L. G. Larsson.*

20. I Haparanda.

Tillsyningsman: *A. F. Wallin, v. Iihöfd., Kronofogde.*

Direktör: *A. C. Norberg.*

Predikant: *E. G. Burman, Kontraktspastor.*

Läkare: *O. W. Genberg, Med. L., Provinsialläkare.*

Förste vaktkonstapel: *J. F. Isokosky.*

Kronoarbetskåren.

1. Kronoarbetsstationen å Tjurkö.

Direktör, föreståndare: *G. R. R. Hallman, Major, tillf. Föreståndare vid Arbetsanstalten å Nya Varfvet, tjenstf.: C. G. K. E. Sparre, (se Wisby länsfängelse).*

Kamererare: *Th. Grahl.*

Predikant: *J. E. Östergren.*

Läkare: *M. E. Forssberg, Med. L. och K. M., Förste Bataljonsläkare.*

Bevakningsbefälhavare: *C. P. Blomqvist, Löjtnant, tillf.*

Fanjunkare: *A. W. Julin.*

2. Kronoarbetsstationen å Borghamn.

Bevakningsbefälhavare, föreståndare: *E. R. M. Taube, Kapten, tillf.*

Redogörare: *G. L. Syrén, Fanjunkare.*

Predikant: *E. F. Sjöling, Komminister.*

Läkare: *A. H. O. Wallin, Med. L., Lasarett- och Kurhusläkare.*

Fanjunkare: *G. L. Syrén.*

3. Kronoarbeitskompaniet å Vaxholm.

Kompanichef: *C. L. Palm*, Kapten.
 Subalternofficer: *O. L. Engström*, Underlöjtnant.
 Redogörare: *A. L. Zetterberg*.
 Predikant: *O. O. Andersson*, Kyrkoherde i Vaxholm.
 Läkare: *N. E. Selander*, Med. L., Andre Bataljonsläkare.

Finland.

Fångvårdsstyrelsen (Helsingfors).

Öfverdirektör: tillf., *A. Grotensfeldt*, Jur. \bar{D} ., Hofrättsråd.
 Sekreterare: *A. M. Hornborg*.
 Kamrerare: *K. F. Wahlström*, Kollegiassessor.
 Kammarförvandt: *A. N. Herlin*, Jur. K.
 Kanslist: *J. L. Snellman*, Jur. K.
 Kammarskrifvare: tillf., *Anna Lindholm*.

Fångvårdsstaten.

Straffängelser för män.

Invid Helsingfors.

Direktion: Ordförande: Fängelsedirektören; Ledamöter: Predikanten
 och Läkaren.
 Direktör: *O. Leistén*.
 Predikant: *J. Hänninen*.
 Läkare: *L. A. Krohn*, M. D., Kollegiassessor.
 Bokhållare: *V. Nybergh*.
 Lärare: *K. A. Salava*, Fil. K.
 Arbetsledare: *K. J. Hindrén*.

I Åbo.

Direktion: Ordförande: tillf., Fängelsedirektören; Ledamöter:
 Predikanten och Läkaren.
 Direktör: tillf., *A. W. Becker*, Vice häradshöfding.
 Predikant: *L. G. V. Dahlberg*, Vice pastor.
 Läkare: *G. D. Grönlund*, Kir. M.
 Bokhållare: *M. Lattu*.
 Lärare: *A. Nyssönen*.
 Arbetsledare: *J. Halonen*.

Arbetsfängelse för män.

Willmansstrand.

Direktion: Ordförande: *R. A. Schogster*, Borgmästare. Ledamöter:
Fängelsedirektören, Predikanten och Läkaren.

Direktör: *G. A. Wahlström*, Fil. M.

Predikant: *G. G. Grönberg*.

Läkare: *A. H. Ilmoni*, M. D.

Lärare: *A. Lindh*.

Arbetsledare: *J. E. Cantell*.

Straff- och Arbetsfängelse för kvinnor.

Tavastehus.

Direktion: Ordförande: Fängelsedirektören; Ledamöter: Predikanten
och Läkaren.

Direktör: *P. A. Brofeldt*, Kollegiassessor.

Predikant: *G. R. Böök*, Vice pastor.

Läkare: *R. W. W. Salingre*, Slotts- och Lasarettsläkare, M. D.

Bokhållare: *G. A. Eklund*.

Arbetsföreståndarinna: *Amalia A. Calonius*.

Lärarinnor: *Sofia Käljander*.

Atma S. L. Schülman.

Länsfängelserna.

1. Helsingfors.

Slottsbefallningsman: *L. Palm*.

Predikant: *K. D. A. Hirn*, Vice pastor.

Läkare: *C. I. Qvist*, Stadsläkare, M. D.

2. Åbo.

Slottsbefallningsman: tillf., *A. F. Ekelund*, Kronolänsman.

Predikant: *H. A. F. Mikander*, Vice pastor.

Läkare: *G. D. Grönlund*.

3. Tavastehus.

Slottsbefallningsman: *K. F. Demander*.

Predikant: tillf., *G. R. Böök*.

Läkare: *R. W. W. Salingre*.

4. **Wiborg.**
 Slottsbefallningsman: *J. Lindberg.*
 Predikant: *T. T. T. Tornell*, Vice pastor.
 Läkare: *G. J. Strömborg*, Slotts- och Lasarettsläkare, M. D.
5. **St. Michel.**
 Slottsbefallningsman: *F. Selén.*
 Predikant: *A. Puupponen.*
 Läkare: *J. A. Backman*, Slotts- och Lasarettsläkare. M. D.
6. **Kuopio.**
 Slottsbefallningsman: *P. I. Hedman.*
 Predikant: *J. V. Calamius*, Fil. D.
 Läkare: *G. Avellan*, Slotts- och Lasarettsläkare, M. D.
7. **Nikolaistad.**
 Slottsbefallningsman: *M. Kala.*
 Predikant: Vakant.
 Läkare: *L. Runeberg*, Slotts- och Lasarettsläkare, M. D.
8. **Uleåborg.**
 Slottsbefallningsman: *J. Åsvik.*
 Predikant: Vakant.
 Läkare: *K. J. von Ficandt*, Slotts- och Lasarettsläkare, M. L.

Häradsfängelserna.

1. **Kastelholm.**
 Tillsyningsman: *J. F. Salvén*, Kronofogde.
 Predikant: *F. J. Torckell*, Kyrkoherde.
 Läkare: *A. af Ursin*, Provincialläkare, Kir. M.
2. **Kajana.**
 Tillsyningsman: *B. E. Beyrath*, Borgmästare.
 Predikant: *J. Z. Hartman*, Kapellan.
 Läkare: *K. E. Inberg*, Provincialläkare.
3. **Kittillä.**
 Tillsyningsman: *C. E. Ahnger*, Kronofogde.
 Predikant: *F. A. Carpen*, Kyrkoherde.
 Läkare: *K. A. Hällström*, Provincialläkare, M. D.

II. V. KAALUND.

Digteren, Professor, HANS VILHELM KAALUND er død 27de April 1885, 66 år gl. Det var i December 1859, at han tiltrådte stillingen som Overlærer ved Vridsløselille Strafanstalt samtidig med, at dette Danmarks cellefængsel toges i brug. Han var således blandt de første, som her i landet skulde deltage i udførelsen af cellestraffen. Det var en epoke i vort fængselsvæsens historie, og det var ikke ligegyldigt, hvem man valgte dertil. Om dette hensyn i virkeligheden blev gjort gældende i det hele taget, skal jeg ikke komme ind på; men sikkert er det, at Kaalund var uden erfaring i den sag, han skulde give sig af med. Han mødte imidlertid med elementer, som kunde gøre ham særdeles egnet til gerningen. Først og fremmest mødte han med en stærk og varm tro på sagen. Den skyldte han for en del bekendtskabet til David, fængselsvæsenets daværende Overinspektør, men lige såmeget sin egen menneskevenlige, ideelle natur. Her var en stor ide at kæmpe for, og tillige dens virkeliggørelse i praxis. Det praktiske liv var ellers ikke Kaalunds sag; i dets tjeneste arbejdede han derfor altid tungt, og arbejdet sled stærkt på hans kræfter; men overalt, hvor det forstandsmæssige kunde trænges i baggrunden og det ideelle, sjælelivet, kunde få lov til at tage styret, der var Kaalund manden. Han følte så fint menneskenaturens vibreringer i fangecellen, derfor var det ham en let sag at komme i tillidsforhold til fangen,

derfor satte fangen i almindelighed så megen pris på hans besøg. Stundom kunde han vel tage fejl af en fange, når hans fantasi løb af med ham, men ofte gav hans iagttagelser træffende træk til en psykologisk bedømmelse af den enkelte.

Med hele sit stærke og rige følelsesliv var Kaalund en mandig natur, rede til at optage kampen for ideen i cellestraffen og dens virkeliggørelse såvel med den fange, som ikke vilde erkende sit fejltrin og vende om, som med enhver, der tvivlede om cellens betydning som fortrinlig opdragende og om den moralske personligheds overvægt ligeoverfor forbryderen. Kaalund troede på sagen, og han forlangte den samme tro af alle, som vare satte til at arbejde for den. Og på dette punkt kom den anden side af hans betydning for cellefængslet frem. Han var et udmærket incitament, hver gang han troede at føle slaphed eller mangel på tro på sagen hos andre. Men han fægtede altid åbent; krogveje forstod han sig ikke på og havde vanskeligt ved at væрге sig imod. Derved blev han ofte mere aggressiv, end han vistnok selv ønskede. Det kan være et spørgsmål, om han havde passet i et fællesfængsel; muligvis ikke. Men det er også et ørkesløst spørgsmål. I omtrent 22 år, til i 1881, var han Overlærer ved Vridsløselille Cellefængsel; hans store betydning for dette har mangan fange såvelsom enhver, der arbejdede sammen med ham og forstod ham, erkendt; den virksomhed ofrede han vistnok de bedste år af sit liv. Derfor fortjener han at mindes her.

CHRISTIAN DEN FJERDES

TUGT- OG BØRNEHUS.

1605—1649.

Det er i Danmark som i det øvrige Europa tiggeriet og usædeligheden, der give anledning til oprettelsen af tvangsarbejdshusene, de såkaldte tugthuse. De ældste af disse grundedes i London 1552 og i Amsterdam 1595¹⁾. Christian d. fjerde var således ikke bagud for sin tid, da han omkring 1600 oprettede *Tugthuset* i København. Grunden hertil var dog vistnok ikke alene tidens almindelig tendens til på samme tid at tvinge løsgængerer til at arbejde og at fremhjelpe en indenlandsk industri, men ganske vist i alle tilfælde tillige de særegne forhold, som overgangen fra catholicismen til protestantismen havde frembragt på det sociale område i Danmark. Samsundet førte, som det vil fremgå af det følgende, en igennem en lang årrække fortsat kamp mod tiggere og løsgængere, en kamp, som, på grund af dens besværlighed, i en hård tid som Christian den fjerdes måtte føre til strenge forholdsregler, så at løsgængere endog kunde hensættes til arbejde i jern (frd. 16 Novbr. 1619).

Som i alle katholske lande havde også i Danmark under catholicismen følelsen af forpligtelsen til at vise godgørenhed og give almisse været meget levende og udviklet. Også ad

¹⁾ Joh. Hagstrømer. Om frihøtsstraffen, s. 5. Upsala, 1875.

den vej vandt man sig midler til at slippe lettere igennem skærsilden. Kirken stillede jo selv fordringer på bidrag og almisse til sine klostre, munke og pilegrimme. Selv ejede den store midler, hvormed den var istand til at gøre godt, og den gjorde det også. Derigennem var almissen bleven ikke blot en barmhjertighedsgerning, men tillige tidens naturlige form for hjælpen til de fattige. At dette hos mange måtte avle utilbøjelighed til alvorligt arbejde og lyst til lediggang, er naturligt. Reformationen måtte nødvendigvis medføre en forandring i disse forhold, og navnlig måtte den bringe tiggeriets omfang for dagen. Thi tiggerhåndværket kunde ikke således skifte om med den ny religion. Tværtimod, tiggeren kom i forlegenhed. Hans håndværk blev byrdefuldt for samfundet. Det blev nødvendigt for dette at skride ind.

En ordning af fattigvæsenet, som den katholske tid ikke havde kendt som sådant, blev den første nødvendige følge af reformationen på dette område. Derved fik man 3 kategorier af fattige, af hvilke tiggerne var den ene. Disse delte man igen i to slags, de lovlige, som hørte hjemme i vedkommende kommune og på grund af sygdom eller alderdom vare udygtige til at arbejde eller vare forarmede. Disse havde øvrighedens tilladelse til at tigge, hvilket betegnedes ved et tegn, som de bar på brystet. Endnu i frd. 7 April 1619 (Chr. 4 Rec. 2—3—8) hedder det: De børn, som til handtværk ere satte, skulle gives tegn såvelsom skolebørnene og andre fattige, på det enhver kan vide, hvad for folk han sin almisse meddeler. De ulovlige, som hørte hjemme i fremmede kommuner, og de karske og føre skulde henvises til arbejde eller forvises af staden. I løbet af 50 år forordnes der atter og atter tvangsmidler mod tiggere og løsgængere¹⁾, indtil en almindelig forordning udkom 7 Debr. 1587²⁾ (1588) om: hvorledes herefter

¹⁾ Se dog Kold. Rec. Art. 62.

²⁾ Se O. Nielsen. Kbh. 1536—1660. 4. 2, noten.

holdes skal med betlere og stoddere overalt i Danmarks Rige. Denne bestemte, at hvis nogen fremmed stodder og trygler fandtes i staden efter den dag, da de vare påmindede fra prækestolen og bytinget om at drage bort, og især om de vare så stærke, at de kunde fortjene deres føde, skulde de stryges til kagen og udvises af byen. Denne forordning, som iøvrigt fremdeles bevarede det lovlige tiggeri, var gældende hovedregel for sagen i lang tid og indskærpedes gentagende med pålæg til øvrigheden om at iagttage dens overholdelse. Dens opgave at indskrænke eller afskaffe det udbredte tiggeri og løsgængeri nåedes dog ikke. Imidlertid var man kommen ind på forholdsregler af anden art, som snart fik betydning ved deres anvendelse på tiggere og løsgængere.

Omkring året 1600 havde Christian d. fjerde oprettet et tugthus med et dobbelt formål: at være en tvangsarbejdsanstalt for løsgængere og tillige at fremme håndværk og industri. Meningen var således at anvende de kræfter, som ellers gik ubenyttede i samfundet, på en nyttig måde. Dette tugthus¹⁾ lå oprindelig i Farvergade, hvor en del af det nuværende Vartov Hospital ligger, og hvor et kongeligt farveri et halvt hundrede år tidligere var anlagt; derefter fik gaden navn. I 1589, da farveriet var ved at gå istå, købtes ejendommen af den berømte astronom TYGE BRAHE, som derfra foretog sine iagttagelser. Efterat han havde forladt sit fædreland, søgte han at sælge gården, men dette var endnu ikke sket 1604. Derimod må ejendommen kort tid efter været gået over til kongen. En kongelig befaling af 7 Oktbr. 1605²⁾ til Statholder BREIDE RANTZAU udtaler nemlig, for at „den trygleri og betleri, som her i riget og synderlig her udi vor købstad København mere end på andre steder er udi svang“, kan blive afskaffet, „da have Vi nådigst til dets behov ladet opbygge og ordinere et tugthus her sammesteds, hvor sådanne løsgængere skulle

¹⁾ O. Nielsen. Kbn. 1536—1660. 3. 361 flg.

²⁾ Kbhs. Diplom. V. 4—5.

henordnes og indtages og siden tilholdes at lære et håndværk, hvormed de deres brød og ophold kunde fortjene“. Statholderen skulde derfor lade optage så mange mands- og kvindepersoner, som han kunde overkomme, *både i København og andensteds*, og indsætte dem i tugthuset. Desuden findes „*Tugthuset udi Farvergade*“ omtalt som bestående i det første regnskab for „*Helligest Tugthus*“, hvilket begynder den 21 Juni 1606. Sandsynligt er det derfor, at Tugthuset i Farvergade er indrettet 1605.

Som følge af, at grunden i Farvergade snart „ *fandtes både for liden og til den brug der ikke bekvem*“, fik kongen ved mageskifte med Københavns magistrat i 1606 en grund i Helligestes Stræde, hvortil en del af det gamle tugthus flyttedes, og denne anstalt fik navn af „*Helligest Tugthus*“. Da heller ikke dette tilfredsstillede fordringerne til plads og arbejde, fik kongen 30 Novbr. 1607 skøde på alle Helligånds Hospitals bygninger. Anstalten kom herefter til at omfatte alle bygninger mellem Helligånds kirke og Gråbrødretorv, og dens officielle navn var fra nu af til 1619 „*Tugthuset*“. Dog nævnes i regnskaberne over rentekammerets udgifter indtil det nævnte år jevnlige „*Helligest Tugthus*“ i modsætning til kvindfolkernes, selv efterat de ere samlede på samme sted.

Ved udvidelsen ophævedes dog endnu ikke Tugthuset i Farvergade eller som det i regnskabet for 1608—9 kaldes „*Kvindfolkernes Tugthus*“. I fortegnelsen over inventariet i *Tugthuset* for 1608 findes vel omtalt „*kvindernes kammer*“; men da deri nævnes kun 1 sengested, kan der alene være tale om tjenestegørende. I rentekammerets regnskab for 1608—9 for kvindfolkernes tugthus anføres 19 September 1608, at en pige er død „*udi farveriet*“ ligesom ved flere udgifter findes anført „*til behov udi farveriet*“. Dette er dog det sidste sted, hvor denne betegnelse benyttes ved kvindfolkernes regnskab. Dette tugthus findes endnu omtalt som bestående i regnskabet 1609—10 i samme forbindelse som i de foregående arbejdsregnskaber, idet *Tugthuset* mod-

tager garn derfra og leverer lærred dertil. Endvidere omtales i sidstnævnte regnskab Kirsten Jensdatter som forstanderske for kvindfolkenes tugthus, medens samtidig fogden i *Tugthuset* nævnes særskilt. Derimod er der efter regnskabet for 1610—11 foregået en forandring. Regnskabet, som er affattet af fogden for *Tugthuset* i samme form som de tidligere, indeholder angivelse af udgifter såvel til drengenes tugthus som til kvindfolkenes tugthus. Dette sidste kommer således første gang med i regnskabet som en del af *Tugthuset*. Ligeledes navngives samme sted 60 kvinder, som er tildelt beklædning. I de foregående regnskaber tales kun om drenge eller personer i flæng; men selv disse kunde kun være af mandkønnet, da beklædnings-sagerne, som tildeltes dem, vare skjorter, buxer og trøjer. Imellem 30 April 1610 og 30 April 1611, som er regnskabs-året, må således øjensynligt det tidspunkt falde, da kvindfolkenes tugthus er flyttet fra Farvergade til *Tugthuset*, og i 1612 omtales det som beliggende i urtehaven. Forbindelsen med farveriet i Farvergaden ophørte imidlertid ikke med denne bortflytning af kvindfolkene derfra, skønt et farveri omtales i *Tugthuset* 1618. For flytningen af kvindfolkenes tugthus på den anførte tid taler også, at i rentekammerets regnskaber indtil 1611 er det kældersvenden i dette tugthus, som modtager pengene til kvindfolkenes tugthus efter anvisning af fogden på Københavns slot, medens det efter den tid er fogden i *Tugthuset*, som anviser og kvitterer for begge tugthuse. I de nævnte regnskaber indtil 1619 omtales de nemlig som to anstalter.

Med kvindfolkenes flytning til *Tugthuset* synes dettes udvidelse i den første periode til 1619 at være kulmineret og for en del også den industrielle udvikling. Dette fremgår af de regnskaber og fortegnelser over inventariet, som findes for denne anstalt fra 1606 til 13 Novbr. 1618. Regnskaberne, som væsenligst ere fabriksregnskaber, ere meget lidet oplysende udenfor det industrielle område, og selv på dette give de kun sparsomme meddelelser, men i forening med

de nævnte inventarielister og rentekammerets regnskaber over udgifterne til Tugthuset bidrage de dog til at danne et begrænset billede af den hele anstalt, dens udvikling og virksomhed. Ved det første regnskab, som begynder 21 Juni 1606 og går til 30 April 1607, findes en fortegnelse over det inventar, som Søren Hansen, „fordum foged“ i Helligest Tugthus, 28 Juni 1606 afleverede til eftermanden Frands Boyesen. I denne fortegnelse nævnes borgerstuen, to væveres kamre, perlestikkerens kammer, skrivestuen, kokkens kammer, køkkenet, drengenes sengekammer og omgangene. Dette var altså de få rum, som benyttedes til anstalten fra begyndelsen, da den kun omfattede, med det højeste tal, 44 drenge.

I 1607 fik, som foran anført, kongen skøde på hele Helligånds Hospital, og denne udvidelse viser sig også snart i inventariefortegnelserne ligesom også deri, at drengenes antal bliver omtrent 100. Fortegnelsen for 1607—8 nævner således foruden de foran anførte rum possementmagerens og tripmagerens kamre og spisekælderen. Det følgende år føjer hertil uldberederens, wandmagerens (tøjmagerens), skradderens, tapetmagerens og kvindernes kammer samt badstuen, og i det næste år (1609—10) nævnes drejerens og simlebagerens, foruden flere wandmageres og tapetmageres kamre. Alle disse kamre, som benævnes med den pågældende håndværkers navn, vare efter det i dem opførte inventar utvivlsomt arbejdsstuer. Den sidste fortegnelse af 13 Novbr. 1618, inden Tugthuset midlertidig lukkedes, omtaler 35 rum. Iblandt disse findes, som ikke omtalte før, skomagerens kammer, drengenes kammer ved køkkenet, kvindfolkenes kamre, forstanderkvindens stue, Jacob Krops og Johan Knytters*) kamre, kirken, fruerstuen, gamle bryggers, 2 kamre i farveriet og ialt 11 wandmageres kamre. Denne

*) I Chr. 4. Breve (ved Molbech) I, 54 nævnes i brev af 12 Jan. 1618 en soldat, Johan Segeberrig, som kan knytte og binde, „han skal anvises i Tugthuset sammesteds (Kbh.) at lære nogle drenge og kvindfolk at binde garn, hvorfor er lovet ham 24 dl.“

sidste fortegnelse viser vistnok ikke såmeget nogen betydelig udvidet benyttelse af bygningerne efter 1610 (thi disses indretning er åbenbart undergået forandringer i årenes løb), som den godtgør anstaltens benyttelse ved slutningen af det første afsnit i dens virksomhed. Desuden antyder den ved opnævningen af kamrene for håndværkerne, hvorledes og i hvilken retning industrien har udviklet sig, og særlig dette sidste. Derimod er den intet vidnesbyrd om anstaltens stærkere belæg. Dette var nemlig den gang ikke større end i 1610.

Hvad nu Tugthusets befolkning angår, er det foran anført, at kongen 1605 befalede statholderen at lade optage i København og andensteds løsgængere, mands- og kvindepersoner, og indsætte dem i tugthuset. Denne befaling gentoges 26 Juni 1609, idet kongen pålagde 36 lensmænd i Jylland, Fyn og Skåne snarest muligt at forskikke til København så mange føre og stærke „kompaner og ørkesløse folk“, som de kunde overkomme såvel i købstæderne som på landsbyerne, da han var til sinds at ville lade bruge dennem udi Tugthuset udi København*). Det var således lediggængere, løse kvindfolk og børn, som løb om og tiggøde, der skulde danne Tugthusets befolkning. Om denne give de omhandlede regnskaber kun oplysning, forsåvidt som der er tale om udlevering af beklædnings-sager. Således findes intet tal på kvindfolkene førend i regnskabet 1610—11, da disses tugthus er flyttet til Tugthuset, som foran nævnt.

I Juli 1606 gives buxer og skjorter til 34 drenge, i Oktbr. og Novbr. s. å. trøjer og buxer, sko og strømper til 44 drenge. På den tid må altså dette have været tallet på de indsatte. I April 1607 bevilger Statholderen skjorter til 51 drenge og i Decbr. s. å. trøjer og buxer til 70 drenge „her udi Tugthuset“ ligesom 99 par sko og 106 par uldstrømper til *drengene*. Andensteds i samme regnskab nævnes det samme antal *personer udi Tugthuset*.

*) Dyrlund. Tatere og natmandsfolk i Danmark. 41.

Tallet er således steget til over det dobbelte imod det foregående år, men her må da atter erindres, at Tugthusets område er betydelig forøget ved det førnævnte skøde af 1607. I August 1608 anføres 92 *personer*, i Oktbr. s. å. 89 og i Decbr. s. å. 92 *dreng*e. I regnskabet for 1609—10 er opført 99 par sko og strømper til 99 *personer*. I virkeligheden synes således befalingen, som før nævntes, af 1609 ikke at have øvet nogen indflydelse på tilgangen, da tallet er omtrent det samme i 1608, og i det følgende år 1610—11 navngives 70 *dreng*e og 60 kvinder, som meddeltes beklædning. Da dette års regnskab er det første for *Tugthuset*, hvori kvindfolkene findes opførte, som følge af at de ere flyttede herhid, må tallet for drengenes vedkommende være gået ned, eftersom de foran nævnte tal for de foregående år kun angik drengene og vare større. I 1611—12 opføres 48 *dreng*e og 42 kvindfolk, og tallene falde yderligere i 1612—13 til 23 *dreng*e og 16 kvindfolk. I de følgende regnskaber til 1617 findes ingen oplysninger om tallet af de indsatte; men i Januar 1618 nævnes 57 *dreng*e og 43 kvindfolk. For 1618—19 findes intet regnskab for Tugthuset.

Som det ses af det oven anførte ere i nogle af regnskaberne før 1610 *dreng*e og *personer* nævnte i flæng. Efter 1610 anføres *dreng*e i modsætning til *kvindfolk*. Da det efter de foran angivne befalinger var hensigten også at indsatte voxne mandfolk i Tugthuset, har Dr. O. NIELSEN i sin beskrivelse af København 1536—1660 ment, at *dreng*e også måtte betegne voxne mandfolk. At der i regnskaberne omtales *syge børn* modsiger ikke denne mening, og den bestyrkes ved, at der i Oktbr. og Novbr. 1610 ligesom også i et par senere regnskaber opføres rhinskvin til *drengene*, som skulde modtage sakramentet. Desuden anføres i regnskabet fra 3 Juni 1617 til 13 Novbr. 1618 lærred til skjorter og særke til *dreng*e og kvindfolk, og iblandt disse sidste omtales *de små piger*. Ligeledes anføres i Januar 1618 vadmel til skjorter til de *største* kvindfolk og på samme

sted klæder til de *små drenge* og til drengene i almindelighed. Hertil kan endnu føjes, at i rentekammerets regnskab for 1611—12 findes 21 April 1612 anført 2 soldater, som ere døde i Tugthuset, og ligeledes 24 Juni 1612 i regnskab 1612—13 findes anført 1 svensk soldat som død sammesteds.

Efter de foran meddelte tal for de i Tugthuset indsatte personer i de forskellige år kan man vistnok anse 100 for normaltallet. Sammenligner man dette med de ligeledes foran opgivne rum, som formentlig benyttedes til dagophold ved arbejdet, og disses tal må blive c. 25, synes der ingen grund at være til at anse anstalten for overfyldt med det nævnte normaltal på befolkningen. Dette samme gælder derimod næppe om opholdet for natten. I inventariefortegnelsen for 1618 omtales kun drengenes sengekammer og kvindfolkenes sengekammer, altså et for hvert køn. Størrelsen af disse kamre findes ikke oplyst, men derimod gives af og til nogle oplysninger om sengetøjet. Således hedder det i det første regnskab for 1606—7: „Har annammit som er gjort og inventarium dermed forbedrit thette år“ 19 sengeklæder, 19 sengedyner, 19 underdyner, 8 dobbelte sengeklæder, 8 underdyner og 8 hoveddyner. Dette inventar synes at være forøget i 1608—9 med 10 sengeklæder. Tages hensyn til, at deri vistnok er medregnet sengetøj til håndværksmestrene, og til at anstalten på den tid husede omtrent 100 personer, kan nattelejet kun blive meget indskrænket. Ved afleveringen 16 April 1613 omtales 34 vadmels sengeklæder i kvindfolkenes sengekammer. Dette giver imidlertid ingen bestemmelse for nattelejet. Men i opgørelsen af inventariet 13 Novbr. 1618 anføres i kvindfolkenes sengekammer 24 sengesteder vel forsynede med sengeklæder, og i drengenes 25 sengesteder, langt ringere forsynede end kvindfolkenes. I Januar s. å. fandtes i anstalten 57 drenge og 43 kvindfolk, fordeles disse på sengestederne, får man 2 à 3 drenge i hver seng og tilnærmelsesvis 2 kvindfolk i hver. Iøvrigt omtales samme sted i kirken 136 dyner med

fjer tilligemed en del vår til dyner. Disse have næppe været til anstaltens brug men vel snarere til kongens behov.

Denne sammenstuvning af de indsatte for natten har vistnok, ved siden af disse personers formodede mangel på renlighed og derfor muligt medbragte sygelighed i visse retninger, bidraget en del til den ugunstige sundhedstilstand, som synes at have hersket i anstalten bestandigt. I alle regnskaberne findes smør jevnligt opført til at smøre drengenes hoveder med, formodenlig som et middel mod udslæt som følge af urenlighed. Ligeledes omtales altid *syge børn*, uden at dog nogen særlig sygdom anføres. Kun i Marts 1609 nævnes syge drenge, som have *blodsot*. Det er fra denne tid, at der i flere regnskaber er opført, at rhinskvin er leveret til de syge børn. Overhovedet synes en større eller i hvert tilfælde alvorligere sygelighed at være optrådt fra den tid i Tugthuset. Der tales således om de syge børn i kvindfolkenes tugthus før den tid, dette er flyttet fra Farvergade, som om nogle syge kunde have været overlagte dertil. Ved afleveringen 16 April 1613 anføres 4 sengesteder med klæder i *sygestuen*. Dette er i det omhandlede tidsrum den eneste gang, at sygestuen nævnes. På den anden side findes i flere af rentekammerregnskaberne opført betaling til personer i København, som have „indtaget“ syge børn til sig for at helbrede dem. Således nævnes i 1609 sex syge drenge hos Anders Bjørnsen. Iøvrigt blev de syge forplejede med varmt øl med smør i, fersk oxekød og nødekød, havresuppe og eddike. Andre sager nævnes ikke som forbrugte til de syge, ikke heller medicin. Derimod omtales hyppigt, at kopper ere påsatte, og dette synes at være foregået på bestemte tider, således 4 Septbr. 1618 „på mandfolkene udi tugthuset 145 kopper“ og 12 s. m. på kvindfolkene 107. Ligeledes nævnes, at 3 drenge ere helbredede for den faldende syge, og herfor er betalt 14 rdl. for hver. At helbredstilstanden har været slet fremgår også af oplysningerne om, hvormange ligkister der er lavet, eller hvormange grave der er betalt for at grave.

Har forholdene i anstalten ydet noget bidrag til en større dødelighed, så har selvfølgelig også de personers fortid, som indsattes, medvirket dertil. Efter tugthusregnskabet for 1607—8 ere 20 døde af 99, altså 20 pct.; det følgende år vare 20 døde af 92 drenge, altså en højere dødsprocent. I rentekammerets regnskab for samme år nævnes 8 kvindfolk begravede; for 1609—10 nævnes 12 døde kvindfolk, men i de år haves endnu intet tal på kvindfolkene. I 1610—11 anføres 11 døde kvindfolk og 4 drenge af henholdsvis 60 og 70; i 1611—12: 1 kvindfolk og 8 drenge, ialt 90 personer. I 1612—13 stiger dødsprocenten igen, idet der dør 8 drenge og 3 kvindfolk af 39 personer. I 1613—14 dør 11 personer, 1614—15: 15 og 1616—17: 35, men i disse år kendes persontallet for Tugthuset ikke. Endelig i 1617—18 var de dødes tal 25 af 100, altså 25 pct. I 1618—19 anføres 24 døde, deraf de 6 i Marts 1619; i April findes slet ingen døde. Da intet tal på befolkningen i dette regnskabsår findes opført, kan heller ikke de dødes forhold til denne ses. Overhovedet give de angivne procent jo kun tilnærmelsesvis forholdet, da tallet på de døde strækker sig over hele året, medens tallet på befolkningen kun findes anført på en eller anden bestemt tid af året.

Hvorvidt bespisningen har haft nogen indflydelse på dødeligheden og sundhedstilstanden ved at være mindre rigelig eller kraftig, lader sig ikke afgøre. Regnskaberne nævne kun de fødevarer, som ere modtagne. Disse leveredes fra Københavns slot og fra proviantgården. Blandt fødevarerne er der imidlertid nævnt sager, som også have haft anden anvendelse, således smør, der også er anført brugt til at smøre drengenes hoveder med, mel, som også er brugt til væverne, ligeså fedt og talg. Endvidere ses det ikke altid, hvormeget der er anvendt særligt til de syge, og kødet opføres altid i hele eller halve kroppe. En beregning er således umulig. At der er sket en forandring i bespisningen, således at der er bragt mere afvexling i føden, synes imidlertid at fremgå af regnskaberne og står muligt

i nogen forbindelse med den strax fra første færd optrædende sygelighed og dødelighed. I regnskabet for 1606—7 omtales slet ingen fødemidler. Det følgende år findes opført smør, fersk oxekød, fedt, dobbelt øl og mel og ikke andre spiselige sager. Jeg har imidlertid indtrykket af, at de nærmest ere anvendte til de syge og arbejdsvirksomheden. Derimod i regnskabet for 1608—9 forøges spisevarenes slags betydeligt. Der nævnes således, foruden det foran anførte, nødekød, fersk og saltet, fersk fisk, sild, bergfisk, flæsk ærter, salt og eddike. Endvidere er der som alt bemærket i Jan. og Febr. 1609 til de syge børn leveret 78 potter rhinskvin fra kongens vintapper, og sligt leveredes også i de senere år. Desuden ere de indsatte fra 1607 bespiste med fersk oxekød og dobbelt øl til julen og påske, pintse og mortensdag. Når derfor disse to fødemidler ere nævnte ovenfor, må de formentlig betragtes som sygekost og ikke som daglig kost for de sunde. I hvert tilfælde gælder det øllet.

Beklædningen er alt berørt ved omtalen af antallet på de indsatte. Den bestod for drengene i trøje, buxer, skjorte, sko og strømper og for kvindfolkene i trøje, skørt, særk, sko og strømper. Et sæt beklædningsgenstande synes leveret enhver en gang om året, navnlig ved efterårstid. Genstandene forfærdigedes utvivlsomt alle i anstalten, når undertages sko. Læder ses nemlig ikke i regnskaberne at være modtaget eller udleveret til forarbejdning; i rentekammerets regnskab for 1615—16 findes også opført betaling for sko, som ere syede udenfor anstalten, og skomagerens kammer findes først opført i fortegnelsen over inventar fra 1618. Derimod omtales skrædderens kammer allerede 1608, ligesom tøjet til beklædning årlig opføres som leveret ham til forarbejdning.

Foruden disse beklædningsgenstande til de indsatte personer udfoldedes der overensstemmende med anstaltens opgave en mangeartet virksomhed på arbejdsområdet. De foran efter inventariefortegnelserne opgivne forskellige slags

håndværkere, som lidt efter lidt dukke op i anstalten, vidne om den industrielle udvikling, som foregik derinde. Af håndværkere nævnes i 1609—10 henved 30. Flere af disse arbejdede ganske vist i samme håndværk, men antallet er dog betydeligt i forhold til et normaltal af 100 indsatte personer. Ja det synes så stort, at selve håndværkerne må have spillet en rolle ikke blot som læremestere, men i hvert tilfælde i lige så høj en grad som arbejdere i deres håndværk. Ser man hen til de foran givne meddelelser om de indsattes forhold i anstalten og til arbejdsvirksomheden, er det klart, at det industrielle formål, om ikke lige fra første færd, så dog snart, er blevet det principale. Derpå tyde også regnskaberne, som langt overvejende beskæftige sig med arbejdsvirksomheden.

Af det første regnskab (1606—7) ses der i Tugthuset at være kartet uld, spundet og vævet af linned, uld og silke samt lavet possementmagerarbejde. Det næste år anføres første gang, at uld er modtaget i større partier fra forskellige kongelige slotte. Ligeledes modtoges endel farvestoffer til tripmageren. Der leveredes silkeknapper til kongens skrædder og 849 alen sadelgjorde til kongens sadelmager, en post, som årlig vender tilbage med et forholdsvis stort tal. I 1610—11 nævnes første gang *tugthuskilde*. I regnskaberne for 1614—15 og 1615—16 omtales silkevævere og i det sidste også pommersk dug og pommersk kilde. Klædefabrikationen er efterhånden bleven den overvejende. I den tid berørte fortegnelse af 1618 omtales således, som alt anført, 11 wandmagere (tøjmagere) og flere silkevævere. Samme sted opføres i fogdens kammer på lager tugthusdug (smalt sejldug), bredt sejldug, dynevår, engelsk kilde, groft tugthuskilde, foderdug, olmerdug og sadelgjorde. Endvidere anføres, at kvindfolkene have syet skjorter til 1250 soldater og sengeklæder til kongens behov, ligesom skrædderen har syet klæder til kongens skibsfolk.

At den hele anstalt dårligt har kunnet betale sig, er let forståeligt. Arbejdspersonalet var dels uøvet, dels uden

stor arbejdsiver, dels børn og dels hjemsøgt af sygdom. Megen arbejdstid måtte desuden gå tabt for håndværkeren, som skulde oplære de indsatte personer, og hvem skulde bedømme de enkelte håndværkeres dueligheid? Fogderne have næppe været inde i de mange fabrikationsgrene. Det kan derfor ikke forundre, at et regnskab over klædefabrikationen i Tugthuset fra 1 Jan. 1612 til 31 Juli 1615 viser et underskud af 6048 daler. Denne sum er nemlig forskellen mellem kongens tilskud i det nævnte tidsrum 19413 daler (til klædefabrikationen) og værdien af det til hans klædekammer leverede klæde.

Hvilken betydning de enkelte fogders bestyrelse har haft for anstalten, kan ikke ses. Den første, Søren Hansen, foged i Helliggest Tugthus, er der kun til 21 Juni 1606. Under ham er anstalten knap nok trådt i virksomhed. Hans eftermand Frands Boyesen forlader den 1610. Efter ham følger Jens Lauritsen til 16 April 1613; dernæst Thomas Jensen til 3 Juni 1617. Fra den sidstes tid findes ingen regnskaber undtagen over klædefabrikationen, og disse ere førte af Frands Boyesen, som således er vedbleven at være knyttet til anstalten efter sin afgang som foged. Peder Kolding er foged fra 1617 til 13 Novbr. 1618, og efter ham atter Thomas Jensen. Men heller ikke fra denne hans fogedtid findes noget regnskab, indtil tugthuset lukkedes 1619. Grunden til lukningen var, at en pest strax i begyndelsen af året optrådte og hurtig udbredte sig i København*). Når anstalten lukkedes, findes ikke oplyst.

Med Tugthusets lukning og med de indsatte personers død eller spredning over hele landet er således første periode af denne anstalts virksomhed sluttet. Hvad opfyldelsen af dens ene formål, ophjælpning af industri og håndværk, angår, kan dette, efter hvad der alt er anført om arbejdsvirksomheden, næppe anses for nået. De fabrikerede sager til kongens og regeringens behov have været dyre og bekoste-

*) Mansa. Bidrag til Folkesygdommenes og Sundhedsplejens Historie i Danmark 275.

lige. Deres fabrikation i landet havde næppe endnu fået nogen betydning for håndværkets udvikling iblandt folket, tilmed da de fortrinsvis drevne grene, klæde- og silkefabrikationen og tapetmageri, ikke egnede sig for håndværksmæssig behandling, fordi de fordrede kapital og større drift. For de i anstalten indsatte personers vedkommende har sandsynligvis resultatet af deres oplæring været meget ringe og for mange intet. Dette sidste kan formentlig også siges om resultatet på moralens område. Overhovedet foreligger intet om den moralske og intellektuelle side af sagen, og dette var dog anstaltens anden opgave. Vel har der i det her omhandlede tidsrum været ansat 3 præster efter hinanden ved Tugthuset*), men om deres virksomhed foreligger intet. I 1617 og 1618 nævnes *kirken*, men kun idet der anføres, at der ligger dyner på lager derinde. Dog er der utvivlsomt foretaget kirkelige handlinger, siden der i 1618 første gang omtales en messehagel og en messeskjorte, ligesom der jo også er tale om drengene, som skulde modtage sakramentet. Tager man imidlertid i betragtning, at anstalten i første række er en arbejdsanstalt, at den er bleven en tvangsarbejdsanstalt, fordi man derved fik den billigste arbejdskraft og på samme tid kunde ramme lediggængerne, at børn og ældre personer af dårligste slags såvel mænd som kvinder vare blandede sammen i anstalten, så behøves der ikke at tages flere momenter med for at indse, at noget moralsk formål ikke er nået. Det er vel endog sandsynligt, at den enkeltes moralitet i mange tilfælde er bleven slettere ved påvirkningen af de ældre og mere fordærvede.

Tænkeligt er det derimod, at Tugthusets hele virksomhed i de forløbne år har kunnet åbne kongens øjne mere for den moralske side af sagen særligt for børnenes vedkommende. Derpå kunde bestemmelsen i Chr. 4 Reces, 2—3—8 (frd. 7 April 1619) tyde, hvori det hedder: Såfremt nogle gemene børnehuse i købstæderne af sjælegaver oprettes kunde, fattige,

*) O. Nielsen. Kbh. 1536—1660. 3. 385.

hjælpeløse og synderlig hittebørn til klæde og føde, da må sådant ske . . . Endnu mere taler også oprettelsen af Børnehuset ved siden af Tugthuset, da dette atter åbnes, og de i så henseende trufne bestemmelser for et humanere blik for den moralske og intellektuelle betydning, en slig anstalt bør have.—

Som alt bemærket er tidspunktet for Tugthusets lukning på grund af pesten ikke oplyst, så lidt som tiden for dets genåbning findes anført¹⁾. Dog findes der i rentekammerets regnskaber for 1619—20 og 1620—21 momenter, som muligt kunne tillade nogle slutninger i så henseende.

Den første post i det først nævnte regnskab findes 3 Maj 1619 for leverede varer og arbejde, og endnu 5 Juli har oldermændene for skomagerne fået betaling for 68 par sko „til folkene udi begge tugthuse“. Den 6 August leveredes fersk kød til de syge „udi tugthuset, såvel som til de andre syge ved nørreport²⁾ her for byen“. Når dette sammenholdes med, at der fra 2 Juni til 21 August er betalt arbejds løn for 54 ligkister, og at der 23 Septbr. er betalt for gravningen af 38 grave (for 10 er der betalt 29 Juli) „til en part drenges- og kvindespersoner, som ere uddøde af Tugthuset fra 4 Juli til 30 August 1619“, er her vistnok tidspunktet for anstaltens lukning som sådan. Regnskabet har efter det tidspunkt ingen udgiftsposter til døde, og i 1620 findes kun 5 små poster, den sidste 5 Februar. Det næste års regnskab, som efter dets udskrift går, ligesom alle disse regnskaber, fra 30 April til 30 April, er først begyndt i Juli måned 1620 med udgifter til bygningshåndværkere. Men den 8 August opføres betaling til en skipper, som har overført 8 drenge og piger fra Mariager til *Børnehuset*. Dette må således blive det omtrentlige tidspunkt for anstaltens genåbning. Noget tal på befolkningen nævnes ikke senere i 1620. Der omtales vel, at der i

¹⁾ Endnu 1 Juni 1619 befalede kongen, at 1 kvinde skulde indsættes i Tugthuset (Kbh. Dipl. V. 34. Sæl. Tegn. XXI. 412.).

²⁾ Muligt sigtes her til stadens sygehus udenfor nørreport, som i 1619 formentlig anvendtes til almindeligt pesthus. Nielsen. Kbh. 1536—1660. 3. 340.

November er betalt skræddere og skomagere, „indvånere“ i København, for 138 hele beklædninger til drengene og 76 skørter til pigerne ligesom for 178 par ny sko, store og små, til *Børnehuset*. Dette behøver dog ikke udelukkende at angå tallet på de i anstalten tilstedeværende personer, men kan være forberedende arbejder til anstaltens udvidelse.

At der imidlertid har været et større antal personer indsat, fremgår af tallet på de døde. Fra 27 Septbr. til 30 Dcbr. 1620 er der nemlig betalt for kister til 92 personer, „som ere uddøde af *Kongens Børnehus*“. Skønt pesten dengang for Københavns vedkommende var taget meget af, kan denne pludselige og betydelige dødelighed i et så kort tidsrum vel nok forklares af, at sygdommen i løbet af året havde udbredt sig over de øvrige dele af landet, og befolkningen i anstalten kom jo fra alle dele af riget. Fra 30 Dcbr. 1620 til regnskabets slutning 30 April 1621 anføres ingen døde. Tilstanden må således have forbedret sig, uagtet anstalten er begyndt at fyldes godt, siden dens eget regnskab, som begynder 27 Febr. 1621, omfatter bespisning af 259 personer, 149 kvinder og 110 mænd.

I tiden fra Septbr. 1619 til henved slutningen af 1620 har anstaltens drift således åbenbart været standset, hvilket kongen jo også udtaler i en ordre af 9 Januar 1621: „udi forgangen år, der Tugthuset her udi vor købstad København blev formedelst denne store sygdom opgiven“. Og dette modsiges ikke ved, at han i et brev af 11 April 1620*) omtaler hestedækkener, som gøres i Tugthuset. I 1620 har man imidlertid begyndt på at gøre anstalten istand til atter at tages i brug og det ikke blot efter den gamle form, men også overensstemmende med den i 1621 foregående forandring og betydelige udvidelse. Et arbejdsregnskab for tømmerfolk er således begyndt i Maj 1620. Rentekammerets regnskab for 1620.—21 omfatter ligeledes næsten udelukkende

*) Molbech. Chr. 4 Br. I. 71.

udgifter til bygningshåndværkere, snedkere, tømrere, glarmestere, smede, stensættere, brolæggere og murere. Disse sidste have arbejdet i større antal i flere måneder. Hvad der egentlig er udført kan ikke ses, da der i almindelighed kun nævnes betaling for arbejde i en vis tid. Dog angå udgifterne også inventariet. Jeg har før nævnt, at der anskaffedes ny beklædning. Der er endvidere betalt for at opsætte 19 jernovne, for 24 messing- og 63 kobberlamper, 100 thepotter af metal, 1 klokke til at ringe tilbords med, 110 sengesteder m. m. Udgifterne løbe i dette år også op til 1963 daler 14½ sk. eller 200 daler mere end rentekammerets udgift til Tugthuset i de foregående ti år tilsammen.

At den forestående forandring af Tugthuset vilde være foregået, selv om pesten ikke var indtrådt, kan vistnok forudsættes med sikkerhed. Derom vidner den tidligere anførte udtalelse i frd. 7 April 1619 om oprettelsen af „nogle gemene børnehuse i købstæderne“. Derfor taler også, at rentekammerets regnskab for begge tugthuse i 1619—20 på omslaget kaldes „regnskaf for *Børnehuset*“, og dette er skrevet med samme hånd som selve regnskabet. Det for 1620—21 slår navnet *Børnehus* fast som officielt. Overskriften lyder: Er af kongl: Mayst: Rentekammer forrettet og udgivet for hvis, som er bekostet og anvendt til kongl: Mayst: forordnede Børnehus her udi København. Ikke desto mindre vil man i de følgende års regnskaber såvelsom i andre dokumenter og oplysninger sagen vedrørende finde benævnelserne børnehus og tugthus brugte iflæng om begge anstalter tilsammen. Thi vel vare de særskilte anstalter, som det også fremhæves i frd. 2 Novbr. 1622, at kongen havde ladet de tvende anstalter indrette hver for sig, „på det børnene ikke skulde forvides udi noget tugthus og hos dennem at være opfødt, som for uærlige gerninger indsatte vare“, men de stod under samme stedlige bestyrelse og vare beliggende på samme plads. Desuden var tiden meget unøjagtig i sine betegnelser.

Var det imidlertid fra først af muligt interessen for at

ophjælpe håndværk og industri, som fornemlig bragte Chr. 4. til at oprette Tugthuset, så var det øjensynligt ved genåbningen i 1620 interessen for børnenes opdragelse og oplæring og betydningen heraf for individet som for samfundet, der fik den overvejende indflydelse. De mange ytringer om den sag i kongens breve vidne om hans store kærlighed til Børnehuset. Det smukkeste vidnesbyrd i så henseende er dog forordningen af 1621, som indeholder instruxen for anstaltens ordning. Den må altid blive et tiltalende mindesmærke for kongens personlighed som organisator og menneske. Forordningen følger derfor herefter aftrykt ordlydende.

Forordnung huor effter wi Christian dend fierde, med Gudz naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis konning, naadigst ville oss elschelige Christoffer Wrne, vor rentemester, vden nogen forsømmelse her effter vdj børne och thucthusett her vdj wor kiøbsted Kiøbenhaffn skall lade forholde.

1. Forbemelte wor rentemester skall huer dag eller huer anden dag i dett ringeste besøge samme wortt thucthuus och thillholde en huer i siin sted effterskreffne woris forordning wdj alle sine ord, puncter och artickeler wden nogen wndskyldning att efterkomme.

2. Fogden Christen Jensøn, eller huem i hans sted kommendis worder, skall wero thro och flittig och aarlig och sildig med thillsiun wfortreden sielff morgen och aften och ellers om dagen alle gaarder, hemmeligheder, arbeide och sengekammer, siugestuffuer, køcken och andre lossementer offuersee, att dett gaar skickelig thill och de holdis dagligen rene och feigede, att der røgis cammersene, och att tag, dørre, laase och winduer wed mact ere, dernest och att i siugestuffuerne er dend tillbørlig røgtt, spisen och wareteggt, och de tillpas ere kledis, spises och arbeide som anordnitt er eller worder.

3. Han skall haffue tillsiun med, alle och huer, som i samme thuct- eller børnehuus haffuer att bestillo, høig

och laug, ingen wndtagen, att en huer i rette thide sig indstiller och flittig er, som det sig bør.

4. Portene skall hand holde well beuarede och altid tillucte, saa de icke lenger aaben staaer, end nogengemmell dennom gaaer, och sielff haffue nøglen, saa ingen wdkommer, saa fremtt hand dett icke sielff will suare; saa och att inted affspundett eller wspundett, ei heller mad, øll, berme, aske, kull, kjøckenfitt wdberis, meden att saadantt forbrugis effter anordning, børnehusett til beste.

5. Hand skall ingen i tuethusett indlade dett att besee, med mindre hand derpaa fanger zedell fra forskrefne wor rentemester eller huo effter hannom kommendis worder, som paa tuethusett haffuer opsigtt.

6. Hand skall haffue rigtig mandtall och fortegnelse paa altt huis folck, som thill husitz thieniste wnderholdis, och dett forbemelte wor rentemester offuerleffuere, och sielff inted enten med casseren eller antagen forandre, wden med forbemelte wor rentemesters widskab, med mindre hand derpaa haffuer serdelis befalning.

7. Endog Carll Tiesen haffuer befalning werckitt der wdinden att skaffe i en goed ordning, saa maa hand dog ingenlunde nogen wdtage och den thill nogen anden mester wden for sette wden synderlig befallning.

8. Fogden skall huercken sielff holde nogen thill sig, som icke bør att werre i thuchuset, icke heller thillstede børnehusquinden nogen att indtage, wden de quindfolck paa huset tage ware, med huilcke skall flittig act och opsiun were.

9. Presten skall altid vere derinde thillstede, ingen med sitt leffnett eller omgiengelse forarge, dend ene med den anden formane thill gudz fryct, fromhed, flittighed och throskab. Hand skall huer søndag 7 slett predicke i børnehusett och wed ni slett i tuethusett, om onsdagen och løffuerdagen wnderuise en huer i deres børne lerdom, den ene efter den anden, dog att de fra deris arbejde icke offuer en halff thime eller der om trentt opholdiss, de andre

dage om wgen skall hand och vnderuise da een, da een anden aff børnene wdj skriffuen, lesen och gemeen regnen, i lige maader paa en halff thimis thid, och kand hand thage en eller thoe till hielp aff de der inde ere, som kand lese och skriffue, och paa dett dett mindste mueligtt er, der med wdi deris arbeide forsømmis, da skall hand paa de thider, de efter aftens och middags maaltid ere ledige, dennom mest vnderuise, dog att de dermed icke opholdis, att de haffuer io nochsom rom och tid att gaa och røre sig wdi, och skall huer parti aff børnene haffue deris visse halffue timer, paa dett mesterne (om saa war icke tid nock bleff efter middag och aftens maaltid) sig kunde vide der efter att rette, och skall hand ingen maa wden sin wisse thid thill sig fordre, med mindre hand der paa haffuer forskrefne befalning, och er noch att pigebørnene, saa och de drengbørn, som tungt nemme haffuer, lerer deris børnelerdom och alenisto i thrække bøger att laere och inted widere; quinderne och karle, som gamle ere och i tuchthuset indsettis, dennom skall presten saa uell vnderuise i deres børnelerdom som børnene.

10. Børnene skulle thillholdis, att de icke predicken eller saadanne deris thimer forsømmer, dernest och att de deris seduanlige bøner och sange, afften och morgen, till och fra bordz holder, och skall da presten och fogeden, wndertiden den ene, wndertiden den anden, werre tilstede dett meste mueligt er.

11. Badskeren skall huer morgen 6 slett besøge husitt, saa och ellers naer fornøden giøris, och de siuge curere, eftersom hannom befallis aff medico, som paa thuchthuset er bestillett, huilcken medicus och de siuge skall besøge och alting anordne som fornøden giøris, saa och agte deris spise, att dennom dend giffuis een huer tiener, de sunde skall badskerer efter medici anordning och lade deris waretegtt wederfare med klippen, laden, thoen, baden nogle gange om maaneden, och att saadantt forrettis, skall fogeden well

giffue agtt paa, saa och att icke for mange paa hin anden i itt kammer indtages.

12. Skriffueren skall haffue allt husing boeskab, weffue, redskab och allt jventarium i regenskab, saa uell dett gamle som dett nytt tillgiøris, och, saa fremtt nogitt der aff forkommer, suare der thill.

13. Samme skriffuer skall och tage i andtuord hør, hamp, blaar, spunden och wspunden, saa och thill weffueren leffuere och fra hannom dett weffuit er anamme, saa uell som thill tugtthusquinderne husing de spinde och det i lige maade fra dennom anamme; dog skall fogden haffue indseende, att enhuer giør sitt thall eller och straffis derforre med affkortning i deris proviant och ellers paa kroppen, saa fremtt deris ladhed eller mottuille saadantt foraarsager; dog naer de straffis med proviantens affkortning, da skall dennom giffuis saa megitt som de thill liffs ophold behøffuer.

Och efftersom huer quindes person hid indthill ij skolpund høgarn, eller och ij skolpund blaargarn, eller ochsaa en wiss antall fauffne spunditt haffuer, skall saadan thall eller weggt her efter dennom formeris eller formindskis, efftersom de smaatt eller grofft garn haffuer att spinde och dermed wide att omgaae, och skall samme skriffuer i dage och wgetall antegne, huad en huer leffueris och fra sig igien leffuerer, saa uell belangende spind som allt andett husing i thugtthusett giøres, inthed wnderthagen, och huer wge leffuere forskrefne wor rentemestere fortegnelse derpaa, att der aff kand erfaris om arbeidett driffues som dett sig bør.

14. Samme skriffuer skall och staa for wdspisningen och giøre regenskab derfore efter dend anordning, der paa giortt er, dog husing fersk kiød och dobbelt øll dennom seduanlig Jull, Paaske, Pindzdag och Mickels aften hid indthill och ellers beuilgett er, skall, efftersom de ere flere eller fere, och hereffter dennom følge; ald proviant skall saa uiitt skeep kand for middagen och thiligen i thucht-

husett hentis och indførís, och skall fogeden all indtegtt och wdgifftt med skriffueren wnderskriffue.

15. Skall och skriffueren haffue en kieldersuend wnder sig, huilcken skall bere ind thill børnene huiss øll och brød de skall haffue och en huer sin rettighed forskaffe.

16. Fogeden skall haffue en portener och thoe plidzfolck eller fanger, huilcke med koeckedrengen skall oppebere drengbørnene och de folck, i tuchthusett er sette, deris mad, saa och huis thorff, wed och spaaner paa kammerserne och i stuffuerne giøris fornøden, dett saa uell som gaarden och gemackerne att holde rene skall porteneren med de thoe plidzfolck forrette; dog i pige børn husett skall de quinder, som paa dennom warer, allt saadantt giøre, saa ingen som i thuchthusett arbejder nogen saadan gierning tager sig thill, icke skall kocken heller haffue nogen aff børnene hoes sig i stegersett.

17. Pige børnehusett saa uell som de andre huse, huer for sig sielff, skall altid were luchte, wden naer nogett saadantt indberis.

18. Ingen, som i thuchthusett thiener, wndtagen fogden och mesterne, skall maa vere gifft, icke heller ligge wden husett om natten eller sildig om afftenen deris gang wd och ind haffue.

19. Fogden skall haffue flittig indseende, att maden er goed och saaledes fliett, som dett sig bør, och i rette thide och thill nødtørfft, och att de siuge fersk och saadantt bekommer, som thill dennom er befalett att giffuis, och effterdi der er satt en vis genantt paa huer person, och dog somme for deris alders adskillighed behøffuer mere, somme mindre, da skall hand haffue indseende att en huer bekommer deris nøttørfft, och saa fremtt nogett erøffris, att da derfore fremdelis, naer proviant anammis, des mindre aff saadanne species och slags anammis, och att for alting børnene icke nødis att dricke wand eller lide mangell, saa fremtt hand icke derfore will suare och staa thill rette, och skulle de, deris kost i børne och thuchthusett haffuer,

allesammen lade sig nøige med dett øll børnene dricker (dog de siuge her med icke meentt), och skall icke thillstedis nogett andett øll att indhentis, och skall fogeden endelig haffue opscende att alle bryndene i husene och gaardene luckis altid i laase strax effter de ere brugte, paa dett børnene icke skall faa tilfeld der aff att dricke.

20. Fogden skall altid holde klartt och rigtig mandtall och antegne dagh och thid, naer en huer i børne eller thugthus indkommer, och naer de igien wdkommer eller wed døden affgaaer, i lige maader antegne huor fra en huer forsendis, deriss foreldris naffn och i synderlighed for huad aarsag nogen i thugthuset indsettis och huor mange aar de der inde ere dømde att werre och om de med dom ere fremsende, och her foruden huer wge leffuere itt wist offuerslaugh thill forbemelte wor rentemestere paa huor mange personer i huer cammer och paa huer handtuerch wnderholdis; saa fremt hand nogen mangell formercker i wdspisningen, mesternes wfittighed i drenggenis lere eller andettsaadantt, da skall hand strax giffue forbemelte Christoffer Wrne saadantt thillkiende, att der paa i thide kand raadis boed, saa fremtt han icke vill straffis, om hand saadantt fortier.

21. Mesterne, karle och quinderne skall vere thillstede fra fem thill thi formiddag och fra tholff thill femb efftermiddag, de fremmede mestere skall fogeden och skrifueren well omgaais med, och dennom icke med ord offuerfalde, meden huis der mangler giffue forbemelte wor rentemester thillkiende.

22. Huer time nogen mester, mand eller quindis person, forsømmer, som de icke haffuer forloff thill, skall antegnis, och med mindre de med Carll Tidsens certificatz beuiser sig att haffue verett siug eller hafft anden forhindring, som dennom icke mueligt war att forbigaa, som och skall i certificatzen formeldis, da skall denomm for huer time affkortis sex skilling danske.

23. Skall och huer persons verck offuersees om afftenen och der settis mercke hoess; saa fremtt de [icke] ere tillpass och icke befindis om dagen att haffue arbeidett saa

meget som de skelligen kunde, da skulle de strax derfor, efftersom deres forsømmelse befindis, straffis, paa dett de kand holdis thill duelighed och arbeide.

24. Børnene skall huer holdis flittig thill sitt handtuerck, indtill de well och fuldkommeligen wdlertt haffuer, naer saadant skeed er, kand dennom gifuis deris wgetall och fremdelis, naer de till alder kommer, wdladis aff husett och giffuis itt aars fri hus, en maanidz proviant och en kledning och kappe gemeen klede, och fremdelis huer wge och maanitt att arbeide som andre fremmede her nu indforskreifuitt er, och skall saadantt effter wor handwerckmesteris Carl Thiesens raad och anordning driffuis saa uitt mueligt er.

25. Børnene skall haffue fire aar thill deris lere aar, om de flittig ere, och siden om de ere kommen thill alders thillstedis att giffte sig med de pigebørn, der inde ere, som och deris handtuerck wdlertt haffuer, dog saa att mand wis wed, att de icke ere hin anden nermere beslected end de bør att were, huorfor och ingen skall indtagis wden mand ved goed effterretning om deris foreldre, søskinde och andre saadanne deris foruandte.

End er de icke saa uitt thill alder eller i handuerkett forfremmitt, att de kand for mestere betroes, da skulle de enten settis thill mestere for suenne, effter att de deris drenges aar haffuer wdlertt, och saa fremdelis tiene for suenne itt aar, fire, femb eller sex, efftersom deris duelighed och flid befindis, huileket efter Carl Thiesens anordning skee skall.

En deel och, naer de deris drenges aar wdlertt haffuer paa de slette weffue, kand fremdelis wdi børnehusett, naer de ere meget wnge och haffuer gott nemme, wnderuises paa blomuerck, cassa och andett saadantt, efter forbemelte Carl Tisens anordning.

26. I lige maade skall och med pigebørnene forholdis att de haffuer, efftersom deris alder och flid er, fire, sex eller otte læreaar och siden enten wdgiffis med saadan

vdgiff, som om drengbørnene formelt er, eller och settis att tiene hoes handtwercksfolck, som forarbeider huis de kand spinde.

Huis knipling, smaa thraaed, wld och bomuld, spundett och wspundett, der anammis och leffueris, dett skall vor handtuerckskriffuer haffue i regenskab, dog skall thucht-husskriffueren saadant aff handtwercksskriffueren anamme och dett der aff forarbeides hannom igien leffuere, och huer vge, som forbemeltt er, leffuere wor rentemester rigtig mandtall och specificering paa arbeidett, paa dett forfaris kand, om arbeidett med saadan flid driffues, som dett sig bør.

27. Fogden skall derfor haffue indseende, att børnene icke gaaer ørckeløse, bespørge sig om deris flid och wfliden lade straffe, paa dett mand kand wide huo i fremtiden wgentlig att arbeide kand fortrois.

28. Fogden skall lade holde goed justicie i børnehusett saauell som i thuchthuset, saa [han] ingen suergen, banden, mottuillge eller ladhed forbigaaer, huor ringe den och er, att den io worder straffit efftersom den er thill, och att ingen heller wbilligen straffis, saa fremtt fogden sielf icke derfor vill staa thill rette, de mottuillige kunde och straffis med deris kostis forringning och arbeidis formering, som dennom forleggis, och de i tuchthuset ere med deris fengsels forlengelse paa nogle aar, och saa fremtt raspuset bliffuer brugtt, da kunde raspennis mottuillge straffis med iernn, fengsell, wand och brøed, efftersom deris forseelse befindis, om huilekis arbejde och da widere befaling ske skall; skall nogen straffis paa kroppen eller med riiss, da kand saadant giøris aff de der inde ere wdj fogdens, quindens, mesteris neruereelse och opsicht, efftersom fremdelis derom kand befalis.

29. For dett sidste skall fogden icke allene haffue indseende, som forbemeltt er, att børnene och fangerne kledis varme och vell med kleder och skoe, holdis rene i senge, thoe eller thre i huer, och huer wge faaer deris rene skiorter och lagen, wllen eller linnen, efftersom dennom

forordnis, saa och haffuer deris dyner stoppit med feder eller halm, efftersom hannom befalis, saa och i synderlighed om winteren dobbelte senge kleder, och att paa alle steder røgis dagligen med enebertræ, bær, edicke eller andett, meden och att ellers offuer allt anstillis, efftersom børnene och fangerne kand komme thill førlighed och fremtarfft i deris lere, saa en huer, liden eller stoer, wederfaris och giøris dend deel rett och billigtt er.

Haffniæ dend anno 1621.

Det af forordningen, som her er udeladt, er spisereglementet, der vil findes opført senere. Iøvrigt vil det ses, at datoen på dokumentet mangler. Dette anses for at være udstedt i Dcbr., men det forekommer mig mere sandsynligt, at dets dato må tænkes tidligere, når man ser, hvorledes Børnehusets indretning som påvist allerede er påbegyndt i 1620, og når man ved, hvor omsigtig en organisator kongen var. For antagelsen taler også, at ved regnskabets begyndelse 17 Febr. 1621 findes strax opført antallet af personer, der bespises daglig, ligesom også fra 20 Novbr. 1621 en liste over arbejderne, som det befales i instruxen. Dog spiller spørgsmålet derom ikke nogen rolle for selve sagen.

Som supplerende forklaring til instruxen af 1621 slutter sig en forordning af 2 Novbr. 1622*). Kongen fremhæver deri, at Børnehuset er oprettet for børn, som ere forældreløse, eller hvis forældre ikke formå at holde dem til noget håndværk, at de ikke blot derinde skulle holdes til gudsfrygt og deres børnelærdom, men også til undervisning i et godt håndværk, hvorved de i fremtiden kunne have deres ærlige ernæring og ophold. Forordningen skildrer kortelig deres hele behandling i Børnehuset og imødegår den mulige opfattelse af dette som et med Tugthuset, idet den siger: „Og på det dennem i fremtiden ikke skulle forvides udi

*) Sæl. Tegn. XXII. 154—55. (I randen står: Forskeell mellem børnehusit och tuchhusit). Kbh. Dipl. V. 52 flg.

noget tugthus og hos dennem at være opfødte, som for uærlige gerninger indsatte ere“, så er Tugthuset anordnet for sig selv, og 4 „fornemme“ borgere ere udsete til nogle gange om ugen at besøge Børnehuset og føre tilsyn med behandlingen af børnene.

For at forældrene ikke skulde mene, at børnene „der til evig trældom skulle bruges og undertvinges“, forordnedes, at de, som ikke vare store nok til at lære et håndværk, skulde undervises af præsten og skolemesteren og isøvrigt spinde bomuld og uld. Ved tolv års alderen skulde de sættes til et håndværk efter deres evne og blive fire år i lære*). Tilsynsborgerne skulde efter læretidens udløb tilligemed tre eller fire mestere afgøre „at de for svende må passere“ og give dem brev derpå. Vare de ikke dygtige nok, lagdes et eller to år tillæretiden. Erklæredes de for svende, skulde de blive tre år i huset for svende og forfærdige deres visse dag- og ugearbejde. For dette arbejde skulde ydes dem frit ophold og klæder og dertil en ringe fortjeneste efter arbejdets godhed. Fortjenesten henstod, til de forlod anstalten, og for pengene fik de først en hel klædning og, hvis de bosatte sig, et halvt års leje, en måneds proviant og resten af fortjenesten i penge. Vel hedder det så i forordningen, at den, som har udtjent som svend og vist en god opførsel, ikke siden skal indtages i Børnehuset. Men strax efter siges dog: „Dog skal han være forpligtet enten strax hos en mester at give sig i tjeneste eller og for sig selv håndværket at bruge, så og fra drik og lediggang at entholde og hver søndag i det ringeste en gang at søge kirken, medmindre han igen i Børnehuset vil indtages og der forblive, indtil han kan vide sig selv at regere“.

For pigebørnene gaves samme bestemmelse om fire års læretid og derefter tre års ophold i Børnehuset, medmindre nogen begærer dem tilægte. Vil nogen af svendene gifte sig med en af dem, må det ske. Af den grund skal der i

*) Dette og følgende ere nærmere bestemmelser, som slutte sig til p. 24—26 i instruxen af 1621.

Børnehuset holdes fortegnelse over børnenes forældre, at ikke blodskam skal kunne finde sted. Iøvrigt gives samme bestemmelser for pigerne, som ovenfor er anført for drengene. Sluttelig siges der, at de borgere og borgersker, som have tilsyn med Børnehuset, skulle give agt en tid lang på deres forhold, som ere udkomne. Er dette ikke således, som ovenfor er anført, skulle de igen indsætte dem i Børnehuset.

Det ny, denne forordning bringer, er de reglementariske bestemmelser om tiden for oplæringen og opholdet i Børnehuset og hvad deraf følger. De synes første gang at være gjort gældende i 1626—27, thi først i dette års regnskab omtales piger og drenge, som have været deres tid ud.¹

I de nævnte to instruxioner for Børnehuset er næppe nogen væsentlig forandring anordnet senere. Endnu i 1639, da Erik Bager 7 Juni beskikkedes til at „være over Børnehuset og Tugthuset“, gaves der ham en næsten ordret afskrift af instruxen af 1621*). Kun tales der i denne afskrift intet om det i instruxen af 1621, punkt 28, omhandlede påtænkte rasphus, og i punkt 15 er der tilføjet, at ingen vare, som forfærdiges i børnehuset, må sælges, men skal afleveres til kongets klædekammer.

Af de foran anførte forordninger, planer eller instruxer, hvad benævnelse man nu vil give dem, fremgår det klart, hvad opgaven for den hele anstalt er. Særlig ved forordningen af 1622 får *Børnehuset* klart nok karakteren af en tvangsopdragelsesanstalt for børn og unge mennesker, medens *Tugthuset* beholder karakteren af en tvangsarbejdsanstalt, men efter forordningens ord „for uærlige gerninger“ med et præg af en strafanstalt.

Det er en selvfølge, at denne anstaltens dobbelte bestemmelse tilligemed den meget betydelige forøgelse af dens befolkning efter genåbningen måtte nødvendiggøre store forandringer og udvidelser af de til anstalten benyttede

*) Sæl. Reg. 20. 125. Kbh. Dipl. III. 197—98.

bygninger såvelsom også forøgelse af arbejdsmateriellet. I hvorvel disse udvidelser og forøgelse ikke fremtræde nogensteds således, at deres omfang klart kan påvises, så fremgå de dog tydeligt nok af de forskellige regnskaber. Således findes et regnskab over arbejdsløn til en tømmermand og hans folk fra 1 Maj 1620 til 12 Juli 1623. Efter dette er der i den nævnte tid udbetalt 2456 daler for arbejde hovedsagelig på arbejdsredskaber, navnlig væve. Ligeledes er der efter rentekammerets regnskaber 1621—23 betalt arbejdsløn for en stor del rokke og lignende drejerarbejde. Andre oplysninger om udvidelsen fremgå også af inventariefortegnelserne. Den første af disse efter anstaltens genåbning, af 17 Febr. 1621, nævner følgende rum, som ikke tidligere findes omtalte, nemlig de syge drenges kammer, det nederste sengekammer, kniplestuen, valkemøllen og præstens kammer med 1 seng med himmel over. I alt har den 38 rum, hvoraf de 17 ere arbejdsrum. Den næste fortegnelse af 31 Marts 1622 nævner 36 rum, deriblandt portnerens. Skønt personantallet i det forløbne år er steget fra 259 til 450, er således rummenes antal ikke blevet større; men de ere ganske vist for en stor dels vedkommende blevne meget større i omfang end tidligere. Dette fremgår klart af en fortegnelse af 20 Novbr. 1621 over de på hver stue arbejdende personer. Således nævnes i uldspinderiet 51 kvindfolk, i linnedvæveriet 32 mandfolk, hvilket tyder på meget store rum, som efter oplysningerne i 1618 ikke fandtes. I inventariefortegnelsen af 28 Maj 1625 nævnes, i pigernes gård, på loftet bomuldsstuen, mellemste stue, nederste stue, desuden forstanderskens loft og kvindestuen. Denne svarede vistnok til drengenes borgstue, som var forsynet med 19 lange borde og 1 jernovn. I alle de foran nævnte rum i pigernes gård var der opstillet senge.

Også kirken*) omtales i 1621. Den var nu forsynet

*) Den lå i en gammel bygning ud til Lovstræde, som først var prison for munkene i Gråbrødrekloster og senere stadsfængsel. (Nielsen. Kbh. 1536—1660. 3. 376).

med 2 ny tinlysestager, kalk og disk samt 1 gradual. Da den ikke længer nævnes som oplagssted for dyner og dynevår, synes den således også at være sat i stand for at benyttes efter instruxen. En bibel købtes 24 Marts 1621 til kirken. I 1622 blev en maler betalt for at have forgyldt altertavlen og prækestolen, ligesom der blev købt 4 voxlys til kirken. Af inventar i samme nævnes 1625 et grønt alterklæde, messehagel og messeskjorte (det fandtes alt før 1619), 1 disk og kalk af tin og lignende af sølv, 1 tinflaske og Hans Tavsens sangbog. I 1633 er der købt 1 timeglas til brug på prækestolen i kirken.

At udvidelsen navnlig foregik i 1621—30 April 23, ses også af de foran nævnte rentekammerregnskaber fra den tid. De omfattede væsentligst arbejds løn til bygningshåndværkere, smede for låse og vinduesbeslag, glarmestere for ny og gamle vinduer. Stensætteren betalt 30 Oktbr. 1621 for at have omstenet 164 fag nyt hus „under det lange hus ud til Løvstræde (nu Gråbrødretorv) i Børnehuset“. Mureren er blandt andet betalt for at have påsat en del kviste (muligt for at skaffe plads på lofterne til sengekamre, se side 96) og for at have „tilmuret nogle vinduer i en gammel bygning ud til Løvstrædet, som kaldes prisonen“. Ligeledes betalt han i Oktbr. 1622 for opførelsen af en mur, 11 al. høj, 7 al. bred og 3 fod tyk, mellem Børnehuset og Peter Svendsens vånhus, for et pakhus, og 22 Novbr. s. å. for en mur, 4 al. høj, 26 al. lang og 3 fod tyk. En af disse mure var formodentlig den, som på denne tid omtales mellem den ny bygning i Børnehuset og Knud Urnes haver. Med ham mageskiftede kongen netop i 1622 nogle mindre grunde i nærheden af tugthuskirken, hvorved anstaltens grund udvidedes. I samme år er garveriet indrettet i Børnehuset.

Hermed var den væsentligste udvidelse af anstalten fuldført. Hvad der senere skete i så henseende var af mindre betydning. Således befalede kongen i 1623 Axel Arenfeldt at gøre overslag til en hvælving under jorden, som skulde føre ud i stranden, for ad den vej at bortføre urenlighed fra

Børnehuset. Den blev næppe bygget. I et brev af 9 Novbr. 1634 befalede kongen, at et sengekammer til drengene „udi det kvarter, som kirken plejede at være“, skulde være færdig ved påsketid, så at enhver mester kunde vide, hvor de drenge, som arbejdede på hans værksted, sov. I samme brev skriver han, at det stykke jord, som ligger ved kirken, skal købes. I 1635 købtes også en lille grund (formodenlig den ovennævnte) i nærheden af tugthuskirken¹⁾. I et brev²⁾ af 17 Febr. 1635 omtaler kongen et tørvehus, som skal bygges i Børnehuset. Den 13 Oktbr. 1638 fik Korfits Ulfeld, den gang statholder i København, pålæg om at lade lægge render ind i Børnehuset fra „det springendes vand, som løber udi renderne til Købmagergade“, hvilket højligt gjordes nødvendigt³⁾. Herved mindes man om forbudet i instruxen af 1621, punkt 19 i slutningen, som pålægger fogden nøje at holde brøndene i Børnehuset lukkede, at børnene ikke skulle få tilfælde af at drikke vandet, som altså må have været slet.

Den klareste forestilling om den hele anstalts bygninger og deres anvendelse får man af det skøde⁴⁾ af 23 Marts 1650, hvorved ejendommen overdroges hofapotheker Samuel Mejer. Til efterstående fremstilling er væsenligst benyttet Nielsens København 1536—1660 (side 377 og 78) sammenholdt med skødet⁵⁾. Grunden skiltes i vest fra ejendommene i Klosterstræde ved en mur. Pladsen mellem muren og bygningerne var mellem 18 og 25 alen bred. Den første bygning i vest fra syd var det nuværende begravelseskapel ved Helligånds kirke, som før havde været Helligånds Hospitals sygestue. Dette benyttedes til pigernes børnehus, arbejdsstuer foruden og sengekamre på loftet, som det er anført side 96 efter inventariet af 1625. Op til denne

¹⁾ Nielsen. Kbh. 1536—1660. 3. 376.

²⁾ Chr. 4. Br. 1632—35. 337.

³⁾ Sæl. Tegn. XXVI. 355. Kbh. Dipl. V 211.

⁴⁾ Kbh. Dipl. III. 325.

⁵⁾ Smgl. Wolf. Encomion regn. Dan. 371 flg.

bygning stødte et hus, hvori drengenes sengekammer fandtes. Gavlen imod nord af dette hus stødte atter op til det før omtalte gamle prison, som nu var indrettet til kirke, skole og skrædderkammer. Grundens længde mod vest fra Helligåndskirkens vestlige ende og op til „Gråbrødre“ og Løvstræde, hvortil tugthuskirkens nordlige façade vendte, var 129 alen. Langs den førnævnte mur i vest førte et stræde fra Amager-torv til „Gråbrødre“. Dette var i den nordlige ende 5 alen, og ud til det vendte tugthuskirkens vestlige façade. Kirken optog således det nordvestlige hjørne af grunden, medens de to før nævnte børnehusbygninger lå inde på grunden fjærnede fra muren til Klosterstræde. Mellem disse bygninger og muren, c. 17 alen fra tugthuskirken, lå forstanderskens bolig, hvor der tillige var „huusiters“ og vaskehus. På grunden mod nord ud imod Løvstræde (nu Gråbrødretorv) lå altså først mod vest kirken og op til den det i 1632 af bindingsværk opførte ny hus. Det havde to etager; forneden arbejdede olmerdugsvæverne og foroven silkevæverne. Grundens nordlige side var 94½ alen lang. Imod øst lå i nord først en stald ud til Lille Helliggejststræde og syd for den en stor bygning, som gik ind i Store Helliggejststræde. Igennem denne var der port, hvorfor i 200 år efter den nordlige del af Lille Helliggejststræde endnu i folkemunde kaldtes „Tugthusporten“. I dette porthus var forneden skriverstue, ovenover denne „skersvinkel“ og atter over denne silkevinkel (vinkel betød arbejdsstue). Fra porthuset mod syd til Helliggejstes kirkegård lå et 57 alen langt hus, hvori vandmageriet fandtes. Under dette var en gang og korshvælving, og ud fra det var der 1633 bygget en hampebankemølle, hvor forhen garveriet lå. Parallel med bygningerne ud til Løvstræde lå i vest og øst fra pigernes børnehus en bygning, 90 alen lang, hvori der var køkken, drengenes borgestue og fogdens bolig¹⁾. Denne sidste synes

¹⁾ I et brev af 16 Juli 1635 (Chr. 4. Breve 1632—35. 399) befaler kongen, at „forvalteren“ skal flytte strax ind i fogdens bolig, og 7. Novbr. s. å. (Sæl. Reg. 19. 368) fik fogden anvist våning husfrit og 20 daler specie årlig til ildebrændsel.

at have været en særskilt bygning. Grundens længde mod syd fra vest til øst angives til 132 alen.

Tager man efter denne skildring af anstaltens bygninger og grund i betragtning, at ingen af bygningerne var højere end to stokværk, flere af dem havde kun ét, at de have huset 600 til 700 personer, foruden et antal funktionærer, og ved siden deraf en betydelig arbejdsvirksomhed, som i de fleste tilfælde krævede stor plads, således væverierne, der vare hovedsagen, bliver det klart, at pladsen må have været kneben. Dette viste sig også ved den plads, som kunde afses til natteophold, og har utvivlsomt spillet en rolle for de sanitære forhold, hvortil jeg senere skal komme tilbage.

Af den ovenstående skildring af bygningerne kan det ikke ses, hvorledes adskillelsen mellem Børnehuset og Tugthuset, som kongen fremhæver i frd. af 1622, er udført, eller om den overhovedet har fundet sted i realiteten¹⁾. Derimod er det klart, at en sontring mellem afdelingen for kvinder og den for mænd i hvert tilfælde er tilstræbt. Når der således i det følgende er tale om anstalten, må denne benævnelse forstås om begge institutioner under et. De detaillerede oplysninger, som skulle blive meddelte om forholdene i anstalten, foreligge ikke for hver afdeling for sig. Regnskaberne, og de ere hovedkilderne, hvoraf detaljer kunne øses, omfatte anstalten som et hele.

Det sagte gælder i første række befolkningen derinde. Hvad dennes karakteristikk angår, så er det løsgængere, særligt unge mandspersoner, løsagtige kvindfolk og tiggende og omløbende børn, der indsættes nu som i tiden til 1619. En ordre af 9 Januar 1621 pålægger således 48 lensmænd i kongeriget at opspore og tilbageskikke 50 navngivne personer, som „udi forgangen år, der tugthuset her udi vor købstad København blev formedelst denne store sygdom

¹⁾ Dog siger Wolf i *Encomion*, 371, at kvindespørerne (det er dem i Tugthuset) vare fra de andre i deres værelser afsondret og havde kniplekvinden over sig. Smlg. Arent Berntsen. *Dann.* og *Norges frugtb. Herlighed*. I. 17.

opgiveren“, vare udgæede derfra, men ikke senere havde indfundet sig igen, da det blev befale¹⁾). Efter forordningen af 1622 kunde det vel se ud, som om Børnehuset var en art vaisenhus, idet den omtaler forældreløse børn og børn af fattige forældre, som ikke evnede at lade dem lære et håndværk, som dem, hvorfor det var oprettet. Men forudsætningen er dog bestandig, at børnene drev om og tiggede eller overhovedet vare vanartede. Lensmændene i Norge fik 27 Juli 1621 ordre til at sende børn, som havde lyst til ørkesløshed og hverken vilde gå i skole eller lære noget håndværk, samt kvinder, som havde født i dølgsmål, til Tugthuset. I Maj 1621 var der alt ankommet 41 personer fra Opslo, og i Oktbr. 1622 ankom også 45 personer sammesteds fra til Børnehuset. Et brev²⁾ af 10 Septbr. 1621 pålagde 13 lensmænd i Sjælland inden mikkelsdag fra deres len at fremsende til København ialt 50 sunde og raske pigebørn „ungeferlig 10 til 14 år gammel“ af dem, som ellers gik at tigge eller hvis forældre ikke vare istand til at underholde dem eller lade dem lære noget, hvoraf de i fremtiden kunde leve. Københavns magistrat fik 5 Oktbr. 1621 befaling til at indsende 10 drenge og 10 piger, som de skulde optage på gaden blandt dem, som løb og tiggede³⁾. Frd. 10 Decbr. 1621 (Chr. 4 Reces 2—5—5 og 2—3) pålagde overformynderne at sætte alle de børn, som opholdt sig ørkesløse hos deres forældre, til et håndværk. De læredrenge, „som nogle gange sin lære forløber og ikke efter advarsel forbedres“, skulde de straffe, de ulydigste med at sende dem i kongens tugthus eller til at arbejde i jern. Mogens Kaas fik 10 Marts 1626 befaling til at lade de fattige børn, som tilskikkedes ham fra Roskilde, i Tugthuset annamme⁴⁾). Det tillodes 5 Jan. 1629 at bringe 12 børn fra hospitalet i Helsingør til Tugthuset⁵⁾. I et brev til rentemestrene af

¹⁾ Sæl. Tegn. XXI. 546. Kbh. Dipl. V. 39.

²⁾ Sæl. Tegn. XXI. 591.

³⁾ Sæl. Tegn. XXI. 598. Kbh. Dipl. V. 44.

⁴⁾ Sæl. Tegn. XXIII 162. Kbh. Dipl. V. 94.

⁵⁾ Sæl. Tegn. XXIV. 217.

11 Febr. 1634 spørger kongen, hvormange drenge og piger der mangle i Børnehuset¹⁾, og 5 April s. å. udskriver han 50 drenge²⁾. Lensmanden i Års får 22 Oktbr. 1636 tilladelse til at indsende på en gang „til vort Tugthus“ såmange arbejdsføre, tjenesteløse og ikke skolesøgende drenge i Års, som forældrene ikke vilde holde af gaden, og siden årlig 4 til 5³⁾. I Marts 1638 udskreves 152 drenge fra 10 jydsk købstæder⁴⁾, og såfremt de ikke godvilligen vilde til Børnehuset, skulde de alligevel fremsende dem. I Marts 1639 udskreves ligeledes 107 drenge og 30 piger fra Sjælland, Lolland og Falster⁵⁾ af dem, som gik at tigge eller af fattige folks børn. Dermed synes masseudskrivningerne af børn til Børnehuset at ophøre. Kongen forlangte vel i et brev af 2 Septbr. 1640 at få oplysning om „defekten“ på drenge i Børnehuset (der fandtes den gang 611 personer, hvoraf 50 i sygehuset på den gamle mønt og 34 andre syge), men tallet blev dog ikke forøget senere. Endnu må her tilføjes, at regnskabet for 1642—43 og de følgende ikke nævner „piger“ i Børnehuset, men kun drenge og kvindfolk.

At drengene og pigerne udgjorde den langt overvejende del af anstaltens befolkning er givet; men det er ligeså sikkert, at der også fandtes mandfolk og kvindfolk, som selvfølgelig udgjorde den egenlige tugthusbefolkning. Regnskabet for 1622—23 siger udtrykkelig, at der bespises „drenge og mandfolk, piger og kvindfolk“. Hvad disse angår, udtalte en kgl. befaling af 4 Juli 1622, at hvem af hans sø- og bådfolks kvindfolk, gamle eller unge, ingen undtagen, der herefter lod sig befinde med skældsord eller anden utilbørlighed enten imod Holmens eller andre folk, skulde tiltales for retten på Holmen og efter deres forseelse dømmes enten i Tugthuset eller straffes på anden måde.

1) Chr. 4 Br. 1632—35. 233.

2) Sæl. Tegn XXV. 275. Kbh. Dipl. V. 149.

3) Jydsk Tegn IX. 346.

4) Jydsk Tegn IX. 499.

5) Sæl. Tegn. XXVI. 417. Kbh. Dipl. V. 213.

Den foran (s. 101) anførte ordre af 27 Juli 1621 til lensmændene i Norge nævnte blandt dem, som skulde fremskikkes, kvinder, der havde født i dølgsmål. En kvinde fra København var 1623 indsat for løstgængighed¹⁾. I 1635 sendtes et letfærdigt kvindfolk fra Tugthuset til Tyskland²⁾. Den tidligere nævnte frd. 31 Marts 1635 bestemte, at den ægtekvinde, som forpligtede sig nogen anden at ægte, skulde sættes en tid lang i Tugthuset. For ublu opførsel i en kirke befalede kongen, at kvindfolkene skulde sættes i Tugthuset³⁾. I regnskaberne nævnes altid kvindfolkene (i 1622—23 også kvinder med „slem besmittelig sygdom“), og i nogle af dem særskilt ved siden af pigerne. Af dem får man da også antallet oplyst, det vil sige på et eller andet bestemt tidspunkt i året, når beklædning er uddelt. Stort har tugthuskvindernes antal aldrig været, næppe nogensinde over 50; men, i modsætning til hvad før er bemærket om pigerne (s. 102), findes de i anstalten til det sidste.

Mandfolk er, som anført, nævnt i 1622—23 ved bespisningen af anstaltens befolkning, men der har vistnok hovedsagelig kun været tale om yngre. Derpå tyder befalingen af 27 Juli 1621 til lensmændene i Norge, at de skulde sende ældre løsgængere til Bremerholm, men ungdommen i Tugthuset. Dette må der også være tænkt på, når det i frd. 27 Marts 1629 hedder: „men de tiggere og dagdrivere, der ikke findes at være ret almisselemmer, kunne vorde for øvrigheden angivne og siden straffes og ferner henholdet ved tvang til arbejde, såsom det bedst kan ske“, skønt arbejde i jern ikke derved er udelukket (jfr. frd. 16 Novbr. 1619). At det imidlertid ikke alene var løsgængere og tiggere, som anbragtes i Tugthuset, ses af det følgende. I August 1628 omtales sengetøj til nogle officerer og tyske fangers senge; disses antal var imidlertid kun 4. I et brev af 11 Juli 1640 til Korfits Ulfeldt omtaler kongen

¹⁾ Sæl. Tegn. XXII. 300. Kbh. Dipl. V. 60.

²⁾ Sæl. Tegn. XXV. 395. Kbh. Dipl. V. 165.

³⁾ Dyrlund. Tater. 43. Note 60.

en fyrbøder, hvem han har givet 30 daler, for at han skal drage ud af landet og blive soldat. Han har erfaret, at han endnu opholder sig i København, og skriver da, hvis så er, skal Ulfeldt lade ham indsætte i Børnehuset og sørge for, at han „der in introitu bliver solenniter accepterit, som slig en soldat vel anstår“¹⁾. Ligeledes befales i brev af 17 Maj 1641, at en studiosus, „som er forrykt i hovedet“, skal sættes i Børnehuset „at lære et af de håndværk, som der bruges“²⁾.

Noget tal på mandfolkene nævnes i almindelighed ikke, dog omtales 8 store drenge i 1622—23 hos håndværkerne og i 1634—35 fire mandspersoner hos kokken, ligesom endnu i 1645—46 nævnes 20 af de store drenge, som have båret lig ud af Børnehuset. Derimod opføres i fortegnelsen over arbejderne i anstalten 1621 „9 fanger af Holmen kommen“. I 1622—23 nævnes 13 fanger, af hvilke 8 feje og gøre rent i gården, bære brændsel op o. s. v. Senere anføres, at de også hjælpe kældersvenden med at skære brød, tappe øl og bære maden op. I 1629—30 nævnes en tilgang af 8 fanger og endnu i 1632—33 anføres 14 fanger. I de følgende år synes anvendelsen af fanger fra Holmen i anstalten at være ophørt. I deres sted ere de arbejdskarle utvivlsomt for en del trådte, som senere omtales i regnskaberne.

Med det anførte er de forskellige kategorier af anstaltens befolkning betegnet. Nogen bestemt minimalalder for børnene synes ikke fastsat. Brevet af 10 Septbr. 1621 nævner 10 til 14 år gamle børn³⁾. Der fandtes imidlertid til tider også yngre børn i Børnehuset. Således omtales i 1621—22: 9 små urenlige drenge, 1622—23: 2 små drenge hosuldspinderen, og „de tre små drenge, som komme udi Vartov“ i 1623—24.

Hvad en mere detailleret skildring af anstaltens liv og betydning, ved siden af det om instruxerne, bygningsforholdene og befolkningen meddelte, angår, vil en sådan være umulig på grund af de meget mangelfulde oplysninger, som

¹⁾ Chr. 4 Br. 1636—40. 367.

²⁾ Samme 1640—44. 87.

³⁾ Befalingen af 22 Marts 1638 nævner drenge 14—16 år og piger 12—14 år gamle (se side 43 og 44).

foreligge derom. Der er imidlertid nogle ikke uvæsentlige momenter til en bedømmelse, som træde så klart frem af de oplysninger, der findes, at de i visse henseender kunne give et nogenlunde sikkert billede af anstalten. De af disse, som kunne have størst interesse, ere opførte i nedenstående tabellariske oversigt. Til dennes tal skulle de følgende bemærkninger knytte sig.

Regnskabs- året.	Dagligt middeltal af deterede.	Syge.			Afgang.		
		Dagligt middeltal.	I forhold til middeltallet af deterede.	Højeste procent.	Dode.	Udfor- lovede.	
						Dreng.	Piger.
1621--22	377 _{,8}	29 _{,6}	7 _{,8}	12 _{,2}	11	-	-
--22--23	504 _{,1}	30 _{,1}	7 _{,2}	11 _{,1}	21	-	28
--23--24	615 _{,1}	22 _{,3}	3 _{,6}	7 _{,4}	28	-	-
--24--25	723 _{,3}	58 _{,1}	8 _{,0}	20 _{,7}	19	-	-
--25--26	601 _{,7}	50 _{,9}	8 _{,5}	14 _{,1}	c. 200 ²⁾	-	-
--26--27	605 _{,5}	10 _{,3}	1 _{,7}	5 _{,8}	25	27	28
--27--28	548 _{,9}	26 _{,0}	4 _{,1}	8 _{,0}	-	-	-
--28--29	458 _{,3}	35 _{,8}	7 _{,8}	16 _{,5}	-	-	-
--29--30	421 _{,7}	39 _{,4}	9 _{,3}	15 _{,9}	128 ²⁾	15	1
--30--31	498 _{,4}	48 _{,6}	9 _{,8}	30 _{,5}	-	-	8
--31--32	515 _{,7}	54 _{,2}	9 _{,9}	12 _{,8}	-	16	10
--32--33	518 _{,8}	40 _{,1}	7 _{,7}	12 _{,2}	-	23	6
--33--34	512 _{,5}	41 _{,8}	8 _{,2}	13 _{,9}	-	41	10
--34--35	542 _{,8}	51 _{,6}	9 _{,5}	13 _{,8}	-	6	10
--35--36	593 _{,9}	67 _{,9}	11 _{,4}	15 _{,0}	-	8	-
--36--37	631 _{,6}	107 _{,7}	17 _{,1}	20 _{,2}	163	15	-
--37--38	551 _{,5}	91 _{,3}	16 _{,5}	26 _{,8}	324 ²⁾	15	10
--38--39	545 _{,8}	64 _{,6}	11 _{,9}	21 _{,6}	49	20	11
--39--40	611 _{,8}	82 _{,1}	13 _{,5}	26 _{,5}	109	15	7
--40--41	588 _{,5}	65 _{,2¹⁾}	-	-	36	17	-
--41--42	538 _{,6}	46 _{,2}	-	-	24	30	16 ³⁾
--42--43	525 _{,4}	42 _{,5}	-	-	7	35	-
--43--44	500 _{,8}	10 _{,6}	-	-	14	46	-
--44--45	398 _{,7}	-	-	-	23	25	-
--45--46	315 _{,8}	-	-	-	7	9	-
--46--47	324 _{,7}	-	-	-	-	12	-
--47--48	264 _{,5}	-	-	-	-	26	-
--48--49	51 _{,7}	-	-	-	-	-	-
--1/5--1/11 49	36 _{,3}	-	-	-	-	-	-

1) Fra midt i Oktbr. 1640 ophøre regnskaberne at anføre de syge i Børnehuset; tallene fra 1640--44 angå således kun de syge i Badsmands Sygehuset; disse ophøre med 1643--44.
 2) Pestår. 3) I de følgende år findes ingen piger i Børnehuset.

De i første rubrik anførte år ere dem, hvorfor mere oplysende regnskaber over Børnehuset findes. Indtil 1626 er tiden, hvert omfatter, snart længere, snart kortere; efter den tid gå de, når undtages det sidste, som omfatter tiden fra 1 Maj 1648 til 1 Novbr. 1649, fra 1 Maj til følgende års 30 April. De angå 28 år eller sågodtsom hele den tid, Børnehuset existerede. Formen er i det væsentlige den samme; men nogle, om end mindre forandringer fremkomme dog med en ny tiltrædende skriver Derved opstår der huller i oplysningerne. De i den anden rubrik opførte middeltal af befolkningen, som også de i de følgende rubriker opførte tal for syge, ere tagne af ugelisterne over det bespiste antal personer.

Det førte regnskab begynder 17 Febr. 1621 med 259 personer, 149 drenge og 110 piger og kvinder, og ender 31 Marts 1622 med 449 personer, 273 drenge og 177 piger og kvinder. Når undtages, at 41 i Maj ere ankomne på én gang fra Opslo, er tilgangen foregået ganske jevnt. I intet af de følgende regnskaber anføres tallet på drenge og piger hver for sig. Det følgende års regnskab er det eneste, som angiver den ugenlige tilgang og afgang, nemlig 123 og 28 for hele året. Også i dette år er stigningen jevn med undtagelsen af 49 på én gang indkomne fra Opslo. I det hele taget synes tilgangen igennem alle år at have været temmelig jevn. Og kun som følge af de foran omtalte udskrivninger indkommer undtagelsesvis større antal personer på én gang. En formening om, at tilgangen væsentligt skulde være fremkommen ved udskrivningerne¹⁾, synes såmeget mindre sikker, som resultaterne af disse ikke ses efter tilgangen at dømme at have svaret til de befalede antal. Kun i de to år 1637—39, hvor 487 personer uddøde af Børnehuset, anføres ialt 207 personer indkomne i afdelinger på 50 og derunder. Disse to år danne således indtil en vis grad en undtagelse fra det foran sagte om en i almindelig-

¹⁾ Dyrlund. Tatere. 44.

hed jevn tilgang. Af det for hvert år opførte middeltal af befolkningen ses det, at denne er stigende fra 1621—22 til 1624—25, da tallet bliver 723,3 eller det højeste, som nogen-
sinde nås; i sidstnævnte år forekommer også det højeste daglige tal, nemlig 745. I 1625—26 går tallet ned fra 714 til 490 på grund af dødsfald under pesten. I de følgende år falder middeltallet lidt efter lidt ned under 500 (i 1629—30 er det laveste daglige tal 371), men fra 1631—32 til 1643—44, altså i en længere periode, holder det sig atter over dette tal. I 1636—38 går det daglige tal endnu engang af og til op over 700, men fra den tid aldrig, og fra 1639—40 kommer det aldrig op over 600. I Novbr. 1644 går det daglige tal ned under 400 og falder fremdeles jevnt nedad, med enkelte ganske svage stigninger, til mellem 2 og 300 i 1647—48. I Novbr. 1648 bliver det under 100 og i Oktbr. 1649 kun 13. Når jeg i taloversigten har delt 1648—49, hvad befolkningens middeltal angår, i to dele, ligger det dels i det lange regnskabsår fra 1 Maj 1648 til 1 Novbr. 1649 dels i, at de to tal vise, hvorledes den inden Christian d. fjerdes død utvivlsomt dødsdømte anstalt efter denne hurtigt gik sin afslutning imøde.

Forholdet mellem den mandlige og kvindelige del af befolkningen lader sig ikke angive. Det er allerede anført, at der 31 Marts 1622 fandtes 273 drenge og 176 piger og kvinder. For de følgende år findes ingen lignende detailleret angivelse. Det synes dog efter oplysninger hist og her i regnskaberne, at tallet på piger og kvinder næppe senere har været over 175 og fra 1637 kun omtrent 100. Et særskilt tal på tugthuskvinderne forekommer af og til. Derefter har det næppe nogensinde været 50, men hyppigst mellem 25 og 35, indtil det i 1648—49 svinder ind til 9, overensstemmende med kongens befaling af 19 Septbr. 1647, at der kun skulde beholdes indtil 10 af tugthuskvinderne til husets gerning¹⁾. Fra 1632 findes der ikke længere piger

¹⁾ Sæl. Teg. XXIX. 255. Kbh. Dipl. V. 315.

i Børnehuset. De nævnes hverken ved udforlovingen eller ved beklædningen.

Tilgangen til anstalten er omtalt foran. Afgangen er foregået på to måder. De indsatte have forladt anstalten levende eller som lig. Den første foreligger der oplysninger om, idet der nævnes, hvormange der er udforlovede efter at have været deres tid ud, det vil efter frd. 1622 sige 7 år*). Disse udforlovede benævnes ofte syvårs drenge eller piger. De på disse i oversigten anførte tal ere vistnok lave; men lægger man antallet af døde til dem, løber den samlede afgang dog op til over 1700. At dette tal yderligere vilde voxe, hvis antallet af døde var angivet for alle årene, særligt fra 1630—36, er sikkert. Derved vilde man utvivlsomt også komme den samlede tilgang til anstalten temmelig nær; thi den har næppe været over 2000. Alt fra 1643 er tilgangen forsvindende. At mange skulde have giftet sig sammen overensstemmende med tilladelsen i frd. 1622, er ikke sandsynligt. I regnskaberne har jeg kun fundet 2 drenge omtalte, som have taget „af husens piger til ægte“ og fået udstyr. Et endnu kan tænkes, at adskillige ere tagne til soldater. Dog omtales dette tilfælde kun én gang i regnskaberne, medens der i 1629—30 er betalt en lieutenant 4 rdl. for at lære drenge at slå på tromme. Derimod at udbæres som uddød af Børnehuset for at begraves på den ny kirkegård ved Nørreport, den skæbne har en stor mængde fristet. Summen af de anførte tal på døde udgør 1188. Intet under derfor, at præsten hvert år fik et par støvler for at gå ud på den nævnte kirkegård og begrave lig. Iøvrigt var han ikke den eneste, som forsynedes med skotøj i den anledning. Drengene, som sang ligene ud, og de, som bar dem ud, fik ligeledes hver et par sko extra om året til den brug.

Taloversigten over de døde mangler oplysninger for flere år, fordi de ikke findes. Regnskaberne nævne nemlig, enten at graveren er betalt for et vist antal grave til et

*) Om tugthusbefolkningen foreligger ingen oplysning i så henseende

vist antallig, en til hvert, eller at der er leveret lagener til at svøbe et vist antal lig i, et lagen til hvert, eller også oplyses slet intet. I 1625—26 har jeg opført de døde til c. 200. I regnskabet siges nemlig, at der fra 15 Aug. og til 17 Dcbr. 1625 er udbåret 169 lig af Børnehuset, og fra 26 Novbr. 1625 til 28 April 1626 er der betalt for 36 graves gravning. En lille periode af de nævnte tidspunkter falder jo sammen. Men ved sygelighedens tiltagen er befolkningens tal 714 og ved dens begyndende aftagen 514, det er altså en forskel af 200 personer. Er dødstallet nogenlunde rigtigt, bliver dødsprocenten af middeltallet af befolkningen 28 til 30. Forøvrigt retfærdiggøres de store tal af døde i 1625—26, 1629—30 og 1637—38 ved de i de år i København rasende pestsygdomme¹⁾. Derimod gælder dette ikke for den store dødelighed i 1636—37 og 1639—40, om hvis årsag ingen særlig oplysning foreligger. Desværre findes tallene af døde fra 1630 til 1636 ikke. Dødeligheden må imidlertid have været ikke ubetydelig efter udtrykkene i kongens breve om den sag. I brev af 28 Febr. 1634 siger han således: „Den doctor derinde må intet være ret flittig udi sin bestilling, mens man fornemmer, at der er en temmelig hob død derinde“²⁾. Ligeledes forlanger han 30 Novbr. 1634 oplysning om den doctor derinde gør sin pligt³⁾. Om samme hedder det 15 Dcbr. 1636: „Den doctor i Børnehuset currerer børnene, at de efter hinanden komme henad kirkegården, uanset, at end om stunder ingen pest grasserer“. Der skal ses om en anden⁴⁾. Lægen var Henrik Paaske, som afskedigedes og døde 1636⁵⁾. Man kan vistnok regne, at omtrent de tre fjerdedele af befolkningen er død derinde. Hvor forfærdeligt et resultat det er, formindskes dog forbavnelsen derover, når man erindrer, at en næsten ligeså stor dødelighed jevnligt optrådte for ikke 50 år siden i kirurgiske afdelinger

¹⁾ Mansa. Folkesygdomme. 289, 297, 316.

²⁾ Chr. 4. Br. 1632—35. 241. ³⁾ Samme 309

⁴⁾ Chr. 4. Br. 1636—40. 95.

⁵⁾ Ingerslev. Danmarks Læger. 322 (se dog om Ambrosius Rhodius K. D. III. 164).

af Europas første hospitaler og i fødselsstiftelser netop på grund af urenlighed og sammenhobning af patienter.

Ligesom dødeligheden ikke så sjældent har ryddet stærkt op i anstaltens befolkning, således har dennes bestandig slette sundhedstilstand været en af de værste fjender for virksomheden derinde og dens resultater. Oversigtens tal for det daglige middeltal af syge og forholdet mellem dette og befolkningens middeltal godtgøre med tilstrækkelig klarhed, hvorledes tilstanden har været. Var den dårlig i den første periode til 1619, er den bleven værre i den sidste. Hvad jeg foran for den førstes vedkommende gjorde opmærksom på med hensyn til de elementer til en større sygelighed, som befolkningen bragte med sig, gælder i forøget grad om denne periode, hvor befolkningen optrådte i 5 til 7 gange større antal. I regnskabet tales der således jævnligt om drengenes „onde ben“, i 1622—23 nævnes kvinder med „slem besmittelig sygdom“, i 1621 betales Sidse Jacobs af Skovshoved for 10 børns hoveder, hun har lægt, og i 1622 for 21 lignende, ja i 1626 er der betalt for „100 skurvede hoveder at læge“, og denne sygdom omtales hvert år lige til det sidste. Endelig siger Sperling i 1641, at kun den ordinære skabethed fandtes. Alt dette tyder åbenbart på, hvad der også er naturligt, når man tager tiden og befolkningen med i betragtning, at denne sidste har medbragt meget sygdomsstof ved indsættelsen.

Ved siden af disse mindre heldige forhold har ganske vist anstaltens rummelighed, særligt for natten, været for indskrænket efter den ofte betydelige befolkning. Jeg har alt gjort opmærksom derpå i den første periode, og jeg har ligeledes fremhævet det ved omtalen af anstaltens bygninger. Endnu stærkere fremtræder det, når man hører, hvor sammenpakkede særligt drengene lå om natten. Efter inventaret for Marts 1622 var der 54 senge til piger og kvindfolk, eller omtrent 1 seng til 3. Til drengene fandtes 42 senge i 4 rækker i disses sengekammer og desuden 11 i deres sengekammer foruden nogle på arbejdsstuerne, derved vil der

blive 1 seng til omtrent 5 drenge (se instruxen, p. 29). I 1625 anføres 94 senge til drengene, dette giver samme plads som før nævnt til disse, og 73 i kvindernes gård, som giver 2 til 3 i 1 seng. Kvinder og piger havde således bedre plads og vel også bedre leje end drengene, ligesom i den første periode. I 1634, 28 Febr., skriver kongen, at der skal forskaffes flere senge udi Tugthuset, efterdi der findes mangel derpå¹⁾. Ikke destomindre kunne forholdene ikke have forbedret sig, siden Sperling i 1638 ved sin tiltrædelse som læge siger: Der var mange drenge og altid mange syge, stor urenlighed og stank i deres sengekamre, hvilket alene kunde forårsage sygdom nok, og efterdi 3, 4 à 5 drenge vare sammen, smittede en syg strax den anden, så at jeg altid havde stor besvær med drengene²⁾. Foruden at denne angivelse af drengenes plads om natten falder sammen med det ovenanførte, så bekræfter udtalelsen tillige, at forholdene i så henseende var gunstigere for pigerne og kvinderne, hvad der også er bemærket ovenfor.

Alle kongens bestræbelser og foranstaltninger for at indskrænke sygeligheden blev uden virkning. Allerede instruxen (p. 29) befalede røgning med enebærris, og flere befalinger herom blev senere givne. Ligeledes gaves i 1624 lensmændene i Norge befaling til at købe såmange multebær som muligt og sende dem til Tugthuset for at anvendes til de syge børn³⁾. I 1625—26 sendtes børn fra Børnehuset til Roskilde Hospital⁴⁾. Rentemesteren Jørgen Vind instruedes 9 Jan. 1636 om, at såfremt nogen smitsom syge skulde komme ind i de mesteres huse, „som på Børnehuset bestilt er“, så skal han blive hjemme, indtil sygdommen ophører, „om endskønt drengene derinde et tidlang skulle gå ledige“⁵⁾. Selv en så væsentlig foranstaltning som, at man 6 Dcbr. 1634 flyttede 30 senge til 50

¹⁾ Chr. 4. Br. 1632—35. 241.

²⁾ Sperlings Selvbiografi. 80.

³⁾ Nielsen. Kbh. 1536—1660 3 371.

⁴⁾ Sæl. Tegn. XXIII. 186 Kbh. Dipl. V. 95.

⁵⁾ Chr. 4 Br. 1636—40. 3.

syge drenge til Bådsmændssygehuset på den gamle mønt¹⁾, bragte ingen forandring. Sygeligheden voxede endogså efter den tid. Under sådanne forhold kan man ikke undres over, at kongen lod sin misstemning gå ud over lægerne. Jeg har ovenfor (s. 109) anført nogle af hans udtalelser om lægen Henrik Paaske, som afskedigedes 1636. Men det gik ikke Sperling bedre. Om ham skriver kongen efter hans afskedigelse (i 1644) i 1645 til Otto Kragh, at han „lidet eller intet til børnenes bedste efter deres egen og andres klage og beretning haver gjort og udrettet“. At de syge drenge i Bådsmændssygehuset fik særskilt sygekost: fersk kød, smør, byggryn, sigtebrød, skillingsøl og fint salt, var ikke en foranstaltning af Sperling, da den indtrådte før hans ansættelse. Derimod har han sikkert været årsag i, at sengene bleve bedre forsynede med dyner, hvilket sker i 1638—39. Men om han har haft indflydelse på forandringen i kosten, er mere tvivlsomt. I et brev af 15 Marts 1639 siger kongen, at børnene få mad nok, men for lidt øl, kun 1 pot daglig, der skal tænkes på en forandring²⁾. Dette fremkommer imidlertid lige efter et besøg i Børnehuset. Til Jørgen Vind skriver kongen 17 Oktbr. 1640, at „udspisningen i Børnehuset skal corrigeres, så at børnene bekomme mere fersk mad, end som hidtil sket er“, og dette iværksættes strax. Men på den tid var Sperling vistnok udenlands. Dennes egen udtalelse 1641 efter hjemkomsten fra udenlandsrejsen, at Børnehuset var i temmelig god stand, kun den ordinære skabethed fandtes, er lidt mærkelig, når det ses, at det daglige middeltal af syge i 1640—41 var 65,2 og i 1641—42: 46,2, og heri findes de syge i Børnehuset ikke medregnede (s. 113). Sperling var lønnet med 200 rigsdaler årlig og fik senere ved et arrangement af kongen 1000 speciedalere årlig for selv at levere medicinen³⁾. Denne havde nemlig hidtil kostet 2000 à 2500 daler årlig i gennemsnit, hvilket kongen fandt at være for dyrt.

¹⁾ Sæl. Tegn. XXV. 352—53. Kbh. Dipl. V. 157 (om pesthuset).

²⁾ Chr. 4 Br. 1636—40. 220. ³⁾ Kbh. Dipl III. 185

Oversigtens tal for de syge angive klart nok sundhedstilstanden i anstalten; jeg skal derfor kun føje et par bemærkninger til om deres forståelse på et par steder. De skurvede tror jeg ikke ere indbefattede i de opgivne tal på syge. Særligt tror jeg ikke, at det var disse, som flyttedes til Bådsmændssygehuset i 1634, som før nævnt, da de skurvede bestandigt omtales som behandlede i anstalten selv. Således siges i Marts 1641 „de skurvede børn i Børnehuset“. Ved overlæggelsen i 1634 omtales de overflyttede som syge af en smitsom sygdom, hvilken nævnes ikke, ligesom overhovedet ingen særlig sygdom nævnes, når undtages skurv og et par gange tarmløb. Bådsmændssygehuset benyttedes 1634 til 1644. Men da alle indsatte i Børnehuset fra 1640 i Oktbr. som nævnt fik fersk kød for salt kød og flæsk, opførtes ikke længere de syge i selve Børnehuset, som tidligere kun anførtes, fordi de alene fik fersk for salt kød, og således findes fra den tid kun tallet på de syge i Bådsmændssygehuset, fordi de fik særlig sygekost. Det er tallene for disse alene, som findes i oversigten over middeltallet af syge fra 1640—44, og disse tal ere således ikke korrekte som vidnesbyrd om den hele sygelighed. Af den grund er procenten heller ikke beregnet. Fra Marts 1644 ophørte benyttelsen af Bådsmændssygehuset, og siden opføres intet tal på syge. Ikke destomindre omtales dog i 1644—45 og 1645—46 de syge drenge.

Som et moment til bedømmelse af bespisningens indflydelse på sundhedstilstanden hidsættes spisesedlen*), som

*) **Børne- og Tugthusets Spiseordning af 1621.**

Søndag,	til middag:	flæsk, kål;	til aften:	kød, grød.
Mandag	- -	islandsk fisk, kål;	- -	sild, grød.
Tirsdag	- -	kød, kål;	- -	smør og ost, grød.
Onsdag	- -	bergefisk, kål;	- -	do. do.
Torsdag	- -	som Tirsdag;	- -	som Mandag.
Fredag	- -	sild, kål;	- -	som Tirsdag.
Lørdag	- -	som Mandag;	- -	do.

„Og desforuden til maden, når bergefisk, islandsk fisk eller salt fisk eller salt kød eller flæsk spises, da skal børnene gives 3 gange om ugen sennop og 2 gange eddike“.

var føjet til forordningen af 1621. Om den end synes noget ensformig og muligt mindre rigelig, så stemmede den vistnok på den anden side med tidens fordringer og vaner, særligt i retning af saltmad. Den anførtes uforandret i instruxen¹⁾ til Erik Bager 1639. En væsentlig forandring i den fandt sted, som anført, i 1640, da der gaves fersk kød for salt kød og flæsk. Indflydelsen heraf kan imidlertid ikke ses, fordi befolkningens tal i det hele bliver mindre fra den tid og tallet på alle syge ikke længere opføres. Kongen befalede vel 10 April 1623, at folkene i Tugthuset skulde udspises, eftersom de havde arbejde, de med strengere arbejde med rigeligere kost, dog uden at de fastsatte kvanta for den samlede bespisning forøgedes²⁾. Da ingen almindelig forøgelse i portionernes størrelse derved indførtes, må bespisningen formentlig også fra lægens side have været anset for rigelig.

Beklædningen har været den samme som før 1619. Her skal kun tilføjes, hvad der leveredes dem, som udfordedes efter de 7 års ophold. En dreng fik en klædning, en kappe, et par hoser, alt af klæde, et par sko, 6 alen hørlærred og 6 alen blårlærred til skjorter. En piges understyr bestod af en trøje, et skørt, en kåbe, et par hoser, alt af klæde, et snørliv af bommesi, et forklæde, et par sko og 5 alen blårlærred til en særk.

Om de disciplinære forhold i anstalten og om virkningen af den intellektuelle og moralske behandling, som børnene

Til frokost alle ugedagene øl og brød, varmt eller koldt, eftersom årsens tid, børnenes størrelse og deres nødtorft udkræver.

Kan derfor gives 4 personer denne efterskrevne fetallie om ugen: Flæsk 1 skålpund, nødekød $\frac{1}{6}$ af en fjerding, smør 3 skålpund, ost 3 skålpund, sild $\frac{1}{4}$ af 1 otting, berges fisk og islandsk fisk 3 skålpund, gryn 1 otting, brød 1 fjerding, øl $\frac{1}{2}$ tønne, eddike $\frac{1}{2}$ pægl af 1 pot og $\frac{1}{4}$ pægl, sennop $\frac{1}{17}$ pot af $\frac{1}{2}$ ottingkar“.

¹⁾ Sæl. Reg. 20. 125. flg. Kbh. Dipl. III. 197. Smlg. Arent Berntsen. Danmark II. 574.

²⁾ Sæl. Tegn. XXII. 222. Kbh. Dipl. V. 56.

efter instruxen såvel direkte som indirekte skulde være genstand for, findes desværre aldeles ingen oplysninger. Hvad der foreligger om anstaltens anden hovedside, arbejdsvirksomheden, er vel heller ikke meget. I hvert tilfælde er det ikke tilstrækkeligt til at give et klart billede deraf. Selv uagtet den store sygelighed hos befolkningen må det dog være givet, at en anstalt som denne, belagt med et årligt middeltal af 5 til 700 hovedsagelig yngre personer, har måttet kunne fremvise en meget betydelig arbejdsvirksomhed. At den tillige var mangeartet lå i hensigten med den; at ophjælpe håndværk og industri. Det er navnlig om forholdene i sidstnævnte henseende, at man får adskillige oplysninger af regnskaberne. Således nævnes i 1621 af fabrikerede varer noppet bommesi, olmerdug, sort tugthusklæde, rødt, gult*) og grønt klæde, ubleget kontrafej-lærred og sejldug; ligeledes senere anføres kirsej, atlask, silke, floret, islandsk vadmel. I 1622—23 omtales knapmageren, nålemageren, kattunspindere, guldspinderen. Der laves guldtrækkerarbejde til kongen, fint skotøj af korduan, sejldug til holmen. I 1627 nævnes guld- og sølvpossement og knipling, i 1629 hårdug. I 1622 var garveriet anlagt, dette afløstes i 1633 af hampeboden og fra den tid ansattes en hør- og hampehegler. Pigerne og kvinderne anvendtes ved spind, strikning, knipling og tapetvævning. Spindet kunde som oftest ikke alt besørges i anstalten. Derfor udsendtes af og til hør og blår til spind hos bønderne, således endnu i 1646 i Københavns len, da piger ikke længere fandtes i anstalten. Til samme øjemed benyttedes fra 1630 spindekvinderne „her udenfor porten“, ligesom anstalten jevnligt stod i forhold til de *fattiges forstandere* i samme anledning.

I 1632 opføres 11 mestere, i 1640 er tallet fordoblet, og endnu i 1648—49 nævnes 11 mestere, nemlig 1 silke og kaffavæver med 33 drenge, 1 sejldugsvæver med 35, 1 olmerdugsvæver med 32, 1 vandmager med 77, 1 klædebereder

*) Chr. 4 Br. 1640—44. 346 og 353.

med 8, 1 skrædder med 24, 1 hørhegler med 6, 1 drejer med 1 dreng og 3 sejlmestere. Af det samlede tal på drengene efter denne liste kan det ses, at den gælder senest Septbr. 1648. Efter den tid var nemlig befolkningens tal lavere. Iøvrigt viser fortegnelsen, at anstalten til det sidste bevarede de industrigrene, som hørte til dens første opgaver ved Tugthusets anlæg, og som det i årenes løb fortrinsvis lagdes an paa at udvikle, nemlig silke- og uldfabrikation. hvortil senere var kommet sejldug. Derimod vare flere mindre håndværkstil efter andens skudte ud, således possement-, nåle- og knapmageri, og lærredsvæveriet, som dog altid var drevet blandt de første arbejdsgrene, er også forsvundet; i 1648—49 leveres lærred til børnenes behov fra silkehuset. I samme år købes der for 126 daler sko til børnene. Skomageriet er således også ophævet.

Af underordnede funktionærer nævnes til det sidste kældersvenden, kokken, kusken, 3 vognsvende, portneren og vaskekvinden. Forstanderinden er aftrådt, da pigerne forlod anstalten i 1642. Den sidste foged er Peder Henriksen. Det er om ham, at kongen skrev 9. Septbr. 1635 i anledning af en klage fra forvalteren over ham, at han skal gøres bekendt med, at han let kan få sin afsked¹⁾. Han havde været foged i det mindste fra 1629—30, thi i regnskabet for det år anføres årslønnen udbetalt ham med 36 daler 12 sk., og han nævnes som sagt endnu i 1648—49. Trods kongens ovenfor anførte udtalelse om ham har han således været en af dem, der holdt længst ud i sin tjeneste i anstalten. Fogdens stilling har været en anden i anstalten efter genåbningen end før 1619, i hvert tilfælde efter 1633, da en forvalter, kommandant eller general, som kongen kalder ham²⁾, blev ansat. Efter frd. 1621 havde Christoffer Urne, rentemester, overtilsynet, og efter ham fulgte den ene rentemester efter den anden³⁾. Efter bestemmelserne i frd.

¹⁾ Chr. 4 Br. 1632—35. 4 . ²⁾ Samme. 191, 198, 208.

³⁾ Mogens Kaas. Sæl. Tegn XXIII. 135. Kbh. Dipl. V. 90.

af 1621 var dette overtilsyn, når det skulde opfyldes overensstemmende med disse, yderst byrdefuldt.

At dette er følt, viser kongens brev¹⁾ af 9 Juni 1633, hvori det hedder: „Efter at den ene rentemester på grund af opsynet med børnehuset forsømmer rentekammeret, da skal ud af rentemesteren tænkes på en person, som idelig og altid, aften og morgen må være tilstede i børnehuset. . . Til den person, som skal vare børnehuset, skal udses en bekvem våning, så at han kan være nær ved hånden. Når fogden bekommer et andet kvarter, da var samme plads vel belejlig til en forstander“. Det ses vel, at fogden først i Novbr. 1635 fik anvist en våning „husefrit“; men derimod ansattes i 1633 Hans Markdanner som forvalter. Kongen var misfornøjet med ham. I 1634 skriver han 30 Novbr.: Denne vinter må man slide tiden hen med M. Maarkodan²⁾. Hans eftermand blev Johan Blaucher eller Blycher, som efter regnskabet for 1635—36, hvor han kaldes „inspektør“, var ansat i August 1635³⁾. Han flyttede ind i fogdens bolig, som ovenfor omtalt, i henhold til et brev fra kongen af 16 Juli 1635. Heri hedder det: Både skriveren og hans kompan skal borge for dem selv, til man kan komme under vejr med dem. . . Forvalteren skal flytte strax ind i fogdens bolig, thi det er på høje tid at se både fogden og de andre på fingrene⁴⁾. Årsagen til disse stærke udtalelser må have været forskellige uredeligheder og efterladenhed i større omfang⁵⁾. Muligt sigte også følgende to breve uden tids-

¹⁾ Chr. 4. Br. 1632—35. 128. ²⁾ Samme. 309, smlg. 292 og 314.

³⁾ Se dog Sæl. Reg. 19. 358 og Kbh. Dipl. III. 154.

⁴⁾ Chr. 4. Br 1632—35. 399.

⁵⁾ Hertil hører utvivlsomt følgende to poster, som netop findes i regnskabet for 1635—36, da Blaucher bliver forvalter, og som ere uden forbindelse med det øvrige regnskab. Deri bemærkes, at 3 Oktbr. 1630 faldt et gammelt hus, midt på pladsen, sammen, og derved blev 1004 stk. fåre- og lammeskind, som havdeligget i længere tid på loftet deri, aldeles ubrugelige. Og ligeledes at 13 April 1633 fandtes i det gamle garveri, som dengang nedreves, og på hvis plads hampeboden byggedes, 600 fåre- og lammeskind, som vare fulde af orm og ubrugelige.

angivelse hertil¹⁾: „De udi Tugthuset skal tilholdes, at de er på arbejde, når 5 slår, efter ordinantsen, hvilket nu intet sker, som jeg selv haver set“ — og — „Fetalien forarges (forringes) udi Tugthuset dagligen, såsnart jeg vender ryggen“. I forbindelse med disse forhold stod utvivlsomt den foranstaltning, at fra 1637 måtte intet i anstalten fabrikeret sælges, men alt skulde afleveres til kongens klædekammer. Fra 1627 havde der fundet udsalg sted fra selve anstalten. Også Blaucher selv fik en tilsynsmand, idet kongen 27 Novbr. 1636 befalede²⁾, at fogden på Københavns slot skulde have en hovednøgle, „at han dermed om morgenen tidlig går ind i Børnehuset igennem mit kammer og erfarer, om mestrene ere enhver på deres vinkel (arbejdsstue)“. Blaucher efterfulgtes af Erik Bager, som 7 Juni 1639 beskikkedes til at være „over Børnehuset og Tugthuset“. Der gaves ham en med frd. 1621 næsten enslydende instrux, som alt foran er omtalt (s. 95). Efter hans afgang 28 Febr. 1645 beskikkedes ingen til hans eftermand.

Alle de om anstalten meddelte enkeltheder ere, som det alt er sagt, ikke tilstrækkelige til at give et samlet billede af livet og virksomheden derinde. På den anden side ere de dog såmange, at man ved dem kan danne sig en forestilling om denne institution.

Tugthuset var fra første oprindelse et tvangsarbejdshus, indrettet overensstemmende med tidens tendens til at sikre samfundet mod det påtrængende tiggeri, som særligt i Danmark var blevet mere iøjnefaldende efter reformationens indførelse. Nogen fremtrædende rolle spillede det næppe indtil 1619, da det midlertidigt lukkedes af sanitære hensyn. Tallet på dets befolkning var kun ringe og arbejdsvirksomheden som følge deraf stærkt begrænset. Desuden bestod det kun i en kort årrække. Efter 1620 fik det vel forøget betydning ved forbindelsen med Børnehuset, men også kun derved; dets karakter blev næppe i nogen særdeles grad

¹⁾ Nyerup. Karakteristik af Chr. 4 1816. LI. p. 6 og 7.

²⁾ Chr. 4. Br. 1636—40. 80.

en anden end forhen, skønt instruxen af 1622 gav det et præg af strafanstalt ved at fremhæve det i modsætning til Børnehuset.

Det er til dette; interessen fortrinsvis må knytte sig, ligesom det også var det, som dominerede den samlede institution, og det ikke blot ved at omfatte den langt overvejende del af befolkningen. Når man læser instruxen af 1621, får man strax indtrykket af, at det var Børnehuset, hovedvægten var lagt på. Og hvor er denne instrux ikke et fortrinligt organisatorisk arbejde, omsigtig til alle sider, streng i fordringerne til funktionærer og arbejdere, og alt dette med blikket rettet på en moralsk, intellektuel og manuel opdragelse af børnene og ungdommen. Tilhænet af 1622 supplerede den udmærket. Kort sagt det var en organisation, som kunde passe på en af vor tids første klasses korrektionelle- eller tvangsopdragelsesanstalter. Den savnede ikke på noget punkt omhu for barnets behandling og opdragelse eller de finere humane hensyn, således som vor tid kender dem.

Desværre passede institutionen ikke ind i tiden. Dens befolkning hørte næsten udelukkende til den laveste almue. Denne galdt kun såre lidt i de bedre stillede øjne. Ordet humanitet var næppe opfundet endnu, derimod brutalitet godt kendt. Det må i slig en tid have været svært at finde passende folk til funktionærer i denne anstalt. At det har været så, fremgår klart nok af flere af de foran citerede breve (s. 116—118). Overtilsynet, som fra først af var betroet en af rentemestrene, var byrdefuldt, for ikke at sige uoverkommeligt. Hvorledes deres senere stedfortrædere have været, kan man ikke se. At dømme efter indtrykket af lægen Sperlings foran citerede udtalelser (s. 112) var der selv hos dem, som måtte være de mest dannede af funktionæerne, kun ringe interesse for børnene. Bedragerier, som også kom til at gå ud over befolkningen, have uden tvivl fundet sted (s. 117 og 118). Og så havde anstalten den forfærdelige sygelighed og dødelighed at kæmpe med ved siden af ganske vist

knebnæ rumforhold i visse henseender (s. 52—53). Dette sidste i forbindelse med almuens almindelige mangel på sans for renlighed og de som følge deraf og af tidligere usle livsforhold medbragte sygdomme og sygelige tilbøjeligheder kunde kun forværre de sanitære forhold. Derfor måtte de under anstaltens beståen jevnligt optrædende pestsygdomme altid derinde finde en god jordbund.

Det var en sund tanke, som lå til grund for denne institution, at opdrage såmange tiggende og ørkesløse børn, som muligt, til dygtige og flittige håndværkere. At de kunde finde deres udkomme som sådanne, var givet. Adelen og de bedre stillede førte et overdådigt liv. Beklædningen alene fordrede betydeligt. Hvorledes var blot en trompeter ikke pragtfuld påklædt i den tid? Klæde af mange farver, silketøj, atlask, fløjl, fine lærreder og halvuldne sager, sølv- og guldknipling, possement i guld og sølv, korduanfodtøj, knapper, selv til de mindste enkeltheder i påklædningen fordredes kostbarhed og elegance. Alt dette skulde på den tid komme fra udlandet. Håndværket var i Danmark endnu kun lidet udbredt og dygtigheden ringe. Håndværkernes navne fra den tid vise ofte hen på indvandring fra udlandet. At der i så henseende er udrettet noget igennem Børnehuset, og vel endog efter forholdene meget, ligger allerede i den lange tid, det bestod. Fra 1631—48 udforlovedes 359 drenge. De udforlovedes kun efter at have arbejdet i 3 år som svende i anstalten, og skønnet om at passere for svend var efter instruxen vel kontrolleret. Det var således ikke et ganske ringe antal, som det må forudsættes, dygtigere håndværkere, som udgik i løbet af 17 år. At de have fået betydning for håndværket i Danmark, kan der næppe tvivles om. I et brev af 16 Febr. 1640 siger kongen, at der på klædekammeret kun skal modtages af det klæde, som gøres i Børnehuset; det, som ellers gøres i København, er dårligt og dyrt i forhold til i fremmede lande¹⁾. Der sparedes intet

¹⁾ Chr. 4. Br. 1636—40. 305.

for at uddanne børnenes dygtighed. Således fik rentemesteren Ove Høgh 15 Septbr. 1626 befaling til „af sejdugsdrene udi Tugthuset tvende, de bedste og bekvemligste, at udtage og i Frankrig indskikke deres håndværk der fremdeles at lære¹⁾).

Det var Christian den fjerde, som havde skabt anstalten, og det blev også ham, som måtte holde den oppe. Føler man ikke meget til de mænds virksomhed, som havde deres gerning derinde, så hører man i det mindste bestandig om kongens opmærksomhed for, hvorledes det gik. Alle de mange befalinger og udtalelser, anstalten vedkommende, som foran ere gengivne, og deres tal kunde have været forøget ikke lidt, ere vidnesbyrd om hans kærlighed og interesse for den. Man føler, hvorledes den store sygelighed og dødelighed til tider har gjort ham mistrøstig og muligt forledt ham til ubillighed, særligt ligeoverfor lægerne. Han vidste godt, at den hele institution og dens virksomhed var dyr. Alt for 1612—15 var underskuddet for klædefabrikationen opgivet til 6048 daler, således som det side 80 er bemærket. Men hans formål med den var højere, end at bekostningerne på den kunde blive afgørende for dens beståen. Først senere, da det blev yderst besværligt for ham at skaffe penge til landets behov og han selv var bleven gammel, først da blev becosteligheden et moment til at indskrænke virksomheden. I rentekammerets overslag i 1642 over udgifterne i et år angives underskuddet for Børnehuset til 8055½ rdl. 15 sk.²⁾ Dets egne regnskaber give ingen oplysning herom. De slutte som oftest med et underskud, og de forarbejdede varer ere ikke værdsatte men kun anførte med deres vægt eller mål. Fra 1642 begynder imidlertid antallet på befolkningen at synke lavere og lavere ned. Kongens interesse for anstalten holder den dog fremdeles ilive, men med hans død, 28 Febr. 1648, er også den dødsdømt. Tallet på befolkningen går derefter hurtigt nedad. Efter anmodning af de fattiges forstandere i København tillod

¹⁾ Sæl. Tegn. XXIII. 233. Kbh. Dipl. V. 96. ²⁾ Bruun Danske Saml 1870—71. G. 345. Smlg. Budstiken 1823. Sp. 619.

Frederik d. tredie, 24 Juli 1649, fattigvæsenet at få udvist en plads i Børnehuset, hvori fremmede tiggere og andre, som stærke vare, kunde indsættes og tvinges med arbejde, indtil anderledes derom forordnes, „at de derved kunde have nogen frygt“. Dog vilde kongen ingen udgift have deraf. Hvis denne foranstaltning iværksattes, blev den kun afkort varighed. Thi 22 Marts 1650 skødedes (s. 98) Tugt- og Børnehusets grund og bygninger til en privat mand, og dermed var denne Danmarks første penitentiære anstalt, som for vore forhold i en periode af virksomheden var betydelig og for sin tid i visse retninger muligt enestående, nedlagt.

FR STUCKENBERG.

Straff- och arbetsfängelset i Tavastehus.

(Finland.)

(Utdrag ur årsberättelsen för år 1881.)

I. Byggnaderna.

Fängelset är afsedt för till tukthus eller allmänt arbete dömda qvinnor ifrån hela landet.

Hufvudbyggnaderna utgöras af

- a) *En cellflygel*, innehållande i 4 våningar sammanräknadt 77 dagceller samt 3 mindre rum för gemensamhetsfångar, badrum och straffceller m. m. i jordvåningen. Uppvärmes med vatten.
- b) *En flygel*, hvori 138 nattceller i tre våningar inrättats. Uppvärmingen sker genom i korridorerna placerade jernkaminer.
- c) *En äldre ringmur*, sammanbygd med föregående och innehållande skolsal, matsalar och arbetarum m. m.
- d) *Gamla slottet*, daterande sig från Birger Jarls tid. I öfversta våningen inrättas 85 sofceller af jernplåt (boxes). För öfrigt äro fängelsets kyrka och sofrum för gemensamhetsfångarne här belägna.
- e) *Arbetsbyggnaden*, innehållande arbetssalar i nedre och sjukrum m. m. i öfre våningen.
- f) *Södra ringmuren*, upplåten till bostod för befälet m. fl.

II. Fångantalet och fångarnes personliga förhållanden.

	Tuktus- fångar.	Arbet- fångar.
Qvarvarande vid årets början	176	118
Inkomne under året	76	175
Summa	252	293
Afgångne: Efter utstånden straf- eller arbetstid	11	131
På grund af nådiga pardonsplakatet af den 27 Maj 1883	24	17
Afsände till kolonierna i Sibirien	2	2
Aflidne	2	2
	39	152
Qvarvarande vid årets slut	213	141
Summa	252	293
Hela antalet fångdagar	70,463	47,073
Medeltalet fångar om dagen	192.5	128.6
Högsta fångantalet	213	141
Lägsta do.	176	117
Uppgift å <i>fångarnes brott och förseelser:</i>	Qvar- varande	Nykomme
<i>Tuktusfångar.</i>	%	%
Fadermord	0,57	
Dråp och dödsvållande	1,11	2,63
Dråp å barn	2,81	
Förgiftningsförsök	0,57	
Barnamord och försök dertill	44,88	46,05
Delaktighet i barnamord	1,11	
Vållande till sitt fosters död	3,40	7,89
Misshandel å person	1,71	
Blodskam	1,71	
Koppleri och skörlefnad	1,71	11,89
Stöld med eller utan inbrott		
4. resan	10,79	9,17
3. do.	24,43	19,73
2. gången inbrott	0,57	1,32

	Qvar- varande.	Nykomne
Stöld ur bref	1,14	
Nidingsstöld	0,57	
Tillgrepp och förskingring af krono- medel	0,57	
Förfalskning af mynt		1,32
Morbrand	2,26	
<i>Arbetsfångar.</i> Lösdrifveri	97,46	98,86
Aftjenande af värdet för stulet gods	2,51	1,14
Med afseende å <i>straff eller arbetstidens längd</i> voro dömde:		
<i>Tukthusfångar.</i>	Qvar- varande.	Nykomne
	%	%
På lifstid	17,05	10,53
- 12 år	0,57	
Från 8 år och mindre än 12 år . .	16,45	9,22
- 4 - - 8 -	39,21	35,53
- 3 - - 4 -	21,03	32,00
- 2 - - 3 -	3,41	3,94
- 1 - - 2 -	2,28	7,88
<i>Arbetsfångar.</i> På 3 år	6,79	2,29
Från 2 år och mindre än 3 år . .	22,88	9,15
- 1 - - 2 -	27,96	26,29
- 6 månader - 1 -	29,66	39,42
Under 6 -	12,71	22,85
Fångarnes <i>ålder</i> :		
<i>Tukthusfångar</i> 18 år		1,32
19 -		2,63
20 -	1,71	3,95
Öfver 20 och till 25 år	22,73	28,95
- 25 - 30 -	22,16	27,63
- 30 - 35 -	13,06	14,47
- 35 - 40 -	13,06	13,15
- 40 - 50 -	17,62	5,26
- 50 - 60 -	6,82	
- 60 - 70 -	2,84	1,32

	Qvar- varande %	Nykomme %
Öfver 70 år		1,32
<i>Arbetsfångar.</i> 17 år		1,14
18 -	2,53	2,87
19 -	4,23	2,87
20 -	4,23	5,14
Öfver 20 och till 25 år	31,38	29,71
- 25 - 30 -	21,20	20,57
- 30 - 35 -	18,65	14,85
- 35 - 40 -	4,23	9,71
- 40 - 50 -	13,55	12,
- 50 - 60 -		1,14
Födde utom äktenskapet voro:		
Tukthusfångar	10,79	14,47
Arbetsfångar	9,33	8,
<i>Fångarnes tidigare lefnadställning</i>		
<i>Tukthusfångar.</i>		
F. d. föreståndarinna för postexpedition	0,57	
Döttrar till underbefäl och manskap vid militären	1,14	2,64
Hustrur till embetsverks betjente .	0,57	1,32
Enkor, hustrur och döttrar till handt- verkare	5,11	2,64
Hustru till handtverksgesäll . . .	0,57	
Do. till gårdsegare i stad		2,64
Enkor och hustrur till sjöfarande .	2,27	
Do. och do. till bofast allmoge . .	4,56	1,32
Döttrar till do.	6,81	9,17
Tjenstehjon	40,34	42,11
Personer af den lösa befolkningen	32,95	36,84
Prostituerade	5,11	1,32
<i>Arbetsfångar.</i> Hustrur och döttrar till underbefäl och manskap vid militären	2,55	1,71

	Qvar- varande.	Nykomne
Hustrur och döttrar till städers och embetsverks betjente		1,71
Enkor och döttrar till handtverkare	0,85	1,14
Döttrar till handtverksgesäller . . .		1,14
Hustrur till sjömän	0,85	0,57
Enkor och hustrur till bofast allmoge	0,85	1,71
Döttrar till do.	4,25	
Tjenstehjon	9,35	5,15
Personer af den lösa befolkningen .	71,10	61,15
Prostituerade	10,20	25,72

1,51 % af tukthus och 2,12 % af arbetsfångarne bekände sig till den grekisk-katolska *troshäkelsen*, de öfrige voro lutheraner.

I afseende å sin äktenskapliga ställning voro af tukthusfångarne 12 % gifta, 7 % enkor och 3 % fränskilda. Motsvarande siffror för arbetsfångarne voro 7, 4 och 2 procent.

Bland de vid årets början kvarvarande hade 14,78 % af tukthus- och 36,44 % af arbetsfångarne förut undergått frihetsstraff eller hållits till allmänt arbete. För de under årets lopp nykomne utgör procenttalet 10,53 för tukthus- och 23,43 % för arbetsfångarne. Samtliga återfälliga tukthusfångar voro dömda för itererad tjufnad.

Till begifna på rusgifvande drycker måste omkring 10 % af tukthus och 25 % af arbetsfångarne räknas.

III. Ordningen och disciplinen.

Uppgift å de af fångarne begångna disciplinära förseelser:

	Tukthus- fångar.	Arbets- fångar.
Sturskhet, olydnad och opassande uppförande mot befäl och be- vakning	13	37
Rymning		1
Kif och slagsmål med medfänge . .	8	12
Bedrägeri och oredlighet	1	1

	Tukthus- fångar.	Arbets- fångar.
Oanständigt uppförande och tal . . .	1	7
Lätja och fusk i arbete	1	
Skadegörelse å eller missvård om fängelsets tillhörigheter		11
Öfverträdelse af förbudet emot tobak	2	1
Icke tillåtet arbete	3	4
Tillgrepp och förskingring af fängel- sets egendom	13	13
Innehafvande af otillättna föremål .	1	2
Mindre förseelser	5	11
Summa	48	100

Förestående förseelser hafva bestraffats med nedan-
nämnda straff följande antal gånger:

	Tukthus- fångar.	Arbets- fångar.
Prygel		1
Mörk cell med vatten och bröd . .		2
Ljus cell med do.	40	80
Ljus cell		1
Kostförminskning		3
Klassnedflyttning	3	
Varning	5	13
Procent af straffade i förhållande till:	%	%
hela fångantalet	13	23
medeltalet fångar	17	52

Af tukthusfångarne bestraffades 25 en gång, 3 två gånger, 3 tre gånger och 2 fyra gånger samt af arbetsfångarne 46 en gång, 16 två gånger, 4 tre gånger, 1 fyra gånger och 1 sex gånger.

Två vaktqvinor hafva under året afskedats och tre på annat sätt bestraffats.

IV. Arbetsverksamheten.

Sammandrag af fängelsets arbetslistor:

	Antal dags- verken.	Medeltal med arbetet sysselsatta fångar.
<i>Utgjorda dagsverken.</i>		
<i>Med inkomst.</i>		
Skrädderi och sömnadsarbeten . . .	19,658	54

	Antal dags- verken.	Medeltal med arbetet sysselsatta fångar.
Skomakeri arbeten	1,363	3
Väfnads, refinings, spolnings, nyst- nings och garnkoknings arbeten	7,124	19
Strumpstickning	3,116	8
Spånad, haspling, häckling och skrubling	27,825	76
Bykning, mangling och strykning . .	2,079	6
Bakning	247	1
Summa	61,412	
<i>Utan inkomst.</i> Skomakeri arbeten .	204	1
Byggnadsarbeten	8,424	23
Diverse hushållsarbeten för fängelsets räkning såsom matlagning, tvätt, städning, renhållning m. m. . . .	16,052	44
Summa	24,680	
<i>Hindrade dagsverken.</i>		
Genom sjukdom	3,409	
- orklöshet eller eljest oförmåga till arbete	5,437	
- sön- och helgdagar	15,950	
- skolundervisning m. m.	5,643	
- vatten och brödstraff eller annan bestrafning utan arbete	1,005	
Summa	31,444	

De till byggnadsarbeten åtgångna dagsverkena hafva användts för de å fängelset under året verkställda nybygg-
nads och byggnadsförändringsarbeten, förnämligast inom
cellflyglarna och slottet.

Arbetstimmarnas antal har i medeltal utgjort 11 för
gemensamhets och 10 för cellfångar.

Inkomsterna och utgifterna för arbetsverksamheten
voro följande:

Bruttoinkomst	Fmk. 43,672, ⁸¹
Utgifter för arbetsmaterial m. m.	- 13,392, ⁷⁵
Kontant behållning	- 28,485, ⁷⁵
Netto behållning	- 30,280, ⁰⁶
Bruttoinkomst af hvarje fånge i förhållande till medeltalet fångar:	
för året	- 136, ⁰¹
för dag	- 0, ³⁷
för arbetsdag	- 0, ⁵¹
för arbetsdag med inkomst	- 0, ⁷¹
Nettoinkomst för arbetsdag med inkomst	- 0, ⁴⁹

De fångarne under året tillerkända sparpennningarne uppgå till Fmk. 3,731, eller 6,³⁴ för hvarje fånge, 0,⁰³ per dag och 0,⁰⁴ för hvarje arbetsdag.

Vid sin frigifning hade under året afgångna fångar i behåll Fmk. 1,772,⁸⁵, hvarutom fångarne fått använda 60 mark af sin sparpennning till understöd för sina barn m. m.

V. Självården och skolundervisningen.

Gudstjenst har hvarje söndag förrättats i fängelsets kyrka, hvarutom fängelsepredikanten två gånger i veckan hållit bibelförklaring och förhör i religionen med fångarne. En gång i månaden har dem lemnats tillfälle att begå nattvarden. Skriftskoleundervisning har meddelats åt 17 fångar, af hvilka 11 admitterats.

Fängelsets skola har under året besökts af 105 tukthus och 118 arbetsfångar. Undervisningen, som meddelats af två lärarinnor under sammanräknadt 42 timmar i veckan, har omfattat biblisk historia, innanläsning, räkning, skrifning, geografi och sång.

Undervisningsmaterialet har utgjorts af 440 finska och 53 svenska läse och läroböcker, 1 jordglob, 9 väggkartor, 40 mindre kartverk, 2 samlingar bibliska planscher och 1 samling zoologiska bilder m. m.

Fängelsebiblioteket omfattade 1,324 volymer, deraf 915 för fångbiblioteket.

VI. Helsevården.

Öfversigt öfver å fängelsets sjukhus vårdade fångar:

Qvarlågo från år 1883	7
Intogos under år 1884	174
Utskrefvos såsom	
friska	142
förbättrade	19
aflidne	4
Qvarlågo till år 1885	16
Summa sjukdagar	3,454

De mest förekommande sjukdomarna hafva varit mag och tarm katarrh, dernäst syfilis.

Dödsorsaken var i två fall tuberkulos, i ett fall sårnader i tarmkanalen och i ett annat fall hjerninflammation.

Under senare hälften af December utbröt plötsligt en typhusepidemi, hvaraf 12 fångar angrepos, men sjukdomens förlopp hade en godartad utgång. Orsaken till epidemin torde böra tillskrifvas vattnet ifrån fängelsets vattenledning, hvars sugrör utmynnar i en nedanför fängelset belägen sjö, der vattenståndet under hösten var ovanligt lågt.

Fyra fall af sinnessjukdom, förorsakade af fysiskt lidande, hafva under året bland fångarne förekommit. Två af dem blefvo något förbättrade.

Medicinalierna för året kostade Fmk. 516.₉₂.

VII. Fångkosten.

Under året har åt fångarne utdelats inalles 119,232 portioner för en sammanräknad kostnad af Fmk. 35,270.₇₆. Medelkostnaden för hvarje portion utgör således Fmk. 0.₂₉.

Extrakost, bestående af mjölk och mannagryn, har, enligt läkarens ordination, utdelats för Fmk. 57.₆₀.

VIII. Inkomster och utgifter.

Fängelsets utgifter och inkomster under året voro följande:

	Fmk.	I förhållande till		
		Hela fängantalet.	Medeltalet fängar.	Summa fängelse-dagar.
<i>Utgifter.</i>				
Aflöningar. . .	35,866, ₆₄	65, ₈₁	111, ₆₉	0, ₃₀
Kosthållning. .	35,270, ₇₆	64, ₇₂	109, ₈₄	0, ₃₀
Beklädnad . .	15,898, ₀₈	29, ₁₇	49, ₅₁	0, ₁₃
Inventarier och smärre reparationer. . .	2,066, ₈₃	3, ₇₉	6, ₄₃	0, ₀₁
Diverse utgifter	13,143, ₁₇	24, ₁₁	40, ₉₃	0, ₁₁
Arbetsmaterial m. m. . . .	13,392, ₇₅	24, ₅₇	41, ₇₀	0, ₁₁
Sparpenningar .	3,731, ₀₀	6, ₈₁	11, ₆₁	0, ₀₃
Summa	119,369, ₂₃	219, ₀₁	371, ₇₁	0, ₉₉
<i>Inkomster.</i>				
Genom arbetsverksamheten	43,672, ₈₁	80, ₁₃	136, ₀₁	0, ₃₇
Genom extra inkomster. . .	1,915, ₉₀	3, ₅₁	5, ₉₅	0, ₀₁
Genom bidrag af statsverket	73,780, ₅₂	135, ₃₇	229, ₇₅	0, ₆₁

IX. Tjenstemän och betjente.

Fängelsets tjenstemän och betjente utgöras af direktorn, predikanten, läkaren, bokhållaren, arbetsförestånderskan, 2 lärarinnor, 1 vaktfru, 1 vaktmästare, 1 maskinist, 18 vaktvinnor och 7 vaktknektar.

Bland tjenstemannapersonalen inträffade under året den förändring att undertecknad utnämndes till direktor för fängelset från den 1 Maj. Fyra vaktvinnor hafva antagits i afgångnas ställe.

Kronoborgs slott i April 1885.

P. A. BROFELDT.

SVERIGES FÆNGSELSVÆSEN.

Beretning for 1883.

Fangtallet i 1883 i Sveriges fængsler og anstalter har været 23034 og var ved udgangen af året 4099 (i 1882: 4296). Af disse vare 2494, 2043 mænd og 451 kvinder, idømte strafarbejde eller fængsel.

Straffefangernes antal var

	i 1883	og ved årets udgang
på livstid	414, 349 m. 65 k.	— 351, 294 m. 67 k.
på over 2 år	1727, 1371 m. 356 k.	— 1352, 1061 m. 291 k.
på 2 år og derunder	2168, 1846 m. 322 k.	— 740, 625 m. 115 k.

I sammenligning med tidligere forhold skal anføres, at ved udgangen af 1855 vare fanger på livstid 1520, på over 2 år 1316 og på 2 år og derunder 185. I sammenligning med de sidste 10 års tal er antallet af livsfanger og fanger på over 2 år i 1883 det mindste i denne periode. Det samme gælder antallet af fanger på 2 år og derunder, medens det i 1882 var det højeste. Det samlede antal strafarbejdsfanger ved årets udgang er i 1883 det mindste i tiåret. Tilgangen i 1883 var 1584 mod 1942 i 1882; af disse var 303 fanger på over 2 år mod 331 i 1882, og på 2 år og derunder 1266 mod 1592 i 1882.

Tilbagefaldne efter tidligere afsonet strafarbejde vare af de i 1883 inddømte fanger, af 15 dømte på livstid 8, af 303 på over 2 år 168 og af 1266 på 2 år og derunder 296. Altså af de på over 2 år dømte ere 55,45 pct. mod 56,8 pct. i 1882 recidivister, medens disse udgøre 23,37 pct. af de på 2 år og derunder dømte.

Tilbagefaldsprocenten for alle de i 1883 indsatte fanger var 29,2, medens denne for årene 1873—82 var 30,5. Af de for tyvsforbrydelser i 1883 indsatte mænd var 37,8 pct. (mod 35,5 i 1882) tilbagefaldne i samme forbrydelse, nemlig 17,9

pct. 2 gange, 10,4 pct. 3 gange og 9,5 pct. 4 gange. Af kvinderne vare 36,4 mod 35,7 pct. i 1882 tilbagefaldne tyve, nemlig 14,6 pct. 2 gange, 11,5 pct. 3 gange og 10,3 pct. 4 gange. Af de for 2den gang begået tyveri i 1883 til strafarbejde indsatte 198 mænd og 39 kvinder have 169 m. og 24 k. afsonet straffen for 1ste gang begaaet tyveri i celle. Denne straf udløb i 1883 for 38, i 1882 for 43, i 1881 for 29, i 1880 for 18, i 1879 for 12, i 1878 for 12, før 1878 for 40.

Straffetiden for de i 1883 på tid indsatte 1569 straffefanger, nemlig 1313 m. og 256 k., var fra 2 til 8 måneder for 857, 8 måneder til 1 år for 183, 1 til 2 år for 226, 2 til 6 år for 262, 6 til 10 år for 41.

Livstidsfangernes antal ved årets slutning var 294 mænd og 57 kvinder, af hvilke 130 m. og 13 k. før havde været idømt strafarbejde på livstid. Fra 1874 til 1883 ere 407 livsfanger benådede, og af disse ere 171 overflyttede til de „försvarslöses“ klasse; 148 ere atter indsatte til afsoning af livstidsstraffen.

Vand og brød-straf afsonedes af 10138 fanger; tilgangen var 10047 mod 6963 i 1874; afsoningen foregik i 45635 dage.

For „*försvarslöshet och olofligt kringstrykande*“ have været anholdt 5799, af hvilke 2883 falde på Stockholm stad og 543 på Göteborgs og Bohus län.

På grund af „*försvarslöshets- och fattigvårdsförordningarne*“ holdtes ved udgangen af 1883 til *almindeligt arbejde* 1032, tilgangen var 1036, nemlig 835 m. og 201 k., og af disse havde 872, nemlig 699 m. og 173 k., tidligere udstået strafarbejde eller almindeligt arbejde.

I *forhold til folkemængden* udgjorde de i 1883 indsatte straffefanger 1 på 2991 indbyggere, i 1874: 1 på 2641; men i 1876: 1 på 2930, og siden har tallet været nedadgående.

Tab af „medborgerligt förtroende“ var idømt for *beständig* 607 strafarbejdsfanger, for *en begrænset tid* 1498.

Af *forbrydelserne*, hvorfor strafarbejde er idømt, viste der sig i flere år en stadig stigning i antallet af straf for

tyveri, idet de dømtes antal i 1882 var 1372, i 1873: 1156, i 1876: 1069; i 1883 er tallet kun 1093. Dømte for mened og falsk var i 1877: 73 mod 122 i 1882 og 104 i 1883, for sædelighedsforbrydelser i 1877: 9 mod 23 i 1882 og 21 i 1883.

Under 20 års alder vare i 1883 indsatte til strafarbejde 234, nemlig 201 m. og 33 k. mod 214 i 1875; i 1880 var tallet 241. Af de for 1883 indsatte 234 vare 16 dømte på livstid eller over 2 år og 218 på 2 år og derunder.

Disciplinen har i *cellefængslerne* medført 148 straffe af 127 fanger, hvilket er 9 pct. af fangernes middeltal. I *strafanstalterne for mænd* ere 137 disciplinære straffe idømte 112 fanger, eller 5,01 pct. af hele fangetallet. En rømning er gjort af 2 fanger i Långholmens strafanstalt. I straf- og arbejdsanstalterne *for kvinder* ere 162 disciplinære straffe idømte 109 fanger eller 14,34 pct. af hele fangetallet; af straffene er det største antal idømt for trætte og slagsmål med medfanger. Af rømningsforsøg er udført 1 i Karlstad og 1 i kronehäktet på Norrmalm; forsøg er gjort af 1 i länsfængslet i Kristianstad, i Malmø og Hudiksvall, og 1 rømning er udført fra kvindefængslet på Norrmalm.

Arbejdsvirkomheden i *cellefængslerne* har i 1883 medført mangel på sysselsætning af 5,5 pct. mod 5,6 pct. i 1882 og 5,7 pct. i 1881. I *strafanstalterne for mænd* have arbejdsdagene udgjort 400894 fordelt på et daglig middeltal af 1453, og for kvinder 139549, fordelt på et daglig middeltal af 491.

Sundhedstilstanden fremhæves i beretningen som særdeles god. Sygdomstilfældenes antal var 3068 med 67 dødsfald mod 3567 med 60 dødsfald i 1882. Skørbug har haft 16 tilfælde, deraf 3 i strafanstalterne, 13 i cellefængslerne. Hovedsygdommene have, ligesom i de foregående år, været mave- og tarmkatarrher, nemlig 382 tilfælde i strafanstalterne, hvoraf 4 med dødelig udgang, og 377 i cellefængslerne. *Sindssygdomme* have optrådt i 23 tilfælde mod 36 i 1882. *Dødsfaldenes antal* var i straf-

anstalterne for mænd 44 og for kvinder 3 eller 3,02 og 0,86, mod 2,42 og 0,84 pct. i 1882, af fangernes middeltal. I celle-fængslerne var det 15 eller 1,08 pct. Desuden er der i disse sidste begået 3 *selvmord* og 2 forsøgt. I strafanstalterne for *mænd* er 1 selvmord begået.

Fængselsvæsenets samlede udgift i 1883 var 1,637271,93 kr. mod 1,730645,28 kr. i 1882. Indtægten af arbejdet i 1883 udgjorde 163005,52 kr. mod 150980,05 kr. i 1882 eller pr. dag 31 øre mod 29 i 1882. Udgiften til bespisning var i 1883 pr. fange pr. dag 28,82 øre mod 29,49 øre i 1882. Udgiften til beklædning og songetøj var i 1883: 21,92 kr. pr. fange og år mod 24,51 i 1882.

Forskellige forordninger og reglementer vedrørende Sveriges fængselsvæsen vedføjtes.

Förordning angående straffarbete och fängelsestraffs verkställande i enrum, af den 21 December 1857.

§ 1. Den, som till *straffarbete* på två år eller kortare tid dömd är, skall, der så ske kan, under strafftiden hållas i enrum eller så kallad cell.

§ 2. Straffarbete, som endast omfattar en tid af högst tre månader, skall oafkortadt verkställas, utan afseende derpå att den dömd under tiden hållas i enrum. Är sådant arbete för längre tid ådömdt, warde, då detsamma jemlikt i § verkställas i enrum, från den del af ådömda strafftiden, som öfverskjuter tre månader, en fjerdedel afdragen. Uppkommer i sådant afdrag brutet månadstal, warde fjerdedels månad till sju dagar räknad. Skall afdrag i dagatal ske och uppkommer i afdraget brutet tal, warde för det tal hel dag å strafftiden afräknad.

Under strafftiden skall fången sysselsättas med det arbete, hvar på tillgång kan finnas. Ej må han förskaffa sig eller emottaga underhåll, beklädnad eller annat utöfver hwad honom vid straffinrättningen består. Utan vederbörande tillstånd må han ej heller emottaga eller afsända bref eller bud från eller till annan person inom eller utom fångelset, eller emottaga besök af annan än fångwaktare, wid fångelset anställd läkare eller prest samt de personer, som öfwer fångelset hafwa uppsigt eller der, till följd af innehafwande tjenstebefattning, ega tillträde.

§ 3. Är någon, enligt i §, till fullgörande af ådömdt straffar-

bete i enrum insatt. och warder han, innan det straff fullbordadt är, för annat brott, begånget före eller efter bestraffningens början, dömd till ytterligare straffarbete under tid, som, sammanlagd med den förut ådömda, ej öfverstiger två år; warde jemwäl sednare straffet i enrum verkställdt, under iakttagande af enahanda afdrag å strafftiden, som skulle hafwa egt rum, om båda straffen varit samtidigt ådömda. Öfwerskjuter den sammanlagda strafftiden två år; då skall fången, innan han i annat fängelse insättes, i enrum utsitta den tid, som mot det först ådömda straffet swarar.

§ 4. Hwad här ofwan angående straffarbete sagdt är ware ock tillämpligt, då någon är till arbete å fästning eller tukthus dömd. Förordnar Konungen, att någon, i stället för annat ådömdt straff, må under wiss tid undergå fängelse i cell; gälle ock i afseende å sådan fånge hwad i 2 § 2 mom. föreskrifwet är, der ej Konungen annorlunda bestämmer.

§ 5. Fängelse [å fästning eller tukthus utan arbete, äfwensom enkelt fängelse med eller utan arbete]¹⁾ skall ock, ehwad straffet blifwit omedelbart för brott eller såsom förwandlingsstraff, i stället för ådömda böter, ålagdt, på sådant sätt verkställas, att fången, såwidt ske kan, förwaras i serskildt rum, skiljd från andra fångar.

§ 6. I fall, som i 5 § sägs, njute fången ej afdrag i den ådömda fängelsetiden. Will och kan han förskaffa sig bättre underhåll eller större beqwämlighet, än i fängelset allmänneligen bestås; ware det tillåtet²⁾, såwidt ordningen eller säkerheten inom fängelset derigenom ej störes.

Fångens make, föräldrar, barn eller syskon må honom i fängelset besöka; likwäl skall anmälan derom förut ske hos Fängelsets Styresman, som eger att för besöken bestämma lämplig tid samt, der han så nödigt aktar, förordna att under besöken någon af fångbetjeningen bör wara tillstädes.

Af andra än nu nämnda personer och dem, som i 2 § 2 mom omförmälas, eger fången ej utan tillstånd emottaga besök. Ej heller må han, utan lof af Fängelsets Styresman, emottaga eller afsända bref; dock att, der brefwet rörer enskilda angelägenheter, sådant lof ej wägras må, så framt brefwet ej finnes innehålla något, hwaraf ordningen eller säkerheten inom fängelset kan äfwentyras.

¹⁾ genom 1864 års Strafflag upphäfdade straffarter.

²⁾ dette gäller dock ej för fångar, som undergå *fängelsestraff med arbetstvång* i brist af tillgång till böters gäldande (se kongl. Förordn. d. 16 Maj 84, inf. i Nord. Tidsk. for Fængselsvæsen 1884 pag 236.

Fånge, som ej till arbete dömd är, ware berättigad att med tjenligt arbete sig sysselsätta, om han sjelf sådant sig förskaffar; egande dock Fängelsets Styresmann tillse att denna rätt ej till brottsliga företag missbrukas.

§ 7. I fråga om hvad ytterligare i afscende å ensamhetsfångars wård, arbete och behandling skall iakttagas, samt hwad i öfrigt till ordning wid ensamhetsfångelse och tillsyn derå hörer, gälle hwad derom redan är eller framdeles kan blifwa föreskrifwet.

Förordning angående utsträckt tillämpning af straffarbetes verkställande i enrum; af den 30 Maj 1882. Wi Oscar, etc., göre weterligt: det Wi, med Riksdagen, funnit godt att, utöfwer hwad Förordningen den 21 December 1857 innehåller angående straffarbetes verkställande i enrum, förordna som följer:

Den, som är dömd till *straffarbete* på wiss tid *utöfwer två år* skall, der så ske kan, wid bestraffningens början hållas i enrum en sjettedel af den ådömda strafftiden, dock icke under sex eller öfwer tolf månader. Uppkommer wid bestämmandet af tiden för cellstraffet brutet månads- eller dagatal, tages detta icke i beräkning. För den tid straffet sålunda verkställs i enrum, skall från återstående strafftiden afdragas en tredjedel af den tid, hwarmed cellstraffet öfver skjuter tre månader; uppkommer wid afdragets bestämmande brutet månadstal, räknas en tredjedels månad till tio dagar.

Den, som är dömd till straffarbete på listid, skall ock, der så ske kan, wid bestraffningens början hållas i enrum tolf månader.

I öfrigt gälle om straffarbete i enrum enligt denna Förordning hwad öfwanämnda Förordning den 21 December 1857 i derå tillämpliga delar stadgar.

Instruktion för Embets- och Tjenstemän wid Rikets straff- och arbetsfångelser; af den 11 December 1860.

§ 1. **Kommandant** åligger*).

§ 2. **Direktör** åligger:

1:o att, i enlighet med gällande författningar, fastställd stat och Fångwårds-Styrelsens föreskrifter, förvalta fångelset samt waka öfwer ordning och hushållning inom detsamma;

2:o att till verkställighet befordra laga kraftwunna utslag angående fångarne, så widt verkställigheten skall inom fångelset ske;

3:o att i ordningsmål utöfwa den bestraffningsrätt, som Fångwårds-Styrelsen, inom de för dess straffrätt bestämda gränser, åt direktören uppdrager, samt att hos Styrelsen anmäla de förbrytelser, som direktören ej eger sjelf bestraffa;

*) Befattningen indragen, sedan numera ingenstädes militärhewakning finnes wid fångelserna.

4: att föra befälet inom fängelset och tillse att alla befattningshafwande noggrannt fullgöra sina åligganden samt att hwarje fånge riktigt utfår hwad honom tillkommer;

5:o att ansvara och redowisa för de till begagnande inom fängelset anordnade beklädnads- och sängklädespersedlar;

6: att hos Fångwårds-Styrelsen göra framställning om anskaffande af fängelsets förnödenheter;

7:o att tillse det fångarne, så widt skc kan, ständigt hållas till sysselsättning och att fängelsets arbeten warda behörigen verkstälde samt hos Fångwårds-Styrelsen wäcka förslag om widtagande af de åtgärder, som för fångarnes sysselsättande må wara erforderliga;

8:o att waka öfwer iakttagandet af de om fångdagswerkens användande afslutade kontrakt samt att, då enligt Fångwårds-Styrelsens medgifwande fånge må uti enskild persons arbete utlemnas, tillse att den fängelset och fången tillkommande godtgörelse för dagsverket förskottswis till fängelsets kassa erläggges, så wida ej Fångwårds-Styrelsen annorlunda föreskrifwit;

9:e att, med ledning af erhållna föreskrifter, bestämma den betalning, som för verkställt arbete eller dagswerke bör erläggas, och derom meddela kamereraren underrättelse samt öfwer materialiers, redskaps och verktygs riktiga användande och wård utöfwa tillsyn

10:o att enligt fastställt formulär föra rullor öfwer fångarne;

11:o att till riktigheten bestyrka premiellistor samt de kassa- och arbets-rapporter, hvilka hwarje månad skola till Fångwårds-Styrelsen insändas;

12:o att, då något af wigt inom fängelset förefaller, derom genast göra anmälan hos Fångwårds-Styrelsen eller dess Ordförande;

13:o att i fråga om antagande af tjenstemän wid fängelset eller om dit hörande betjentes anställande eller entledigande till Fångwårds-Styrelsen afgifwa förslag, äfwensom att af tjenstemän och betjente mottaga och, jemte eget utlåtande, insända framställningar och handlingar, som böra till Fångwårds-Styrelsen ingå; egande direktören att, om göromålen tillåta och Fångwårds-Styrelsen ej anbefaller serskild inskränkning, bewilja tjenstledighet under högst en wecka åt fängelsets tjenstemän och under högst sex weckor åt under-officerare wid fängelsets inre bewakning och betjente, samt att förordna behörig person till befattningens bestridande under tiden, dock med wilkor, att utgift för fängelset deraf ej föränledes, äfwensom att, hwad kamererare och arbetsföreståndare angår, deras uppbördsansvar och redowisningsskyldighet under tjenstledigheten fortfar.

Direktör wid fångelse med serskild kamererare ware pligtig att på lämpliga tider inventera förråden samt minst en gång i månaden

anställa inventering af fängelsets kassa, derwid tillses, att behöriga likvider i rätt tid influtit.

Wid fängelse, der serskild kamererare ej är anställd, wære direktören tillika fängelsets uppbördsman och redogörare, samt ställe sig i sådan egenskap de för kamererare i § 3 gifna föreskrifter till efterriktelse.

§ 3. Kamererare, som i egenskap af uppbördsman och redogörare skall ställa till wederhäftigheten styrkt uppbördsborgen för ett belopp af twåtusen tvåhundra femtio Riksdaler Riksmünt, åligger:

1:o att emottaga och qvittera:

a) de till fängelsets kassa inflytande kontanta medel;

b) de proviantartiklar, materialier, inventarier och effekter, som till fängelsets förråd levereras;

c) de kontanta medel och effekter, som tillhöra fångarne och för deras räkning till fängelset ankomma eller derstädes förwärfwas;

2:o att ur fängelsets kassa werkställa de utbetalningar som af direktören, på grund af gällande stat och författningar eller Fångwårds-Styrelsens beslut, anordnas;

3:o att ur fängelsets förråd utlemna:

a) proviant enligt fastställd utspisningsstat eller Fångwårds-Styrelsens föreskrifter;

b) beklädnads- och sängklädes-materialier och persedlar på grund af Fångwårds-Styrelsens beslut;

c) materialier för arbetenas bedrifwande och inventarier äfwen som fångarnes tillhörigheter, enligt direktörens anordningar;

4:o att, i öfwerensstämmelse med fastställd formulär och gifna föreskrifter, föra och avsluta fängelsets räkenskap; börande för hwarje år ett utskrifwet exemplar af hufwudboken, jemte fullständiga verifikationer, inom föreskrifwen tid aflemnas, för att till Fångwårds-Styrelsen insändas;

5:o att answara derfor att behöriga likvider i rätt tid till fängelsets kassa inflyta eller genast indrifwas samt att icke till enskild person, der ej gällande kontrakt annorlunda bestämmer, utlemna wid fängelset förfärdigadt arbete förr, än full likwid blifwit erlagd;

6:o att upprätta de förslag, requisitioner, reversaler och räkningar, som för redowisningen eller warors och effekters anskaffande och afsändande äro föreskrifna eller eljest erfordras.

Wid fängelse, der serskild arbetsföreståndare eller arbetsbokhållare ej är anställd, åligger kamereraren att emottaga och efter direktörens föreskrift utlemna det gods, som till förarbetning wid fängelset aflemnas och att, i enlighet med lemnade föreskrifter, föra nödiga arbetsjournaler samt upprätta premielistor.

För predikant gäller Kongl. Maj:ts den 3 Juni 1846 utfärdade

nådiga Instruktion för predikanter wid Rikets fängelser och wid Krono-arbets-corpsen.

§ 5. **Läkare** åligger:

1:o att tillse det sjukwärden wid fängelset på ändamålsenligt sätt handhafwes;

2:o att waka öfwer ordningen inom sjukhuset, tillhålla sjukwaktare att fullgöra sina skyldigheter och inför direktören eller befälhafwaren för inre bewakningen anmäla om förseelse af fånge begås;

3: att undersöka nykommen fånges helsotillstånd och arbetsförmåga; minst en gång i weckan eller oftare, om så nödigt är, besöka de fångar, hwilka förwaras i cell, samt i öfrigt meddela erforderliga upplysningar och betyg;

4:o att föra sjukjournal, på bestämda tider afgifwa sjukrapporter och attestera antalet af utlemnade sjukportioner;

5:o att hafwa tillsyn och wård öfwer fängelsets chirurgiska instrumenter och medicinal-attiralj.

§ 6. **Befälhafware för inre bewakningen** åligger:

1:o att tillse, det de för inre bewakningen meddelade föreskrifter noggrannt fullgöras;

2:o att, närmast direktören, answara för ordning inom fängelset och wid fångarnes arbeten;

3:o att hwarje morgon och afton öfwerräkna fångarne och i öfrigt på lämplig tid förwissa sig om deras närwaro, kontrollera antalet af utlemnade matportioner samt ombesörja fångrummens öppnande och stängande;

4:o att, enligt lemnade föreskrifter, föra journaler och anteckningar;

5:o att wid fånges ankomst emottaga och till kamereraren öfwerlemlna fången tillhöriga kontanta medel och effekter, sedan de samma blifviti fångens motbok antecknade, jemte specifik uppgift å effekternes wärden;

6:o att för öfrigt ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, honom af direktören meddelas;

7:o att wid tillfälle, då direktören ej är wid fängelset tillstädes, utöfwa hans befattning i den mån sådant af omständigheterna påkallas.

§ 7. **Arbetsföreståndare**, hvilken i egenskap af uppbördsman skall ställa till wedershäftigheten styrkt uppbördsborgin till belopp af tvåtusent tvåhundra femtio Riksdaler Riksmünt, åligger;

1:o att såsom uppbördsman uttaga de för arbetenas bedrifwande erforderliga materialier, verktyg och redskap äfwensom det gods, som af enskilde personer till förarbetning wid fängelset aflemnas;

2:o att tillse det arbetena wid fängelset noggrannt och ändamålsenligt verkställas samt att fångarne med flit och ordning dem

förrätta; hörande fänge, som af arbetsföreståndaren med förseelse beträdes, ofördröjligen anmälas hos direktören eller befälhafwaren för inre bevakningen;

3:o att till kamereraren aflemna eller, enligt hans requisition, utlemna förfärdigade persedlar och effekter;

4:o att, i enlighet med erhållne föreskrifter, föra arbetsjournaler och anteckningar samt upprätta premielistor;

5:o att årligen, inom föreskrifwen tid, för det föregående året afgifwa fullständig redowisning för de för arbetenas bedrifwande mottagne, fängelset tillhörige, materialier, verktyg och redskap;

6:o att för öfrigt ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, honom af direktören meddelas.

Wid fängelse för qvinnor, der arbetsbokhållare är antagen, skola de enligt denna § arbetsföreståndare åliggande göromål fördelas emellan **arbetsbokhållaren** och **arbetsförestånderskan** sålunda, att arbetsbokhållaren har att fullgöra de i mom. 1, 3, 4, 5 och 6 gifna föreskrifter, samt att de i mom 2 omförmälda bestyr öfverlemnas till arbetsförestånderskan, hvilken jemwäl är skyldig att tillhandagå fångarne med erforderlig underwisning wid arbetet samt att föra nödiga arbetsböcker och anteckningar.

Der ej arbetsbokhållare finnes åligger arbetsförestånderska utom nyssnämnda henne tillhörande göromål, att från förrådet mottaga och redowisa de för arbetenas bedrifwande erforderliga verktyg, redskap och materialier, samt att i behörig ordning utlemna wid fängelset förfärdigade persedlar och effekter.

Reglemente för Läns- och Kronocellfängelserna i Riket af den 28 Maj 1867.

§ 1. Wid Läns- och Kronocellfängelserna äro anstälde en Fängelseföreståndare, under benämning Direktör eller Bewakningsbefälhafware, samt Prest, Läkare och waktbetjening.

§ 2. Fängelseföreståndare, Prest och Läkare tillsättas af Fångwårds-Styrelsen, efter samråd med Kongl. Maj:ts Befallningshafwande i det län, der fängelset är beläget.

I fråga om kompetens och lämplighet inhemtas före tillsättningen yttrande angående Prest af wederbörande Domkapitel, och angående Läkare af Sundhets-Kollegium*).

Waktbetjening tillsättes, uppå Fängelseföreståndarens förslag, af Fångwårds-Styrelsen efter samråd med Kongl. Maj:ts Befallningshafwande.

§ 3. Fängelseföreståndaren åligger:

*) numera k. Medicinalstyrelsen.

1:o att ansvara för ordning och hushållning inom fängelset;

2: att emottaga till fängelset behörigen förpassad fånge och att om tvekan beträffande förpassningen uppstår, ofördröjligen anmäla förhållandet hos Kongl. Maj:ts Befallningshafwande samt enligt föreskrift vidare förfara;

3:o att kungöra och, såvida verkställigheten skall inom fängelse ske, verkställa Utslaget angående fånge, samt att fånge afsända till annan ort eller frigifwa, allt i enlighet med Kongl. Maj:ts Befallningshafwandes föreskrift;

4:o att tillse att waktbetjeningen, som är ställd under Fängelseföreståndarens lydnad, noggrannt fullgör sina åligganden samt att hvarje fånge riktigt utfår hwad honom tillkommer;

5:o att om oordning wid fångtransport förmärkes, derom skyndsamt göra anmälan hos Kongl. Maj:ts Befallningshafwande; warande Fånggewaldiger, under tjenstgöring wid eller inom fängelset, ställd under Fängelseföreståndarens lydna1;

6:o att, om fånge bryter emot anbefalld ordning, genast, eller senast påföljande söcknedag, göra anmälan om förhållandet hos Kongl. Maj:ts Befallningshafwande, som efter sakens beskaffenhet bestämmer straff för förseelsen; egande dock Fängelseföreståndaren att, der för ordningens widmakthållande så nödigt är, insätta fången i mörk cell, eller, om säkerheten så fordrar, honom med fångsel belägga;

7:o att hos Kongl. Maj:ts Befallningshafwande göra framställning om anskaffande af fångselsets förnödenheter;

8:o att under ansvarighet såsom uppbördsman, i hvilken egenkap han skall ställa till vederhäftigheten styrkt uppbördsborgens för det belopp, Fångvårds-Styrelsen bestämmer, emottaga och redowisa:

a) de proviantartiklar, materialier, inventarier och effekter, som för fångselsets räkning till honom levereras;

b) de kontanta medel och effekter, som tillhöra fånge och för dess räkning till fångselset ankomma eller derstädes förwärfwas; börande, i öfwerenstämmelse med derom af Fångvårds-Styrelsen meddelade föreskrifter, nämnde kontanta medel och effekter genast antecknas i fångjournalen och i fångens motbok, jemte specifik uppgift å effekternas wärden;

c) de materialier, jemte verktyg och redskap, som af enskild person för arbetes utförande wid fångselset aflemnas;

9:o att ofta och i allmänhet dagligen besöka hvarje fånge och, om denne sådant önskar, lemna nödigt biträde wid författande af beswärskrift eller nådansökning;

10:o att söka bereda tillgång på lämpligt arbete för de fångselset intagne fångar;

11: att, enligt lemnade föreskrifter, föra rulla öfver fångarne samt journaler och anteckningar;

12:o att, då något af wigt inom fängelset förefaller, derom ofördröjligen göra anmälan hos Kongl. Maj:ts Befallningshafwande;

13:o att för öfrigt ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, honom meddelas af Fångwårds-Styrelsen eller Kongl. Maj:ts Befallningshafwande.

§ 4. För Predikant wid cellfängelse gäller Kongl. Maj:ts för Fångpredikanter i allmänhet utfärdade nådiga Instruktion.

§ 5. Läkaren åligger:

1: att waka öfver helsowården wid häktet och hos Kongl. Maj:ts Befallningshafwande anmäla derwid anmärkta brister;

2:o att besörja det sjukwården wid häktet på ändamålsenligt sätt handhafves;

3:o att för nämnda ändamål, så ofta som erfordras, besöka fångarne, de sjuka i allmänhet dagligen, watten- och brödfångar minst två gånger i weckan och öfriga fångar minst en gång i weckan;

4: att meddela erforderliga upplysningar och betyg;

5: att föra sjukjournal, på bestämda tider afgifwa sjukrapporter och attestera antalet af utlemnade sjukportioner;

6: att hafwa tillsyn och wård öfver fängelsets kirurgiska instrumenter och medicinalattiralj samt de läkarewården wid häktet rörande handlingar;

7:o att wid läkemedels förordnande iakttaga all den sparsamhet, som med de sjukas bästa är förenlig, granska apotheksräkningarne till deras öfwerensstämmelse med gjorda requisitioner och derefter riktigheten genom påskrift attestera.

§ 6. För waktbetjeningen utfärdas nödig instruktion af Fångwårds-Styrelsen.

§ 7. Uppstår för tjensteman eller waktbetjent behof af tjenstledighet, eger Kongl. Maj:ts Befallningshafwande att sådan ledighet under högst en månad bevilja och om befattningens upprätthållande under tiden förordna; börande, om Fängelseföreståndaren erhåller ledighet öfver en wecka, underrättelse derom meddelas Fångwårds-Styrelsen.

Föranleder tjenstledighet utgift af fångwårdsmedlem, eller sökes ledighet för längre tid än en månad, eller inträffar vakans, bör ärendet öfwerlemnas till Fångwårds-Styrelsens afgörande; och eger Kongl. Maj:ts Befallningshafwande, der sådant af omständigheterna påkallas, att om befattningens upprätthållande under tiden förordna.

§ 8. Beträdes tjensteman eller waktbetjent med fel eller försummelse i sin befattning, må Kongl. Maj:ts Befallningshafwande, i

afwaktan på det beslut Fångwårds-Styrelsen, jemlikt dess Instruktion, eger fatta, den felaktige från befattningens utöfning afstånga.

Särskilda bestämmelser.

§ 9. **Mom. 1.** Inom cellfångelse skall tystnad och stillhet iakttagas.

Mom. 2. Hvarje cellfånge bör, såvida ej swår wårderlek eller annat hinder möter, på fånggård dagligen tillbringa en half timme, eller mera, då läkaren så förordnar.

Mom. 3. Under den mörka delen af dygnet upplyses korridoren; och må fånge, som sådant önskar, med Fångelseföreståndarens tillåtelse, morgon och afton hafwa cellen upplyst på egen bekostnad.

Mom. 4. De celler, der qvinnofångar förwaras, böra såwidt ske kan wara i särskild afdelning af fångelset. I cell, der sådan fånge förwaras, får ej waktknekt ingå, om icke Fångelseföreståndare, waktqvinna eller annan wederbörande är tillstädes.

Mom 5. I hwarje cell skall när fånge der förwaras, finnas ett exemplar af Nya Testamentet.

§ 10. Kansliförhör med fånge bör i allmänhet helst förrättas inom fångelset.

§ 11. Om för fånges räkning wid fångelset emottages något större penningebelopp eller effekter af stort wårde, bör med wården deraf förhållas efter den särskilda föreskrift Kongl. Maj:ts Befallningshafwande meddelar.

§ 12. Bryter fånge mot anbefalld ordning, må han tillrättawisas med förlust af sysselsättning, eller förknappning af wanlig fångkost med högst en tredjedel, eller minskning af beqvämlighet, eller i swårare fall insättning i mörk cell, allt under högst åtta dagar.

Kan fånge ej säkert wårdas utan särskildt fångsel, då må han dermed beläggas, dock ej annorlunda eller på längre tid än säkerheten fordrar.

Om användande af disciplinär bestraffning eller fångsel skall anteckning göras så wäl genast i fångjournalen, som ock i nästa månads fångförteckning.

§ 13. Wid cellfångelse anställd tjensteman eller betjent må icke wara leverantör till häktet eller med fånge sig i handel, byte eller gäfwofaftal inlåta.

Skrifwelse till Fångwårds-Styrelsen, angående Tillsyningsmän wid kronohäktena i Riket, af den 28 Maj 1867. (I utdrag).

1:o Tillsyningsman wid kronohäkte åligger att, under Kongl. Maj:ts Befallningshafwandes lydning, i afseende å kronohäkte utöfwa den befattning, som wid länsfångelse i stad, der Kongl. Maj:ts Befallningshafwande har sitt säte, utöfwat omedelbart af Kongl. Maj:ts befälningshafwande; sistnemälda myndighet dock obetaget att, der den

finner särskilda omständigheter sådant påkalla, någon viss del af nämnda befattning sig sjelf iörbehålla.

2:o. Tillsyningsman förordnas af Kongl. Maj:t uppå förslag af Kongl. Maj:ts Befallningshafwande.

3:o. Om Tillsyningsman beträdes med tjenstefel bör han derfor ställas under tilltal inför wederbörande Hofrätt.

6:o. Wid kronohäktet i Warberg bestrides Tillsyningsmannabefattningen af Direktören wid straffängelset derstädes. I fråga om tillsynen wid kronohäkten å Långholmen och å Norrmalm gäller hwad särskildt stadgadt är.

Instruktion för Predikanter wid Rikets fångelser och wid krono-arbetskorpser, af den 3 Juni 1876.

§ 1. Fångpredikant bör städse med värma och nit, uti en sannt kristlig anda, omfatta sitt heliga kall, att hos de fallna återwäcka ånger öfwer begångna förbrytelser, allwarliga föresatser till bättring, samt hopp och förtröstan på religionens nådelöften.

§ 2. Hans serskilda tjensteåligganden skola i allmänhet wara:

a) att wid fånges ankomst, eller så fort ske kan, göra sig noga underrättad om dennes själstillstånd, kristendomskunskap och fordna lefnadsförhållanden;

b) att förrätta offentlig gudstjenst;

c) att i gemensamhetsfångelse tidtals hålla offentliga kristendomsförbör;

d) att dagligen, eller så ofta som möjligt, hålla religiösa samtal med ensam fånge eller några få i sender

e) att hafwa tillsyn öfwer fångelsets skola, der sådan finnes;

f) att till II. II. nattward bereda fångar, som ännu ej den begått;

g) att bereda dem, som skola undergå dödsstraff eller uppenba kyrkoplikt;

h) att jordfästa aflidna fångar och barn, som i fångelse dött, samt döpa dem, som der blifwit födde;

i) att mottaga och förwara fångarnes presthewis och sådana för dem utfärda;

k) att anmäla, om ankommen fånge befinnes icke hafwa åtnjutit behörig religionsunderwisning;

l) att afgifwa årsberättelse om religionswården inom fångelset;

m) att föra kyrkobok; och

n) att föra dagbok öfwer presterliga förrättningar.

§ 3. Offentlig gudstjenst för fångarne hålles i allmänhet hwarje sön- och helgedag å tid, som för högmässa är wanlig, derest ej Styrelsen öfwer fångelserna, uppå förekommen anledning, medgifvit undantag i ena eller andra afseendet. Skriftermål och nattward hållas å de tider, som af predikanten bestämmas.

§ 4 De offentliga kristendomsförhören motsvara husförhör inom församlingarne och hållas med så stora afdelningar af fängpersonalen och på de tider predikanten finner tjenligt, dock, hvad angår fångar som till allmänt arbete användas, ej under arbetstimmarne, utan att vederbörande sådant medgifvit.

§ 5. Religiösa samtal med ensam fånge, eller med ett litet antal på en gång, utgöra ett af fängpredikantens viktigaste åligganden. Ej må fånge i gemensamhetsfängelse, som är af predikanten till samtal kallad, vägras att sig inställa. Inom ensamhetsfängelse eger predikanten fritt tillträde till alla celler.

§ 4. Vid offentlig gudstjenst och de större offentliga kristendomsförhören bör nödigt antal af fängelsets bevakningspersonal vara tillstädes, för att tillse yttre ordnings och anständighets iakttagande. Likaså wid de i § 5 öfvermälta mera enskilda samtalen, om predikanten det äskar.

§ 7. För bibringande af erforderlig färdighet uti innanläsning åt fångar, som denna färdighet sakna, må predikanten i gemensamhetsfängelse begagna biträde af passande fånge, om sådan finnes; skolande wid w let deraf afseende fästas ej ensamt på personens förmåga att undervisa, utan ock synnerligen på dess sedlighet. Predikanten bör ofta bewista denna undervisning, dervid gifwa nödiga föreskrifter och rättelser, samt, om undervisaren i ett eller annat afseende befinnes olämplig, utse en mera passande.

§ 8. Prestbevis för fånge aflemnas, då vederbörande embetsmyndighet det äskar, äfvensom till fången wid dess frigifvande. Prestbevis bör upptaga: när och hwarest han sednast varit mantalsskrifven, huru länge han wistats inom fängelset, hurudant hans uppförande där varit, hans kristendomskunskap, när han begått II. II. nattward, och slutligen de brott, för hvilka fången undergått judiciell bestraffning. Då fånge till annan fängwårdsinrättning förflyttas, skall prestbewiset innehålla fullständigt utdrag af hvad i kyrkoboken om honom finnes antecknadt.

§ 9. I afseende å bristande kristendomskunskap hos ankommande fångar, iakttages hvad derom finnes serskildt föreskrifvet uti Kongl. Brefvet af den 30 December 1835.

§ 10 Årsberättelse om religionsvården inom fängelset, hvarmed bör följa förteckning öfwer religionsböcker och hvad mera till pastoralvården hörer, insändes till Styrelsen öfwer fångelserna genom den embetsmyndighet, som på stället har högsta tillsyn öfwer fängelset, äfvensom anmälan om hvad predikanten till förbättrande af religionsvården inom fängelset anser wara af behovet påkalladt. Årsberättelsen afgifwes ock till vederbörande Konsistorium.

§ 11. Kyrkoboken föres enligt af Styrelsen öfver fängelserna meddeladt formulär, och bör för hvarje fångeupptaga: a) hans namn; b) år, månad och dag, då fången blifwit född; c) församling samt by eller gård, der han är född; d) föräldrarnes namn, stånd och villkor, samt om dessa lefva eller vid hvad ålder han dem förlorat; e) hans förra yrke eller näringsfång; f) de församlingar, der han varit mantalsskrifwen, och tiden när, men synnerligast hwarest och när han sednast det varit; g) huru beskaffad uppfostran han erhållit; h) om och när han sednast före ankomsten till fängelstt begått II. II. nattward; i) hans kunskap i kristendom, läsning, skrifning m. m. k) om, när och af hvad anledning han tillförene varit häktad, för brott tilltalad, frikänd, bestraffad eller benådad; samt l) när och af hvad orsak han till fängelset ankommit. Kunna dessa omständigheter ej af de inom fängelset tillgänglige handlingar eller af fångens egna berättelser, tillförlitligen utredas, bör, om den felande uppgiften är af beskaffenhet att utgöra föremål för embetsbetyg, anmälan om sådant betygs införskaffande göras hos den embetsmyndighet, som på stället har högsta tillsyn öfver fängelset. Kyrkoboken bör vidare, angående wistandet i fängelset, upptaga, huru fången sig der förhållit, när han begått II. II. nattward, hans framsteg i kristendoms kunskap och läsning, samt när och af hvad anledning fånge från fängelset afgått, hvarthän han blifwit förpassad, eller när han i fängelset aflidit. Så widt ske kan, bör anteckning om fånge i kyrkoboken vara gjord sednast en vecka efter ankomsten till fängelset.

§ 11. I dagboken antecknas alla presterliga förrättningar för hvarje dag, med utsättande deraf, hvilka fångar varit föremål för religiösa samtal, förhör m. m.

§ 13. Inom hvarje fängelse böra kyrkoboken och dagboken öfver presterliga förrättningar vara tillgängliga för dem, som ega att fängelset inspoktera.

§ 14. I öfrigt skall predikanten ställa sig till efterrättelse hvad för Svenska kyrkan i allmänhet finnes stadgadt, äfvensom de föreskrifter, som af Styrelsen öfver fängelserna meddelas.

§ 15. Predikant wid kronoarbeta-korpsen har i afseende på kronoarbeta-skarlar enhanda åliggande, som fångpredikant i afseende på fångarne.

NORGES STRAFARBEJDSANSTALTER.

Beretning

for året 1ste Juli 1882 til 30te Juni 1883.

I henhold til resol. af 29 Juni 1881 overførtes i August 1882 fra Akershus Strafanstalt 98 fanger til Thronhjoms Strafanstalt. De dér forhen til kvinder benyttede bygninger istandsattes til en afdeling B. Denne omfatter ældre og flere gange domfældte personer, som må antages at øve en slet påvirkning på medfangerne. De øvrige danne afdeling A. B. har sin særlige bevogtning, værksassistent og lærer, ligesom den har sin egen kirke.

Om en forandret klasseinddeling ved Bodsfængslet se Årg. 1883 side 227. Om forandring af 12 April 1883 i reglement for fangebehandlingen i rigets fællesanstalter se Årg. 1883 side 351.

Fangeantallet var 30 Juni 1883: 1032, 791 mænd og 241 kvinder. Tilgangen var i 18⁸²/₈₃ 561 fanger, og det samlede antal i dette år var 1618 mod 1629 i det foregående år. I 1873 var tallet 1849.

De *forbrydelser*, hvorfor fangerne vare dømt, omfatte for de efternævnte kategorier følgende antal. For mord og drab vare dømt 47 mænd og 12 kvinder, for fostermord og dermed beslægtede forbrydelser 2 mænd og 157 kvinder, for løssagtighedsforbrydelser 93 m. og 63 k., for tysvforbrydelser 909 m. og 108 k., for mordbrand 31 m. og 7 k.

Straffetiden var livstid for 24 mænd og 13 kvinder, iøvrigt falder det største tal på tiden fra 7 måneder til 1 år, nemlig 402 m. og 91 k.

Med hensyn til *alder* findes ingen under 15 år; fra 15 til 18 år 16 mænd, fra 18 til 20 år 63 m. og 12 k. Det højeste tal falder på alderen 30 til 40; over 70 ere 11 mænd og 1 kvinde.

Ugifte vare 827 mænd og 275 kvinder eller omt. 68 pct. af samtlige såvel hensiddende som indsatte fanger.

Af livsstilling vare de fleste mænd håndværkere eller dagarbejdere, nemlig 321 og 537; 126 vare søfarende og fiskere. Det største antal kvinder vare tyender, nemlig 139.

Tidligere straffet have 945 mænd og 165 kvinder været og af disse 692 mænd og 93 kvinder med strafarbejde. Af de indsatte fanger var 69,5 pct. mænd og 65,7 pct. kvinder absolut recidivist (det er: straffet før) og 40,6 pct. mænd og 28,6 pct. kvinder recidivist i strafanstalterne. Medens dette forhold i 1881—82 viste en nedgang for mænd og en ikke ubetydelig stigning for kvinderne mod 1880—81, er i dette år forholdet omvendt.

Tilbagefaldet har for de fra 1ste Juli 1879 til 30 Juni 1880 fra strafanstalterne løsladte 532 personer, 450 m. og 82 k., inden 1ste Juli 1883 omfattet 155 personer, nemlig 144 m. og 11 k. eller ialt 29,14 pct. mod 28,01 pct. i 1881/82 og 28,9 pct. i 1880/81 af de 3 år forud løsladte eller 32,00 pct. m. og 13,41 pct. k. mod 30,83 pct. m. og 15,79 pct. k. i 1881/82 og 32,5 pct. m. og 14,7 pct. k. i 1880/81. Af dømte for tyveri var procenten 37,05 og for kvinder alene 20,69. Dette viser for disse en nedgang fra 35,7 pct. i 1880/81. For den omhandlede årgang løsladte har tilbagefaldet for Bodsfængslets vedkommende udgjort 37,56 pct., for Akershus 32,14, for Kristiania Strafanstalt 19,59, Bergens Strafanstalt 34,15 og Thronhjems Strafanstalt 22,22. Tilbagefaldsprocenten er således ikke lidet større end for det foregående år for de enkelte strafanstalter, når undtages Kristiania.

Ægte født var omtrent syv ottendedelen af samtlige fanger.

Hjemstedet var for omtrent en fjerdedel af fangerne Kristiania, særlig 29,5 pct. af de i årets løb indsatte kvind-fanger.

Forholdet til folkemængden d. 31 December 1875 (1,818853) er for det d. 30 Juni 1883 hensiddende fangetal omtrent

som 1: 1762 mod 1: 1721 d. 30 Juni 1882; ved udgangen af 1879 var forholdet omtrent 1: 1701.

Cellen har foruden i cellefængslet — Bods-fængslet — været benyttet i de øvrige strafanstalter i forskellig tid ved indsættelsen (reglommeret 3 dage) og kort før løsladelsen.

På denne måde ligesom også af fanger, som selv have ønsket det, har cellen været benyttet i Akershus af 136 fanger i 2143 dage; i Kristiania Strafanstalt have 101 kvinder benyttet celle om natten, 5 fanger have været faste celle-fanger. I Bergens Strafanstalt have 5 fanger efter eget ønske siddet i celle. Ligeledes har den været benyttet til indkommne fanger og før løsladelsen. En for mord indsat fange har ligget i celle om natten. Når celler have været ledige, ere de blevne benyttede. I Thronhjems Strafanstalt have 22 mænd været i celle dels hele døgnet dels for natten i forskellig tid. Antallet af celler har været utilstrækkeligt til behovet. Cellen er anvendt på 7 fanger af sikkerhedshensyn.

Grove brud på *disciplinen*, som foranledigede justitiel tiltale, ere ikke forefaldne.

I Akershus Strafanstalt have 4 fanger, i Bergens 3 og i Thronhjems 1 fange for sikkerheds skyld været belagte med jern.

Tre undvigelser have fundet sted, 1 fra Akershus og 2 fra Thronhjems Strafanstalt. Kun den ene undvegne fra den sidste anstalt blev atter pågreben. Isamme anstalt har desuden for trusler og voldsom adfærd mod opsynet 1 fange tilbragt 43, 1-144 og 1-47 døgn i celle, og 4 fanger have tilbragt natten, hviletiderne og søn- og helligdagene i celle på forskellig tid.

Antallet af de disciplinært straffede fanger var 239 eller 10,20 pct. af det samlede fangebelæg, af mænd 9,83 pct., af kvinder 11,65. For Akershus er procenten 5,66, Bergen 17,90 og Thronhjem 12,00 for Bods-fængslet 8,82 og for Kristiania 11,65.

Det største tal af disciplinære forseelser falder i fælles-

anstalterne på opsætsighed med 70, i Bodsfængslet på meddelelse til medfanger med 39.

Af de 239 tildelte straffe, 177 i fællesanstalterne og 62 i Bodsfængslet, falder i hine det største tal, 68, på berøvelse af tillægskost, 43 på lys celle på vand og brød uden arbejde og 45 på legemlig tugt. I Bodsfængslet falder 10 på vand og brød i mørk strafcelle, 51 på samme straf i lys strafcelle, 1 på samme straf i almindelig celle og 1 på indskrænkning af besøget til betjentens tilsyn.

Angående de disciplinære forhold i *Thronthjems* Strafanstalt har anstaltens bestyrer blandt andet ytret følgende:

„Med de i forrige beretning omhandlede til disciplin, ordens og en bedre fangebehandlings gennemførelse trufne forsøjninger ved fangernes fordeling på sovelokalerne er der fortsat, og jeg tør efter det nu tilbagelagte års erfaringer nære det håb, at arbejdet ikke har været frugtesløst, idet den allerede i sidste beretningsår sporede større ro og tilfredshed gennem hele nærværende år har været fremherskende i afdeling A. Til et forsøg er på sovelokale 7 i samme afdeling indrettet 13 soveboxer*), hvor fangerne holdes adskilte om natten. I afdeling B har forholdene været anderledes. Af de fra Akershus Strafanstalt overflyttede fanger blev nemlig de yngre og forholdsvis mindre fordærvede indsatte i afdeling A, på samme tid som flere af de i denne afdeling hensiddende ældre forbrydere bleve overførte til afdeling B, hvilken afdeling kun således har været belagt med de dårligste subjekter. Der har ikke kunnet være tale om nogen fangebehandling i ordets egenlige betydning inden denne afdeling; behandlingen har måttet indskrænke sig til først at tilvejebringe og senere at opretholde ydre ro og orden. Belæget optrådte i den første periode

*) Disse har kostet c. 20 kr. stykket. De ere byggede med skilrumsvægge af almindeligt granbord, med dække af parallelt løbende 5 m. m. tykke jertråde. Dørene bestå af trærammer med ståltråd som i dækket; de lukkes om natten med skodder og låses om dagen.

efter overflyttelsen på en meget truende og brutal måde, der kom tilsyne væsentlig i trods og umedgørlighed ligeoverfor opsynet samt i uforskammede klager og fordringer af alle slags. En streng adskillelse blandt andet mellem anstaltens lokaler såvel dag som nat, således at fanger fra et lokale ej kommer i forbindelse med fanger fra et andet — uden under den fælles gudstjeneste — har imidlertid i væsentlig grad brudt deres mod, så der efterhånden er blevet mere ro inden den hele afdeling. Det er imidlertid kun den strenge disciplin, som for tiden holder afdelingen itømme. Ved kommandantskabets velvillige imødekommen er den lige ved anstalten stationerede hovedvagt i tilfælde stillet til overinspektørens disposition. Vagtmandskabet kan inden 1 minut efterat være tilkaldt gennem et til vagtbygningen anbragt ringeapparat være tilstede i anstalten. Denne forføjning i forbindelse med en mellem anstaltens begge afdelinger anbragt telefonledning har vistnok også bidraget til at frembringe ro. Har denne afdeling forvoldt uro og skaffet ubehageligheder, har den dog gjort sin nytte for den hele anstalts vedkommende, idet man har haft adgang til fra afdeling A dertil at overføre alle dem, der har været til hinder for det i denne afdeling begyndte arbejde. Det har således mange gange været en lettelse at have en sådan afløbskanal for det sletteste og mest fordærvede. I begge afdelinger har man i beretningsårets sidste halvdel i en noget større udstrækning givet fangerne på søn- og helligdagene tavler, skrive- og tegnebøger samt nogle tegnoapparater, hvilket øjensynlig har bidraget til, at disse dage er blevne anvendte ialfald delvis på en bedre måde end tidligere“.

Med hensyn til *sjæleplejen og undervisningen* kan bemærkes, at i Bødsfængslet blev 9 fanger konfirmerede og i Throndhjem 1.

Skolen omfatter i alle anstalterne hovedsagelig religionsundervisning, ved siden heraf undervises også i skrivning,

æsnung og regning, retskrivning, geografi og historie. I fællesanstalterne findes både en ugeskole og en søndagsskole.

Sundhedstilstanden. Antallet af *betydeligere* sygdomstilfælde var 318 eller 18,22 pct. mod 16,02 pct. af fangeantallet i 1882/83, og deraf 18,45 pct. af mænd, 17,33 af kvinder. Procenten for de forskellige anstalter har imidlertid været meget afvigende. Medens den således var 6,11 for Bodsfængslet, var den for Throndhjems Strafanstalt 34,73 pct. for mænd, og for Bergens 44,44 pct. Af de 318 sygetilfælde vare 11 dødelige.

Dødsprocenten var af samtlige fanger 0,63, det er 0,79 for mænd og 0,00 for kvinder. De *ubetydeligere* sygdomstilfælde udgjorde 1079, deraf 825 for mænd og 254 for kvinder.

Arbejdsvirksomheden er dreven som tidligere såvel for offentlig regning som for private og til eget forbrug. Beskæftiget med indtægtgivende arbejde har i gennemsnit for samtlige anstalter 78,6 pct. af samtlige fanger været; 16,4 pct. er anvendt i anstalternes egen tjeneste. Arbejdsudygtige har 5,0 pct. været. De virkelige arbejdsdage udgøre i forhold til det samlede antal fangedage 81 pct. Som opmuntring til flid og god opførsel anvendes *tillægskost*, enkelt og dobbelt.

Værdien af det, som i 1882/83 er leveret og afhændet enten direkte fra anstalterne eller gennem disses udsalg samt af det til anstalternes eget brug leverede, udgjorde 434268,76 kr. Anstaltens beholdninger af fabrikata 30 Juni 1883 udgjorde 132074,68 kr. Den rene indtægt af fangernes arbejde udgør 210328,31 kr., som fordelt på det gennemsnitlige daglige fangebelæg giver:

	Gennem- snitlig daglig fangebelæg.	Udbytte for hver fange		
		for Aret.	daglig	pr. arbejdsdag.
		kr.	kr.	kr.
Bodsfængslet	211,65	130,08	0,36	0,42
Akerhus Strafanstalt . . .	205,70	211,15	0,58	0,69
Bergens do.	109,53	358,32	0,98	1,18
Throndhjems do.	287,37	148,09	0,41	0,49
Kristiania do.	251,14	228,89	0,63	0,75
Samtlige anstalter	1065,39	197,42	0,54	0,65

Året er regnet til 304 arbejdsdage.

Fordeles arbejdsfortjenesten på de virkelige arbejdsdage, stiller forholdet sig således pr. virkelig arbejdsdag:

Bodsfængslet	0,43 kr.
Akershus Strafanstalt	0,71 -
Bergens do.	1,28 -
Thronhjems do.	0,50 -
Kristiania do.	0,77 -
Samtlige anstalter	0,67 -

Forplejningen er sket for anstaltens egen regning.

Fordelt på det gennemsnitlige daglige fangebelæg har udgifterne ved fangernes bespisning udgjort:

	Bodsfængslet.	Åkershus Strafanstalt.	Bergens Strafanstalt.	Thronhjems Strafanstalt.	Kristiania Strafanstalt.	Samtlige anstalter.
Gennemsnitl. daglig fangebelæg	211,65	205,70	109,53	287,37	251,14	1065,39
Årlig pr. fange kr.	122,52	139,15	148,74	124,45	113,05	126,90
Daglig pr. fange kr.	0,34	0,38	0,41	0,34	0,31	0,35

Udgifterne til fangernes bespisning har været mindre end det foregående år.

Hvad *tillægskost* angår, viser efterstående oversigt dens anvendelse og fordeling på de forskellige anstalter.

	Enkelt portion tillægskost.	Dobbelt portion tillægskost.	Procent af det gennemsnitlige daglige fangebelæg.	
			Enkelt portion tillægskost.	Dobbelt portion tillægskost.
			pct.	pct.
Bodsfængslet	17295	9818	22,39	12,71
Akershus Strafanstalt	12713	45407	16,93	60,48
Bergens do.	5906	27069	14,77	67,71
Thronhjems do.	13486	83178	12,86	79,30
Kristiania do.	27873	47677	30,41	52,01

Indtægter og udgifter ved samtlige straffanstalter have udgjort: den samlede udgift 805069,59 kr., indtægten af ar-

bejdsdriften 434268,76 kr., statskassens tilskud 358293,34 kr. Af udgifternes beløb er der medgået til lønninger 266480,45 kr., til fangernes bespisning 134999,88 kr., til deres beklædning 25957,54 kt., til understøttelse til udgående fanger 21008,44 kr., til materialier m. v. til arbejdsdriften 223940,45 kr.

Den samlede virkelige udgift pr. fange har, når bortses fra udgifterne til materialier m. v. til arbejdsdriften, været:

	For året.	Daglig.
	kr.	kr.
Ved Bodsfængslet	561,53	1,54
- Akershus Strafanstalt	596,30	1,63
- Bergens do.	585,06	1,60
- Thronhjems do.	486,74	1,33
- Kristiania do.	511,76	1,40
- samtlige disse straffanstalter under et	538,76	1,48

Hvor stor en del af den nævnte samlede udgift, der er dækket ved udbytte af arbejdsdriften og ved forskellige indtægter, og hvor stor en del ved tilskud af statskassen, vil ses af følgende opgave:

	For året pr. fange.			Daglig pr. fange.		
	ved udbytte af arbejdsdriften.	ved forskellige indtægter.	ved tilskud af statskassen.	ved udbytte af arbejdsdriften.	ved forskellige indtægter.	ved tilskud af statskassen.
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Ved Bodsfængslet	130,08	23,97	407,48	0,36	0,07	0,11
- Akershus Straffarbejdsanstalt	211,15	43,50	341,65	0,58	0,12	0,93
- Bergens do.	358,32	14,36	212,38	0,98	0,04	0,58
- Thronhjems do.	148,09	6,93	331,72	0,41	0,02	0,90
- Kristiania do.	228,89	11,64	271,23	0,63	0,03	0,74
- samtlige disse straffanstalter under et	197,42	19,25	322,09	0,54	0,05	0,89

Fængselselskaber findes i Kristiania, i Bergen og Thronhjems for fanger løsladte fra straffanstalterne i disse byer, de

to sidstnævnte tage sig også af fanger løsladte fra de der-
værende distriktsfængsler, et selskab findes i Kristiania for
fanger, løsladte fra byens distriktsfængsel og ligeledes med
samme formål i Drammen, Kristianssund, Arendal, Frederiks-
hald og Laurvig. For 1882—83 bevilgedes af stortinget
2400 kr. til fængselssekskaberne ligesom det foregående år.

Blandet Indhold.

D A N M A R K. Horsens Fængselselskab. Den to og tyvende
beretning omfatter to år 1882—83 og 1883—84. Dette er foran-
lediget ved korruptionen i Strafanstalten, som også, hvad der frem-
går af beretningen, har haft en forbigående betydning for Selskabet.
Dette har i 1882—83 støttet 74 ny og 75 tidligere løsladte og i 83—84
henholdsvis 69 og 73. Ialt siden 1 Decbr. 1859 ere 1038 personer
understøttede. Understøttelsernes beløb var i 82—83 kr. 3452,64 og
i 83—84 kr. 3049,91. Foruden kassebeholdningen ejede Selskabet 31
Marts 1884 kr. 16212,74 i papirer og sparekasse.

N O R G E. Thronhjems Fængselselskab. Efter beretningen
for 1883/84 har Selskabet støttet 88 i årets løb og 47 tidligere løs-
ladte fra Strafanstalten med kr. 2169,79 og 20 løsladte fra distrikts-
fængslerne med kr. 232,05. Hjælpen er ydet efter samme principer
som forhen, 2 mænd og 1 kvinde ere hjulpede til udlandet. Sel-
skabets symaskine er hele året igennem udlånt til løsladte kvinder.
Gode religiøse bøger ere meddelte flere løsladte. Årets indtægt
har været kr. 4526,25, deraf private bidrag kr. 658, statskassens
kr. 1300. Udgifterne til understøttelser vare kr. 2401,84.

Ulfsnæsøens Opdragelsesanstalt. Efter beretningen fra 1884
har anstalten haft 37 gutter i årets løb. Ved årets udgang var der
30. Af de tilkomne 13 gutter vare 7 inddømte. Bospisningen har
daglig pr. gut kostet 39,9 øre. Sundhedstilstanden har været ud-
mærket, i de sidste 3 fjerdingår har ingen været under lægebehandling.
Om opførelsen udtaler beretningen, at der er gutter, som ikke have
opnået anden forbedring end den, som disciplinen fremkalder. To
rømte i sommeren til hjemmene i Bergen, men bragtes strax tilbage

af forældrene. De længtes hjem. Syv gutter forlod anstalten, en på grund af forandrede forhold i hjemmet. To kom tilsøs; fra dem er intet hørt. En anbragtes i et mekanisk værksted, en i lære og en ved et møllebrug. Disse 3 vides at skikke sig godt.

SVERIGE. Föreningen till minne af Konung Oscar I. och Drottning Josephina. Beretningen omfatter tidsrummet fra 1 Juli 1883 til 30 Juni 1884. Som bekendt har Foreningen den dobbelte opgave, at tage sig af løsladte fanger og af forsømte børn. Den første er søgt løst ved at tilskynde til oprettelsen af fængselselskaber. Den anden opgave søges fortrinsvis løst i kolonien *Hall*. Om denne oplyser beretningen, at 225 ynglinge have været anbragte der fra Januar 1876, da koloniens virksomhed begyndte. Den 30 Juni 1884 var tallet 139, mellem 10 og 20 år gamle. Afgangen i året var 21. Tilgangen var 35, deraf 10 fra Stockholm. Opførselen omtales som i almindelighed tilfredsstillende. Undervisningen er besørget af præst og lærer, ligesom der er undervist særskilt i sang, orgelspil og instrumentalmusik. Gymnastik og exercits er øvet daglig. Eleverne beskæftiges foruden ved koloniens drift ved tørveskær, skovarbejde, teglværket, haven, som malere, skræddere, skomagere, bogbindere, børstebindere og kurvemagere, smede og murere. Dagværket har været 36611 dage og beregnede til 6604,70 kr. efter en middelpriis af 13,5 øre pr. dagværk. I September 1883 belønnedes 31 for flid med ialt 265 kr. ligesom ved julen for god opførsel med 138 kr., som godskreves dem til mindre indkøb eller til udgangen. Helbredstilstanden var god. Dog hjemsøgte kolonien i slutningen af December 83 af en epidemi af tyfoid natur, som snart gjorde 54 elever syge. I slutningen af den følgende Januar vare dog alle atter raske. Årsagen til sygdommen eftersporedes forgæves. Årets udgift pr. elev til føde, klæder, vask og sygepleje er beregnet til 178,25 kr., sammes beløb, når udgifter til skatter, renter og afdrag af gæld ikke ere medregnede, og når udbyttet af elevernes arbejde er fraregnet, anslås til 327,62 kr. Ved bevilling af 40000 kr. af fængslernes sparekasser er kolonien bleven i stand til at opføre en bygning til bageri, forrådsrum, vaskehus og baderum. Derved er der vundet plads til anbringelsen af eleverne og tjenestepersonale. Forstander er Kand. FREDERIK FANT.

FINLAND. Fjortonde årsberättelsen afgiven af Fångelseföreningens i Finlands Centralbestyrelse för 1883. Ifølge denne har senatet ligesom tidligere understøttet oversættelsen af samme på finsk. Utskänningsbolaget i Helsingfors har af sit overskud for 1882 ydet et bidrag af 500 mk. Foreningens agent i Helsingfors har

i årets løb støttet 44 personer, af hvilke 12 have fået fast plads, 15 blev beskæftigede ved tilfældigt arbejde. I kvindeasylet have 8 været optagne, 3 fra 1882; de vare mellem 16 og 45 år. Indtægterne af arbejdet i asylet udgjorde 95 mk. 30 p., udgifterne 2795 mk. 99 p., deraf leje 800 mk. Beretningen indeholder desuden meddelelser fra Foreningens 6 filialer.

ITALIEN. BELTRANI-SCALIA har efter eget ønske fratrådt posten som Generaldirektør for Fængselsvæsenet. Derimod er ingen forandring indtrådt i hans stilling i kommissionen for den internationale penitentier kongres og i direktionen af *Rivista di discipline carcerarie*. Hans efterfølger er N. VAXIO.

Litteratur.

Rivista di discipline carcerarie Nr. 3—4 1884. Indhold: Om sindssyge forbrydere. Den internationale pen. kongres, forberedende arbejder. Frankrigs kriminelle statistik i 1882. Et nyt straffelovforslag i Italien, breve fra LUCAS, BELTRANI-SCALIA, ZANARDELLI, VIGLIANI. Om Preussens fængselsadministration. Parlamentariske aktstykker. Bibliografi.

Samme Nr. 5. 1884 Indhold: Den internationale pen. kongres. — Lovforslag om de nødvendige udgifter. Kriminaliteten i Italien I, af BARZILAI. Frankrigs kriminelle statistik i 1882. Parlamentariske aktstykker. Blandet: Om Agro Romano og særligt om kolonien Tre Fontana ved Rom. En ny penitentier koloni.

Samme Nr. 6—7. 1884. Indhold: Iagttagelser af fangers lig, ledetråd i anatomiske og antropologiske undersøgelser, af Prof. SAAMANNA. Parlamentariske aktstykker. Entreprisesystemet i Unionens sydstaten i Amerika. Ny kaledonien og de påtrængende penitentiere spørgsmål af BRANDA. Bibliografi. Blandet: Forbryderne i provinsen Rom. Studier over bagnarne i Brindisi og andre penitentiere materier.

Samme Nr. 8—9. 1884. Kriminaliteten i Italien II af BARZILAI. Udstilling af fangers arbejdsfrembringelser på den internationale penitentier kongres. Cicero pro domo suo, af BECCIANI. Opdragelsesanstalter. Det kongelige selskab for unge mennesker af begge køn,

læsladte af opdragelses- og strafanstalter i Turin. Bibliografi. Blandet: Fængslerne og den offentlige sikkerhed i provinsen Syracus. Bevægelsen på moralens gebet. Tysklands kriminelle statistik. Østeriges lovgivning om sindssyge forbrydere.

Samme. Nr. 10. 1884. Indhold. Beretning fra generaldirektøren og fængselsinspektørerne for 1878-83. Beretning om undersøgelserne om tilbagefald i Frankrig, tilbagefaldet og transportation, recidivisterne i frihed. Om isolationen i Frankrig 1883. Arveligheden af sindssyge og forbryderiskhed, af Koch. Dilinkventernes fysiske karakter, uddrag af et foredrag af Prof. RUDINGER. Konkurrence om det mest økonomiske projekt til bygningen af departementsfængsler i Frankrig. Fængselselskabet i Lodi. Blandet: Den organiske Statut for den penitentiære koloni i Brindisi. Den penitentiære anstalt på Havannah. Formindskelsen af kriminaliteten som følge af anvendelsen af cellestraffen i Madrid. De spanske fængsler. Den korrektionelle anstalt for unge mennesker i Lissabon. En ny penal skole i Rusland. Serbiens penitentiære anstalter. Reformen af straffeloven og fængsels-systemet i Portugal. Belgiens cellefængsler. Fængselselskaberne i England. De sindssyge forbrydere på Ceylon.

Samme Nr. 11-12. 1884. Indhold. Kriminaliteten i Italien. Uddrag af rapporterne, som ere offentliggjorte i den internationale penitentiære kommissions bulletin. Straffelovgivningen i udlandet. Bibliografi. Adskilligt.

Bulletin de la Société générale des prisons. Nr. 7. 1884. Indhold: Fængsler og strafanstalter. — Svar på en forespørgsel fra konferencen i St. Louis, af F. DESPORTES. Meddelelse om iværksættelsen af cellestraffen i 1883. Kriminaliteten i Italien 1875-82, af LUCCHINI. Fængselsvæsenet i Pensylvanien af VAUX. Loven om recidivisterne for senatet. Beccaria og straffeloven. Bretagne i det 18de århundrede, af HARDOUIN. Adskilligt.

Personalia.

Danmark.

Horsens Strafanstalt.

Inspktr. N. I. BACKE. Lieut.

Assistent. A. V. S. FROM Cand. mag.

Norge.

Akershus Strafanstalt.

Præst. Vacant. (P. C. BERNHOFT er død).

Chefskapet för fångvården i Sverige.

Vid 71 års ålder, efter 53 års oafbruten verksamhet i statens tjänst och derunder 19 år såsom chef för fängelseväsendet har Generaldirektören, Kommendören med St. Korset af K. N. O. m. fl. O. *Gustaf Fridolf Almquist* den 11 Septbr. på ansökan erhållit nådigt afsked, hvarjemte K. Maj: t. s. dag till Generaldirektör och Chef för Fångvårdsstyrelsen utnämnt Justitierådmannen i Göteborg, Riddaren af K. N. O. Fil. Doktor *Per Sigfrid Wieselgren*.

Med anledning af denna förändring af chefskapet för Sveriges fångvård vill tidskriften för nordiskt fängelsesväsen tillåta sig gifva en öfverblick öfver hvad den afgående chefen genomfört inom fångvården och för den penitentiära saken i allmänhet i Sverige uträttat.

Då Gen. Dir. Almquist ställes i spetsen för rikets fångvård, fann han fängelsereformen redan genomförd vid de flesta länsfängelserna, der ransakningsfångarne och fångar dömde till straffarbete i högst 2 år förvarades. Dessa fångelser hade redan blifvit anordnade till cellsystem, der fångarne såväl dag som natt höllos från hvarandra afstängde. Den väg, som borde följas med afseende på nämnde fångars vård, var redan angifven och i enlighet

dermed tillkommo under Gen. Dir. A:s styrelse flere kronohäkten och kronocellfängelser.

Å centralfängelserna rådde ännu gemensamhetssystemet i dess föråldrade och längesedan utdömda form, och uti dessas omorganiserande i enlighet med den nyare tidens åsikter har A. obestriddigen nedlagt stora förstjenster, som länge skola stå som minnesmärken för kommande tider af hans eminenta organisatoriska förmåga och kraft att öfvervinna de svåraste hinder.

Hans idéer vunno icke alltid genklang hvarken hos regering ej heller riksdag. De ansågos icke sällan allt för kostbara att utföra och icke alltid mogna. Tillochmed de, som närmast med honom borde stridt för dem, voro ofta icke med honom, och föga understöd, för att icke säga motverkan, fann han hos dem, som skulle utföra dem. Nästan ensam i kampen för sitt mål att införa nya former och en ny ande inom fängelserna nådde han dock detta. Först tillkom straffängelset å Nya Varfvet, inredt i dag- och nattcellsystem, derefter ombygdes straffängelset i Malmö, sedan straffängelset å Långholmen; derpå omändrades straffängelset i Karlskrona på samma gång som det gamla gemensamhetsfängelset i Varberg indrogs och det i Landskrona inskränktes till att tjena som interneringsanstalt för gamle och orkeslöse äldre fångar.

Att härigenom et stort steg blef taget för fångvårdens utveckling och förbättring i Sverige är obestriddigt, men tyvärr saknas ännu sådana centralfängelser, der vissa katagorier af fångar kunna interneras i cell utöfver 2 år och undgå det förderfliga inslytande, som fångarne utöfva på hvarandra äfven inom fängelser med nattcellsystem. Väl har detta sina stora fördelar framför gemensamhetssystemet, men har ock bibehållit många af dess olägenheter, så länge fångarne sammanföras på gemensamma arbetslokaler, hvilket ju oftast måste ske mera af hänsyn till deras arbetsduglighet än deras sedliga ståndpunkt.

För centralfängelsernas för qvinnor omgestaltande i

enlighet med de moderna penitentiära åsigterna har väl Gen. Dir. A. föga kunnat avägabringa, men så mycket har dock åtgjorts, att de qvinliga fångarne förpassats till olika fängelser allt efter de brott de föröfvat, för att så i någon mån mildra och förebygga den skadliga inverkan de djupast fallna kunna utöfva på andra mindre brottsligt sinnade.

I dessa nya former har ock Gen. Dir. A. sökt ingjuta en ny ande. Under predikantens vid centralfängelserna tillsyn och ledning har blifvit vid dessa och de läns- eller kronocellfängelser, som ligga i de förras omedelbara närhet, infördt ett ordnadt skolväsende och anstälts lärare (flertalet af dessa med akademisk bildning), på det att fången måtte, om möjligt, höjas i religiöst-sedligt och intellektuelt hänseende. Med detta syfte har ock Gen. Dir. A. sträfvat att. ernå ett annat, nemligen att på detta sätt vinna åt fångvården personer, som under skolverksamheten och de enskilda samtalen med fången lärde sig inse, hvad fången behöfver såväl till sin yttre som inre menniska, och sålunda utbildades till fängelseföreståndare, som ej blott sträfva efter yttre disciplin, ordning och snygghet inom ett fängelse, utan tillika förstå att bedöma fången och veta, att alla former utan verkli gtinnehåll äro blott yttre sken utan sedlig inverkan på den fallne. Denne tanke att göra fångskolan äfven till en skola för dem, som skola förvalta ett fängelse, är ovedersägligen det största bevis på Gen. Dir. A:s djupa inblick i den verksamhet, han som chef öfvat. Härmed har ock Gen. Dir. A. visat sig vilja bryta med den förut rådande kutymen att i fångvårdens tjänst nästan uteslutande anställa mer eller mindre militäriskt bildade personer.

Det är att hoppas att den nye Gen. Dir. skall förstå att än ytterligare taga steget ut i den af Gen. Dir. A. angifna riktningen, att en fängelseföreståndare liksom ock öfriga fängelsetjänstemän och betjente behöfva liksom hvarje annan utbildas för sitt kall och i öfrigt ega sådana kvalifikationer, att han icke endast förstår att tillgodose de yttre formerna utan ock eger vilja och förmåga att bedöma hvad

i människan är. Om vi icke misstaga oss var Gen. Dir. A. en tid betänkt på att anordna vid fängelset i Långholmen en kurs såväl teoretisk som praktisk för utbildande af dugligt underbefäl och konstaplar. Skada blott att det stannade vid sjelfva tanken och icke kom till verklighet. Väl är i sammanhang med fängskolan ock en skola för konstaplar inrättad, men då bevistandet af den senare är frivilligt och infaller på tid, då konstapelns efter sträng tjänstgöring för dagen är uttröttad, samt någon kontinuitet i undervisningen ej är möjlig, är den af föga betydelse för deras utbildande i verksamheten.

Med det yttre anordnandet af centralfängelserna och försöket att ingjuta en ny ande efter, om vi så må kalla det, det *almquistiska* systemet har och Gen. Dir. A. vidtagit genomgripande förändringar i fångarnes sysselsättningar, utspisning, transporterande, beklädnad m. m., alla syftande till att lyfta fången ur hans fall och gifva honom hvad han som medmänniska kan fordra. Skulle någon anmärkning mot Gen. Dir. A:s åtgöranden härutinnan kunna med fog göras, så skulle man kanske kunna säga att i dessa, synnerligast då han sjelf ställes inför fången, den orubbliga rättfärdighetens fordringar icke alltid kommo till sin fulla rätt. Vare härmed hurusomhelst, säkert är att talet om en „sjuklig filantropi“, som man synnerligast i början af Gen. Dir. A:s chefskap fick så ofta höra med anledning af fångarnes behandling, numera förnimmes ytterst sällsynt, ty tiden har börjat inse att „filantropien“ har äfven inom fångvården sitt fulla berättigande, då den framkommer ur ett ädelt hjerta, som känner hvad barmhertighet är, utan att klema bort den brottslige.

För att förekomma detta och tillika sätta fängelse-tjenstemännen i tillfälle att rätt bedöma fången inrättade Gen. Dir. A. det s. k. församlingsrådet. Härmed var uppslag gifvet till införande af konduitklassar bland fångpersonalen, men tyvär är ännu den gamla ordningen med dessa senare

gällande, en ordning, som saknar all betydelse såväl för fången som för behandlingen af honom.

Men ej blott inom fångelserna sökte Gen. Dir. A. verka för fångens bästa; han har äfven arbetat för hans väl efter frigifningen. Inom flera af rikets län ha på hans initiativ eller tillrådan patronageföreningar uppstått, som verkat med mycken framgång och välsignelse. Dels för att hafva en föreningslänk mellan dessa och dels för helt och hållet själfständig verksamhet inrättade Gen. Dir. A. dessutom *centralföreningen för frigifne* i Stockholm, som om icke direkt så dock indirekt har till sitt förfogande de s. k. besparingskassorna, hvilka uppgå till öfver 300,000 kronor. Ur denna kassa ha ock medel användts för vård af vanartiga gossar å arbetskolonien Hall, för hvars åvägbringande och anordnande Gen. Dir. A. har inlagt stora förtjenster. Med sin rika erfarenhet och skarpsinniga blick har han nemligen velat rista i samtidens sinnen såsom motto för den nyare tidens penitentiära sträfvanden: „a parvulis incipienda sunt“.

S—m.

BODSFÆNGSLETS SPISEREGLEMENT.

Under 23. Maj sidstleden tilstillede Fængselslæge KIONIG mig følgende skrivelse:

I anledning af den fra det høje justitsdepartement tilstillede anmodning om at fremkomme med en erklæring om, „hvordidt det i Bodsfængslets spisereglement fastsatte kvantum brød er passende, eller om der er grund til at foretage nogen nedsættelse deri, og i så fald om der i forbindelse dermed bør foretages nogen anden forandring i det gældende spisereglement“, har det været nødvendigt at indhente oplysninger og at foretage undersøgelser, der først nu ere afsluttede. Dette er årsagen til, at ikke min besvarelse tidligere har kunnet fremkomme.

Det kvantum brød, som et voxent menneske kan udnytte pr. dag, udgør efter Professor VOIT næppe mere end 750 gram, og i en netop udgiven brochure*) ansætter han det passende kvantum til 560 gram. I de preussiske fængsels spisereglementer er brødrationen**) fastsat til 625 gram for hver mand og til 450 gram for hver kvinde, medens den i de svenske og danske er sat til 750 gram, ja i de danske for vintermaanederne endog til 1000 gram. I Bods-fængslets ordinære spisereglement udgør det daglige kvantum brød pr. individ 660 gram, hvilket altså er et midlere

*) Bulletin de la commission pénitentiaire internationale. Nr. 14. Avril 1884.

**) Dr. BAER. Gefängniss - Hygiene. Leipzig 1882.

tal og synes efter det anførte at kunne betegnes som en passende mængde; herfor taler også de erfaringer, jeg har fra fængslet, idet der i den tid af straffen, da kun den ordinære kost tilstedes, forekommer meget få tilfælde af dyspepsi og gastriske forstyrrelser; de fleste maver forliges godt med dette kvantum. Anderledes stiller forholdet sig, når tillægskosten kommer til; for den enkelte — med et tillæg af 110 gram — stiger brødportionen til 770 gram; dette lader sig endda høre — uagtet det overskrider det af Vorr opstillede maximum —, når man tager hensyn til det forskellige individuelle behov, til legemsbygning, vægt, arbejde og vane; men for dobbelt tillægskost går brødportionen op til 880 gram, og dette er for meget; der bortødsles ikke alene brød, men fordøjelsen forstyrres, idet en for stor mængde brød fremkalder hyppige og løse udtømmelser, hvorved andre vigtige næringsstoffer, som albuminaler, bortføres uden at komme organismen tilgode.

Den mængde brød, som ikke opspises i fængslet, beløber sig om ugen til omkring 12 kg., men i den varme årstid skal den beløbe sig til det dobbelte; dette er altså ganske bortkastet. 1 kg. brød koster nu ca. 16 øre, altså bortkastes om ugen brød for kr. 1,92 og i den varme årstid for det dobbelte beløb. At fordøjelsen ved den større tilførsel af brød forstyrres, synes ogsaa at bekræftes ved de udførte vejninger, idet tabet hos fanger med tillægskost, eller rettere uagtet tillægskost, gennemgående er større; tillige fremkommer hos disse hyppigere gastriske forstyrrelser, som kardialgi, kolik og diarrhoe, hvilket efter min mening hovedsagelig skyldes den forøgede brødtilførsel, om end det længere ophold i fængslet her ogsaa kommer i betragtning, i al fald som disponerende moment.

Ved fastsættelsen af brødrationen må man ogsaa tage hensyn til brødets beskaffenhed, dets tilberedning og baging, samt til brødets ælde. Ikke alt brød er lige rigt på faste bestanddele; det myge rugbrød, ovnsbrødet, som vi bruge, indeholder i fersk tilstand mellem 40 til 50 pct. vand, og jeg

antager, at kommisbrødet, som bruges i fængslerne her i byen, indeholder den samme vandgehalt. Den sidstnævnte brødsort, der er mere klidholdig, fordøjes mindre let end brød af finsigtet mel; af hint går indtil 43 pct., af dette kun 30 pct. bort som ufordøjet med ekskrementerne. Af hvedebrød fordøjes en endnu større del, men så bliver man lettere sulten derefter, det er „ikke så godt at gå på“. Ønskeligt måtte det være at have en ensartet og hensigtsmæssig brødkost for alle fængsler. Såvidt jeg har forstået Dr. BAER, har man dette i de preussiske fængsler, for hvilke følgende opskrift gælder: af 50 kg. rug — efter udskillelse af 15 pct. klid og 3 pct. affald — bages 57,0 til 57,5 kg. (114—115 skålpund) brød; dette benyttes først, når det er 4 dage gammelt, efter at det således har mistet en del af sin vandgehalt, er bleven fastere og kompaktere.

Det er naturligvis af største vigtighed, at brødet er godt bagt og stegt; derved bliver det både mere velsmagende og fordøjeligt, en omstændighed, som man også må have for øje ved fastsættelsen af brødrationen.

Af det anførte fremgår, at jeg ikke finder det nødvendigt at forandre det i det ordinære spisereglement opførte kvantum brød, nemlig 660 gram daglig pr. individ; jeg anser dette passende for fanger med moderat arbejde, uagtet det er noget større end brødportionen i de tyske fængsler; men her er der en større mængde melspiser, poteter og rødder end hos os. Med det af VOIT opstillede kvantum lader det sig, om end noget højt, også forene, og min erfaring fra fængslet synes at bekræfte berettigelsen af denne opfatning. Tillægskosternes brød anser jeg derimod overflødig for fanger med moderat arbejde; men for fanger med mere anstrængt arbejde, som smede, snedkere og vaskere o. a., finder jeg det rigtigt at beholde brødet i enkelt tillægskost, 110 gram; hvorved altså det hele kvantum brød pr. dag går op til 770 gram pr. individ; herved overskrides vistnok VOITs maximum, dog kun ubetydeligt; alle således opførte værdier er, som tidligere antydet, blot relative. Den dobbelte

tillægskost finder jeg derimod helt og holdent at burde sløjfe.

Istedenfor den således ophævede tillægskost bør man tilføje den ordinære kost de bestanddele, som den mangler for at kunne tilfredsstille det normerede krav; det indsparede tillader dette, hvorom mere nedenfor. Det, som fangekosten i vort spisereglement mangler, er da fedt.

Efter det af VOIT, PLAYFAIR o. a. opstillede regulativ for en fange med moderat arbejde bør kosten indeholde 118 gram albuminater, 56 gram fedt og 500 gram kulhydrater; fangekosten i Bodsfængslet indeholder efter den af mig gjorte beregning som middeltal ca. 121 gram albuminater, 42 gram fedt og 517 gram kulhydrater, altså en ikke ubetydelig mangel på fedt, et minus, der uden tvivl efter nogen tids forløb vil svække fangens ernæringstilstand, medens det plus, der er tilstede af de tvende andre næringsstoffer, ikke er tilstrækkeligt til at erstatte det manglende fedt. Denne mangel kan på det nærmeste rettes ved at tilføje kosten 16 gram smult eller smør 4 dage i ugen. Kosten fordyres noget heved, men dette vil udlignes, når der istedenfor øllebrød til frokost 5 dage i ugen sættes havremelsvelling, og istedenfor bygmelsgrød torsdag middag sættes havremelsgrød. Havremelet er nemlig ikke så lidt billigere end bygmelet; således koster $\frac{1}{2}$ liter havremelsvelling, hvortil der medgår kg. 0,040 mel og $\frac{1}{6}$ liter mælk, kr. 0,020, medens $\frac{1}{2}$ liter øllebrød koster kr. 0,037; $\frac{3}{4}$ liter havremelsgrød bliver ubetydeligt billigere end bygmelsgrød, da der til hin medgår forholdsvis mere mel end til denne. Som rigere på albuminater og fedt vil havremelet tilføre kosten mere af disse stoffer end bygmelet, og der er neppe nogen tvivl om, at havremelet som et kraftigere næringsmiddel burde indtage en højere plads blandt arbejderens husholdningsstoffer; nu har til og med VOIT fundet, at det skal indeholde lidt jevn. Jeg har anstillet forsøg med de nævnte retter af havremel i fængslet; med vellingen gik det bedre end med grøden, det er for simple retter for ar-

bejderen. På landet får man ikke tjenestefolk til at spise dem; men jeg nærer ingen tvivl om, at de vil accepteres, når de kun bliver godt tilberedte. Alle alternativer må imidlertid bort, der må kun findes stående retter. Alternativerne i spisereglementet bidrager kun til at vække uro og begær og er efter min mening forkastelige i penitentiaer henseende; det hører til god opdragelse at kunne spise al mad, når den kun er ren og ordentlig tilberedt.

Ved indførelsen af havremelsvelling og -grød får kosten også mere afvexling, en væsentlig betingelse for et hensigtsmæssigt spisereglement, og vi har nu hovedbetingelserne opfyldte, idet kosten også 2 gange i ugen indeholder kød og en gang kødholdigt flæsk, tilsammen over 300 gram, hvorved det stipulerede kvantum er nået; ligeså er der sørget for de vigtigste kryddermidler, som salt, peber og edike, hvilke efter det gældende spisereglement dels findes i kosten, dels tilstås særskilt. Kun et par mindre forandringer finder jeg endnu at burde foretage; der bliver nemlig efter de udførte beregninger i det opstillede spisereglement noget for lidt fedt og kulhydrater; fedtet erstattes mere end tilstrækkeligt ved overskuddet af albuminater, men for at nå det normerede kvantum kulhydrater har jeg troet at burde give havrefladbrød: 70 gram 4 gange i ugen; herved bliver der tilstrækkeligt kulhydrater, der bliver afvexling, og fladbrødet er et hensigtsmæssigt diætetisk middel. Det i enkelt tillægskost indeholdte brød og smør bibeholdes, og bør hertil føjes $\frac{1}{2}$ liter sød mælk (der vil passe for fanger med svag fordøjelse og som tiltrænger mere næring); man får altså tillægskost og tillægskost med mælk.

Dette supplement til den ordinære kost for fanger med mere anstrængt arbejde antager jeg rettest bør uddeles af direktør og læge i forening; det tilkommer ikke lægen alene at afgøre dette, direktørens mening (om fangens flid og forhold) bør her med lige stor ret komme i betragtning.

Efter det anførte tillader jeg mig at foreslå:

1. Det i det ordinære spisereglement fastsatte kvantum brød bibeholdes.

2. Et supplement, bestående af brød 110 gram og smult eller smør 16 gram og af $\frac{1}{2}$ liter sød mælk, kan tilstås fanger med anstrængt arbejde, som smede, vadskere, snedkere o. a., efter direktørens og lægens nærmere bestemmelse.

3. Dobbelt tillægskost sløjfes.

I det ordinære spisereglement gøres følgende forandringer.

a. Mandag, tirsdag, torsdag og lørdag gives (til frokost) for dagen: 16 gram smult til fanger i de 2 første klasser, 16 gram smør til fanger i de højere.

b. Søndag, tirsdag, onsdag, fredag og lørdag gives til frokost 0,50 liter havremelsvelling istedetfor 0,50 liter øllebrød, mandag og torsdag 0,50 liter øllebrød som før.

c. Torsdag middag gives 0,75 liter havremelsgrød istedenfor 0,75 liter bygmelsgrød.

d. Søndag, tirsdag onsdag og fredag gives til middag havresfladbrød 70 gram.

e. Alle alternativer sløjfes.

Med de af mig foreslåede forandringer vil altså spisereglementet blive således som på omstående side anført. Jeg har opført smult- og smørportionen til frokost, ligesom jeg for søndag også har sat denne til frokost istedenfor som før til aften, da denne efter min mening bør gives fangen for dagen, såat han kan benytte den til det måltid, han ønsker. Den følgende morgen må alt brød, al mad tages bort, som er bleven tilovers fra den foregående dag.

Den i spisereglementet opførte mellemdiæt anser jeg for overflødig; den er for ensformig og bruges sågodtsom aldrig. Den kan erstattes ved $\frac{3}{4}$ eller $\frac{1}{2}$ kost, hvilke betegnelser bør noteres i spisereglementet.

Sygekosten har jeg troet at kunne beholde uforandret, ligeså den opførte diæt.

Spisereglement

for friske fanger i Bodsfængslet.

Dage.	Morgen.	Middag.	Aften.
Søndag.	Brød 0,220 kg. Havremelsvelling 0,50 liter. Smult eller smør 0,016 kg.	1 liter ærtesuppe. 0,065 kg. flæsk. 0,220 kg. brød. Havrefladbrød 0,070 kg.	Brød 0,220 kg. Mælk 0,50 liter.
Mandag.	Brød 0,220 kg. Øllebrød 0,50 liter. Smult eller smør 0,016 kg.	0,75 liter bygmels- grød. 0,40 liter mælk. 0,016 kg smult eller smør 0 220 kg. brød.	Brød 0,220 kg. Mælk 0,50 liter.
Tirsdag.	Brød 0,220 kg. Havremelsvelling 0,50 liter. Smult eller smør 0,016 kg.	1 liter sirupssuppe. 0,100 kg. sild og 0,50 kg. poteter. 0,220 kg. brød. 0,070 kg. havre- fladbrød.	Brød 0,220 kg. Mælk 0,50 liter.
Onsdag.	Brød 0,220 kg. Havremelsvelling 0,50 liter.	1 liter kødsuppe. 0,095 kg. kød. 0,220 kg. brød. 0,070 kg. havre- fladbrød.	Brød 0,220 kg. Mælk 0,50 liter.
Thorstag.	Brød 0,220 kg. Øllebrød 0,50 liter. Smult eller smør 0,016 kg.	0,75 liter havre- melsgrød. 0,40 liter mælk. 0,016 kg. smult eller smør. 0,220 kg. brød.	Brød 0,220 kg. Mælk 0,50 liter.
Fredag.	Brød 0,220 kg. Havremelsvelling 0,50 liter.	1 liter mælkevelling. Lobeskaus lavet af 0,095 kg. kød og 0,50 kg. poteter. 0,220 kg. brød. 0,070 kg. havre- fladbrød.	Brød 0,220 kg. Mælk 0,50 liter.
Lørdag.	Brød 0,220 kg. Havremelsvelling 0,50 liter. Smult eller smør 0,016 kg.	1 liter øllebrød 0,100 kg. sild og 0,50 kg. poteter. 0,220 kg. brød.	Brød 0,220 kg. Mælk 0,50 liter.

Anm. Til fanger med anstrængt arbejde, som smede, vadskere o. s., kan efter direktørens og lægens bestemmelse gives et supplement af 0,110 kg. brød og 0,016 kg. smult eller smør og $\frac{1}{2}$ liter mælk. $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{2}$ kost kan uddeles (istedenfor mellemdiet).

Vi skal nu se, hvorledes udgifterne stille sig. Den dobbelte tillægskost bortfalder, og udgifterne herved indspares altså ganske. Med hensyn til den enkelte tillægskost, som nu er beholdt for de tungt arbejdende fanger, da antager jeg det for en given sag, at den ikke vil blive benyttet i den udstrækning som før; thi nu frister den ikke længere med det smør, som den indeholder; der er tilstrækkelig fedt i den ordinære kost. Jeg vil imidlertid gå ud fra, at den bliver uddelt som før. For fuldstændigheds skyld anføres, at antallet af enkelt tillægskost i budgetåret 1882 udgjorde 17295 portioner eller 47 pr. dag; regnes af disse $\frac{1}{3}$ med smult og $\frac{2}{3}$ med smør, vil den samlede udgift pr. dag, når enkelt tillægskost med smult pr. portion koster kr. 0,035 og med smør 0,044, blive: $(0,035 \times 15,67 \times 0,044 \times 31,33)$ kr. 19,27.

Antallet af uddelt dobbelt tillægskost udgjorde i budgetåret 1882 9818 portioner eller 27 pr. dag; hver portion koster kr. 0,088, da alle dobbelte tillægskoster uddeles med smør, altså var udgiften pr. dag = kr 2,376 eller kr. 867.24 pro anno. Antallet af dobbelt tillægskost har i de foregående år været ikke ubetydeligt større, men er fremdeles i det indeværende gået nedad; dog har jeg bemærket, at vægttabet hos fangerne i dette har været større, så det næppe vil gå an at reducere den dobbelte tillægskost yderligere, medmindre der indføres mere fedt i det ordinære spisereglement.

Hvorledes stiller nu udgifterne sig efter det nuværende spisereglement og efter det af mig foreslåede?

Til frokost.

	Udgifterne ved det nuværende i gennemsnit pr. dag.	Udgifterne ved det af mig fore- slåede i gennem- snit pr. dag.
Søndag . . .	Kr. 0,079	0,062
Mandag . . .	"	0,079
Tirsdag . . .	"	0,062
Onsdag . . .	"	0,062
Thorsdag . .	"	0,079
Fredag . . .	"	0,062
Lørdag . . .	"	0,062
	<hr/>	<hr/>
	0,079 = 0,079	0,468 = 0,067

		Udgifterne ved det nuværende i gennemsnit pr. dag.	Udgifterne ved det af mig foreslåede i gennem- snit pr. dag.
Til middag.			
	Søndag . . .	Kr. 0,177	0,187
	Mandag . . .	- 0,126	0,126
	Tirsdag . . .	- 0,115	0,125
	Onsdag . . .	- 0,128	0,138
	Thorsdag . . .	- 0,126	0,120
	Fredag . . .	- 0,155	0,165
	Lørdag . . .	- 0,152	0,152
		<hr/> 0,979 = 0,140	<hr/> 1,013 = 0,145
Til aften.			
		med 0,016 kg. smult*).	med 0,016 kg. smør*).
	Søndag . . .	Kr. 0 096	0,100
	Mandag . . .	- 0,096	0,078
	Tirsdag . . .	- 0,096	0,078
	Onsdag . . .	- 0,078	0,078
	Thorsdag . . .	- 0,096	0,078
	Fredag . . .	- 0,078	0,078
	Lørdag . . .	- 0,096	0,078
		<hr/> 0,636 = 0 091	<hr/> 0,568 = 0,081
		<hr/> 0,303	<hr/> 0,300
			<hr/> 0,306

Altså vil udgifterne efter det forandrede spisereglement pr. dag for hver fange med smult — 0,016 kg. i 4 dage — udgøre kr. 0,303 og med 0,106 kg. smør i 4 dage udgøre kr. 0,306, medens de efter det nærværende udgør kr. 0,300, beregnet i gennemsnit for ugen. Med et dagligt gennemsnitsbelæg af 210 fanger vil kosteudgifterne pr. dag udgøre:

med smult til $\frac{1}{3}$ af belægget eller til 70 fanger kr. 21,21
 med smør til $\frac{2}{3}$ af belægget eller til 140 fanger - 42,84
 tilsammen kr. 64,05

Efter det nuværende spisereglement udgør udgifterne beregnede efter samme gennemsnitsbelæg kr. 63,00, altså en merudgift for hint af kr. 1,05 pr. dag eller af kr. 383,25 pr. år. Nu indsparedes ved sløjfningen af dobbelt tillægskost kr. 867,24, altså vil der på det af mig foreslåede spisereglement indspares kr. 483,99 pro anno.

Af næringsstoffene vil kosten efter dette reglement indeholde:

*) Tillægget af smult eller smør er udregnet her istedenfor til frokosten, hvor den i spisereglementet er opført.

Søndag.

	Albuminater	Fedt	Kulhydrater
Brød 660 gram	51,48	8,58	297,00
Fedt 105 „ *)	11,57	46,70	0
Havremel 40 „	4,80	2,00	18,19
Mælk 667 „	29,33	5,33	33,33
Smult eller smør 16 „	0,14	13,81	0
Ærter 103 „ **) (Vægt)	23,18	2,58	59,95
Gryn 40 „ **) (Vægt)	4,00	0,80	29,40
Havreflad- brød 70 „	9,20	1,59	49,00
	<u>133,70</u>	<u>81,39</u>	<u>486,87</u>

Mandag.

Brød 660 gram	51,48	8,58	297,00
Øl 300 „	0	0	36,00
Bygmel 37 „	3,96	0,85	18,19
Sirup 20 „	0	0	10,00
Grymel 160 „	16,80	3,20	112,00
Smult eller smør 16 „	0,14	13,81	0
Mælk 900 „	39,60	7,20	45,00
Smult eller smør 16 „	0,14	13,81	0
	<u>112,12</u>	<u>47,45</u>	<u>518,19</u>

Tirsdag.

Brød 660 gram	51,48	8,58	297,00
Havremel 40 „	4,80	2,00	18,19
Mælk 667 „	29,33	5,33	33,33
Sirup 60 „	0	0	30,00
Gryn 67***) „ (Vægt)	6,70	1,34	48,25
Sild 100 „	17,50	14,72	0
Poteter 325***) „ (Vægt)	6,50	0,52	70,85
Smult eller smør 16 „	0,14	13,81	0
Havreflad- brød 70 „	9,20	1,59	49,00
	<u>125,65</u>	<u>47,89</u>	<u>546,62</u>

*) Fedtets næringsværdi er beregnet efter den i regulativet for råproduktet opførte vægt, da næppe noget af dette under tilberedningen går tabt.

*) 0,130 liter ærter vejer 103 gram og 0,06 liter halve gryn vejer 40 gram.

***) De respektive mål er ansat i vægt.

	Albuminater	Fedt	Kulhydrater.
Onsdag.			
Brød 660 gram	51,48	— 8,58	— 297,00
Havremel 40 "	4,80	— 2,00	— 18,19
Mælk 667 "	29,33	— 5,33	— 33,33
Gryn 67*) " (Vægt)	6,70	— 1,34	— 48,25
Poteter 195*) " (Vægt)	3,90	— 0,31	— 42,15
Kød 216**) " (henfrit)	39,74	— 22,24	— 0
Havreflad- brød 70 "	9,20	— 1,59	— 49,00
	<u>145,15</u>	<u>41,39</u>	<u>487,92</u>
Thorsdag.			
Brød 660 gram	51,48	— 8,58	— 297,00
Øl 300 "	0	— 0	— 36,00
Bygmel 37 "	3,96	— 0,85	— 18,19
Sirup 20 "	0	— 0	— 10,00
Havremel 160 "	19,20	— 8,00	— 72,76
Smør 16 "	0,14	— 13,81	— 0
Mælk 900 "	39,60	— 7,20	— 45,00
Smult eller smør 16 "	0,14	— 13,81	— 0
	<u>114,52</u>	<u>52,25</u>	<u>478,95</u>
Fredag.			
Brød 660 gram	51,48	— 8,58	— 297,00
Havremel 40 "	4,80	— 2,00	— 18,19
Mælk 1167 "	46,93	— 8,53	— 53,33
Gryn 40*) " (Vægt)	4,00	— 0,80	— 29,40
Kød 216**) " (henfrit)	39,74	— 22,24	— 0
Poteter 325*) " (Vægt)	6,50	— 0,52	— 70,85
Havreflad- brød 70 "	9,20	— 1,59	— 49,00
	<u>162,65</u>	<u>44,26</u>	<u>517,77</u>
Lørdag.			
Brød 660 gram	51,48	— 8,58	— 297,00
Havremel 40 "	4,80	— 2,00	— 18,19
Mælk 667 "	29,33	— 5,33	— 33,33
Øl 600 "	0	— 0	— 72,00
Bygmel 75 "	7,92	— 1,70	— 37,82
Sirup 40 "	0	— 0	— 20,00
Sild 100 "	17,50	— 14,72	— 0
Poteter 325*) " (Vægt)	6,50	— 0,52	— 70,85
Smult eller smør 16 "	0,14	— 13,81	— 0
	<u>117,67</u>	<u>46,66</u>	<u>549,19</u>

*) De respektive mål er ansat i vægt.

**) Af 270 gram råprodukt fås 216 gram eller 80 % henfrit kød.

Supplement eller tillægskost.

Brød 110 Gram	8,58	—	1,43	—	49,50
Smult eller smør 16 „	0,14	—	13,81	—	0
	8,72		15,24		49,50

Kostens samlede næringsværdi for hver dag er altså:

Søndag	183,70	—	81,39	—	486,87
Mandag	112,12	—	47,45	—	518,19
Tirsdag	125,65	—	47,89	—	546,62
Onsdag	145,15	—	41,39	—	487,92
Thorsdag	114,52	—	52,25	—	478,95
Fredag	162,65	—	44,26	—	517,77
Lørdag	117,67	—	46,66	—	549,19
	911,46		361,29		3585,51

eller i gennemsnit pr. dag:

	130,21	—	51,61	—	512,22
--	--------	---	-------	---	--------

(efter det nu gældende spisereglement:

	121,56	—	41,90	—	517,19)
--	--------	---	-------	---	---------

Som man ser mangler der i mit spisereglement endnu 4,39 gram fedt efter det af VOIT opstillede behov, men denne mangel dækkes mere end tilstrækkeligt af overskudet af albuminater; af PLAYFAIR opstilles behovet af fedt kun til 51,00 gram, hvilket kvantum altså fuldkommen er nået. Alle disse værdier må jo, som ovenfor nævnt, betragtes som relative, og vi ved, at såvel albuminater kan omsættes i fedt, som kulhydraterne kan virke besparende på fedtstoffene, og af disse to næringsstoffer er der overskud.

Føjes nu supplementet til den ordinære kost fås: 138,93 gram albuminater, 66,85 gram fedt og 563,72 gram kulhydrater; dette antages for Bodsfængslets vedkommende at være en tilstrækkelig kost for fanger med anstrængt eller mere bevægeligt arbejde, uagtet værdierne ikke ganske nå de for denne klasse individer af VOIT og PLAYFAIR opførte tal; disse nås ved til tillægskosten at give $\frac{1}{2}$ liter sød, skummet mælk (tillægskost med mælk).

Hvis man vilde indføre et fælles spisereglement for alle landets strafanstalter og fængsler og hertil benytte det af mig udarbejdede som grundlag, kunde der blive spørgs-

mål om at optage denne ($\frac{1}{2}$ liter mælk) i det ordinære spisereglement.

Kristiania den 23de Maj 1884.

Ærbødigt
KJØNIG.

Til
Bødsfængslets Direktør.

Da det gamle spisereglement led af øjensynlige mangler og de principer for fangernes ernæring, som vor fængselslæge lige opstillede, baade i teori og praxis vare godkendte i Tyskland, anbefalede jeg på det varmeste det indgivne forslag. Fængslets inspektion var af samme mening. Justitsdepartementet anordnede derfor for fængslets friske fanger følgende spisereglement, som efter inspektionens bestemmelse er trådt i kraft ved det nye budgetårs begyndelse eller den 1ste dennes.

- Frokost** (kl. $6\frac{1}{2}$ om hverdagene og kl. 7 om helligdagene).
Søndag, tirsdag og lørdag: 0,220 kg. brød, 0,50 liter havremelsvelling, 0,016 kg. smult eller smør.
Onsdag og fredag: 0,220 kg. brød, 0,50 liter havremelsvelling.
Mandag og torsdag: 0,220 kg. brød, 0,50 liter øllebrød, 0,016 kg. smult eller smør.
- Middag** (kl. 12) hver dag 0,220 kg. brød, når havrefladbrød ikke gives, ellers 0,110 kg., samt:
Søndag: 1 liter ærtesuppe, 0,065 kg. flæsk, 0,070 kg. havrefladbrød.
Mandag: 0,75 liter bygmelsgrød, 0,40 liter mælk, 0,016 kg. smult eller smør.
Tirsdag: 1 liter sirupsuppe, 0,100 kg. sild, 0,50 liter poteter, 0,070 kg. havrefladbrød.
Onsdag: 1 liter kødsuppe, 0,095 kg. kød, 0,070 kg. havrefladbrød.
Thorsdag: 0,75 liter havremelsgrød, 0,40 liter mælk, 0,016 kg. smult eller smør.
Fredag: 1 liter mælkevelling, lobskaus, lavet af 0,095 kg. kød og 0,50 liter poteter, 0,070 kg. havrefladbrød.
Lørdag: 1 liter øllebrød, 0,100 kg. sild og 0,50 liter poteter.
- Aften.** (kl. 6) 0,220 kg. brød og 0,50 liter mælk.

Til fanger med anstrængt arbejde kan efter direktørens og lægens bestemmelse gives et tillæg af 0,110 kg. brød og 0,016 kg. smult eller smør, samt, om fornødiges, 0,50 liter mælk.

Til extraforplejning udenfor den sædvanlige fangekost kan i julehelgen anvendes et beløb af indtil kr. 0,27 pr. fange, hvorhos der, nå første juledag og nytårsdag falder paa hverdag, istedenfor den for dagen reglementerede kost gives søndagskost.

Det er endnu for tidligt at fælde nogen afgørende dom om det nye reglement. Det er i det hele taget med taknemlighed blevet modtaget af fangerne, af hvilke ikke så ganske få ere vidende om, at havre er en sund og nærende kornart. Al tillægskost blev strøget fra 1. Juli. Den 9de tildeltes af et fangebelæg på 172 13 fanger tillæg uden mælk, 12 fanger tillæg med mælk og 3 fanger mælk alene. Dette forhold stod til den 13de, da der tilkom 1 fange med tillæg uden mælk. Idag uddeles på et fangebelæg af 174 tillæg uden mælk til 14 fanger, tillæg med mælk til 12 fanger og mælk alene til 3 fanger. Den 30. Juni d. år uddeltes på et fangebelæg af 172 53 portioner enkelt-tillægskost og 17 portioner dobbelt-tillægskost.

Aageberg. 20 Juli 1885.

R. PETERSEN.

Om Cellestraffen.

En udtalelse i Vridsløselille Fængselselskabs første
årsberetning, i 1862,

af

H. V. Kaalund.

Det ny cellefængsel paa Vridsløselille mark har vistnok et gyldigt krav på at anses for vort lands mønsterfængsel. Enhver, som kender lidt til dets indretning, som har kastet et blik ind i disse lyse, kirkelignende fløje, hvori man til alle sider kan overse hundreder af celledøre, indenfor hvilke der fra morgen til aften hersker en nyttig virksomhed, vil uden tvivl have modtaget et velgørende indtryk af, at dette fængsel, så intelligent i sit hule præg, så skikket til at indgyde ærefrygt for loven, har grumme lidt tilfælles med de ældre såkaldte forbedringshuse, over hvis porte man passende kunde have anbragt den samme indskrift, som Dante fandt over indgangen til helvede: *Lad håbet blive udenfor!* Et fordærveligt samliv mellem yngre og ældre forbrydere ikke blot om dagen i fælles arbejdsrum, men også om natten i fælles sovesale, et samliv, som selv under det strængeste tilsyn gav den forhærdede synder rigelig lejlighed til at besmitte begynderen med sine slette råd og sine laster (spørg de mænd, som have ofret deres tid og kraft på at bringe det bedst mulige ud af fællessystemet i dets tidligere planløse anvendelse, om de have mod til at løfte sløret for de ting, som vore gamle tugt-, rasp- og

forbedringshuse have skjult indenfor deres mure), et sådant samliv harmonerede vistnok fortræffeligt med det fra fortiden nedarvede brutale princip: *kun at straffe og afskrække og drage den mest mulige fordel af fangernes arbejdskraft*, men det eguede sig næppe til at genoprejse den faldne, snarere til at bibringe denne ligesom det udenforstående samfund den forestilling, at benævnelserne forbedringshus og forbedringshusstraf, hvis man ikke vilde anse dem for aldeles meningsløse, kun kunde forstås som en skærende ironi. Overalt i den civiliserede verden er man kommen til samme resultat, overalt har den offentlige mening brudt staven over disse forbrydelsens højskoler, der kun tjene til at nære og udbrede den demoralisation, som de vare bestemte til at hæmme. Allerede i midten af forrige århundrede begyndte man i udlandet — her hos os fik man først langt senere øjnene op — at skænke dette anliggende en alvorlig opmærksomhed. Fængselsvæsenet befandt sig allevegne i en tilstand, der stod i en ligeså afgjort modsigelse til en fornuftig samfundsorden som til alle kristendommens og humanitetens principer. Tilskyndet såvel af egoistiske som filantropiske grunde begyndte man med stor iver at søge midler mod denne samfundets kræftskade, men ondet var så indgroet, var af et så umådeligt omfang, at der behøvedes flere generationers anstrængelser for nogenlunde at blive herre derover. I begyndelsen tog man sagen altfor idealistisk; istedenfor at man tidligere behandlede fangerne med umenneskelig strænghed, behandlede man dem nu med en blødagtig eftergivenhed, som aldeles måtte forfejle hensigten. Først da mænd som JOHN HOWARD og JEREMIAS BENTHAM fremtrådte med opsigtvækkende skrifter (1777—1791), hvori de med ligeså megen grundighed som ildfuld veltalenhed påviste nødvendigheden af en radikal omordning af det hele straffevæsen, først da kom sagen ind på et mere forstandigt spor, og dermed var da stødet givet til den lange række af gennemgribende reformer, hvorved der i denne retning er ydet samfundet en uberegnelig velgerning.

Det er imidlertid ikke her stedet til at fremstille alle de udviklingstrin, som dette vigtige anliggende har gennemgået; vi indskrænke os til at bemærke, at den først i England og sågodtsom samtidig af qvækerne i Nordamerika begyndte fængselsforbedring fandt en hurtig udbredelse og senere næsten overalt, hvor den er kommen til udførelse, har ført til glædelige resultater, som rigtignok på mange steder ere tilkæmpede gennem bitre skuffelser og meget dyrt købte erfaringer.

Her i vort lille fædreland er der nu i løbet af en snes år anvendt så omtrent et par millioner på denne sag. Ny fængsler, hvori cellen spiller en større og mindre rolle, ere opførte; de ældre, som endnu henstå i deres gamle skikkelse, have dog i det mindste i administrativ henseende modtaget flere forbedringer; også vore arresthuse ere for en del undergåede en tidssvarende forvandling, hvorved afsondringsprincippet, hvad der allerede må anses for et stort gode, også er kommet til anvendelse på varetægtsarrestanter; betydelige summer ere fremdeles bevilgede til fortsættelsen eller, om man hellere vil, til afslutningen af denne omfattende reform, blandt andet er det jo nylig bestemt, at der på Kristianshavn skal opføres et cellefængsel for kvindelige forbedringshusfanger, hvilket vistnok fortjener at hilses som en glædelig begivenhed, i ethvert tilfælde som et glædeligt tegn på, at de, der i denne henseende bære ansvaret, ikke lide af den vaklen og halvhed, der her hos os har bragt så mangt et velbegyndt foretagende til at blive et bedrøveligt stykkeværk. Kort sagt, vi befinde os nu på et ganske andet standpunkt end for tyve til tredive år tilbage. Dengang vare vel næppe ret mange istand til at forestille sig, at man ved et fængsel kunde undvære en stærk militær bevogtning, endsiige at glubsk behandling, lænker, hånd- og halsjern kunde vise sig at være overflødige; kagstrygningen og den skandaløse brændemærkning udførtes af skarpretteren og hans medhjælper på halmtorvet, medens synet af „slaverne“, som i store flokke dreves gennem vore befær-

dede gader, var så hverdags, at man glemte at spørge sig selv, om disse elendige ikke måtte nedtrykkes i sløv ligegyldighed eller ægges til had og trods mod et samfund, der så tankeløst berøvede dem den sidste rest af skamfølelse. Alt dette tilhører nu fortiden; ny, menneskelige og forstandige principer, ligeså heldbringende for den domfældte forbryder som for almenheden, ere trådte istedenfor den tidligere råhed og ufornuft; den gamle yndlingsbetegnelse „*slave*“, hvormed enhver fange, uden hensyn til beskaffenheden af hans brøde, blot han var iført den reglementerede dragt, stempledes som absolut æreløs, den findes endnu kun i deres ordbog, som ikke have havt tid til at bemærke, hvad der i denne retning er foregået. Uheldigvis synes en ikke ringe del af det store publikum at befunde sig på dette standpunkt. Det danske folk, som ellers, siden det er indtrådt i de fri nationers række, har udvist en så prisværdig iver for at påskynde og kontrolere udviklingen af sine offentlige institutioner, har netop ligeoverfor fængselsreformen forholdt sig så påfaldende indifferent, at man kunde fristes til at mene, det mere skyldes sagens bekostelighed end dens moralske betydning, når den ikke aldeles har fået udseende af en temmelig ligegyldig regeringsforanstaltning. Dette være dog ingenlunde sagt som en bebrejdelse mod vore landsmænd; vi anføre det kun som en ubestridelig kendsgerning, der vel nærmest må betragtes som en følge af, at der her i landet er gjort så grumme lidt for at stille disse forhold i en klar og populær belysning. Medens der til alle sider i udlandet er ført en varm debat om de forskellige straffesystemers relative fortrin, en debat, hvori ikke alene fængselsembudsmænd og jurister, men også læger, statsmænd, journalister og belletristiske forfattere have taget en levende andel, medens denne debat i de fleste lande har fremkaldt en hel litteratur af skrifter om fængselsvæsenet, ere vi danske kun istand til at opvise to, siger og skriver to — for lang tid siden udkomne — småpjecer om dette righoldige thema, og disse ere begge

udgaaede fra een mand*), netop fra den samme, der her i landet har æren, ikke blot for oprindeligt at have kaldt den hele reform tillive, men også for at have ført den gennem alle udviklingsstadier så noget nær til dens nuværende resultat.

Vi have ganske vist al årsag til at glæde os over, hvad der i denne henseende er opnået; men man tro dog ikke, at alt hermed er paa det rene; det er endnu kun *formen*, som er opstillet, ånden, som skal fylde den, som skal bringe dette kostbare foretagende til at blive mere end en blot dekorationsforandring, den må komme udenfra, fra et oplyst samfund, som indser, at det også i denne retning har en vigtig interesse at våge over, som ikke slår sig til ro i den vildfarelse, at det intet har at tage vare paa indenfor fængslernes ringmure. Tværtimod, jo mere lys der falder paa disse steder, jo bedre. Her er naturligvis ikke tale om nogen tilfredsstillelse af en tom nysgerrighed, nogen stillentilskue af den fornedrelse og skam, som er bedst tjent med at forblive skjult og uset — her er kun tale om, at den virksomhed, som nu udfoldes for at overføre reformens hovedprincip i praxis, bør ligge så åbenlyst, at man udenfor kan danne sig en nogenlunde begrundet forestilling om den måde, hvorpå den fremmes. Ingen har tilvisse mere årsag til at ønske, at sagen gøres så gennemsigtig som mulig, end netop de mænd, til hvem løsningen af dens hovedproblem er anbetroet. Deres kald indvir dem i så megen menneskelig elendighed, det udkræver et så koldt hoved og et så varmt hjerte, en så uopslidelig tålmodighed, at de vel kunne trænge til udenfra at styrkes i den overbevisning, at de virke for noget mere end en illusion. Lad dem end være nok så nidkjære i deres gerning, nok så besjælede af det håb, at den, under den ny tingenes tilstand, vil kunne bære rige frugter, de ville dog befinde sig i en skæv

*) Den tidligere Overfængselsdirektør, Konforentsråd DAVID.

og pinlig stilling, når de ikke tillige have den tilfredsstillelse at vide, at de støtte sig til et publikum, som deler deres håb, som holder øje med deres gerning, og ved sin opmærksomhed og sympathy for det, der udgør formålet for den hele fængselsforbedring, forhindrer, at denne bliver stående som et stykke indforskrevene philantropi midt i et kaos af urimeligheder og modsigelser. Det går nemlig hermed som så ofte: medens man anvender uhyre bekostninger på at ordne og forbedre i én retning, lader man i andre, og det netop i dem, i hvilke den foreliggende opgave har sine vigtigste berøringspunkter, alt forblive ved det gamle. Et nyt hjul, anbragt i et slidt maskineri, skal have ondt nok ved at stå prøve. Bedømmer man dets virksomhed, da bør man i det mindste spørge, om der er sørget for, at det på behørig måde griber ind i de omliggende hjul, hvis ikke, da må jo konfusion og sammenstød blive en uundgåelig selvfølge, og ålt, hvad der gøres for at holde værket i gang, vil vanskelig kunne råde bod herpå.

Cellefængslet på Vridsløselille mark fortjener, som foran bemærket, i særlig grad at være genstand for den offentlige opmærksomhed; dels er der jo forholdsvis anvendt mest bekostning herpå, dels er det jo blandt alle vore fængsler det eneste, hvori isolationsprincippet er kommet til fuld og virkelig systemmæssig anvendelse. Det er ikke blot en *strafanstalt*, det er tillige i ordets sande betydning et *forbedringshus*, d: et slags moralsk hospital, hvis hele ejendommelige indretning er beregnet på, at det isolerede individ kan gøres til genstand for en langt skarpere iagttagelse, en langt kraftigere åndig påvirkning, end den, der kan finde sted i de strafanstalter, hvori fællessystemet uundgåeligt medfører, at tilsynet mere rettes på massen end på den enkelte. Såvel under opholdet i cellen, hvor han beskæftiges på nyttig måde (ved vævning, spolning, proppekæring, snedker-, drejerarbejde o. s. v.), som under den fælles gudstjeneste i fængselskirken, ligeledes under den

fælles skoleundervisning*), ja, selv i den tid, der daglig tilstås ham til at gøre sig bevægelse i fri luft, kort sagt både dag og nat er den ensomme fange afskåret fra al berørelse med sine lidelsesfæller. Hver gang han ved at føres fra og til sin celle passerer fængslets åbne gallerier, må han passe at holde sig omtrent i 15 skridts afstand fra sin for- og bagmand, hvorhos han, for at være ukendelig, bærer en maskehue, hvis skygge skjuler hele hans ansigt. Vi ere forberedte på, at de, som første gang høre tale om denne forholdsregel, ville finde den overdreven, måske latterlig; men dette er ingenlunde tilfældet. Afsondringsprincippet fordrer netop en så vidt muligt gennemført indbyrdes ukendelighed, der også i praxis, her som andensteds, viser sig at være på sin rette plads, idet den dels tjener til at forhindre forsøg på hemmelig gensidig tilnærmelse, dels tjener til at skåne de bedre individer, som endnu kunne rødme ved deres skam, og vi kunne forsikre, at nærværende fængsel endda ikke har rummet så ganske få af sådanne. At der i det hele hersker temmelig uklare forestillinger om ensomhedsstraffen, have vi ofte havt lejlighed til at overtyde os om. Vi have t. ex. hørt folk i de stærkeste udtryk ivre mod et sådant raffineret grusomt system, der efter deres mening absolut må føre til fortvivlelse, vanvid og selvmord, en mening, der dog vist for en stor del beror på den misforståelse, at fangen her, ligesom oprindelig i de pensylvanske cellefængsler, er underkastet en art temporær levende indmuring, hvorunder det er ham forment at tale med noget medmenneske, og hvori biblen er den eneste bog, som betros ham. Andre have vi hørt ytre sig

*) Denne udføres i egne dertil indrettede skolelokaler og indskrænker sig ikke, som mange fejlagtig tro, blot til de ganske unge forbrydere, men omfatter på fa undtagelser nær dem alle, både yngre og ældre, uvidende og mere oplyste. Fængselskolen tæller for øjeblikket over halvtrediehundrede elever. Undervisningen sker tildels i form af foredrag og samtaler. Skriveøvelse finder kun sted i cellerne.

i stik modsat retning; for dem var systemet for skån-
somt; de frygtede for, at man i et sådant staseligt, kun-
stigt indrettet fængsel, hvori hver fange har sin egen celle,
sit gasblus, arbejde, bøger, religions- og skoleundervisning,
besøg af fængslets embedsmænd o. s. v., o. s. v., forledes
til at lægge for lidt vægt på lovens tugt, at man istedenfor
at lade forbryderen høste sin fortjente løn, gør ham til
genstand for et sentimentalt omvendelsesværk, en slags mo-
ralsk „simlekur“, der må lede til affektation og hykleri.
Så vrangt disse meninger end forekomme os, når vi an-
vende dem på det foreliggende forhold, tør vi dog ingen-
lunde påstå, at de ere grebne aldeles ud af luften. En-
somhedssystemet kan ganske vist, hvad erfaring fra andre
steder noksom har bekræftet, gennemføres i en så grund-
forskellig ånd, at der kan komme både det ene og det
andet resultat deraf. Det er indlysende, at *dette system*
står og falder med de personer, som ere satte til at gennem-
føre det. Fængselsinspektøren, præsten, lærerne og lægen
have i så henseende den væsentligste indflydelse. Det er
dem, som komme i den alvorligste berørelse med fangerne,
dem, som under deres daglige gang fra celle til celle, idet
de hver for sig varetage deres særlige gerning, vedlige-
holde en uafbrudt kontrol med alt, hvad der vedrører samt-
lige cellebeboerne; det er endelig dem, som skulle sam-
virke til, at der opnås en *alsidig*, klar og dygtig opfattelse
af hver enkelt individs åndige, moralske og legemlige til-
stand, en opfattelse, der naturligvis er af den største vig-
tighed, da man uden den lige så lidt vil være istand
til at behandle og påvirke forbryderen på en forstandig,
hensigtstemmende måde, som en læge i et hospital vilde
være istand til at helbrede den syge, hvis sygdom han ikke
gad være over at undersøge. At betragte levende mennesker,
der i måneder og år sidde overladte til deres egne triste,
ofte fortvivlede betragtninger, som døde nummere, lader sig
ikke forsvare. Vilde man uden videre henføre dem alle
til rubrikken „pak“, bringe dem alle, blødsindede og trod-

sige, angrende og ligegyldige ind under det samme strenge fængselsreglement, uden tillige at have en livlig opmærksomhed henvendt på, hvor højst forskellig den ensartede straf virker på de forskellige karakterer, da vil i sandhed systemet blive, hvad mange af dets modstandere have forekastet det — grusomt og uudholdeligt. Det er på dette punkt, at der i et cellefængsel må udfoldes en utrættelig agtpågivenhed, som ikke tilvejebringes blot ved tilstedeværelsen af veludtænkte og med al mulig punktlighed overholdte instruktioner; hvis så var, behøvede man jo kun at sætte sagen vel i gang, trække den op som en spilledåse for at få et tilfredsstillende resultat ud deraf. Men er der nogen opgave, som ikke egner sig til at behandles maskinmæssigt ved hjælp af døde redskaber, da er det tilvisse denne. De, der som foresatte til enhver tid på dagen kunne lukke sig selv ind hos hvilkensomhelst af cellefangerne, må forstå at tale med disse, — tør moralisere forslår her ligesålidt som overfladisk opmuntring eller højtravende fraser; de må finde sig i at lytte til trættende, forvirrede, pinlige meddelelser, som ofte gemme nøglen til den vedkommendes hele tilstand, må medbringe et skarpt øje for hvert påfaldende træk, et sundt øre for, hvad der er sandhed og løgn, væsenligt og uvæsenligt; må være beredte til at optage åndige kampe, hvori deres egen sindsrenhed og karakterstykke og ikke mindre deres menneskekundskab og åndssmidighed stilles på en afgørende prøve; de må ikke lade sig bestikke af det, der ved det første blik tiltaler; den snedige gavtyv besidder ofte en stor virtuositet i at gøre sig behagelig, medens den enfoldige, den grimme, den dybt bedrøvede, den i tvivl og uro opløste er indesluttet, skummel og lidet vindende. Situationen er ikke endda så let at beherske. Hvor dybt fornedret det medmenneske er, med hvilket man i cellen står ansigt til ansigt, hvor ydmyg en stakkel han end synes at være, han har dog ofte et skarpt instinkt for, om manden, der træder ind til ham, medbringer noget mere end en påtagen sikker-

hed og følelsen af sin embedsmyndighed. De, der give sig af med at prøve og veje hans værd, må have mod til selv at stige op på den modsatte side af den vægt, hvormed de veje, og de se da vel efter, hvorhen balancen peger. Man forestille sig nu en sådan samling af flere hundrede ved alder, opdragelse, evner, gode og slette anlæg indbyrdes forskellige individer, de fleste pinte af sørgelige erindringer og opfyldte af angst for fremtiden, alle spørgende: hvad skal der blive af os, når vi slippes ud af denne port, alle trængende til meddelelse, råd, opmuntring og vejledning — man forestille sig en sådan samling prisgiven nogle få mænds iagttagelsesevne, prisgiven i den grad, at en ensidig opfattelse, en overfladisk afgørelse af, hvad man mener om den og den, kan gøre udslaget for en hel fremtid — et menneskeliv, og man vil forhåbentligt indrømme, at disse mænd have et ikke ringe ansvar, og at de, for at kunne udføre deres gerning nogenlunde tilfredsstillende, må omfatte den med en høj grad af varme og interesse.

Ja, vil man vel sige, alt dette lyder meget smukt; men er det dog ikke at gøre for mange ophævelser af sådanne tyve og bedragere, sådanne individer, der have styrtet sig selv i fordærvelsen, og hvoraf desuden de fleste ved gentagne tilbagefald synes at have forspildt al tiltro? Sålænge I have dem i klemmen, love de måske bod og bedring, men, når de atter udsættes for livets fristelser, ville da ikke deres løfter snart være glemte? Hertil svare vi: Det er ikke blot os, men staten, der opfatter sagen med en langt større tillid. Totrediedelen af en million har den jo ofret alene paa dette cellefængsel, og denne indsats er dog sandelig for betydelig til, at man letfærdig tør reducere forbedringsværket til et løst experiment. Lad end være, at der blandt det store antal af domfældte personer, som årlig indkomme i dette fængsel, findes mange svage og karakterløse og ikke få, der ere så dybt sunkne, at de næppe stå til at redde, men er det derfor forstandigt at skære dem alle over én kam? Hvad berettiger til at tro, at så-

danne, som have begået en uoverlagt lidenskabsforbrydelse, eller som bitter nød, letsindighed, forførelse, slet opdragelse have bragt på afveje, ikke kunne komme til erkendelse af deres fejl og atter rejse sig af faldet? At forholde sig afgjort tvivlende i denne henseende er det samme som at tilstå, at man kun er i besiddelse af den mindst agtværdige betingelse for menneskekundskab: den negative α : skepticismen. Der er en anden højere betingelse: Troen på det oprindelige gode, som er nedlagt i ethvert menneskebryst, troen på, at der er noget til, som hedder villie og samvittighed! Når vi se folk uvilkårlig vende sig bort fra den straffede person, da ligger der på en gang heri noget rigtigt og urigtigt — *det er ubetinget rigtigt at have afsky for forbrydelsen og for den, som freder om forbryderiske tilbøjeligheder, men det er urigtigt ubetinget at bryde staven over den, som har begået en forbrydelse.* Her er folks moralske sans ikke tilstrækkelig udviklet, thi hvor ofte se vi ikke den, som har gjort sig skyldig i gemene handlinger, men handlinger, som ligge udenfor loven, gå frit og ofte vel anset omkring? Hvor ofte bliver ikke den fejge, ondskabsfulde bagvasker, den frække forfører rakt hånden, og det uagtet deres slette handlinger ere af den slags, som ikke kunne tilskrives ubesindighed, men som vedrøre karakteren. Man misforstå os ikke, som om vi her gøre os til talsmænd for en tåbelig medlidenhed, der skulde gå ud på at unddrage forbryderen sin velfortjente straf. Lad enhver tage følgerne af sine handlinger, thi det er jo dog forgæves at ville unddrage sig konsekvensens urokkelige lov, lad enhver lide straffen for sin forbrydelse, thi sørgeligt vilde det i sandhed være, om retfærdigheden ikke skulde ske fyldest, og lykkelig kunne vi vel kalde den, der allerede her kan udsone sin brøde; — men lader os alle virke til, at, idet loven har ramt den brødefulde og lagt straffens tunge vægt på hans skuldre, der da ikke tildeles ham andre onder end dem, som retfærdigheden fordrer. *Ikke bør han lide mindre, men heller*

ikke mere end den straf, som loven har erklæret for den, hvormed hans brøde skal være udsonet. Idet staten virker hen hertil, søger den tillige både af *klogskabs-* og *menneskelighedshensyn* at gøre straffen til et oprejsningsmiddel for den faldne; den stræber at rense den forbryderiske luft, hvori han som oftest har levet, stræber at vække hans skamfølelse og om muligt at give ham frelst tilbage til samfundet. Ved dag og nat at holde ham afsondret for sig uden anden omgang end en sådan, der kan bidrage til at styrke ham i det gode, uden anden adspredelse og opmuntring end den, han kan finde i sit arbejde og sine bøger, vil hans bedre jeg lettere komme frem, bedre følelser og tanker vægne; fri for fristelser vil han lettere kunne tvinge de forbryderiske tilbøjeligheder, som ikke finde næring udenfra, tilbage, og der er ikke alene en mulighed, men sandsynlighed for, at han vil træde ud af anstalten som et forbedret menneske.

Men når staten, idet den har straffet forbryderen, tillige har virket til hans forbedring, må dens virksomhed ophøre, thi den kan ikke påtage sig at sørge for ham i hele hans øvrige levetid. Dette må være overladt til ham selv. Men hvorledes vil det være ham muligt at vedligeholde sine gode forsætter — han, den „straffede person“, den „brændemærkede forbryder“, han, som bliver sluppen ud i den vide verden, ene, uden penge, uden venner, halvnøgen, ofte forstødt af sin slægt, jaget fra sted til sted; thi hvormange findes der vel, som, når de høre, at han har været i en strafanstalt, ville tage ham i arbejde! Finder han måske en herre — mulig endog ved et lykkeligt træf en, der er højhjærtet nok til ej at kvittere sin velgerning ved at pålægge ham en taknemmelighedens slavelænke, da skys han dog som en pestbefængt af medtjenere, hvis moralitet måske slet ikke er bedre end hans har været; er han håndværkssvend, da ville de andre svende ikke arbejde med ham på samme værksted — hans dom med angivelsen af

hans fulde navn har jo været offentliggjort i bladene. Hyordan skal han kunne skjule, hvad alle have havt lejlighed til at erfare? Man har jo sørget for at påtrykke ham skændselsmærket lige så uudsletteligt, som om det var indbrændt på hans pande. Øvrigheden kan naturligvis ikke tilstede, at han driver nødlidende omkring, den har ikke lejlighed til at undersøge, om han medbringer anger og en redelig villie, den spørger kun, om han har noget at leve af — hvis ikke, da tages han i forvaring, anbringes i et af disse fattigforsørgelses- eller tvangsarbejdshuse, hvoraf *de fleste* — deres forstanderes dygtighed og respektabilitet ufortalt — endnu henstå i en så forældet tilstand, at de danne en uhyggelig, for ikke at sige uforsvarlig modsætning til vore ny fængsler. Enhver, der her i landet har med forbrydere at gøre, ved, hvilken gru de have for at komme i berørelse med disse armodens sidste tilflugtssteder. „Hellere ind i tugthuset end udlægges på ladegården“, lyder det almindelige omkvæd, kun med variationer af betegnelserne på de forskellige fattiggårde, eftersom forbryderen hører hjemme i København eller i provinsbyerne. Så meget er afgjort, at en ikke ringe procent af dem, der falde tilbage til strafanstalterne, have med fuld bevidsthed valgt den ovenantydede, fortvivlede udvej, som den, der efter deres mening var den bedste af de to, der, efter en for-gjæves og ofte alvorlig kamp for at genvinde et ærligt fodfæste, endnu vare levnede dem. Det er en selvfølge, at man på det kraftigste bør protestere mod et sådant valg af skændsel, istedenfor en armod, der, om den endog tvinges til at søge et fristed i det modbydeligste asyl, dog lader sig forene med den gode bevidsthed, at lidelsen i det mindste på dette punkt er uforskyldt, at den bærme, der her bydes, ej er selvbygget. Ja, vistnok bør man prædike resignation for dem, som udgå af fængslerne, resignation til det yderste, om det så skal være resignation til at lægge sig hen i en afsides krog og dø af sult — men man stille

dog heller ikke dydsidealet altfor svimlende højt for disse ulykkelige, man huske, at det martyrium, som mangel, forladthed og elendighed medfører, er det mest sjælsnedbrydende og trøstesløseste af alle. Selv de bedste beslutninger, de oprigtigste forsætter kunne dog tilsidst bukke under for trykket af ydre forhindringer og fordomme.

Organisationen

af

de danske Fængselsselskaber.

På det af fængselsselskabernes bestyrelser d. 28. og 29. maj d. å. afholdte møde vedtoges følgende beslutninger:

1) Fængselsselskabernes virksomhed bør over hele landet udstrække sig også til de personer, der ere straffede med fængselsstraffe eller de for personer under 18 år bestemte straffe.

2) Til at overtage denne forøgede virksomhed bør der, hvor dette findes nødvendigt, søges oprettet flere fængselsselskaber for større dele af landet udenfor København. Med fængselsselskaberne træde i forbindelse udvalg ved hvert enkelt fængsel i kredsen. Disse udvalgs opgave er det, i forening med undersøgelsesdommerne at tage de enkelte straffede personers forhold under overvejelse og, såfremt understøttelse formenes at burde ydes, gøre indstilling derom til vedkommende fængselsselskabs bestyrelse med forslag om understøttelsens art og omfang.

Fængselsselskaberne ved strafanstalterne vedblive deres hidtidige virksomhed og træde i forbindelse med de ny oprettede fængselsselskaber på samme måde som hidtil med det viborgske og det fynske.

3) For samtlige fængselsselskaber i landet oprettes en hovedbestyrelse, bestående af formændene for de enkelte selskaber og således, at formanden for det københavnske fængselsselskab er hovedbestyrelsens formand. Til denne kan efter de andre medlemmers beslutning tilkaldes som medlemmer mænd, der have vist særlig indsigt i og interesse for selskabernes gerning.

Hovedbestyrelsen varetager alle de den fælles virksomhed vedkommende almindelige anliggender, udgiver en samlet årlig beretning i henhold til de fra selskaberne modtagne oplysninger og fordeler mellem disse de af statskassen og fra andre sider til virksomheden i almindelighed skænkede og ikke for noget enkelt selskab alene bestemte pengebidrag.

Udgifterne til hovedbestyrelsen afholdes ved bidrag fra de enkelte selskaber i forhold til disses indtægter.

Til gennemførelse af disse beslutninger vedtoges det:

Inden udgangen af Juni meddeles til formanden for det københavnske selskab de enkelte selskabers beslutning om den foreslåede sammenslutning. Når vedtagelsen er sket, sørger det københavnske selskab for oprettelsen af de ny selskaber i Sællands og Lolland-Falsters stifter, medens såvel dette som det viborgske og det fynske fængselsselskab sørge for oprettelsen af de lokale udvalg.

De enkelte bestående fængselsselskaber have derefter erklæret deres tilslutning til de vedtagne beslutninger.

Straffängelset invid Helsingfors.

(Utdrag ur årsberättelsen för år 1884).

I. Byggnaderna.

Fängelset, som uppläts för sitt ändamål i December 1881, är afsedt för till kortare tukthusstraff dömda fångar af mankön ifrån hela landet:

Hufvudbyggnaden, uppförd i fyra våningar, jordvåningen inberäknad, bildar ett kors och utgöres af:

- a) En dagcellsflygel, innehållande i tre våningar 102 celler och 3 dejourrum samt i jordvåningen en större arbetssal för gemensamhetsfångar, badceller och förrådsrum. Till uppvärmningen af denna flygel begagnas varmt vatten.
- b) Tvänne nattcellsflyglar inrymma sammanräknadt i alla fyra våningar 254 celler och 16 arbetssalar. Arbetssalarna, af hvilka två i öfversta våningen äro upplättna till sofsalar för gemensamhetsfångar, äro belägna två om två på ändan af hvarje våning.

Uppvärmningen sker genom två i hvardera flygelns jordvåningar belägna kaloriferer.

- c) Den fjerde flygeln innehåller, i första eller jordvåningen bageri, kök och förrådsrum, i 2-dra våningen tienstelokaler, 3-dje våningen inrymmer skol- och bibliotheksrum samt sjukrum, och uti 4-de våningen är inrättningens kyrka belägen samt desutom bostäder för gifta konstaplar.

Här sker uppvärmningen medelst i hvarje rum befintliga eldstäder.

Förutom förenämnda hufvudbyggnad finnes inom fängelsets ringmur en bad- och tvättstuga, smedja med filverkstad samt mjöl- och grynqvarn, som drifves med ånga.

II. Fångantalet och fångarnes personliga förhållanden.

Qvarvarande vid årets början	361
Inkomne under året	256

Summa . . 617

Afgångne: Efter utstånden strafftid	160
På grund af Nådiga pardonsplakatet af den 27de Maj 1883.	36
afsände till kolonierna i Siberien	4
Förflyttade till annan fångvårdsinrättning	36
Aflidne	6

Summa . . 242

Qvarvarande vid årets slut	375
--------------------------------------	-----

Summa . 617

Hela antalet fångdagar	135.288
Medeltalet fångar om dagen	370
Högsta fångantalet.	391
Lägsta do.	353

Uppgift å fångarnes brott och förseelser:

	Qvarvarande.	Nykomne.
Dråp och dödsvallande	27	9
Misshandel.	64	79
Hemfridsbrott	1	-
Falsk angifvelse och annan ärekränkning	-	7
Tvegifte	1	1
Wäldtägt.	1	1

Transport 94 97

	Qvarvarande. Nykomne.		
	Transport	94	97
Blodskam	1	-	-
Försök till tidelag	1	2	2
Koppleri	2	2	2
Rån	17	12	12
3 resan stöld	171	69	69
2dra resan inbrott	40	11	11
Kyrkotjufnad	2	5	5
Nidingsstöld	2	-	-
Förfalskning och utprångling af mynt	9	12	12
Bedräglig konkurs	3	1	1
Mordbrand	2	-	-
Seglationsbrott	1	-	-
Subordinationsbrott	15	44	44
Stöld ur bref	-	1	1
Majestätsbrott	1	-	-

Summa 361 256

Med afseende å strafftidens längd voro dömd:

På 4 år	-	12	12
Från 3 och mindre än 4 år	210	91	91
- 2 och — 3 år	81	42	42
- 1 och — 2 år	41	34	34
- 6 månader och mindre än 1 år	12	19	19
Under 6 månader	17	58	58

Summa 361 256

Fångarnes ålder:

15 år gamla	-	2	2
17 —	-	3	3
18 —	3	3	3
19 —	1	4	4
20 —	6	6	6
Emellan 20—25 år	78	66	66
— 26—30 år	89	63	63

Transport 177 147

	Transport	177	147
	Quarvarande.		Nykomne
Emellan 30—35 år	60	37	
— 35—40 -	55	26	
— 40—50 -	49	32	
— 50—60 -	15	10	
— 60—70 -	5	3	
— 70—80 -	-	1	
	Summa	361	256
Födde utom äktenskapet voro . . .	29	20	
<i>Fångarnes tidigare lefnadsställning:</i>			
Underbefäl och manskap vid militären	23	49	
Städers och embetsverks tjänstemän	-	1	
do. och do. betjente.	2	-	
Handlande och fabrikanter	1	-	
Handelsbetjente	1	2	
Handtverkare.	11	3	
Handtverksgesäller och lärlingar . .	49	25	
Gårdsegare i stad.	-	1	
Sjöfarande	6	6	
Fiskare	1	-	
Formän och hyrkuskar	1	-	
Bofast allmoge	39	26	
Söner af allmoge klassen på landet .	29	32	
Tjenstehjon	69	37	
Personer af den lösa befolkningen, daglönare, lösdrivvare, Zigenare m. fl.	123	69	
Personer i andra ställningar	6	5	
	Summa	361	256

18 stycken af hela fångantalet bekände sig till Grekiskkatolska trosbekännelsen; de öfrige voro lutheraner.

I afseende å sin äktenskapliga ställning voro gifta 175, enklingar 19 och 423 ogifta.

Bland de vid årets början quarvarande hade 24

undergått tukthusstraff och 207 hafva blifva straffade med annat straff än frihetsstraff. För de under årets lopp nykomne utgöra motsvarande tal 26 och 88.

Till begifna på rusgifvande drycker måste omkring 50 % af fångarne räknas.

III Ordningen och disciplinen.

Uppgift å de af fångarna begångna disciplinära förseelser:

Olydnad, sturskhet och opassande uppförande mot befäl och bevakning.	76
Kif och slagsmål med medfänge	16
Bedrägeri och oredlighet	6
Obefogade klagomål	5
Oanständigt uppförande och tal	19
Lättja eller undanhållning eller fusk i arbete .	13
Skadegörelse eller missvård om fängelsets tillhörigheter	11
Öfverträdelse af förbudet emot tobak	7
Tillgrepp och förskingring af fängelsets eller medfänges egendom	9
Mindre förseelser	4
Rymningsförsök eller förberedelse dertill.	9

Summa . . 175

Förestående förseelser hafva bestraffats med nedannämnda straff följande antal gånger:

Med fängseljern	8
Mörk cell med vatten och bröd	7
Mörk cell	17
Ljus cell med vatten och bröd	79
Ljus cell.	25
Klassnedflyttning	2
Varning	37

Procent af straffade i förhållande till:

hela fångantalet	20,42
medeltalet fångar	34

Af fångarna bestraffades 100 en gång, 15 två gånger, 3 tre gånger, 5 fyra gånger, 2 fem gånger och 1 sex gånger och har af hela antalet bestraffningar 157 ålagts för stöldbrott insatte personer.

Någom rymning har icke förekommit, men väl har en den 28. Juli dertill gjord förberedelse, hvori nio af de å fängelsets gårdsplan med stenhuggningsarbete sysselsatte fångarne befunnos delaktige, blifvit upptäckt.

IV. Arbetsverksamheten.

Sammandrag af fängelsets arbetslistor:

<i>Utgjorda dagsverken.</i>		
<i>Med inkomst.</i>	Antal dagsverken.	Medeltal med arbetet sysselsatta fångar.
Skräddare	1766	6
Skomakare	12134	40
Snickare	22687	73
Målare	2998	10
Filare	2914	10
Smeder	2256	8
Stenarbetare	4580	14
Korgarbetare	3106	10
Sadelmakare	1198	4
Bokbindare	380	1
Nätbindare	150	1
Mattväfvare	895	3
Utarbetare	300	1
Diverse	18540	62
	Summa 73904	
<i>Utan inkomst:</i>		
Skräddare	1431	4
Skomakare	953	1
Snickare	730	4
Målare	393	1
Filare	148	1
Smeder	1877	6
Bokbindare	268	1
Mattväfvare	580	2
Utarbetare	9606	31
	Transport 15986	

Transport 15986

Diverse hushållsarbeten för fängelsets räkning
såsom matlagning, tvätt, städning, renhållning, m. m. 14469 48

Summa . . 30,455

Hindrade dagsverken:

Genom sjukdom	2533
— orklöshet och eljest oförmåga till arbete	1372
— sön- och helgedagar	22574
— skolundervisning	2280
— vatten och brödstraff eller annan bestraffning utan arbete	2170

Summa . . 30929

Arbetstimmarnas antal har i medeltal utgjort $11\frac{1}{2}$ för
alla fångar:

Inkomsterna och utgifterna för arbetsverksamheten voro
följande:

Bruttoinkomst	74252,55
Utgifter för arbetsmaterialier m. m.	43305,21
Kontant behållning	
Netto behållning	30947,34
Bruttoinkomst af hvarje fånge i förhållande till medeltalet fångar:	
för året	200,7
för dag	0,56
för arbetsdag	0,67
för arbetsdag med inkomst,	1,004
Nettoinkomst för arbetsdag med inkomst	0,42

De fångarna under året tillerkända sparpenningar upp-
gå till Fm. 4093,74 eller 11,06 för hvarje fånge, 0,30 per
dag och 0,36 för hvarje arbetsdag.

Vid sin frigifning hade under året afgångna fångar i
behåll Fm. 2919,50 penni.

V. Självården och Skoleundervisningen.

Gudstjänst har hvarje sön- och helgedag förrättats i
fängelsets kyrka, hvarutom fängelsepredikanten en gång i

veckan hållet bibelförklaring och två gånger förhör i religionen med fångarne. Fem gånger har dem lemnats tillfälle att begå nattvarden. Skriftskoleundervisningen har meddelats åt 10 fångar, af hvilka 8 admitterats.

De till Grekisk-Ryska trosbekännelsen hörande fångar hafva åtnjutet själavård två gånger i månaden.

Fängelsets skola har under året besökts af 248 fångar. Undervisningen, som meddelats af en lärare under sammanräknadt 30 timmar i veckan, har omfattat biblisk historia, innanläsning, räkning, skrifning, grammatik, geografi och sång.

Undervisningsmaterialet har utgjorts af 136 finska och 30 svenska läse- och läroböcker, 1 jordglob, 2 jordglobs- och 2 Finlandskartor, 1 Europas och 1 Palestinas karta.

Fängelsebiblioteket omfattade 2,912 volymer, deraf 2,746 för sångbiblioteket.

VI. Helsovården.

Öfversigt öfver å fängelsets sjukhus vårdade fångar:

Qvarlågo från 1883	11
Intogos under år 1884	169
Utskrefvos såsom:	
friska	139
föbättrade	29
aflidne	6
Qvarlågo till 1885	6
Summa sjukdagar	2533

De mest förekommande sjukdomar hafva varit frossa och sjukdom i matsmältningsorganen, dernäst skurna sår och åkommor i lungor.

Dödsorsaken har varit

i lungdot	1
i hjernåkomma	1
i njurinflammation	1
i hjertsjukdom	1
i pernicios anaemi	1
i följd af särskada	1

Summa . . . 6

Åtta fall af sinnessjukdom hafva under året bland fångarne förekommit, hvaraf fyra af kroniskt slag.

Medicinalierna för året kostade Fm. 1254,34.

VII. Fångkosten.

Under året har åt fångarne utdelats inalles 135,288 portioner för en sammanräknad kostnad af Fm. 46993,05.

Medelkostnaden för hvarje portion utgör således Fm. 0,35.

VIII. Inkomster.

Fängelsets utgifter och inkomster under året voro följande.

Utgifter.	Fm.	I förhållande till		
		Hela fångantalet	Medeltalet	Sma fångar: fängelsedag
Aflöningar	67,683,30	210,12	127,27	0,35
Kosthållning	46,993,05	145,88	85,86	0,23
Beklädnad	10,531,78	34,22	20,55	0,06
Inventarier och smärre reparationer	3,949,44	12,50	7,48	0,02
Diverse utgifter	22,196,02	68,31	41,11	0,11
Arbetsmaterial m. m.	43,305,21	133,47	80,25	0,21
Sparpenningar	4,093,74	12,50	7,48	0,02
Summa	198752,54	617,00	370,00	0,100

Inkomster.

Genom arbetsverksamheten	74252,55	230,50	137,98	0,37
— extra inkomster	467,30	1,45	0,86	0,01
— bidrag af statsverket	124032,69	385,05	231,16	0,62

IX. Tjenstemän och betjente.

Fängelsets tjenstemän och betjente utgöras af direktorn predikanten, läkaren, bokhållaren, läraren, 2 arbetsledare, 2 vaktmästare, 1 maskinist, 10 äldre och 25 yngre vaktnektar.

Af de under året vid fängelset anställde 25 yngre vaktnektar hafva två för försumlighet i tjensten afskedats och fem på egen begäran erhållit afsked.

Straffängelset invid Helsingfors i Mars 1885.

OSKAR LEISTÉN.

FINLANDS Fængselsvæsen

i

1883.

BERETNING.

Efter beretningen, som er afgiven 30 Septbr. 1884, anføres:

Förteckning öfver landets fängelser och arbetsinrättningar.

	Antal dag- och nattceller	Antal nattceller.	Med utrymme i gemensamma sofrum för:
I. Straff- och arbetsfängelser.			
<i>För män:</i>			
Straffängelset invid Helsingfors	102	252	50
” i Abo	75	75	300
Arbetsängelset i Willmanstrand	—	—	260
<i>För kvinnor:</i>			
Straff- och arbetsängelset i Tavastehus	77	138	200
II. Läns- och häradsfängelser.			
Länsängelset i Helsingfors	—	—	150
” i Abo	—	—	200
” i Tavastehus	66	—	40
” i Wiborg	101	—	30
” i St Michel	—	—	100
” i Knopio	—	—	100
” i Nikolaistad	8	—	120
” i Uleåborg	78	—	—
Häradängelset å Kastelholm	—	—	20
” i Kajana	—	—	20
” i Kittilä	—	—	20

Idet her om den ydre organisation skal henvises til beretningen for 1882, se årgang 1884, side 119 og flg., skal efter nærværende beretning bemærkes:

Som tidligere anført fordeles alle mandlige tugthusfanger mellem strafanstalterne i Helsingfors og Åbo, medens alle kvindelige straf- og arbejdsfanger anbringes i Tavastehus straf- og arbejdsanstalter. I läns- og herredsfængslerne afsones alle straffe på vand og brød, fængsel og simpelt fængsel af såvel mænd som kvinder. I arbejdsanstalten i Willmanstrand indsættes alle mandlige arbejdsfanger, dømte for *læsdrifveri*, fra Nylands, Åbo, Bjørneborgs, Tavastehus og Wiborgs län, i de provisoriske anstalter i St. Michel og Kuopio henholdsvis de fra St. Michel og Wasa län og de fra Kuopio og Uleåborgs län. Den stærke tilgang af fanger til strafanstalten i Åbo udover det for samme beregnede antal 452 har foranlediget, at en filial for c. 100 arbejdsudygtige eller mindre arbejdsudygtige fanger er oprettet i den til länshäkte benyttede del af Åbo slot.

Den foregående beretning omtalte, at läns- og herredsfængslerne ikke svarede til nutidens fordringer. Dette får forøget betydning, hvis det ny straffelovforslag skal gennemføres. Vand- og brødstraffens forandring til fængselsstraf indtil 6 måneder vil således stille større fordringer til fængslernes indretning for straffens fuldbyrdelse. Cellen må blive straffens naturligste form, i hvert tilfælde for en del af denne, kønnene må holdes adskilte i samme fængsel m. m. Forandringer og nybygninger ville således blive en nødvendighed. Med dette for øje blev det ny länsfængsel i Wiborg taget i brug, ligesom en ældre cellebygning i Tavastehus slot omdannedes til länsfængsel sammesteds. Et nyt länsfængsel er under bygning i Uleåborg. Länsfængslet i Helsingfors skal udvides, så at det vil kunne få 160 celler. Länsfængslet i Åbo og Bjørneborgs län er nu i Åbo slot. Istedes for dette foreslås bygget i Åbo nær ved strafanstalten et nyt stads- og länsfængsel med 164 celler. Endelig foreligger forslag til nybygningen af länsfængslet i Nikolaistad med

101 celler, ligesom forslag udarbejdes til forandring af fængslerne i St. Michel og Kuopio. Arbejdsfængslet i Willmanstrand skal udvides til at kunne modtage alle mandlige arbejdsfanger. Den til en opdragelsesanstalt for unge forbrydere udsete grund, i Öfver Kervo by, Thusby sogn, er indkøbt, og er det bestemt, at en centralbygning af sten skal opføres, såsnart ny tegninger og forslag, hvorved omkostningerne, som vare anslåede til 207800 mark, noget nedsættes, foreligge. Anstaltens indretning bliver efter belgisk mønster.

I. *Fangetallet* var:

ved årets begyndelse*) . . .	1748 m.	542 kv.	ialt	2290
Tilgangen	5393	- 1905	- —	7298
Afgangen i året var	5668	- 2019	- —	7687
Tilbage ved årets udgang var	1473	- 428	- —	1901
Af disse sidste vare				
taltalte for forbrydelser . . .	291	- 56	- —	347
dømte til tugthusstraf	774	- 176	- —	950
— - fængsel	71	- 23	- —	94
— på vand og brød	8	- 1	- —	9
indsatte for at afsone bøder . .	72	- 20	- —	92
anholdte for løsgænger	48	- 34	- —	82
dømte	206	- 118	- —	324
indsatte for gæld	3	- „	- —	3
	1473	428		1901

Straffanger.

Fanger som afsone tugthusstraf. Disses *antal* var for hele året 1571 (1226 m. og 345 k.), og ved årets udgang 950 (774 m. og 176 k.). Da det samlede antal ved årets begyndelse var 1154, er altså dette tal formindsket med 204, medens tilgangen i året var 417 (358 m. og 59 k.). Formindskelsen er væsenligst foranlediget ved, at 329 fanger

*) Uoverensstemmelsen mellem disse tal og forrige års for årets udgang hidrører fra dissers usikkerhed, som der alt i beretningen for 1882 gjordes opmærksom på.

frigaves efter at have udstået den halve straffetid. Ligeledes sendtes 60 til Siberien og 11 benådedes. Tallet ved årets udgang forholder sig til folkemængden 31 Decbr. 1880 — 2,060782 — som 1 til 2169 mod 1786 i 1882.

Fangedagenes antal var i

Helsingfors	132558	-- det dagl. middeltal	363
Åbo	164935	-- - - -	451, ₈
Tavastehus	81145	-- - - -	206

De begåede forbrydelser, hvorfor tugthusstraf er idømt, vare for mændenes vedkommende overvejende mod ejendomsretten, nemlig 50,₅₆ mod 51₈₁ pct. i 1882 og 36,₀₇ mod 36,₈₁ pct. henholdsvis for de ved årets begyndelse hensiddende fanger og for de i årets løb tilkomne. I de samme kategorier vare for kvindernes vedkommende forholdstallene 67,₈₅ mod 69,₄₀ i 1882 og 50,₈₆ mod 61,₃₃ for barnemord, forsøg derpå og for at have voldet fosterets død, de overvejende. Forbrydelser mod ægteskabet og sædeligheden udgøre for mænd 1,₂₅ og 1,₄₁ mod 0,₉₀ og 2,₃₀ pct. i 1882, for kvinder derimod 3,₁₅ og 5,₀₉ mod 2,₃₄ og 5,₄₃ pct. Drab udgør for mænd 24,₁₉ mod 18,₄₆ pct.

Straffetiden er livstid for 10,₈₅ pct. m. og 3,₃₉ pct. k. af de tilkomne. Iøvrigt falder den største procent 35,₅₉ på 4—8 år for kvinder og den næststørste 30,₅₃ f. k. og 22,₃₅ f. m. på 3—4 år, alt af de tilkomne.

Alderen er for noget over halvdelen af mænd af tilgangen mellem 17 og 30 år; 15 m. og 3 k. ere ml. 17 og 20; de største tal, 92 m. og 17 k., falde på 20—25 års alderen.

Hjemstedet var for 107 Åbo og Bjørneborgs län og for 79 Wasa län.

Af *livsstilling* høre 270 eller $\frac{3}{4}$ af de indsatte mænd til almuen, *ugifte* vare $\frac{2}{3}$ af de indsatte mænd.

Ikke tidligere straffet var af de indsatte fanger 58,₆₆ pct. m. og 69,₄₀ pct. k. Af mænd havde 18,₇₂ pct. tidligere afsonet tugthusstraf.

Fanger, som afsonede fængselsstraffe. Disses antal i 1883 var 576, nemlig 443 m. og 133 k., og ved årets udgang 94 m. og 23 k.

I de opgivne tal ere de få, som have hensiddet i landets herredsfængsler, ikke medregnede.

Fanger, som afsonede vand- og brødstraf, udgjorde 190, nemlig 162 m. og 28 k.

Heftede for løsgænger var i 1883 ialt 1905 personer, nemlig 1243 m. og 662 k.

Fanger, som holdtes til almünt arbejde på grund af *løsgænger* (*arbejdsfanger*). Disses tal i 1883 var 853, nemlig 550 m. og 303 k. Ved årets udgang var tallet 324, eller 206 m. og 118 k. Det samlede antals forhold til landets folkemængde d. 31 Decbr. 1880 var omtrent som 1: 2416. Da tilstrækkelige oplysninger om mandsfangerne mangle, gælde de følgende meddelelser kun de kvindlige arbejdsfanger.

Længden af den idømte arbejdstid var 3 år for 13 og under 6 måneder for 27. Af de indkomne personer var 41,92 pct., det højeste tal, idømt fra 6 mdr. til under 1 år.

Alderen var 17—20 år for 29, 20 til 25 for 81, det højeste tal. Den sidste alder omfatter også af de i 1883 indsatte den højeste procent, nemlig, 27,54.

Hjemstedet er for den højeste procent af de indsatte, nemlig 22,76, i Nylands län, medens Åbo og Björneborgs län, som for straffanger havde den højeste procent, her har den næst mindste.

II. *Disciplinen.*

1. *Länsfængslerne.* Af fangerne i disse ere 96, nemlig 82 m. og 14 k., straffede extra judicielt i 116 tilfælde. De væsentligste forseelser have været ulydighed og opsætsighed for 47, rømning og forsøg derpå for 16, kiv og slagsmål for 13. Straffene have været prygl 26

lægning i jern 12

mørk celle 28

lys celle 39

skadeserstatning	7
advarsel	4

En rømning i Helsingfors hidførte, at forstanderen for fængslet idømtes bøder. En anden rømning fra länsfængslet i Tavastehus medførte et lignende resultat for arbejdslederens, forstanderens, og 2 vogteres vedkommende. Den første blev senere afskediget.

2. *Strafanstalterne.* Disciplinærstraffene ere for mændenes vedkommende faldne på 20,47 pct. af hele fangeantallet og på 30,83 af middeltallet. Men medens tallene for Helsingfors Strafanstalt er henholdsvis 23,01, og 40,75, ere de for Åbo 17,66 og 22,83. Straffenes antal i Helsingfors udgør 212 mod 128 i Åbo. Hovedstraffen har været lys celle med vand og brød. Iøvrigt er der anvendt: lys celle, mørk celle, samme med vand og brød, prygl, nedflytning i klasse og advarsel. Forseelserne have navnlig bestået i opsætsighed mod opsynet, kiv og slagsmål, uanstændig opførsel og tale og overtrædelse af forbudet mod at benytte tobak. — *Rømningsforsøg* og for beredelsedertil foretoges i Åbo af 8. To af vagtmandskabet i Åbo blev afskedigede og 4 straffede på anden vis.

For kvindernes vedkommende har de disciplinært straffedes antal været 13,58 pct. af hele fangetallet og 24,51 af middeltallet. Heri er medregnet alle til straf og arbejde i Tavastehus indsatte fanger. Straffenes antal var 124; deraf falde 43 på straffangerne og 81 på arbejdsfangerne; de straffedes antal var 88. Straffenes slags var de samme som for mænd, deriblandt også prygl i 3 tilfælde og belægning med jern i 1 tilfælde.

De mandlige arbejdsfanger ere straffede i et antal af 109 med 199 straffe hovedsagelig for samme forseelser, som ere nævnte foran ved omtalen af de andre fangearter. Straffeprocenten er 32,83 af hele fangetallet og 67,70 af middeltallet. Straffenes Slags er som før omtalt. Fra Willmanstrand arbejdsfængsel have 3 rømninger fundet sted. Overhovedet udtales i beretningen, at alvorligere uordener ikke ville kunne undgås, sålænge de brøstfældige bygninger skulle benyttes. En vagtkonstabel er idømt bøder.

III. Arbejdsvirksomheden.

Hvad *läns- og herredsfængslerne angår*, bemærker beretningen, idet den henviser til forrige års, at, hvorvel arbejdsvirksomheden ikke i disse fængsler kan drives i større omfang, må det dog siges, at man nogenlunde er nået til at give fangerne nyttig beskæftigelse. Bruttoindkomsten af arbejdet har udgjort 11821 mark 23 penni, hvoraf 4759 m. 92¹/₃ p. tilfalder kronen og 7061 m. 30²/₃ p. fangerne. Når udgifterne til redskaber og materiel fradrages, bliver statens nettofortjeneste ved arbejdet 2362 m. 90¹/₃ p.

Ved *straf- og arbejdsanstalterne* have fangerne været beskæftigede med arbejder for anstaltens eget behov, med arbejder til salg og med arbejder for private, som selv levere råmaterialet. Desuden er der truffet overenskomst med militæretaten, at dennes beklædningsager fremtidig forarbejdes i straf- og arbejdsanstalterne. De til anstaltens eget behov udførte arbejder have optaget et betydeligt antal dagværk, som ikke have kunnet anføres med nogen indtægt. De udførte dagværk udgør 371026 eller 74,20 pct. Deraf med indtægt 223576 — 44,72 — Uden samme 147450 — 29,48 — De hindrede dagværk 129054 — 25,80 — Bruttoindtægten af arbejdet udgjorde 185877 m. 06 p. Udgifterne til materiale m. m. — 104215 — 54 p.

Den rene indtægt er således 81671 m. 52 p. Dette er en forøgelse af 33307 m. 40 p. mod foregående år.

Fordeles bruttoindkomsten af arbejdsvirksomheden på middeltallet af fanger pr dag, giver dette følgende resultat:

	Daglig middeltal	Indkomst pr. fange		
		for året F. mk.	for dag F. mk.	f. arbejdsdag F. mk.
Helsingfors	363	163,80	0,41	0,58
Åbo	451,8	153,08	0,41	0,60
Tavastehus	359	87,33	0,25	0,32
Willmanstrand	128	189,43	0,51	0,71

Om *arbetsprämier* meddeler beretningen:

I enlighet med stadgandena i nådiga förordningen om verkställighet af frihetsstraff den 26 November 1866 och nådiga reglementet för arbets- och korrektionsinrättningarne i Finland af den 17 December 1839 äfvensom Kejslerliga Senatens, i föregående års berättelse närmare omförmälda förordnande af den 16 Maj 1882, har åt de till tukthusstraff dömda fångarne under berättelseåret tillerkänts *sparpenningar* samt åt de till allmänt arbete hållne *flitpenningar* till ett sammanlagdt belopp af 20,902 mark 50 penni, der 2,996 mark 60 penni åt fångarne vid straffängelset invid Helsingfors 7,330 mark 30 penni åt fångarne vid straffängelset i Åbo, 10,009 mark 40 penni åt fångarne vid straff- och arbetsfängelset i Tavastehus samt 566 mark 20 penni åt fångarne vid arbetsfängelset i Willmanstrand.

Fördelas spar- och flitpenningarne på medeltalet fångar för dagen, erhålles för berättelseåret följande resultat:

	Medeltal fångar för dag	Spar- eller flitpenning för hvarje fånge.		
		För året.	För dag	För arbetsdag.
		Fm.	Fm.	Fm.
Straffängelset invid Helsingfors	363	8,25	0,02	0,02
Do. i Åbo	451,8	16,27	0,04	0,06
Straff- och arbetsfängelset i Tavastehus	359	27,88	0,08	0,10
Arbetsfängelset i Willmanstrand	128	4,42	0,01	0,01

IV. *Sjælesorgen och skoleundervisningen.*

Herom meddeler beretningen:

Själavården och skolundervisningen vid länsfängelserna har under år 1883 handhafts på enahanda sät som under nästföregående år. I dessa fångelser har icke någon fånge under året blifvit af den heliga nattvarden för första gången

delaktig. Förberedande konfirmationsundervisning har meddelats tre uti länsfängelset i Wiborg förvarade fångar; men dessa fångar hafva ej under året blifvit till den heliga nattvarden admitterade, emedan dem icke kunnat före fängelsetidens slut bibringas tillräckliga insigter i salighetsläran.

Jemväl i straff- och arbetsfängelserna har själavården under år 1883 varit i hufvudsak ordnad i öfverensstämmelse med hvad Fångvårdsstyrelsen uti sin berättelse för år 1882 härom närmare omförmält. Af inkomna uppgifter inhemtas att efter föregången skriftskola inalles 17 fångar i dessa fängelser under året blifvit af den heliga nattvarden för *första gången* delaktige, nemligen: 5 fångar uti straffängelset invid Helsingfors, 3 uti straff- och arbetsfängelset i Tavastehus, 1 uti arbetsfängelset i Willmanstrand, 4 uti provisionela arbetsfängelset i Sct. Michel och 4 uti provisionela arbetsfängelset i Kuopio. Bland desse var en uti provisionela arbetsfängelset i Kuopio förvarad zigenare, som redan uppnått 46 års ålder. Äfven bland de öfrige till nattvarden admitterade fångarne funnos några, som redan innehade en ålder mellan 30 och 40 år och hvilkas kristendomskunskap likväl var af den mest primitiva beskaffenhet.

Till belysande af fångarnes bildningsgrad och skolundervisningens handhafvande vid straff- och arbetsfängelserna tillåter sig Fångvårdsstyrelsen att ur de härom inkomna uppgifterna meddela följande.

Straffängelset invid Helsingfors. Skoleundervisningen har meddelats åt 235 fångar, fördelade i fyra afdelningar.

Vid inträdet i skolan voro elevernas insigter ungefär följande:

Läsa någorlunda väl kunde omkring hälften, en fjerdedel försvarligt, en fjerdedel dåligt och en icke alls.

Skrifva kunde 16 försvarligt, 15 à 20 dåligt, de öfrige icke alls.

Räkna de fyra enkla räknesätten af hela tal kunde endast 14; omkring hälften egde kännedom i de två första

eller endast det första; återstoden kände knappast siffrorna.

Straffängelset i Åbo. Af 97 under året inkomne fångar — hvaraf 65 i skolåldern — kunde 2 alls icke läsa inantill, 28 något litet, 33 behjelpligt, 27 försvarligt och 7 nöjaktigt. Skrifva kunde 57 alls icke, 18 något litet, 11 behjelpligt, 8 försvarligt och 3 nöjaktigt. Räkna kunde 67 alls icke, 7 litet, 19 de fyra enkla räknesätten och 4 något derutöfver. 68 af desse fångar hade derförinnan icke åtnjutit någon skolundervisning; de öfrige 29 hade under längre eller kortare tid bevistat olika skolor.

Fängelsets skola har under året besökts af inalles 254 fångar.

Straff- och arbetsfängelset i Tavastehus. Fängelsets skola har under året besökts af 115 straffångar, hvaribland 95 kvarstående från föregående år, samt 114 arbetsfångar, af hvilka 41 voro kvarstående från 1882.

Vid inträdet i skolan voro elevernas kunskaper ungefär följande:

I biblisk historia hade ungefär en tredjedel af straffångarne och halfva antalet af arbetsångarne försvarliga insigter men resten alls inga.

I inamläsning egde såväl af straff som arbetsångarne en fjerdedel god, två fjerdedelar försvarliga, de öfriga dålig och ibland dem många nästan alls ingen färdighet.

Omkring en fjerdedel af såväl straff- som arbetsångarne kunde skrifva siffrorna och något addera, de öfriga kände icke ens siffrorna.

Af straffångarne kunde ungefär en fjerdedel och af arbetsångarne en tredjedel skrifva bokstäfverna, men återstoden egde ingen färdighet i skrifning.

V. *Helbredstilstanden.* Der har ingen epidemi med större udbredelse fundet sted. Hovedsygdommene have været i åndedræts- og fordøjelsesorganerne. Sygdomstilfældene have været 848, hvoraf 41 medførte døden. 8 fanger døde uden foregående sygdom, 1 cellefange i Åbo

aflivede sig. Dødsfaldenes antal bliver således 50. Under forudsætning af, at dette tal kun gælder straf- og arbejdsanstalterne, bliver dødsprocenten 2,06, og når selvmordet fra-
drages, 2,02. Sindssygdomme ere forekomne i 32 tilfælde, deraf 8 i Helsingfors, 8 i Åbo, 1 i Tavastehus strafanstalter og 5 i Willmanstrand arbejdsanstalt; de øvrige tilfælde hørte hjemme i länsfængslerne. Om de 7 tilfælde i Helsingfors udtales, at sygdommen først synes opstået i anstalten, men ved nogle måneders behandling hævedes den undtagen for ens vedkommende. Som en særegenhed bemærkes, at hos de i Tavastehus anstalt indsatte kvindefanger var syfilis tal-
rigt repræsenteret, særligt blandt arbejdsfangerne i et for-
hold af 90 pct.

VI. *Indtægter og udgifter.* Statens samlede tilskud til hele fængselsvæsenet udgjorde 916851,68 Fmk. mod 1,020634,33 i 1882. Iøvrigt meddeles efter beretningen:

	Straffängelset invid Helsingfors.	Straffängelset i Åbo.	Straff och arbetsfängelset i Tavastehus.	Arbetsfängelset i Willmanstrand
	Mark.	Mark.	Mark.	Mark.
Samtliga utgifter	18115,49	194460,09	128314,15	77884,21
Inkomster af arbetsverk-samheten	54462,25	69163,36	31353,45	24247,15
Särskilda andra inkomster	1125,60	1081,12	184,81	82,50
Statsverkets bidrag	120563,64	124215,81	96775,89	53554,58

Totalutgiften under året för hvarje straff- eller arbetsfånge har sålunda varit:

	för året.	för dag.
	Mark.	Mark.
Vid Straffängelset invid Helsingfors	499,00	1,36
” D:o ” Åbo	431,13	1,18
” Straff- och arbetsfängelset i Tavastehus	357,20	0,97
” Arbetsfängelset i Willmanstrand	808,42	1,66

Hvad der af disse Udgifter er dækket ved arbejdsvirk-
somheden, findes anført side 210. Statskassens tilskud var:

	For fange og år	For fange og dag
i Helsingfors	332,10 mk.	0,84 mk.
i Åbo	275,66 -	0,71 -
i Tavastehus	269,46 -	0,71 -
i Willmanstrand . . .	418,35 -	1,14 -

KRISTIANIA BODSFÆNGSEL.

Beretning

fra 1ste Juli 1883 til 30te Juli 1884.

Fangedagenes antal udgjorde 68144. Årets fangetal var 411 og det daglige middeltal 186,19. Tilgangen var 209, af hvilke 175 mellem 18 og 30 år, 21 mellem 30 og 40, 10 mellem 40 og 50 og 3 derover. For tyveri, dels alene dels i forbindelse med andre forbrydelser, vare 144 af tilgangen straffede. Uden at være straffede før indkom 85, 63 vare straffede tidligere med fængsel og ris og 61 eller 29,18 pct. med strafarbejde mod 25,99 i 1882—83. Af disse sidste have 57 været i Bodsfængslet før. Af de 57 indkom 36 for anden, 12 for tredje gang i Bodsfængslet. Af samtlige 411 fanger havde 29,92 imod 27,83 pct. i 1882—83 afsonet tidligere straffe i Bodsfængslet. Ugifte vare 159, gifte 48, ægtefødte 191, uægte 18, 19,61 pct. havde straffede slægtninge, 26,79 pct. havde mistet en af eller begge forældrene før 15 års alderen, 24,40 pct. var opdragen udenfor hjemmet, deriblandt 4 på „Toftes Gave“. Af tilgangen havde 159 eller 70 pct. under 1 års straffetid; 4 ml. 3 og 4 år og 1: 4 år. — Løsladte blev efter udstået straf 207, af hvilke 135 havde afsonet under 1 års straffe-

tid, 2 ml. 3 og 4 år og 2: 4 år. — Af de fra 1 Juli 1880 til 30 Juni 1881 løsladte 204 fanger vare indtil udgangen af August 1884 tilbagefaldne 70 eller 34,31 pct. mod 37,56 i 1883. Blandt dem, som havde afsonet 4 til 12 måneder, udgør de tilbagefaldne 32,70 pct. — på 12 til 24 mdr. 40,00 pct. — på 24 til 36 mdr. 33,33 pct. — af 1 fra 36 til 48 mdr. 100 pct. — Af de løsladte på 18 til 30 år falder 38,82 pct. tilbagefald mod 43,54 i 1882/₈₃, på over 30 år 11,76 pct. Blandt dømte for tyveri er 40,80 pct. tilbagefald mod 45,07 i ⁸²/₈₃, på andre forbrydelser 15,38 pct. Af de løsladte, som vare indsatte direkte fra jurisdiktionerne i Bodsfængslet, er 36,32 pct. tilbagefalden. Tilbagefaldet indtrådte inden 1 år efter løsladelsen for 67,14 pct. af de 70 tilbagefaldne mod 60,81 i ⁸²/₈₃, inden 2 år for 21,43 og for 11,43 pct. udover 2 år. Af de tilbagefaldne var 92,86 pct. ugift, af de ikke tilbagefaldne 76,86 pct. ugift. Af de 71,29 pct. tilbagefaldne var 27,03 pct. tidligere tilbagefaldne. Drages disse fra såvel i løsladelse som tilbagefald, bliver dettes procent for 1880/₈₁ 28,34 mod 30,51 i 79/₈₀.

Af samtlige 411 fanger straffedes 45 med 56 korrek-
tionsstraffe, deriblandt 1 fange 4 gange. Af straffene falde
18 paa meddelelse til medfange, 6 på beskadigelse af in-
ventar.

Sundhedstilstanden viser 23 betydelige sygdomme, som
falde på 6,81 pct. af samtlige fanger, og 327 mindre bety-
delige, som falde på 79,56 pct., 2 sygelig forstemning, 1
sindssygdom, 2 dødsfald og 1 selvmord. Overflyttede til
fællesanstalt blev 2. Sygekost er tildelt 491, mellemdiæt
33, diæt 328. Sygedagene udgjorde 567, medicinaludgifterne
beløb kr. 1078,57. Overhovedet var helbredstilstanden ikke
så god som det foregående år; sygdommene vare heftigere
og langvarigere, antallet af svage fanger større.

Efter lægens rapport er kosten forbedret ved, at der
oftere gives fersk kød og en mindre mængde salt. Endvi-
dere er et nyt spisereglement udarbejdet. Dette giver for-

øget fedtmængde og æggehvidestof, samt formindsker noget kulhydraterne. Derved er den dobbelte tillægskost sløffet.

Hvad arbejdsvirksomheden angår, have de 56071 virkelige arbejdsdage været fordelt på mange forskellige arbejder. Bruttoudbyttet af arbejdsdriften var kr. 63454,78 og pr. virkelig arbejdsdag kr. 1,18.

Forplejningen kostede kr. 0,312 pr. fange pr. dag; heri brødet medregnet, som daglig kostede kr. 0,101 pr. fange. Fangerne fik 7 gange fersk fisk — sild — til middag.

Den samlede udgift pr. fangedag var	kr.	2,118
Arbejdsfortjenesten fradraget	-	0,931
Nettoudgiften pr. fangedag var således	-	1,187
Den samlede udgift for fangeåret var	-	775,03
Arbejdsfortjenesten fradraget	-	340,81
Nettoudgiften pr. fangeår var altså	-	434,27
Pr. fangeår var den samlede udgift pr. fange		
til bespisning	-	114,33
- beklædning	-	27,52
- belysning	-	31,36
- brændsel	-	31,11
- renholdelse	-	16,02
- sygeudgifter	-	9,19

Gudstjeneste og skoleundervisning have ingen afvigelser fra de foregående år.

Foreningen for løsladte har i 1883-84 givet

194 understøttelser ved løsladelsen med kr.	555,00
84 — efter — — —	317,70
26 — med beklædningssager —	188,15
13 — - værktøj	83,07
5 — - sødstyr	191,72
2 — til at forlade landet —	169,30
49 — til forskellig brug —	724,74

Tilsammen kr. 2229,68

Beretningen slutter således:

I henhold til bodsfængselslovens § 13 i. f. har hidtil den af bodsfængslets inspektion afgivne årsberetning med bilag været særskilt udgiven som „Beretning om Bodsfængslets Virksomhed“. Ved siden deraf har der imidlertid fra og med året 1877 af justitsdepartementet årlig været udgivet en almindelig „Beretning om Rigets Strafarbejdsanstalter“, i hvilken der — med samme udførlighed for Bodsfængslets, som for de øvrige strafanstalters vedkommende — af de fra strafanstalternes bestyrelser indløbne årsberetninger med bilag har været meddelt alt det, som har kunnet forudsættes at have almindelig interesse, eller hvis trykning og offentliggørelse af en eller anden grund ansås nyttig.

Da det formenes hensigtsmæssigst, at alle meddelelser om strafanstalterne findes samlede paa et sted, og da en offentliggørelse af beretningerne om Bodsfængslet på den anførte måde i uddrag og i sammenhæng med beretningerne om de øvrige strafanstalter anses fyldestgørende for øjemedet, har justitsdepartementet bestemt, at den hidtil brugte udgivelse af Bodsfængsels-Beretningerne skal ophøre.

Der vil følgelig ikke herefter udkomme nogen særskilt beretning om Bodsfængslets virksomhed.

PREUSSENS

Fængselsstatistik

for 1883—84.

Af Statistik der zum Ressort des Ministerium des Innern gehörenden Straf- und Gefangen-Anstalten pro 1 April 1883—84 meddeles følgende uddrag.

I Oktober 1883 toges den ny anstalt i Herford i brug. Den er bygget efter cellesystemet. Hovedbygningen består af 4 tre-etages fløje, panoptisk forenede i en centralhalle. I den forreste fløj findes i stuen kontorerne, på første sal og i de to øverste etager 76 celler. De øvrige 3 fløje have hver 108 celler i 3 stokværk. Anstalten er beregnet til 396 fanger i celle og 50 i fællesskab. I de 3 fløjes kælderetager findes arbejdsrum og soveceller til de sidste.

Anstalten skal anvendes til de fangekategorier, hos hvilke der fortrinsvis kan ventes en vellykket indflydelse af straffefuldbyrdelse i celle. Der anbringes således kun fængselsfanger, der ere straffede med over 3 måneder. Anstalten har med grund, bygninger og indretning kostet 1,655000 mark.

Antallet af fanger af alle slags var 1 April 1883: 30142, tilgangen var 100864 og afgang 101889, så at der 1 April 1884 hensad 1025 færre end i 1883. Dette er en nedgang af 3,40 pct. mod 1,76 pct. i 1882/83 og mod 3,82 pct. forhøjelse i 1881/82, medens nedgangen for tugthusfanger alene er 3,76 pct. i 82/83 mod 6,98 pct. forhøjelse i 81/82. Detenerede i årets løb vare ialt 131006, hvilket giver en formindskelse af 17982 mod 1882/83. Gennemsnittallet af fanger er faldet med 4,68 pct. mod 2,35 pct. stigning i 82/83 og 7,80 i 1881/82. Nedgangen falder på alle provinser undtagen Westphalen og Schleswig-Holstein. — Sammenlignedes årene 1872 og 1882/83, var det gennemsnitlige fangetal steget fra 22362 til 30515, i 83/84 var det 29087, i 1869: 28960.

Omkostningerne til *forplejningen* udgjorde i gennemsnit 29,02 øre pr. dag og pr. fange, for de sunde 29,17 øre, for de syge 40,48 øre; forskellen mellem de forskellige anstalter er imidlertid ikke ubetydelig, således for de sunde mellem 62,08 øre og 19,35 øre, for de syge mellem 84,67 øre og 26,46 øre. Extraforplejning have 39512 fanger indkøbt for 134424 kr. af deres opsparede overarbejdsponge. Det indkøbte har væsenlig været brød, kød og fedtstoffer og øl. Tillægskost blev givet 45,05 fanger ved besværlige arbejder.

Med hensyn til *arbejdsdriften* blev 72,37 pct. af de ar-

bejdsdygtige (varetægts- og gældsfanget undtagne) beskæftigede for trediemands regning, 2,05 pct. for anstaltens eget behov. De største tal falde som i foregående år for mændenes vedkommende på cigarfabrikation, væveri og skomageri, for kvindernes på syning og strikning. Udbyttet pr. fange og arbejdsdag var meget forskellig efter de forskellige anstalter og beskæftigelser. Nettoudbyttet var pr. fange og arbejdsdag for trediemands regning 39,86 øre. Fangernes *overarbejdspenge* udgjorde pr. fange og dag 5,66 (præmie) øre og for tugthusfanger alene 6,22 øre. Den rene nettofortjeneste pr. fange af det daglige gennemsnitlige fangeantal udgjorde 81 kr. 15,61 øre. — Hvad varetægtsfangerne angår, deles disses bruttofortjeneste med $\frac{1}{3}$ til statskassen, $\frac{1}{3}$ til fangen og $\frac{1}{3}$ til opsynet. Med hensyn til *skole-religionsundervisningen* har 15,52 pct. af gennemsnitsfangetallet deltaget i denne, således at kl. A. er undervist i bibelhistorie og religion, B tillige i læsning, C tillige i skrivning og D. tillige i regning. Bibliothekerne indeholde 205879 bind mod 196145 i 18⁸¹/₈₂. — *Dag- og natcellernes* antal var 5112 mod 4266 i 18⁸¹/₈₂, og desuden haves 4009 soveceller, for størstedelen med jernskillerum. Af samtlige detenerede var 11,77 pct. isoleret mod 8,63 pct. i 8²/₈₃, og af samtlige isolerede udgjorde de mandlige tugthusfanger 22,91 pct. og de kvindelige 13,60 pct. Isoleringen for disses vedkommende har været fra under 4 uger til over 6 år, og 38,05 pct. af dem har været isoleret over 1 år. — *Disciplinærstraffene* falde på 0,40 pct. af samtlige detenerede og på 1,67 pct. af gennemsnitstallet af disse. Straffene have bestået i berøvelse af kost, overarbejdspenge, sengested og gårdtur med 53,35 pct., ensom arrest med eller uden de ovennævnte berøvelser med 46,16 pct., lægtearrest med 0,21 pct., legemlig tugtelse (mandlige tugthusfanger) i 136 tilfælde med 0,49 pct. af denne fangekategoris straffe.

Sundhedstilstanden gav 3,80 pct. syge af det gennemsnitlige fangeantal, men forøvrigt er den højeste procent 8,51

(Werden) og den laveste 0,32 (Saarbrücken) i de forskellige fængsler. *Dødsfaldene* udgjorde 0,68 pct. af samtlige detenerede mod 0,64 i $\frac{82}{83}$ og 2,88 pct. af det gennemsnitlige fangetal mod 2,92. Af samtlige tugthusfanger var procenten for mænd 2,32 mod 2,35, for kvinder 2,17 mod 2,41, og af deres gennemsnitstal 3,34 for mænd og 3,28 for kvinder. Med hensyn til de forskellige anstalter er den højeste dødelighedsprocent 5,04 i Mewe og særlig for tugthusfanger 8,33 i Breslau. Af dem, der ere døde en naturlig død, falder den højeste procent, 39,09 mod 37,40 for kvinder og 34,23 mod 35,29 for mænd, i 30—45 års alderen, og procenten holder sig over 20 i alderen 20—60, når undtages for kvinder fra 20—30 år, fra under 16—20 år er den mellem 0,28 og 2,12. I forhold til de dødes ophold i fængslerne falder den største procent på 1—2 år, nemlig 26,36 pct. af kvinder og 25,88 af mænd. *Selvordenes* antal var 20 (mænd), og af disse falde 12 på tugthusfanger. Alderen er mellem 20—30 år for 8, resten er mellem 30 og 70 år. Opholdet i fængsel havde for 5 varet fra 6 mdr. til 2 år, for 4 fra 2 til 5 år og for 6 over 5 år. *Sindssygetilfældene* vare 74 mod 70 i $\frac{82}{83}$. De sindssyges alder var 16—20 år for 3 m. og 2 k., 20—30 år for 21 m og 6 k., 30 til 45 for 28 m. og 8 k., 45—60 for 4 m. og 2 k. Den afsonede straffetid var under 3 måneder for 15 m. (26,79 pct.) og 11 k. (61,11 pct.), fra 3 til 6 måneder for 1 m. og 3 k., fra 6 måneder til 1 år for 12 m. De øvrige havde afsonet længere tid, 5 mænd og 2 kvinder over 5 år. I årets løb helbrededes 10 m. og 1 k.

Foreløbig løsladelse i henhold til straffelovens § 23 er i 1883—84 tilstået 213 af 390 andragender mod 374 forrige år. I kalenderåret 1883 ere 14 foreløbige løsladelsertilbagekaldte mod 8 i 1882.

Med hensyn til *udgifterne til fængselsvæsenet* udgjorde disse 7,871768 kr., og indtægterne af strafanstaltnes og fængslernes drift vare 2,595815 kr. Udgiften pr. fange og dag af det gennemsnitlig detenerede antal var 73,94 øre mod

72,42 i $\frac{82}{83}$ og pr. år 270 kr. 62 øre. Forplejningen kostede pr. fange af gennemsnitstallet pr. dag 49,55 øre.

Af de særlige oplysninger om tugthusfangerne skal meddeles, at af de i 1883—84 tilkomne var 80,89 pct. *recidivister*, af disse faldt 35,59 pct. tilbage i løsladelsesåret, 38,63 pct. i de følgende 2 år, 11,92 pct. i det følgende 3die og 4de år og 1,86 pct. efter længere tids mellemrum. Af de tilkomne havde 45,92 pct. mod 38,21 det foregående år tidligere afsonet tugthusstraf.

Beretningen meddeler til slutning de siden den foregående beretnings udgivelse udstedte reskripter vedrørende fængselsadministrationen, deriblandt en ministeriel skrivelse af 14 Oktbr. 1884 om behandlingen af varetægtsarrestanter.

DET RHINSK-WESTPHALSKE FÆNGSELSSELSKABS

årsmøde i 1884.

Selskabet arholdt ifølge den 57de beretning sit årsmøde d. 9de Oktbr. f. å. i Düsseldorf. Det overværedes af 143 medlemmer. Bestyrelsen gav oplysninger om iværksættelsen af tidligere årsmøders beslutninger. Spørgsmaalet, *om der ikke måtte være anledning til at få idømmelsen af frihedsstraf indskrænket for visse forseelser og overtrædelser og i den tyske straffelovbog at få optaget andre passende straffe for disse*, som var ønsket optaget til forhandling på årsmødet, måtte af hensyn til det opstillede hovedemne om prostitutionen udsættes. For at skaffe et *brugbart materiale til fængselsbibliothekerne* har man i nærværende beretning tilføjet en oversigt over bøger, som ere egnede til anskaffelse. For at få en god *håndbog for fængselsmænd* har man opfordret

til en konkurrence og udsat 500 mark i præmie for den bedste og 400 mark tilsammen for de to følgende.

Gehejmeråd ILLING, som var tilstede, oplyste, at den preussiske regering påtænkte, overensstemmende med et af Selskabet fremsat ønske, at lade opføre to opdragelsesanstalter for unge personer, som henvises til tvangsopdragelse, en evangelisk i Wabern ved Kassel og en katholsk i Oliva ved Danzig.

Hovedemnet for forhandling var prostitutionsspørgsmålet, som var belyst ved tre foredrag. Disse såvel som forhandlingerne ere udkomne under titelen „Zur Prostitutionsfrage“ (80 Pf.). Følgende resolution vedtoges: Generalforsamlingen er gennemtrængt af følelsen af nødvendigheden af en alvorlig kamp mod prostitutionen; den overdrager udvalget at samle det mest mulige omfattende materiale fra fædrelandet til emnets videre behandling og at udbede sig øvrighedernes medvirkning dertil. Af de enkelte spørgsmål, som forhandlede i de særlige konferencer, skal nævnes: Pressen og forbrydelsen, referat af Direktør KRELL i Hamm. Referenten påviste ved træffende citater, hvorledes ikke blot dagspressen ved en drastisk skildring af enkelte forbrydelser men også den periodiske presse ved overdrevne skildringer fra forbrydelsernes verden søgte at pirre det store publikum og derved udbredte råhed og demoralisation. Diskussionen erkendte nødvendigheden af at skride ind mod pressen, men det kunde kun virksomt lade sig gøre ved forandrede bestemmelser i lovgivningen. Også den ubegrænsede offentlighed af retsforhandlingerne bidrog dels til den slette presses forvrængede fremstillinger, dels til at opdrage forbrydere. Det pålagdes udvalget at henlede regeringens opmærksomhed på sagen, og at anmode den om at tage under overvejelse, hvorledes ulemperne ad lovgivningens vej grundigst kunde afhjælpes.

Pastor STURSBURG afgav et referat om stigningen af forbrydelser og forseelser med særligt hensyn til den nyeste litteratur. Spørgsmålet er som bekendt behandlet indgående i de senere år i Tyskland af STURSBURG, STARKE m. fl.

I de meddelte oplysninger ved mødet udtalte STURSBERG, at højdepunktet i kriminalitetens stigning syntes at være overstået.

En særlig konference beskæftigede sig med spørgsmålet om det historiske stof i en læsebog for strafanstalter.

Opdragelsesanstalten „Toftes Gave“.

Denne anstalt har efter beretningen for 1884 haft en tilgang af 21 gutter, 3 ifølge straffeloven (kap. 6 § 8), 18 anbragte af kommunerne, deriblandt 6 fra Kristiania. Ialt har der i året været 76 gutter i anstalten, hvoraf 14 udgik, deriblandt 1 uden at være konfirmeret, fordi han var fyldt 16 år, som efter straffeloven er grænsen for opholdet i anstalten. Han blev derefter atter anbragt i anstalten af fattigvæsenet. Ved udgangen af 1884 fandtes 62 gutter i anstalten, 32 efter straffeloven og 30 anbragte af kommuner.

Om forholdene i almindelighed udtaler beretningen:

Det må med glæde kunne siges, at arbejdet har gået stille og fredelig af uden afbrydelse af særlig betydning. Som tidligere har arbejdet også i dette år væsentlig været delt i disse tre slags: Skole, gårdsbrug og værkstedsarbejde. I værkstederne har gennemsnitlig 24 gutter været beskæftigede, de øvrige har udenfor skoletiden været anvendte ved gårdsbruget, i køkkenet og til rengøring. I regelen går her ikke lang tid hen, uden at der blandt gutterne begås en eller anden forseelse, hvorfor der alvorlig må irettesættes eller straffes. Enkelte gribes atter og atter i de gamle synder, især er det tyvevanen og løgneren, som længst udøver sin sørgelige magt over dem. Men noget af graverende art er dog i årets løb ikke udøvet, og der må siges, at i det hele taget har gutternes opførsel været god. Ingen rømning er foregået i det hele år. Kun et forsøg i denne retning foretoges af en nylig ankommen

gut; men han pågrebes strax, førend han kom langt bort fra anstalten.

Det gælder meget om, at gutterne har noget at hygge og sysselsætte sig med i fritiderne; thi det er i almindelighed da, de slemme gutter udøver sine onde streger. Til sysselsættelse i fritiderne har vi anskaffet nogle simple gymnastikapparater opsat ude på gårdspladsen samt 2 kroket-spil, hvilke er flittig benyttede af gutterne, og jeg tør trygt sige, at dette har været midler, der har holdt dem borte fra mængden ond gerning.

Sundhedstilstanden blandt gutterne, ligesom også blandt anstaltens øvrige personale, har været meget god i det forløbne år.

Med skoleundervisningen er der gået jævnt fremad med de fleste. Vistnok står endel tilbage dels af mangel på evner og dels af mangel på lyst, opmærksomhed og flid. I regelen er gutterne ved anbringelsen meget forsømte. Ja det hænder ikke så sjelden, at 13—14 års gamle gutter ikke engang kender bogstaverne, langt mindre kan læse rent. Man kan da forstå, at det ikke er så let et arbejde at få bibragt sådanne, hvis evner ved lediggang og gadelivets indflydelse ere sløvede, de kundskaber, der bør kræves af en konfirmand. Konfirmationsforberedelsen har i dette, ligesom i de tidligere år, siden anstalten flyttedes til gården Sund, været udført af forstanderen. Konfirmationen forrettedes af stedets elskelige sognepræst, der med deltagelse og velvillie har benyttet enhver anledning til at tilse skolen og påhøre undervisningen og trådt støttende til under vor gerning, hvorfor han her bringes vor hjertelige tak.

Blandt flere kærkomne besøg, anstalten i det forløbne år har havt, kan nævnes: Expeditionschef BIRCH-REICHENWALD, rådmann HOFFMANN og flere af Kristiania fattigkommissions medlemmer. Det vilde være godt, om sådanne besøg ofte kunde ske, da dette vidner om deltagelse og derved virker opmuntrende i den daglige tunge og ofte nedstemmende gerning, ligesom man derved også kunde lære

at kende noget af den gerning, vi har at udføre, og tillige, hvorledes vi udfører den, samt hvordan vi og børnene har det.

Den mellem anstaltens direktion og økonom G. SMITH oprettede forpagtningskontrakt af 15de Januar 1883 er efter SMITHS anmodning og med repræsentantskabets samtykke hævet. Gården Sund, anstaltens hele økonomi og industrielle bedrift m. v. er således igen fra 23de Oktober overtaget af anstalten og drives for dennes regning.

Til beretningen er føjet en skrivelse fra anstaltens direktion til justitsdepartementet om forandring i kriminallovens kap. 6 § 8, som findes anført under officielle dokumenter.

Den tredie internationale penitentiære kongres

i Rom 1885.

Efter bestemmelsen åbnedes den tredie internationale penitentiære kongres i Rom d. 16de November 1885 i kunstudstillingspaladset efter at den på grund af koleraens tilstedeværelse i Italien og andre lande var bleven udsat i 1884, til hvilket år dens afholdelse først var berammet. Den åbnedes af den italienske konsejlspræsident DEPRETIS. Dens præsident var formanden for den italienske komite MANCINI. I de tre sektioner, hvori kongressen var delt efter grupperne af forhandlingsæmnerne, udnævntes til formænd Professor POLS (Utrecht), Professor GOOS (Danmark) og Gehejmeråd JAGEMANN (Baden).

Kongressens forhandlinger have alt tidligere været anførte i tidsskriftet (årgang 1883, side 183). Skønt kongressen arbejdede med stor flid, kunde den dog ikke tilendebringe forhandlingen af alle de opstillede æmner, hvorfor flere udsattes til den kommende fjerde kongres. En medvirkende årsag hertil har ganske vist også den strid været, som altid

opstår, når forhandlingerne berøre principerne i de penitentiære spørgsmål. Den forberedende komite havde anvendt megen omhu på at gøre æmnerne så begrænsede og praktiske som muligt, men dette har dog ikke kunnet forhindre skarpe forhandlinger på de principielle områder, hvor modstanderne altid ere rede til at gå i kamp.

Ligesom på forhandlingsområdet således havde den forberedende komite også på andre områder bestræbt sig for at give kongressen en overvejende praktisk karakter. Denne bestræbelse synes særligt at være bleven kronet med held i udstillingen af modeller af celler fra forskellige lande og det ikke blot fra nutiden, men også fra fortiden, således den frygtede celle *pozzo* i Venedig. Disse celler vare gengivne i naturlig størrelse, murede med belysning, vandindlæg, fuldt monterede med hvert lands særegne bohave. I hver celle sås en fange i hans dragt, ligesom også en opsynsmand iført sit lands uniform var fremstillet. Billedet kunde således ikke komme virkeligheden nærmere. I forbindelse hermed var også udstillet håndjern, lænker m. m. I samme praktiske øjemed var der med kongressen forenet en udstilling af arbejder fra de fleste landes strafanstalter. En slig udstilling var alt ved kongressen i Stockholm 1878 arrangeret for de tre nordiske landes vedkommende. En stor interesse knytter sig til fangearbejdet, ikke blot i økonomisk og social henseende, men også i moralsk. Dette arbejdes betydning for strafanstalten er noksom bekendt. Et æmne derom var opstillet til forhandling, men blev udsat, som før nævnt, til næste kongres. Arrangementet af en slig arbejdsudstilling er naturligvis meget vanskeligt, da der i dette kommer mange hensyn frem, som ikke kendes ved ordningen af almindelige industriudstillinger. Disse hensyn kunne først få betydning, når de oplyses tilstrækkeligt af de forskellige landes fængselsbestyrelser, og dette vil koste ikke ringe arbejde. Skulle slige udstillinger af fangearbejder fremtidig finde sted ved de internationale peniten-

tiære kongresser, er det at vente, at man vil arbejde hen til, at arrangementet bliver så oplysende som muligt.

Der fandtes endvidere udstillet en samling af tegninger og planer af forskellige landes strafanstalter.

Af afdøde mænd, som have gjort sig fortjente af fængselssagen, var der ligeledes fremstillet en samling af fotografibilleder i legemsstørrelse. Endelig havde komiteen for, anstaltet udgivet et album, omfattende ca. 250 nulevende personer, som have vist fængselssagen særlig interesse tilligemed en af hver autografisk meddelt udtalelse, som angik et sagen vedkommende spørgsmål.

Alt dette viser nøksom, at komiteen havde taget sagen praktisk og ikke skyet ulejlighed eller penge for at give kongressen så stor interesse som muligt.

Kongressens medlemmer vare til gæstebud hos staden Rom på kapitolium og hos kongen i kvirinalpaladset.

Ved kongressens slutning udtaltes ønsket om, at den næste måtte samles i St. Petersborg, tidligst om 5 år.

Den tredje internationale kongres sluttedes den 24de November.

Samtidig med denne kongres afholdt selskabet for den kriminelle anthropologi i Italien et internationalt møde i Rom. Til dette havde fængselskongressens medlemmer adgang såvelsom til den til samme knyttede udstilling af kranier, hjerner og billeder af forbrydere fra forskellige lande. Selskabets fornemste repræsentant er lægen LOMBROSO. Dets opgave er dels at samle beviser for, at fysiologien spiller en væsenlig rolle i forbrydelsen, og dels derfor at fordre et fysiologisk-psykologisk grundlag for bedømmelsen af forbryderiskheden. Selskabets interessante udstilling vandt selvfølgelig megen opmærksomhed.

Officielle aktstykker.

NORGE. Lov om forandring i lov angående forbrydelser af
20de August 1842, 3die Juni 1874 og af 6te Juni 1884.

§ 1. Straffelovens kap. 19 § 1 sidste punktum ophæves.

§ 2. Straffelovens kap. 22 § 14 skal herefter lyde som følger:

- a) Den, som ulovligen bemægtiger sig anden mand tilhørende fødevarer eller drikkevarer, hvilket han på stedet fortærer, eller sådanne varer eller brændsel til ikke større værdi end 80 øre, bliver, hvad enten gerningen ellers vilde være at anse som tyveri eller som nogen i kapitel 21 omhandlet forbrydelse, og denne ikke er udført ved opbrydelse af gemme eller stængsel eller ved hjælp af dirik eller falsk nøgel og heller ikke efter stedet, hvorpå den er udøvet, eller måden, hvorpå gerningsmanden har banet sig adgang til dette, vilde henhøre under kapitel 19 § 3 a — at anse med bøder eller fængsel, men i tilfælde af, at den skyldige forhen er dømt efter denne § eller efter kapitel 19 eller 20, med fængsel. Har den skyldige tidligere været dømt mindst to gange efter denne § eller har han været dømt efter kapitel 19 eller 20, kan strafarbejde i femte grad anvendes.
- b) Ulovlig bemægtigelse, som ikke indgår under nogen anden bestemmelse i nærværende kapitel, af genstande, hvis værdi ikke overstiger fem kroner, bliver, hvad enten gerningen ellers vilde være at anse som tyveri eller som nogen i kapitel 21 omhandlet forbrydelse, såfremt denne ikke er udført ved opbrydelse af gemme eller stængsel eller ved hjælp af dirik eller falsk nøgel, og den heller ikke efter stedet, hvorpå den er udøvet, eller måden, hvorpå gerningsmanden har skaffet sig adgang til dette, vilde henhøre under kapitel 19 § 3 a, — at anse med fængsel eller bøder, men i tilfælde af, at den skyldige forhen er dømt efter denne § eller efter kapitel 19 eller 20, med fængsel eller strafarbejde i femte grad. Har den skyldige været dømt mindst

to gange for ejendomsindgreb efter noget af ovennævnte straffebud, straffes han med strafarbejde i femte grad eller fængsel. Nærværende bestemmelse kommer ikke til anvendelse, hvor gerningsmanden ved flere bemægtigelser, som samtidig påtales, har sat sig i besiddelse af genstande, hvis sammenlagte værdi overstiger fem kroner.

Instrux for de ved rigets fælles-strafarbejdsanstalter ansatte læger.
(Udfærdiget af justitsdepartementet den 18de November 1882.)

§ 1. Lægen, der i alle anliggender, som vedkomme hans tjeneste ved strafanstalten, er dennes bestyrer underordnet, har at gøre sig bekendt med og at iagttage de for strafanstaltens disciplin og orden og for fangebehandlingen gældende eller af hans foresatte givne bestemmelser; anser han afvigelser herfra nødvendige, har han derom at afgive fornødent forslag til bestyreren.

§ 2. Lægen har at påse iagttagelsen af alt, hvad der kan vedigeholde og befordre sundhed samt forebygge sygdommes udbrud og udbredelse blandt fangerne, og til opnåelse heraf bør han jævnlig undersøge strafanstaltens sanitære forhold. Skulde der i strafanstalten udbryde eller være grund til at befrygte udbrud af nogen epidemisk sygdom, eller skulde lægen iagttage noget, der måtte antages at virke skadeligt på fangernes sundhed, har han derom at underrette strafanstaltens bestyrer og til denne at indgive forslag til de fornødne forføjninger.

§ 3. Lægen har strax at undersøge enhver ny indkommende fanges helbredstilstand og derom at anmærke det fornødne i en dertil indrettet journal. Ligeså har han at undersøge enhver fanges helbredstilstand, som skal løslades fra strafanstalten, og derom at udstede bevidnelse.

§ 4. Lægen, der så ofte det fornødiges skal tilse de syge fanger, har i regelen hver formiddag i de efter aftale med bestyreren bestemte timer og ellers så ofte, som han finder det nødvendigt eller han dertil måtte blive kaldet, at indfinde sig i anstalten.

§ 5. Lægen påser, at sygevogterne på tilfredsstillende måde pleje de syge. Han fører opsyn med sygehusets chirurgiske instrumenter og med dets medikamentbeholdning.

§ 6. Lægen skal i en dertil autoriseret protokol føre journal over enhver på sygehuset indlagt syg på samme måde, som hospitalsjournaler i almindelighed føres og med angivelse, i tilfælde af dødsfald, af de ved obduktionen (om sådan er funden fornøden) erholdte resultater.

§ 7. Lægen har daglig efter det regelmæssige sygebøseg til bestyreren at afgive en efter schema affattet liste over de afvigelser

fra den almindelige fangekost, som han måtte forordne for de syge. Han har derunder at påse, at der gøres de færrest mulige afvigelser fra de approberede spisereglementer. Finder lægen forandring eller tillæg i gang- og sengklæder eller fritagelse for arbejde og undervisning eller bevægelse i fri luft udenfor den reglementerede tid ønskelig for de syge, har han derom at fremsætte forslag for bestyreren.

§ 8. Lægen fører i en dertil autoriseret protokol efter schemata affattede månedlige og årlige lister over de syge fanger med angivelse af sygdommens art, antallet af de på sygehuset tilbageliggende, indkomne og udskrevne, af døde og dødsårsager, samt antallet af dem, der formedelst sygdom ere fritagne for arbejde uden at være indlagte på sygestuerne.

Afskrift af månedslisterne afgives til bestyreren ved hver måneds udgang. Årslisterne følge den almindelige beretning, der af lægen for hvert år til den derfor bestemte tid og i den udstrækning, som er eller måtte blive foreskrevet, afgives om sundhedsforholdene inden strafanstalten.

§ 9. Lægen har at være tilstede i den ugenlige forsamling af strafanstaltens funktionærer, såvelsom i møder af strafanstaltens foresatte, hvortil han måtte kaldes.

§ 10. Lægen har uden særskilt godtgørelse at yde lægehjælp til de underordnede funktionærer i den udstrækning, som justitsdepartementet til enhver tid måtte bestemme. Når en betjent bliver syg, afgiver lægen derom meddelelse til bestyreren med angivelse af sygdommens beskaffenhed og dens sandsynlige varighed.

§ 11. Bestyreren kan bevilge lægen tjenestefrihed for en tid af ikke over en måned. Ønskes tjenestefrihed for længere tid, forelægger bestyreren sagen for justitsdepartementet.

I tilfælde af fravær eller sygdom har lægen at besørge sine forretninger udførte ved en anden med bestyrelsens samtykke dertil antagen læge.

§ 12. Forandringer i denne instrux bestemmes af justitsdepartementet.

Skrivelse fra direktionen for „Toftes Gave“ til justitsdepartementet om forandring i kriminallovens kap. 6 § 8.

Direktionen tillod sig under 11te December 1880 at henlede det høje departements opmærksomhed paa, at den ved sin befating med opdragelsesanstalten „Toftes Gave“ havde gjort den erfaring, at de i krl. kap. 6 § 8 givne regler for inddømmelse af unge forbrydere i opdragelses- eller retningsanstalt i enkelte punkter vare mindre hensigtsmæssige og til hinder for anstaltens benyttelse i den udstrækning, som ønskeligt kunde være.

Man har med erkendtlighed set det høje departements cir-

kulør skrivelse af 31te Januar 1882 og skrivelse til Christiania stift s. d., hvorved opmærksomheden er bleven mere henledet på bestemmelsen, dens anvendelse lettet, og hvoraf følgen også har været, at den i de sidste år har været hyppigere brugt end tidligere.

Men netop disse hyppigere henvendelser fra domstolene til fattigkommissionerne og den hyppigere brug af lovbestemmelsen har end tydeligere vist selve lovens mangler. Da ingen har bedre anledning til at gøre iagttagelser og erfaringer i så henseende end bestyrelsen af opdragelsesanstalten, har direktionen troet påny at burde henvende sig til departementet om denne sag.

Efter loven kan den inddømte ikke forblive i anstalten udover det fyldte 16de år. Denne bestemmelse er efter direktionens mening ligeså uheldig for den inddømte og samfundet som for opdragelsesanstalten.

For det første er følgen den, at loven får en meget indskrænket anvendelse. Anstaltens bestyrelse vover nemlig ikke at sætte den tid, hvori angældende må være i anstalten, kortere end tre år, og følgen heraf er altså, at loven kun kommer til anvendelse på børn under 13 år. Foranlediget ved en udtalelse af storthingets budgetkomite i 1883 om det uheldige i, at loven ikke kunde anvendes på ældre børn, har direktionen indhentet oplysninger og gentagende haft under overvejelse, om aldersgrænsen for indtagelsen kunde sættes til det 14de år, men man har ikke vovet at anbefale og bringe i forslag en sådan forandring i anstaltens regler, da erfaringen viser, at et ophold af 3 år i anstalten snarere er for kort end for langt.

Inden barnet har nået 13 års alderen, er det i de fleste tilfælde vanskeligt at bedømme, hvorledes det bør straffes og navnlig, om det er heldigt for dets udvikling, at det fjernes fra hjemmet. I selve dets unge alder ligger en formildende omstændighed, der formentlig ofte — om det kommer under tiltale — vil bevirke, at domstolene blive stående ved i henhold til krl. kap. 6 § 8 anden passus at dømme det til at tildeles en alvorlig advarsel og formaning inden retten. Men selv om domstolen finder ikke at kunne blive stående herved, viser erfaringen, hvor store betænkeligheder både fattigkommissionerne har ved at tilråde og domstolene ved at anvende inddømmelse i opdragelsesanstalt og således barnets fjærelse fra hjemmet i denne alder, da det endnu som regel i forholdsvis kun kort tid har vist sine slette sider og derfor ikke mistet sine forældres kærlighed, hvorfor de hænge ved barnet og det ved dem. Det vil vel i sådanne tilfælde senere som oftest vise sig, at det havde været heldigt, om man strax, og medens der endnu var adgang dertil, havde inddømt barnet i opdragelsesanstalt; men betænkelighederne derved ere let forståelige.

Dette forandrer sig, når barnet er blevet ældre, navnlig når

det er blevet omkring 14 år og derover. Retten vil da have forholdsvis let for at dømme om hensigtsmæssigheden eller nødvendigheden af fjærnelsen fra hjemmet for det barn, der er under tiltale. Forældre erklære sig da ofte magtesløse ligeoverfor det og udtale endog ønske om dets indsættelse i opdragelsesanstalten. Man har anledning nok til at se, hvormange børn i denne alder der gang efter gang ere under tiltale; man ser, hvorledes de løkke yngre med sig i forbrydelser, og hvor lidet straffen forhindrer gentagelser. Direktionen kan derfor ikke tænke sig andet, end at det må være almindelig erkendt, og da navnlig af domstolene og især af Kristiania byret, at det vilde være ønskeligt og heldigt både for børn og samfundet, om der var anledning til at få unge forbrydere lige til det 15de år fjærned på den måde, at de isteden for anden straf inddømtes i en opdragelsesanstalt.

Men lovens bestemmelse om det fyldte 16de år som grændse for børns forbliven i anstalten er, som foran oplyst, derfor til hinder, da også anstalten må have sin tid til at gøre sin gerning, om denne skal blive til gavn.

Foruden at denne bestemmelse er til hinder for lovens anvendelse på dem, for hvem den især er nødvendig, viser det sig noksom, at det i og for sig er for tidligt at slippe børnene ud af anstalten, når de ere 16 år gamle.

Børn, der ere indsatte for kommunernes regning, får man i regelen beholde, til de ere tilstrækkelig forberedte til konfirmationen — hvilket vanartede og moralsk forekomne børn oftest ikke er ved det fyldte 16de år; de inddømte må man se til at få konfirmerede før de fylde det 16de år, hvor lidet modne dertil de end kan være.

Når man så skal sørge for at skaffe dem beskæftigelse, volder det store vanskeligheder at få dem anbragte, da de ere for små og lidet udviklede i legemlig henseende. Men selv om dette lykkes, ere de endnu for meget børn, for lidet befæstede til, at de længe forblive, hvor de ere anbragte. De befinde sig i 16 års alderen i en for deres åndelige udvikling farlig periode af livet, da lidenskaberne vågne og kraften til at stå imod er ringe, og hvori de trænge til støtte — en støtte, som disse børn ikke har i sine foreldre, om de har et hjem. Ikke så sjelden søge de tilbage til anstalten, for der at søge midlertidigt ophold og bistand, som naturligvis ikke negtes dem; men de fleste ere for fjærntboende dertil, og det er ikke så forunderligt, om da flere, stående alene, falde tilbage til deres tidligere liv.

Det er efter direktionens formening derfor en sag af største betydning, såvel for børnene, for samfundet som for anstaltens trivsel, at der bliver adgang til at beholde børnene længere, end nu er tilfældet, og i alle fald til det fyldte 18de år.

Ved opdragelsesanstalten eller åkerbrugskolonien Hall ved

Södertelje, der ligesom „Toftes Gave“ modtager vanartede og ind-dømte gutter fra 10—15 års alder — hvilken anstalt forstanderen for „Toftes Gave“ besøgte ihøst — har man ret til at beholde de inddømte til det fyldte 20de år, og de udskrives i regelen mellem det 19de og 20de år. Anstaltens direktør udtalte for forstanderen, at han anså de år, som gutterne tilbragte i anstalten efter konfir-mationen, udelukkende optagne med legemligt arbejde, for de vigtigste og for dem betydningsfuldeste år af deres ophold der, og de gun-stige resultater, denne anstalt kunde vise, tilskrev han for største-delen dette ophold efter konfirmationen.

Direktionen for samme opdragelsesanstalt udtaler herom i sit underdanigste andragende af 25de November 1882 om statsbidrag til gutternes ophold ved anstalten:

„Vid de vanliga uppfostringsanstalterna kvarhållas eleverne i allmänhet föga utöfvar konfirmationsåldern; men moraliskt förfallne ynlingar måste vida längre hållas under tillsyn och vård. De hos dem inympade bättre vanor och en renare sinnesriktning måste få tid att växa in och öfvergå till deras egen natur, derest frukten för lifvet skall blifva förädlad och god. Enligt reglementet för ko-lonien vid Hall, må om så nödigt anses, elev vid kolonien kvarhållas till fyllda tjugo år — en ålder som ej torde vara för hög, då i Eng-land och Frankrike vistelsen vid dylika anstalter är bestämd till fyllda tjuogoett år. Skulle ytterligare bevis erfordras skiljaktigheten emellan de två slagen uppfostringsanstalter, kan åperopas, att en af landets rädningsanstalter för vanartiga barn, hvilken funnit några af sina alumner af svårare beskaffenhet, än att der kunna hand-ledas, såsom yttersta möjligheten för deras räddning, vändt sig till kolonien vid Hall och jemväl der fått ynlingarne intagne“.

Den anden bestemmelse i krl. kap. 6 § 8 sidste passus, der også har stillet sig hindrende i vejen for lovens anvendelse, er bestem-melsen om, at fattigkommissionens betænkning skal indhentes.

Direktionen har i sin tidligere henvendelse henpeget på de van-skeligheder, der ofte for domstolene ere forbundne med erhvervelsen af disse erklæringer, og det høje departement har i sin cirkulær-skrivelse nærmere omhandlet denne side af sagen.

Man skal hertil få lov at tilføje, at det for fattigkommissionen — hvad enkelte medlemmer af direktionen som medlemmer af fattig-kommissionen har havt anledning til at erfare — er vanskeligt så hurtigt, som omstændighederne ofte kræve det, at afgive sin er-klæring, når denne erklæring skal afgives efter en nøjagtig gransk-ning af sagen og forholdene.

Fattigkommissionen holder i alle fald ikke mere end en gang ugenlige møder, og først må dens mange medlemmer gives anledning til at gøre sig bekendte med den for dem fremmede og måske vidt-løftige sag, der mange gange angår personer, der ikke have havt fattighjælp og derfor ere fattigkommissionen ubekendte. Den må i

regelen dømme efter de i akterne indeholdte oplysninger og en flygtig undersøgelse og har ikke den samme anledning, som dommeren under sagens behandling i regelen har, til at sætte sig ind i barnets karakter og dets forhold i det hele. Fattigkommissionen indlader sig derfor også højst nødig på nogen bestemt erklæring om, hvorvidt opdragelsesanstalt bør idømmes i det givne tilfælde eller ikke.

Forsåvidt det høje departement derfor måtte finde grund til at søge lovens aldersgrænse forældret, vil man henstille, om ikke også bestemmelsen om indhentelse af fattigkommissionens betænkning bør udgå af loven.

Kristiania, den 13de Oktober 1884.

På direktionens vegne.

H. A. JUELL,

Formand i direktionen.

Blandet.

DANMARK. Vridsløselille Fængselselskab har i 1884 af de fra Vridsløselille Strafanstalt samme år løsladte 345 personer understøttet 140 og desuden 13, løsladte tidligere, samt 78, som tidligere ere støttede. I 1884 ere 100 henviste til Viborgs Fængselselskab og 26 til Fyens. Selskabet har siden sin stiftelse støttet 3324 eller 48.2 pct. af samtlige fra anstalten løsladte. Af disse ere 796 påny idømt strafarbejde. Udgifterne til understøttelser udgjorde 4166,04 kr., indtægten beløb sig til 6793,38 kr., deri kassebeholdningen fra 1883. Kapitalformuen var kr. 12500.

Københavns Fængselselskab har efter beretningen for 1884 af de i dette år fra kvinde-fængslet løsladte 129 kvinder anbragt 14 i tjeneste, og 53 bleve understøttede med 699 kr. I samme tidsrum ere 27 yngre kvinder, løsladte fra Københavns Arresthus, anbragte i tjeneste eller i Lindevangshjemmet, 1 dreng er anbragt på Flakkebjerg, ligesom 53 mænd og 19 kvinder på forskellig vis ere understøttede med 1361,24 kr. Årets indtægt var kr. 7693,42; udgiften til optagelseshuset kr. 2055 og til understøttelser kr. 3307,39. Kapitalformuen var Kr. 4800.

Kong Frederik den Syvendes Stiftelse for hjælpeløse og forladte Pigebørn især af Almuen. Beretningen fra 1884 meddeler, at anstalten omfatter 16 særskilte børnehjem, 15 hver med 20 børn og 1 med 15 børn. Desuden er som hidtil 25 børn midlertidigt anbragte i 4 københavnske børnehjem. Af de 339 børn, som ved årets udgang vare under stiftelsens forsyng, vare 211 ægte og 128 uægte fødte. I skolen undervises af en overlærer og 10 lærerinder. Ved årets udgang omfattede den 214 elever fordelte i 11 klasser. —

På sygestuerne henlå i årets løb 33 børn, hvoraf 3 døde. For hvert af de syge børn udgjorde det gennemsnitlige antal sygedage 60. Dette forholdsvis store tal skyldes for en del flere af sygetilfældenes kroniske karakter. To af de 3 døde børn, på 6 og 13 år, led af tuberculose. Det tredje, på 10 år, døde pludselig af en tuberculøs hjernebetændelse. Flere lettere tilfælde ere behandlede i hjemmene. Den smitsomme øjensygdom, som optrådte i tidligere år, men nu ansås for standset, viste sig igen hos flere af de tidligere angrøbne børn. Søbadene ere benyttede fra Juni til September. — Fødemidlerne have i 1884 pr. barn daglig kostet 23 øre. I 1879 kostede de 29,2 øre, og prisen for dem har siden været stigende. Dette tilskrives, at procentantallet af større børn stadig har været stigende. Den anførte bekostning omfatter kun fødemidlerne i utilberedt tilstand. Den samlede ordinære udgift pr. barn for året var kr. 446,29. — Afgangen var 3 døde og 27 udeåede efter at have fyldt 16 år. Ialt er der siden stiftelsens oprettelse i 1874 udgået 54 børn, af hvilke største delen er anbragt i Tjeneste. Denne anbringelse er den ordinære. Desuden er en anbragt som sygeplejerske, en arbejder ved terracottafabrikationen, en ved skreddersyning og en ved handskesyning; en er bleven gift. Anbringelsen som tjenestepiger har, som det var at vente, medført forskellige vanskeligheder, dels derved, at enkelte havde ondt ved strax at finde sig tilrette under de ny forhold, dels også ved mindre heldige pladser og dels ved forældrenes påvirkning. Stiftelsens fundatsmæssige bestemmelse, at den skal modtage og underholde sådanne plejebørn, som uden egen skyld blive ude af stand til selv at tjene deres underhold, er bragt i anvendelse overfor en pige, som på grund af en formentlig uhelbredelig hjertesygdom en tid var uden tjeneste. — Stiftelsens grundfond var 31. Decbr. 1884 kr. 4,500,000; reservefondet kr. 159,400,95; og den samlede formue kr. 7,112,600.

SVERIGE. Örebro Läns Skyddsförening. Efter foreningens niende beretning for 1883—84 har den taget sig ialt af 37 personer, deraf 6 i det forløbne år. Indtægterne vare kr. 7009,70, deraf kr. 232 medlemsbidrag, og udgifterne kr. 247,60. Beholdningen er således kr. 672,10.

Kronobergs Läns Skyddsförening. Efter den niende årsberetning for 1883—84 har foreningen i året taget sig af 1 af de 12 fra länsfængslet løsladte. Indtægterne udgjorde kr. 1974,90, deraf i medlemsbidrag kr. 216. Udgifterne til understøttelser vare kr. 289,25 og kassebeholdningen d. 1. Oktbr. 1884: kr. 1599,98.

Gotlands Fångvårdsförening. Efter beretningen, afgiven Febr. 1883, stiftede foreningen i Juli 1882. Ved tilfældige, sammenstødende omstændigheder forhindredes de mere fremtrædende af bestyrelsens medlemmer i at tage sig af sagerne, så virksomheden var gået istå. Først i Oktbr. 1884 er bestyrelsen kompletteret og virksomheden igang igen. Den har hjulpet 7 fanger på forskellig vis

med kr. 184,01. Indtægterne vare for 1882 til 84 kr. 1815,80. Beholdningen i 1884 var kr. 1326,28.

Kristiansstads Läns Fångvårdssällskap. Beretningen for 1884 meddeler glædelige oplysninger om selskabets fremgang. Det er således lykkedes ilännet at finde adskillige husbønder, som have givet tilsagn om at modtage løsladte i tjeneste. I det hele har man mødt velvillie til at støtte selskabets virksomhed fra flere sider. Af tre løsladte, som vare blevne satte istand til at søge deres erhverv udenfor fædrelandet, have de to sendt gode efterretninger. Selskabet har i året støttet 14 løsladte. Indtægten var kr. 10600,87, deri kassebeholdningen fra 1883 kr. 9633,94. Understøttelserne udgjorde kr. 349,93. Selskabet har i 1884 tegnet sig som subskribent af fængselstidsskriftet.

Stockholms Skyddsförening för frigifne. Efter årsberetningen for 1884 har foreningen optaget 15 personer, 13 mænd og 2 kvinder, under sin beskyttelse. Af disse vare 8 under 25 år; 6 straffede for 1ste gangs tyveri, 2 for 2den gangs, 1 for barnefødsel i dølgsmål og 1 for barnemord; 10 anbragtes i Stockholm, 4 på landet, 1 udvandrede. Desuden er der ydet 5 mænd og 5 kvinder en øjeblikkelig understøttelse. Af de i foreningens femårige beståen antagne 99 øsladte ere 5 idømte tvangsarbejde og 11 dømte for tyveri. Disse 16 hørte hjemme i Stockholm. Årets indtægt var kr. 3979,95, deri 1000 kr. af fangernes sparekassemidler. Understøttelserne udgjorde kr. 905,05. Det bidragydende medlemsantal var 857 mod 729 i 1883.

Litteratur.

Our criminals and christianity, særtryk af The Homiletic Review af W. M. F. ROUND, sekretær ved The Prison Association of New York. Dette lille skrift er et uddrag af meddelelser til the National conference of charities and corrections at St. Louis. Forfatteren oplyser først, at der i de forenede Stater i Amerika efter folketællingen 1880 fandtes med et rundt tal 60000 personer i de penale institutioner. Man regner, at kun en femtedel af de aktive forbrydere på en gang ere i fængsel. Derefter bliver forbryderbefolkningen 300000. Endvidere regner man, at forbryderne, som ere i fængsel, kun udgør en ellefte del af dem, som leve af deres forbrydelser. Derved bliver tallet 720000, eller næsten trefjerdedelen af en million. I staten New-York var der forrige år 15690 personer i de penale institutioner, strafanstalter, fængsler, forbedringsanstalter og andre institutioner, hvortil personer dømmes ved domstolene. Dette er mer end en fjerdedel af landets forbryder-befolkning, og det er en tilvæxt af 33 pct. mod året 1870, medens statens befolkning kun er voxet 20 pct. Denne foruroligende tilvæxt af forbryderbe-

folkningen giver anledning til at spørge, om straffesystemet er det rette.

Forfatteren opstiller de følgende tre sætninger:

1. Genstanden for ethvert straffesystem er samfundets beskyttelse.
2. Samfundet kan kun blive fuldkomment beskyttet ved udryddelsen af forbryderen.
3. Forbryderen kan alene udryddes ved at han forbedres og derved omdannes til en nyttig borger, eller ved at han dræbes, og derved gøres han slet ikke til borger.

Det sidste er således upraktisk, altså er den eneste forstandige vej at forbedre ham.

Hvad gøres der nu i virkeligheden? Et ungt menneske fra et dårligt og fattigt hjem anholdes for indbrud; han har søgt et natteleje i et uaflåst skur. Han sættes i arrest og venter der i tre måneder på sin dom, i selskab med fordærvede personer. Endelig dømmes han for indbrud til 2 års strafarbejde. Han kommer i strafanstalten og er nu numer 705, et led i den store maskine, som sletter individualiteten ud. Der tales om at dømme personen, for at han kan forbedres. Men hvor lang tid behøves til hans forbedring? Der hører mere end menneskelig dømmekraft til for at bestemme tiden. Desuagtet gør dommeren det, også uagtet han intet kender til personens forfædre, hans opdragelse, hans gode og slette sider. Når en gal hund bider en mand, skal den så lukkes inde i et antal dage og timer? Der indvendes, at personen kan ikke overlades uden fare til en fængselsmand på ubestemt tid. Men når en dom afsiges i retten efter en times forhør under omstændigheder, som ofte snarere skjule end åbenbare sandheden, er man da ikke snarere ved at begå en uretfærdighed?

I strafanstalten arbejdes der efter kontraktssystemet; det går kun ud på at gøre sig fangens arbejdskraft indbringende. I rapporten om fængselsvæsenet i staten New-York hed det, at fangernes arbejde havde indbragt staten 50 000 Dollars, pressen strømmede over af berømmelse af bestyrelsen, ingen talte om, hvor mange der vare reddede, hvor mange ødelagte derved. En fange bør ved arbejdet betale for sit ophold og sin forbedring; men kontraktssystemet tillader ingen forbedrende indflydelse.

Da forfatteren erkender, at det vil vare mange år, førend der kan foregå en total revolution i det hele straffesystem (i Ohio ere domme på ubestemt tid i almindelighed adopterede), foreslår han blandt andet følgende.

Afskaffelse af distriktsfængslet, undtagen som varetægtsarrest.

Forøgelse af dommernes antal og en omdannelse af det hele system af judicielle omrøvb, så at ingen under almindelige omstændigheder behøver at vente længere end 10 dage på undersøgelsen.

Fordring på fuldstændig adskillelse af varetægtsarrestanter.

Arbejdet i fængslerne bør udføres for disciplinens skyld og ikke for fordelens.

Det hele lille skrift, som jo særligt omhandler forholdene i staten New-York, hviler på den grundtanke, at den hellige skrifts lærdomme indeholde anvisninger på løsningen af de fleste sociale problemer, således også straffevæsenet. Det er skrevet med virkelig kærlighed og en inderlig varm interesse for fangen. Dets hovedindvending mod den nu gældende fremgangsmåde angår dommen på bestemt tid, et spørgsmål, som foruden at være på bane i Europa særligt er oppe i Amerika.

Bulletin de la Société générale des prisons. Nr. 8. 1884. Indhold. Undervisning og besøg i fængslerne, af ABBOUX. Cellesystemet (ikke strengt gennemført) i Belgien, af TALLACK. Om fangernes ernæring fra et hygiejnisk og penitentiært synspunkt, af MERRY DELABOST. Om religiøs og intellektuel undervisning i departementsfængslerne. Anvendelsen af loven af 13. Marts 1878 på anbringelsen af fordærvede børn i Preussen af Dubois. Reformen af straffeskalaen, af L. NATHAN. Provisorisk reglement for cellefængslet i Madrid. Adskilligt.

Samme Nr. 1. 1885. Indhold. Undervisning og besøg i fængslerne, fortsat diskussion. Om fangernes ernæring fra et hygiejnisk og penitentiært synspunkt, af Dr. M. DELABOST. Lovforslaget om benyttelsen af fordærvede, forladte eller ilde behandlede børn, af GERVILLE RÉACHE. Om de opdragende midler, af DONA CONC ARENAL. Revue for preventive institutioner, af C. de CORNY. Penitentiær revue.

Samme Nr. 2. 1885. Indhold. Fortsættelse af forhandlingen om undervisningen og besøget i fængslerne. Om fangernes ernæring, af Dr. M. DELABOST. Anthropometri anvendt på recidivisterne, af ARBOU. Lovforslaget om beskyttelse af forsømte, forladte og mishandlede børn (beretning til deputeretkammeret), af GERVILLE RÉACHE. Den betingede løsladelse i Serbien og Kroatien, af A. RIVIÈRE. Australien og loven om de franske recidivister. Den offentlige og private understøttelse i de forenede stater af LECHWORT. Adskillige meddelelser.

Samme Nr. 3. 1885. Indhold. Rapport over tiggere og løsgængere, af ROBIN. Den progressive bevægelse i straffelovgivningen, af Ch. LUCAS. Om straffekolonier, af HARDOIN. Om lovforslaget om beskyttelse af forladte eller ilde behandlede børn, af RÉACHE. Revue for preventive institutioner, af C. de CORNY. Loven om midler til at forebygge tilbagefald, af RIVIÈRE. Den penitentiære reform i de forenede stater, af PASSEZ. Adskilligt.

Samme Nr. 4. 1885. Indhold. Slutning af rapporten over tiggere og løsgængere, af ROBIN. Fortidens fængsler i Frankrig af DESJARDINS. Forbrydelsen og midlerne til at undertrykke den, af HOWARD VINCENT. Om straffekolonier, af HARDOIN. Det irske sy-

stem sammenlignet med cellesystemet, af Rivière. Beretning om lovforslaget med hensyn til at modificere art. 321 i straffeloven, af LAJOYE. Fængselsreformen på øen Mauritius. Kanton Zoug ny straffelov. Børns fængsling i Massachusetts. Adskilligt.

Samme Nr. 5. 1885. Indhold. Beretning fra komiteen til bedømmelse af de indsendte arbejder over den mest økonomiske indretning af et cellefængsel. Meddelelse om undersøgelse af dødsstraffen. Fortsættelse af beretningen om tiggere og vagabonder, af ROBIN. Fortidens fængsler i Frankrig, af A. DESJARDINS. Lovforslaget om fordærvede, forladte eller mishandlede børn, af GERVILLE REACHE. Beretning om den kriminelle retspleje i Frankrig i 1883; tilbagefaldet. Preventive institutioner i Frankrig og udlandet, revue af De CORNY. Den officielle optimisme, af PASSEZ. Adskilligt.

Blätter für Gefängnisskunde; 19. Band, 3. og 4. Heft. 1885. Indhold. Befolkningen i de hamburgske fængsler i 1883, af STRENG, Opførelsen af en strafanstalt i Bosnien. Om fangerens tilståelser, af KRAUSS. Strafanstalten Weblheiden ved Kassel, af KALDEWEY. Den internationale fængselskongres. De engelske reform- og industriskoler. Fængselspraxis. Litteratur. Bestyrelsen. Personalìa.

Personalìa.

SVERIGE.

Fængselsstyrelsen. —

Generaldirektør. Dr. PETER SIGFRIED WISEELGREN.

Kasserer og Bogholder Dr. J. J. A. ROBBERT (forh. Dir. ved Karlstads Länsfængsel).

Karlstads Länsfængsel.

Direktør G. R. R. HALMANN. Major (Dir. v. Arbejdsstationen i Tjurko).
Arbejdsstationen i Tjurko.

Direktør C. G. R. E. von SPARRE. Frih. (Dir. v. Länsfængslet i Wisby).
Länsfængslet i Wisby.

Direktør J. A. JANSSON (Overvagt. i Kvindefængslet i Stockholm).

